

FUNKCJONOWANIE KURATORSKIEJ SŁUŻBY SĄDOWEJ

przed i w czasie pandemii COVID-19

Robert OPORA
Łukasz WIRKUS

Difin

**FUNKCJONOWANIE
KURATORSKIEJ
SŁUŻBY SĄDOWEJ**

przed i w czasie pandemii COVID-19

FUNKCJONOWANIE
KURATORSKIEJ
SŁUŻBY SĄDOWEJ
przed i w czasie pandemii COVID-19

Robert OPORA
Łukasz WIRKUS

Difin

Copyright © by Difin Sp. z o.o.
Warszawa 2021

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, przedrukowywanie i rozpowszechnianie całości lub fragmentów niniejszej pracy bez zgody wydawcy zabronione.

Książka ta jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, abyś przestrzegał praw, jakie im przysługują. Jej zawartość możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło, a kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty. Szanujmy cudzą własność i prawo.

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Gdański.

Wydanie pierwsze

Recenzent
dr hab. Anna Kieszkowska, prof. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

Redaktor prowadząca
Joanna Serafin

Korekta
Anna Krasucka

Projekt okładki
Magdalena Giera

Zdjęcie na okładce
www.123rf.com

eISBN 978-83-8270-017-6

Difin Sp. z o.o.
Warszawa 2021
00-768 Warszawa, ul. F. Kostrzewskiego 1
tel. 22 851 45 61, 22 851 45 62
Księgarnia internetowa Difin: www.ksiegarnia.difin.pl
Skład i łamanie: Edit Sp. z o.o., www.edit.net.pl
Liczba arkuszy wydawniczych: 8

Spis treści

Wprowadzenie	9
ROZDZIAŁ 1	
Organizacja pracy kuratorów sądowych w Polsce – stan przed pandemią COVID-19	16
1.1. Zadania ustawowe	17
1.2. Realizacja obowiązków – wybrane problemy	19
ROZDZIAŁ 2	
Wirus SARS-CoV-2, a codzienne życie	22
2.1. Stan zagrożenia epidemiologicznego	23
2.2. Działania Światowej Organizacji Zdrowia	23
ROZDZIAŁ 3	
Regulacje związane z przeciwdziałaniem COVID-19 w pracy kuratorów sądowych	26
3.1. Działania Ministerstwa Sprawiedliwości	26
3.2. Organizacja pracy w sądach	27
3.3. Działania Krajowej Rady Kuratorów	29
3.4. Inicjatywy związków zawodowych	32

ROZDZIAŁ 4

Praca służb probacyjnych i wykonywanie wybranych środków oraz kar alternatywnych po wybuchu pandemii	35
4.1. Hiszpania	36
4.2. Chorwacja	36
4.3. Czechy	37
4.4. Dania	38
4.5. Estonia	38
4.6. Finlandia	39
4.7. Francja	39
4.8. Niemcy	40
4.9. Irlandia	40
4.10. Łotwa	41
4.11. Norwegia	41
4.12. Portugalia	42
4.13. Szkocja	43
4.14. Słowacja	45
4.15. Szwecja	45

ROZDZIAŁ 5

Sytuacja osób pozbawionych wolności w czasie pandemii	47
5.1. Działania Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu	49
5.2. Sytuacja w jednostkach penitencjarnych w Europie	51

ROZDZIAŁ 6

Dynamika obciążeń zadaniami i etatyzacja kuratorów sądowych w okresie 2018–2020 (przed i w trakcie pandemii COVID-19)	54
6.1. Struktura zatrudnienia	54
6.2. Projekt SPACE	57
6.3. Zadania wykonywane przez kuratorów dla dorosłych w latach 2018–2020	58
6.4. Zadania wykonywane przez kuratorów rodzinnych w latach 2018–2020	64
6.5. Udział kuratorów sądowych w wykonywaniu ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie	68
6.6. Ośrodki kuratorskie	73

ROZDZIAŁ 7

Metodologia podjętych badań	75
7.1. Cel i uzasadnienie badań	75
7.2. Pytania badawcze	76
7.3. Procedura, metoda i narzędzie badawcze	77
7.4. Charakterystyka uczestników badań	78

ROZDZIAŁ 8

Prezentacja i interpretacja uzyskanych wyników badań	81
8.1. Dostępność sprzętu komputerowego i służbowych systemów informatycznych w pracy zawodowych kuratorów sądowych	81
8.2. Przynależność do sieci kuratorów sądowych – online lub offline	83
8.3. Przygotowanie do pracy zdalnej	85
8.4. Sprzęt elektroniczny wykorzystywany przez kuratorów sądowych	87
8.5. Dostępność do sprzętu w miejscu zamieszkania	88
8.6. Działania podjęte przez kuratorów w związku z pandemią	89
8.7. Gotowość do korzystania z technologii informatyczno-komunikacyjnych w przyszłości	91
8.8. Nauka obsługi urządzeń komunikacyjno-informatycznych	92
8.9. Sposoby realizacji czynności zawodowych przez kuratorów sądowych przed i w czasie pandemii	92
8.10. Codzienna aktywność kuratorów sądowych w przestrzeni internetowej	98
8.11. Sytuacja rodzinna podopiecznych pozostających pod nadzorem/dozorem	103
8.12. Subiektywny dobrostan psychofizyczny kuratora sądowego oraz higiena pracy podczas wykonywania czynności zawodowych przed i w czasie pandemii	112
8.12.1. Obszar związany z miejscem pracy	112
8.12.2. Obszar związany z rodziną i osobistym funkcjonowaniem	122
8.12.3. Funkcjonowanie psychosomatyczne	127
8.12.4. Napływ informacji i przeciążenie technologiczno-komunikacyjne	134
8.13. Staż kuratora sądowego a dobrostan psychofizyczny i higiena pracy zawodowej	139
8.14. Płeć kuratora sądowego a dobrostan psychofizyczny i higiena pracy zawodowej	143

ROZDZIAŁ 9

Zalecenia i rekomendacje	146
---------------------------------	-----

Bibliografia	157
ANEKS	
Kwestionariusz <i>Funkcjonowanie Kuratorskiej Służby Sądowej przed i w trakcie pandemii Covid-19</i>	168
Spis rycin, tabel i wykresów	180
Biogramy Autorów	183
Z recenzji	185

Wprowadzenie

Literatura naukowa poświęcona pracy kuratorów sądowych stała się w ostatnich latach solidnym fundamentem statusu służby kuratorskiej w strukturze wymiaru sprawiedliwości. Kuratorska Służba Sądowa współuczestniczy w systemie środowiskowego wsparcia poprzez readaptację osób niedostosowanych społecznie i zapobieganie przestępczości. Wymóg specjalistycznych kwalifikacji wobec kandydatów na kuratorów nie tylko skutkuje efektywną współpracą z podopiecznymi, ale także przygotowuje ich do podejmowania wyzwań wynikających ze współczesnych przeobrażeń społecznych. Misją tej formacji jest udzielanie pomocy w rehabilitacji społecznej nieletnich, ochrona społeczeństwa i bezpieczeństwa obywateli poprzez działania skierowane na redukcję dysfunkcji społecznych i ograniczanie przestępczości oraz udzielanie różnych form wsparcia w wykonywaniu określonych prawem obowiązków. Dzieje się tak dzięki niezbędnej operacjonalizacji celów i sformułowanych w planie pracy zadań wychowawczych, resocjalizacyjnych i profilaktycznych. Bogata literatura poświęcona Kuratorskiej Służbie Sądowej obejmuje wiele ważnych, interdyscyplinarnych i praktycznych obszarów i nie sposób przytoczyć wszystkich autorów powszechnie znanych i wartościowych prac. Warto jednak zwrócić uwagę na kilka płaszczyzn tematycznych obejmujących specyfikę służby kuratorskiej, jak chociażby:

- 1) ewolucja systemu kurateli sądowej w Polsce i na świecie (Tyszka 1963; Kalinowski 1984; Gromek 1988; Stępnia 1992; Bałandynowicz 1996, 2002, 2011; Senat RP 2004; Opora 2006; Ambrozik 2009; Stasiak, Wirkus, Kozłowski, Jedynek 2010; Wójcik i in. 2013; Konopczyński, Kwadrans, Stasiak 2016; Ambrozik 2019);
- 2) badania i rekomendacje poświęcone rozwojowi metodyki pracy (Sawicka 1996; Konopczyński 2006, 2013, 2014, 2019; Kieszkowska 2012; Mudrecka 2017; Wysocka 2018; Stasiak 2018; Heine 2019; Kwadrans 2019; Opora i in. 2017, 2019);

- 3) zagrożenia w pracy kuratora i konsekwencje psychospołeczne stresu zawodowego (Hołyst, Wojtera 2013; Wirkus 2015; Janus-Dębska, Gronkiewicz-Ostaszewska 2016; Kobes 2016; Wirkus i in. 2021);
- 4) fenomen niedostosowania społecznego (Urban 2001; Kawula, Machel 2001; Opora 2009, 2015; Stańdo-Kawecka 2009; Kozłowski 2016; Woźniakowska-Fajst 2019, Włodarczyk-Madejska 2019; Jezierska, Siemionow 2020; Wirkus 2020; Bernasiewicz, Noszczyk-Bernasiewicz 2021);
- 5) wyzwania i ograniczenia (Sztuka 2013, 2016; Węgliński, Kuziora 2016; Felczak 2016; Muskała, Kuształ 2018; Cywiński 2018; Nynca, Miszewski 2018; Stańdo-Kawecka 2020; Muskała 2017, 2019; Kieszkowska, Ambrozik, Sawicki 2018; Wirkus 2019; Babicka-Wirkus, Wirkus 2020; Lewicka-Zelent 2020; Piotrowski, Mikłósi, Serragiotto 2020).

Badania opinii publicznej¹ dostarczają najbardziej wiarygodnych informacji na temat oceny poszczególnych grup zawodowych w ramach struktury Ministerstwa Sprawiedliwości. Funkcja kuratora sądowego jest znana zdecydowanej większości respondentów (73%), a aż dwie trzecie z nich (66%) oceniło pozytywnie jego działania. Negatywną opinię o tym zawodzie wyraziło jedynie 8% ankietowanych. Większość uczestników badań (88%) – w tym 54% w sposób zdecydowany – uważało, że w przypadku mniej poważnych przestępstw kara ograniczenia wolności w formie wykonywania prac na cele społeczne jest lepszym rozwiązaniem niż osadzenie w zakładzie karnym (MS 2011).

Jednym z podstawowych zadań kuratorów sądowych jest bezpośrednia współpraca z podopiecznymi, którzy z powodu pandemii często znaleźli się w bardzo skomplikowanej sytuacji społecznej i gospodarczej. Kwestie techniczno-organizacyjne związane z wykonywaniem poszczególnych obowiązków uległy komplikacji z powodu epidemii i zostały zweryfikowane w związku z wprowadzeniem licznych ograniczeń i rozwiązań tłumaczonych troską o bezpieczeństwo publiczne. Często podejmowane działania wkraczały w delikatną kwestię praw człowieka i wolności obywatelskich na różnych płaszczyznach naszego codziennego funkcjonowania. *European Union Agency for Fundamental Rights* przygotowała raport, który ma wspierać decydentów w całej Unii Europejskiej w zapewnieniu,

¹ Przytaczane wyniki badań pochodzą z Raportu końcowego z badania opinii publicznej z 2010 r. na temat *Wizerunek wymiaru sprawiedliwości, ocena reformy wymiaru sprawiedliwości, aktualny stan świadomości społecznej w zakresie alternatywnych sposobów rozwiązywania sporów oraz praw osób pokrzywdzonych przestępstwem*, zrealizowanego przez TNS OBOP dla Ministerstwa Sprawiedliwości.

że środki kontroli pandemii odzwierciedlają ochronę praw podstawowych. Reakcje poszczególnych państw w obszarach dotyczących zdrowia publicznego stale się zmieniały i w pewnych kontekstach ograniczały prawa jednostki, dlatego należało poddać je, według opinii Rady Europy, rygorystycznej ocenie pod kątem konieczności ich stosowania, proporcjonalności i poszanowania zasady niedyskryminacji. Rada Europy przypomina, że niektóre osoby i grupy są szczególnie obciążone skutkami pandemii, uwzględniając także ich ogólny stan zdrowia i sytuację społeczno-ekonomiczną. Raport koncentruje się na czterech powiązanych ze sobą kwestiach: środki mające na celu powstrzymanie COVID-19 i złagodzenie jego wpływu w obszarach życia społecznego w sferze edukacji, pracy i swobody przemieszczania się; wpływ wirusa i wysiłki związane z ograniczeniem jego rozprzestrzeniania się na poszczególne grupy społeczne; incydenty ksenofobicznej i rasistowskiej dyskryminacji, w tym przestępstw z nienawiści; rozprzestrzenianie się dezinformacji dotyczących wybuchu epidemii i konsekwencji związanych z nią (EUAFR 2020). Sprawozdanie przygotowane przez EUAFR ukazuje związek pomiędzy stosowanymi rozwiązaniami a fundamentalnymi prawami wynikającymi z zapisów prawa europejskiego, a konkretnie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej. Uwzględnia ona szeroki wachlarz praw podstawowych przysługujących obywatelom UE i stała się ona prawnie wiążąca dla państw członkowskich wraz z wejściem w życie traktatu lizbońskiego 1 grudnia 2009 roku. W opracowaniu przedstawiono niektóre środki wprowadzone przez państwa członkowskie w celu ochrony społeczeństwa w obszarze zdrowia publicznego w trakcie pandemii koronawirusa i ukazano ich relacje z prawami podstawowymi UE. I tak omówiono środki związane z interwencją w kryzys organizacyjny dotyczący służby zdrowia, który ograniczył równy dostęp do opieki i wiele świadczeń o charakterze profilaktyczno-diagnostycznym. Podejmowane działania mogą kolidować z delegacjami wypływającymi z prawa do życia (art. 2), prawa do zdrowia (art. 35) w połączeniu z zakazem dyskryminacji (art. 21). Wszystkie państwa członkowskie UE wprowadziły środki obejmujące dystans fizyczny i społeczny w celu powstrzymania epidemii COVID-19, w tym różne formy kwarantanny. Stosowane środki mogą kolidować z kilkoma prawami podstawowymi, tj.: prawem do wolności i bezpieczeństwa (art. 6), poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 7), wolności myśli, sumienia i wyznania (art. 10), wolności wypowiedzi i informacji, wolności zgromadzeń i zrzeszania się (art. 12), wolności sztuki i nauki (art. 13) oraz swobody przemieszczania się i pobytu (art. 45). Stosowane rozwiązania mogą również wpływać na prawa określonych grup społecznych (dzieci, osób starszych i osób niepełnosprawnych). Szkoły w państwach członkowskich UE zostały zamknięte. Zmiana formy nauki

na nauczanie online jest zależne od wielu czynników, w tym sytuacji społeczno-ekonomicznej rodzin. Zgodnie z zasadą „najlepszego interesu dziecka”, zapisanej w art. 24 Karty praw podstawowych UE, i prawa do nauki (art. 14) każde dziecko ma prawo do nauki i powinno ono być zapewnione bez jego dyskryminacji (art. 21). Stan pandemii wpłynął także na sytuację gospodarczą i wywołał poważne straty w sektorze gastronomicznym, turystycznymi i innych gałęziach przemysłu. Spowodowało to okresowo wzrost bezrobocia. Wdrażane działania mogą pozostawać w kolizji z prawem pracowników do informacji i konsultacji (art. 27), ochroną w przypadku nieuzasadnionego zwolnienia (art. 30), a także prawem do zabezpieczenia społecznego i pomocy społecznej (art. 34), wolnością wyboru zawodu i prawem do podejmowania pracy (art. 15) oraz wolnością prowadzenia działalności gospodarczej (art. 16). Jednocześnie rządy poszczególnych krajów wprowadziły szereg działań wspierających. Pandemia COVID-19 dotknęła również wymiar sprawiedliwości, a niektóre z podejmowanych działań znacząco wpłynęły na pracę sądów. Raport uwrażliwia decydentów na sferę dostępu do wymiaru sprawiedliwości, w szczególności prawa do skutecznego środka prawnego i rzetelnego procesu sądowego, uzyskania porady prawnej czy skorzystania z pomocy obrońcy (art. 47). W związku z zagrożeniem epidemiologicznym niektóre posiedzenia sądów były odraczane, a część odbywała się przez wideolink. W niektórych przypadkach społeczeństwo jest wykluczone z powodu stosowanych środków. Pojawiła się wątpliwość co do zdolności wymiaru sprawiedliwości do pracy zdalnej z wykorzystaniem urządzeń elektronicznych do komunikacji online, a także dostępu do elektronicznych baz danych oraz prowadzenia postępowań za pośrednictwem wideokonferencji. Co prawda korzystanie z technologii wideo w poszczególnych przypadkach może złagodzić niektóre skutki dotyczące traumatycznych sytuacji ofiar i świadków w niektórych sprawach, ale korzystanie z tej technologii może być w konflikcie ze standardami opracowanymi na podstawie art. 47 lub 48 Karty i art. 6 EKPC, a konkretnie obowiązku zapewnienia skutecznego udziału w postępowaniu, w tym prawa do obecności (EUAFR 2020; EUAFR 2009).

W tych złożonych warunkach nie mniej ważne są konteksty związane ze sprawnym wykonywaniem postępowań wykonawczych. Jednym z tych obszarów jest sfera zadań wykonywanych przez kuratorów sądowych. Kuratorzy w swojej pracy już od jakiegoś czasu wykorzystują dorobek innowacyjnych technologii, np. monitoring elektroniczny czy korzystanie z baz danych innych instytucji współpracujących, np.: Policji, Służby Więziennej czy służb socjalnych.

Proces transformacji cyfrowej społeczeństwa jest wielkim wyzwaniem rozwojowym. Pozyskiwanie, gromadzenie oraz analiza i przetwarzanie różnych danych

są obecnie podstawowym warunkiem dalszego postępu. Wdrażanie sztucznej inteligencji w takie obszary, jak: zdrowie, edukacja, bezpieczeństwo, administracja publiczna, zarządzanie i inne, mogą przybrać niedługo w Polsce zupełnie inny wymiar. Systemy diagnostyczne wspomagające specjalistów w różnych branżach, spersonalizowane narzędzia edukacyjne, procesy administracyjne, które usprawnią pracę w sektorze usług publicznych, opierają się na zastosowaniu sztucznej inteligencji w praktyce. Polityka Rozwoju Sztucznej Inteligencji w Polsce na lata 2019–2027 została zaprojektowana w odpowiedzi na współczesne wyzwania cywilizacyjne i w spójności z działaniami Unii Europejskiej oraz OECD, których Polska jest członkiem. Administracja publiczna regularnie reaguje na poważne społeczne wyzwania w sferze polityki zdrowotnej, bezpieczeństwa, czy także walki z przestępczością zorganizowaną. Technologia może pomóc przyczynić się do znalezienia optymalnego rozwiązania przy wykorzystaniu zasobów sztucznej inteligencji (*artificial intelligence* AI) (MC 2019). Warto podkreślić, że narzędzia AI mogą przyczynić się do lepszej ochrony społeczeństwa przed zagrożeniem przestępczością. Mogłyby one pomóc w screeningu podejrzanych transakcji, identyfikacji ukrytych niebezpiecznych lub nielegalnych substancji i przedmiotów oraz nieść pomoc w sytuacjach nadzwyczajnych, a także wspomagać służby (Rada Europy 2020). Zatem rodzi się pytanie, czy kuratorzy już wykorzystują sztuczną inteligencję w swojej pracy, ewentualnie – jak mogliby to zrobić?

W 2020 roku globalna pandemia COVID-19 zmusiła służby probacyjne do zmiany swoich praktyk z dnia na dzień. Zjawisko to postawiło przed kuratorami wiele wyzwań, ale także otwierało drogi do stosowania innowacji i zmian w organizacji pracy. Badania prowadzone w USA potwierdziły, że zmiany operacyjne są nieuniknione, a personel kuratorski był otwarty na zmiany w procedurach operacyjnych a pandemia uruchomiła innowacyjne myślenie o organizacji pracy oraz powszechną akceptację w stosowaniu technologii do różnych działań w przyszłości, które mogły nie zostać zaakceptowane w normalnej sytuacji przed pandemią (Martin, Zettler 2021).

Mike Nellis, doradca Komisji ds. Współpracy Penologicznej Rady Europy w sprawie wykorzystania sztucznej inteligencji w więziennictwie i probacji przekonuje, że to nie jest już tylko futurystyczna wizja kontroli przestępczości, którą widywaliśmy kiedyś w filmach, ale jej rzeczywiste implikacje praktyczne dla współczesnych wyzwań służb probacyjnych. Nellis co prawda stwierdza, że wpływ sztucznej inteligencji na usługi probacyjne może być jeszcze teraz minimalny, a jej dalszy rozwój jest być może już przesądzony, ponieważ już teraz część służb probacyjnych posiada w swoich szeregach specjalistów AI, którzy zarządzają służbą z poziomu nadzoru centralnego. Pojawia się zatem pytanie,

co będzie dalej? Nellis przekonuje, że stosowany przez służby probacyjne monitoring elektroniczny jest tak naprawdę przykładem praktycznego wykorzystania potencjału sztucznej inteligencji. Możliwości jej pełniejszego wykorzystywania w Europie były dotychczas ograniczane ze względu na specyficzny etos i kulturę pracy kuratorów sądowych z klientami. Takie podejście może być błędem, ponieważ AI umożliwi również dalszą transformację praktyk nadzorczych. Już obecnie doświadczamy zjawiska wykorzystania smartfonów i laptopów w nadzorze nad podopiecznymi, a skala stosowania rozwiązań technologicznych przyspiesza z uwagi na ograniczenia pandemii COVID-19, dotyczące pracy w bezpośrednim kontakcie. W Stanach Zjednoczonych *National Institute for Justice* zlecił przeprowadzenie badań nad sztuczną inteligencją i monitoringiem elektronicznym opartym na smartfonach, zbierając dane na ten temat od służb probacyjnych. W naszej ocenie Nellis może mieć rację, ponieważ w zestawieniu humanistycznego podejścia w probacji z monitoringiem elektronicznym, czy prowadzeniem nadzoru za pomocą smartfonu, pojawiają się nowe możliwości kontroli i analizy, także pod kątem diagnozy resocjalizacyjnej. Użycie smartfonu i zbieranie danych pozyskanych za pomocą głosu, tekstu i obrazu kamery może finalnie dostarczyć nam dużo więcej danych dotyczących stylu życia skazanego i innych aspektów poznawczo-behawioralnych (Nellis 2021).

Wykorzystywanie sztucznej inteligencji w przewidywaniu różnych zjawisk nie jest czymś nowym. Jest ona wykorzystywana nie tylko przez światowe korporacje, ale aktualnie również często przez agendy rządowe. Sztuczna inteligencja jest wykorzystywana do przewidywania trajektorii chorób i pandemii (Rada Europy 2020a), analiz rozwoju rynku biznesu (Digital McKinsey 2017), a także w obszarze bezpieczeństwa publicznego związanego z przewidywaniem zachowań przestępczych. Dorobek współczesnej probacji wykorzystuje technologie predykcyjne w kontekście chociażby procedury zarządzania ryzykiem popełnienia przestępstwa. W polskiej literaturze ostatnich lat znajdziemy sporo informacji na temat zapobiegania przestępczości nieletnich i dorosłych przy użyciu modelu *Risk-Need-Responsivity* (RNR), podejścia *What Works* i innych narzędzi używanych przez służby probacyjne na świecie (Sztuka 2007; Stańdo-Kawecka 2009; Stańdo-Kawecka 2014; Barczykowska 2015; Barczykowska, Dzierżyńska-Breś, Muskała 2015; Sztuka 2017; Kalisz 2018). W literaturze zagranicznej opisywane są natomiast doświadczenia z działaniem zdalnych systemów wspomagania decyzji w pracy służb socjalnych (w niektórych rozwiązaniach organizacyjnych przejęły one zadania służb probacyjnych). System wspomagania decyzji wspiera pracowników socjalnych w prowadzeniu wywiadu środowiskowego i pracy z klientem, ale jednocześnie daje im swobodę w podejmowaniu autonomicznych

decyzji (Liedgren, Elvhage, Ehrenberg, Kullberg 2016). Zdalne systemy wspomaganie decyzji mogą być wykorzystywane znacznie szerzej przez służby probacyjne, a jeśli kurator dostarczy im więcej danych w ten sposób, mogą się stać elementem codziennej praktyki dozoru nad skazanym. Oczywiście w kontekście opisywanych powyżej metod pracy pojawia się kwestia etyczna, jednak czy we współczesnym globalnym podejściu, w którym sztuczna inteligencja staje się normą, aspekty etyczne dotyczące przewidywania możliwości popełnienia przestępstwa są dyskusyjne? Od 2014 r. instytucje europejskie poważnie interesują się wykorzystywaniem sztucznej inteligencji, uznając ją za niezbędną dla osiągania dobrobytu gospodarczego i bezpieczeństwa publicznego. Jest to powiązane również z kontekstem politycznym i próbą „nadążania” za tym, co się dzieje w Chinach (instytucje państwa nie ograniczają masowego gromadzenia danych) i USA (lobbowanie na rzecz AI ze strony największych firm technologicznych). Europa w swej humanistycznej i demokratycznej wizji relacji społecznych chciałaby, aby zastosowanie sztucznej inteligencji było zgodne z jej fundamentalnymi zasadami, tj. prawami człowieka, procesami demokratycznymi i praworządnością. W 2021 roku Komisja ds. Penologicznych Rady Europy rozpoczęła opracowywanie zaleceń etycznych dotyczących stosowania sztucznej inteligencji zarówno w więzieniach, służbach kuratorskich, jak i w prywatnych firmach, które również wykonują usługi w ich imieniu (Nellis 2021).

Wykorzystanie nowych technologii w pracy kuratora sądowego ma już miejsce i nawet w pewnym sensie zdało egzamin w sytuacji nadzwyczajnej, jaką jest pandemia. Przeprowadzone przez nas badania nie tylko przybliżają obraz radzenia sobie kuratorów sądowych w pracy w trakcie trwania pandemii na różnych płaszczyznach (w tym technologicznej), ale także uwrażliwiają na jej społeczne i zdrowotne skutki w perspektywie długoterminowej. Warto pochylić się nad problemem relacji wykonywanej pracy z funkcjonowaniem osobistym i życiem rodzinnym, szczególnie w tak trudnym dla wszystkich czasie. Doświadczenia zdobyte w tych specyficznych okolicznościach mogą przyczynić się do rozwoju katalogu środków stosowanych przez kuratorów sądowych oraz stać się podstawą do dalszych badań związanych z wykorzystaniem sztucznej inteligencji w ich działalności. Będą one również inspiracją do poszukiwania alternatywnych i skutecznych form komunikacji, nowych metod pracy i efektywnych środków kontroli, a także innowacyjnych modeli zarządzania służbą kuratorską.

Organizacja pracy kuratorów sądowych w Polsce – stan przed pandemią COVID-19

Zasady organizacji służby kuratorskiej i wykonywania obowiązków przez kuratorów sądowych oraz status kuratorów sądowych określa ustawa o kuratorach sądowych. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (u.o.k.s.) jest podstawowym aktem prawnym regulującym działalność Kuratorskiej Służby Sądowej. **Kuratorzy sądowi** dzielą się na **kuratorów zawodowych i społecznych**, którzy wykonują orzeczenia w sprawach karnych (**kuratorzy dla dorosłych**) lub w sprawach rodzinnych i wobec nieletnich (**kuratorzy rodzinni**). **Kuratela sądowa w Polsce ma bogatą tradycję**. Podczas 73. posiedzenia Senatu IX kadencji 14 lutego 2019 roku podjęto okolicznościową uchwałę w setną rocznicę utworzenia w Polsce instytucji kurateli sądowej. W uzasadnieniu dokumentu przypomniano, że: „naczelnik państwa Józef Piłsudski 7 lutego 1919 r. wydał dekret o utworzeniu sądów dla nieletnich w 3 miastach: Warszawie, Łodzi i Lublinie. Utworzono przy nich urząd stałych opiekunów sądowych, po 10 latach przemianowanych na kuratorów nieletnich, z czasem zakres ich zadań objął również osoby dorosłe, które dopuściły się przestępstwa. W uchwale przyjętej przez Senat wskazano również zakres misji służby kuratorskiej i podkreślono, że kuratorzy sądowi są służbą od wielu lat w istotny sposób korzystnie wpływającą na bezpieczeństwo społeczeństwa, zmniejszenie przestępczości, ograniczenie patologii i demoralizacji nieletnich” (Senat RP 2019).

Kurator sądowy to: „funkcjonariusz publiczny powiązany organizacyjnie z sądem powszechnym (karnym lub rodzinnym) i wykonujący w nim przypisane prawem zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu oraz inne zadania związane z udzielaniem przez sąd pomocy prawnej” (NIK 2018, s. 4). Kuratorzy sądowi na co dzień wykonują swoje obowiązki w zespołach kuratorskich.

Zespół kuratorskiej służby sądowej to: „jednostka organizacyjna w sądzie rejonowym, w skład której wchodzi kuratorzy zawodowi, zorganizowana podobnie do wydziału sądowego, na czele której stoi kierownik realizujący przypisane mu ustawowo zadania, w tym związane zarówno z działalnością kuratorów zawodowych, jak i społecznych” (NIK 2018, s. 4). Kuratorzy sądowi wykonują bardzo wymagające zadania, często wobec osób głęboko zdemoralizowanych i zaburzonych, robią to zazwyczaj w pojedynkę, nie mają żadnego wsparcia i zabezpieczenia. W 2016 roku doszło do 126 przypadków czynnej napaści na kuratora w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych (KRRK 2017). Normy obciążenia pracą kuratorów zawodowych ustalono w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 czerwca 2003 r. w sprawie standardów obciążenia pracą kuratora zawodowego (Dz.U. nr 116, poz. 1100). Przytoczone rozwiązanie nie jest jednak optymalne i, jak pokazuje praktyka, na terenie kraju występuje widoczne zróżnicowanie pod względem obciążenia wykonywanymi zadaniami.

1.1. Zadania ustawowe

W myśl art. 147 § 2 Ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych kuratorzy sądowi wykonują czynności o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym i profilaktycznym oraz inne czynności określone w przepisach szczególnych. Wykonywanie tych czynności to zadania zarówno kuratorów rodzinnych, jak i zadania kuratorów dla dorosłych. Nie są to jednak zadania tożsame dla obu specjalności kuratorskich, ponieważ różnią się one od siebie treścią i zakresem. Według art. 1 u.o.k.s. kuratorzy sądowi realizują określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu.

Zadania kuratorów sądowych zostały sprecyzowane w przepisach szczególnych. Szczegółowy zakres zadań kuratorów dla dorosłych obejmuje zadania kuratorów sądowych w związku z: wykonywaniem kar oraz środków związanych z poddaniem skazanego próbie (kwalifikowanie skazanych do grup ryzyka, warunkowe umorzenie postępowania karnego, warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności, warunkowe przedterminowe zwolnienie z zakładu karnego), karą ograniczenia wolności i pracami społecznie użytecznymi; kontrolą wykonywania obowiązków nałożonych przez sąd, wykonywaniem systemu dozoru elektronicznego, przygotowaniem skazanego do życia na wolności, składanie wniosków do sądu oraz wykonywaniem wywiadów środowiskowych w trybie art. 14 Kodeksu karnego wykonawczego oraz art. 214 Kodeksu postępowania

karnego. Natomiast zakres zadań kuratora rodzinnego obejmuje te, które zostały wskazane w Ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, tj. poddanie wykonywania władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego oraz ustalenie kontaktów dziecka z rodzicem/rodzicami w obecności kuratora sądowego. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (k.p.c.) określa okoliczności związane z przeprowadzeniem wywiadu środowiskowego w sprawach: o zezwolenie na zawarcie małżeństwa; o rozstrzygnięcie o istotnych sprawach rodziny oraz we wszystkich sprawach małoletnich należących do właściwości rzeczowej sądu; w sprawach o unieważnienie małżeństwa; o ustalenie istnienia albo nieistnienia małżeństwa; o rozwód oraz o separację. Zadaniem kuratora sądowego jest również przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką wykonywane na zlecenie sądu. Szczegółowe zadania kuratora sądowego w tym względzie zostały oznaczone w art. 598⁸–598¹² k.p.c. Na podstawie Ustawy z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2016 r., poz. 487, ze zm.), sąd orzekając obowiązek poddania się leczeniu, może ustanowić na czas trwania tego obowiązku nadzór kuratora sądowego. Zadania dotyczące pracy z nieletnimi przejawiającymi symptomy demoralizacji lub niedostosowanymi społecznie, określono w Ustawie z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich i należą do nich: przeprowadzenie na zlecenie sądu rodzinnego wywiadu środowiskowego, sprawowanie nadzoru kuratorskiego jako jednego z katalogu środków wychowawczych, który może zastosować sąd rodzinny; sprawowanie nadzoru jako środka tymczasowego; sprawowanie nadzoru jako środka probacyjnego w okresie próby w związku z niewykonywaniem środka poprawczego; wykonywanie zadań związanych z pracą w ośrodku kuratorskim oraz kontrolowanie realizacji obowiązków nałożonych na nieletniego lub inne osoby. Zakres zadań oraz metodyka pracy kuratorów sądowych stanowią wielowymiarowy oraz niezwykle bogaty repertuar zagadnień, które zostały opisane już szerzej w polskiej literaturze (Stasiak 2018). Niedawno zrealizowane badania poświęcone metodyce pracy kuratorów sądowych obrazują, w jaki sposób pozyskują oni informacje na potrzeby prowadzonych przez sądy postępowań. Najczęściej wskazywany przez respondentów jest wywiad z uczestnikiem postępowania (ok. 94%), następnie obserwacja (ponad 70%), wywiad w środowisku (ponad 50%) i analiza akt sądowych (56,8%). 33% kuratorów sądowych, którzy wzięli udział w badaniu, dołącza do wywiadu różnego rodzaju dokumenty (zaświadczenie lekarskie, karta leczenia szpitalnego, opinia poradni psychologiczno-pedagogicznej etc.). Zaledwie 1% kuratorów korzysta z wystandaryzowanych narzędzi diagnostycznych (Kwadrans 2019).

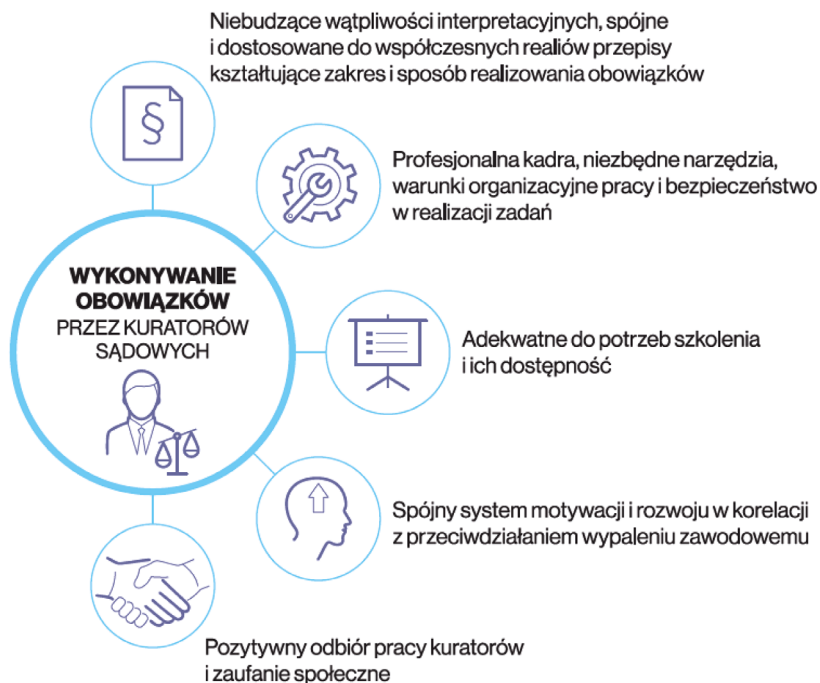
1.2. Realizacja obowiązków – wybrane problemy

Najwyższa Izba Kontroli (NIK) to najwyższy organ kontroli państwowej, którego raporty są oczekiwanym i istotnym źródłem informacji dla organów władzy i społeczeństwa. Informacja o wynikach kontroli *Wykonywanie obowiązków przez kuratorów sądowych* została opublikowana w czerwcu 2018 roku. NIK określiła pytanie definiujące cel główny kontroli w postaci: „Czy kuratorzy sądowi prawidłowo realizowali obowiązki związane z wykonywaniem orzeczeń sądu o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym? oraz postawiła pięć pytań określających cele szczegółowe kontroli:

1. Czy obowiązujące przepisy i zasoby kadrowe zapewniały warunki umożliwiające prawidłową realizację zadań kuratorów sądowych, związanych z wykonywaniem orzeczeń sądu?
2. Czy właściwie zorganizowano pracę kuratorów sądowych, a także zapewniono niezbędną i wykwalifikowaną obsadę kadrową kuratorskiej służby sądowej dla sprawnego działania i wykonywania zadań nałożonych ustawą o kuratorach sądowych?
3. Czy podejmowano prawidłowe działania mające na celu efektywną realizację przez kuratorów sądowych zadań o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związanych z wykonywaniem orzeczeń sądu?
4. Czy sprawowano właściwy nadzór i kontrolę nad działalnością kuratorów sądowych oraz jakie podejmowano działania w celu skoordynowania i usprawnienia ich pracy?
5. Czy nałożone obowiązki o charakterze administracyjnym i sprawozdawczym uzasadnione były rzeczywistymi potrzebami oraz jak wpływały na wykonywanie obowiązków związanych z realizacją orzeczeń sądu?” (NIK 2018, s. 6–7).

NIK wskazała problemy mogące wpływać na prawidłowe wykonywanie obowiązków przez kuratorów sądowych. Zalicza do nich ograniczoną wiedzę społeczeństwa o misji i zakresie zadań, trudności w wykonywaniu obowiązków zgłaszane przez kuratorów, istniejące niebezpieczeństwo w pracy i występujące zagrożenia, problemy interpretacyjne lub brak precyzyjnych przepisów prawa oraz kwestie związane z obciążeniem pracą (NIK 2018). Obszary determinujące prawidłowe wykonywanie obowiązków przez kuratorów sądowych, opracowane przez NIK, znajdują się na rycinie 1.

Rycina 1. Determinanty prawidłowego wykonywania obowiązków przez kuratorów sądowych

Źródło: NIK, 2018, Informacja o wynikach kontroli – *Wykonywanie obowiązków przez kuratorów sądowych*, Warszawa.

NIK stwierdziła w raporcie pokontrolnym, że kuratorzy sądowi wywiązywali się z obowiązków służbowych prawidłowo, jednak funkcjonowanie kuratorskiej służby sądowej zostało poddane krytycznej analizie z powodów mankamentów systemowych w postaci braku aktualizacji standardów obciążenia oraz niewłaściwego w ocenie kontrolerów nadzoru administracyjnego ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości oraz w ramach nadzoru kierowników zespołów Kuratorskiej Służby Sądowej oraz kuratorów okręgowych. Ponadto raport wykazał niedostateczne działania ze strony sądów w zaspokojeniu warunków organizacyjnych obejmujących: wyposażenie kuratorów w urządzenia teleinformatyczne, zapewnienie adekwatnych warunków lokalowych, wdrożenie rozwiązań na rzecz poprawy bezpieczeństwa w trakcie wykonywania czynności służbowych. NIK podkreśliła brak rozwiązań systemowych (NIK 2018, s. 8–9).

Kwestia niezbędnych zmian jest także regularnie zgłaszana ze strony środowiska kuratorskiego i obejmuje między innymi postulat szerokiego uregulowania

postępowania wykonawczego w sprawach rodzinnych i opiekuńczych, a szczególnie tych sfer, które dotyczą działalności kuratorów sądowych. Wśród nich wyróżnia się między innymi: konieczne rozszerzenie kręgu osób i podmiotów, od których kurator będzie mógł żądać informacji; obowiązek i konsekwencje związane z udziałem kuratora w posiedzeniu wykonawczym; określenie katalogu wniosków kierowanych do sądu w sprawach rodzinnych i ich unormowanie kodeksowe; uregulowanie ustawowe metodyki prowadzenia nadzoru w sprawach opiekuńczych; uzupełnienie przepisów i uregulowanie spraw dotyczących kontaktów osoby uprawnionej z dzieckiem w sytuacjach, w których mają się one odbywać w obecności kuratora (KRR 2021).

Wirus SARS-CoV-2, a codzienne życie

O pierwszym przypadku koronawirusa w Polsce dowiedzieliśmy się 4 marca 2020 roku. Od tego czasu dużo się zmieniło w naszym podejściu do zagrożenia epidemiologicznego, a wiele osób musiało spróbować uporać się z zagrożeniem dużo szybciej z uwagi na specyfikę wykonywanej pracy. COVID-19 to choroba wywoływana przez nowego koronawirusa o nazwie SARS-CoV-2. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) po raz pierwszy dowiedziała się o tym nowym wirusie 31 grudnia 2019 r., po doniesieniach o licznych przypadkach „wirusowego zapalenia płuc” w miejscowości Wuhan w Chińskiej Republice Ludowej. Najczęstsze objawy COVID-19 to: gorączka, suchy kaszel, zmęczenie. Wśród innych objawów wymienione są symptomy, które są mniej powszechne i zalicza się do nich: utratę smaku lub zapachu, przekrwienie błony śluzowej nosa, zapalenie spojówek (znane również jako czerwone oczy), ból gardła, ból głowy, bóle mięśni lub stawów, różne rodzaje wysypki skórnej, nudności lub wymioty, biegunka, dreszcze lub zawroty głowy. Objawy ciężkiego przebiegu choroby COVID-19 obejmują: duszność, utratę apetytu, dezorientację, uporczywy ból lub ucisk w klatce piersiowej, wysoką temperaturę (powyżej 38°C). Inne mniej spotykane objawy to: drażliwość, dezorientacja, zmniejszona świadomość (czasami związana z drgawkami), lęk, depresja, zaburzenia snu oraz cięższe i rzadkie powikłania neurologiczne (udary, zapalenie mózgu, majaczenie i uszkodzenie nerwów). Naukowcy z całego świata pracują nad znalezieniem i opracowaniem metod leczenia COVID-19. Z danych WHO wynika, że do tej pory na całym świecie COVID-19 zaraziło się ponad 208 mln ludzi, z tego blisko 4,4 mln osób zmarło (WHO 2021).

2.1. Stan zagrożenia epidemiologicznego

W przeszłości zwracano uwagę na łatwość, z jaką rozprzestrzeniają się epidemie w zglobalizowanym świecie (Hufnagel i in. 2004; Colizza i in. 2006), ale do tej pory nie były one postrzegane jako istotne zagrożenia dla współczesnego świata i ludzkości. Doświadczenia związane z dynamiką epidemii COVID-19 zmieniło to podejście. Stan zagrożenia epidemiologicznego wpływa na wszystkich ludzi, których dotyczą ograniczenia, wprowadzone przez poszczególne państwa w celu przeciwdziałaniu rozprzestrzenianiu się koronawirusa. Mogłoby się wydawać, że osoby młodsze są w korzystniejszej sytuacji, ponieważ badania wskazują, że ryzyko śmierci występuje znacznie częściej u osób starszych i osób z przewlekłymi chorobami (Alfawaz i in. 2021; Yan i in. 2020). Jest to jednak błędne podejście, ponieważ obecna sytuacja negatywnie wpływa na całe społeczeństwo, w tym także na osoby młode, które początkowo postrzegano jako odporne na szkodliwe działanie wirusa (Machado i in. 2020; da Silva i in. 2020; Vindegaard, Benros 2020; Babicka-Wirkus i in. 2021). Epidemia zaburzeń w sferze zdrowia psychicznego, która wyłoniła się z pandemii COVID-19, skutkuje przedłużającą się ekspozycją na informacje wywołujące lęk, wielką niepewność oraz warunki zagrażające życiu, zdrowiu i skutkujące różnego rodzaju stratami. Prawie ośmiu na dziesięciu dorosłych zidentyfikowało pandemię koronawirusa jako istotne źródło stresu w ich życiu (Gruber i in. 2021; APA 2021). Epidemia i związane z nią ograniczenia skutkują wciąż różnego rodzaju ograniczeniami w funkcjonowaniu społeczeństwa w różnych sferach życia: społecznej, gospodarczej, kulturalnej, a także obejmującej sferę edukacji dzieci, młodzieży i dorosłych. Epidemia koronawirusa SARS-CoV-2 wciąż trwa, a dzienna liczba przypadków znów rośnie. Obecnie stoimy przed wyzwaniami związanymi z czwartą falą pandemii, która stopniowo przybiera na sile. W Polsce zachorowało do tej pory 2 885 883 osób, z czego niestety zmarło 75 307 osób. Łącznie wyzdrowiało 2 655 588 chorych (Medonet 2021). Tendencje wskazują niestety na wciąż rosnącą liczbę zarażonych oraz ofiar wirusa na świecie.

2.2. Działania Światowej Organizacji Zdrowia

Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) przygotowała Strategiczny Plan Gotowości i Reagowania na COVID-19 (SPRP) na 2021 rok, który ma pomóc w ukierunkowaniu skoordynowanych działań, które musimy podjąć na poziomie krajowym i globalnym, aby przezwyciężyć bieżące wyzwania w odpowiedzi na COVID-19.

Plan ten opiera się na dotychczasowych osiągnięciach, a także koncentruje się na nowych wyzwaniach, aby złagodzić zagrożenia związane z nowymi wariantami wirusa (WHO 2021). WHO na bieżąco opracowuje ulotki informacyjne w wielu językach, które są dostępne także w różnych formach i zapisach. Przykładowa informacja znajduje się na rycinie 2. Obecnie podobne kampanie informacyjno-edukacyjną są realizowane indywidualnie w wielu krajach.

Rycina 2. Przykładowa kampania informacyjna realizowana przez Światową Organizację Zdrowia

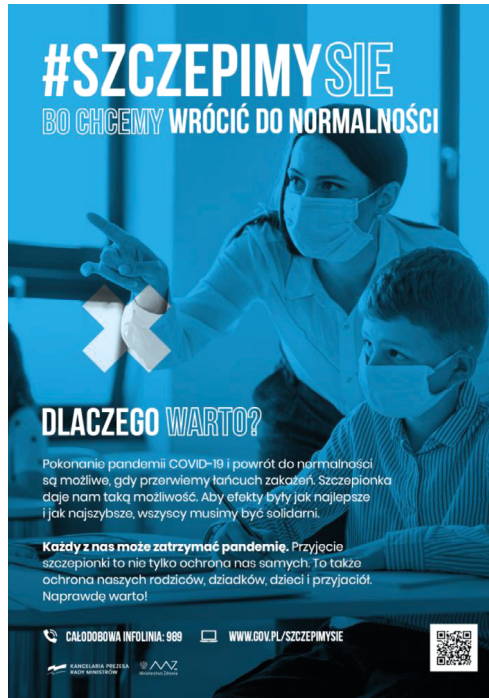

Źródło: WHO, COVID-19 multimedia, <https://who.canto.global/v/coronavirus/folder/PQC9D?from=thumbnail&scrollTo=66&gOrderProp=name&gSortingForward&display=thumbnail&viewIndex=1>.

Trzecia fala koronawirusa spowodowała konsekwencje, z powodu których w wielu sądach zaczęto odwoływać posiedzenia. Ministerstwo Sprawiedliwości (MS) rozesłało do prezesów apelacji rekomendacje, w których przypominało o możliwości prowadzenia rozpraw online. MS w piśmie skierowanym do prezesów sądów apelacyjnych (z 26.03.2021 r.) wspomniało także o wcześniejszych rekomendacjach związanych z zasadami bezpieczeństwa i pracą w sądach podczas epidemii koronawirusa. Ministerstwo podkreśliło w przesłanym piśmie, że bieżące funkcjonowanie sądów jest niezwykle istotne dla zabezpieczenia sfery gospodarczej oraz zaakcentowało znaczenie indywidualnych praw obywateli i ich bezpieczeństwa (Rojek-Socha 2021). Serwisy Rzeczypospolitej Polskiej (w tym MS) promują intensywnie Narodowy Program Szczepień, który ma

pomóc w zatrzymaniu pandemii. Przykładowy plakat informacyjny, który został użyty w tej kampanii, znajduje się na rycinie 3.

Rycina 3. Przykładowy plakat informacyjno-edukacyjny promujący akcję szczepień

Źródło: Gov.pl, Plakaty i ulotki, <https://www.gov.pl/web/szczepimysie/plakaty-i-ulotki>.

Mimo działań edukacyjno-informacyjnych, prowadzonych na szeroką skalę, w Polsce szczepienia nie są na tyle popularne, by ochronić ludzi przed poważnymi konsekwencjami społecznymi, zdrowotnymi i gospodarczymi kolejnej fali. Przekonani do szczepień to najczęściej osoby starsze, mężczyźni i mieszkańcy większych miast. Raport Polskiego Instytutu Ekonomicznego obrazuje stan, z którego wynika, że przeciwników szczepień jest najwięcej w najmłodszych grupach wiekowych, wśród kobiet i mieszkańców mniejszych miejscowości, a skłonność do szczepień jest wyraźnie wyższa wśród osób, które w swoim otoczeniu zetknęły się z chorobą COVID-19 (PIE 2021). Przebieg procesu szczepienia w wielu państwach pokazał do tej pory, że gotowość ta nie wszędzie jest zgodna z oczekiwaniami rządzących (Zalan 2021).

Regulacje związane z przeciwdziałaniem COVID-19 w pracy kuratorów sądowych

W Dzienniku Ustaw 7 marca 2020 roku opublikowano Ustawę z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2020 r., poz. 374), której art. 1 ust. 1 pkt 1 i 2 określił między innymi: „zasady i tryb zapobiegania oraz zwalczania zakażenia wirusem SARS-CoV-2 i rozprzestrzeniania się choroby zakaźnej u ludzi, wywołanej tym wirusem, w tym zasady i tryb podejmowania działań przeciwepidemicznych i zapobiegawczych w celu unieszkodliwienia źródeł zakażenia i przecięcia dróg szerzenia się tej choroby zakaźnej oraz zadania organów administracji publicznej w zakresie zapobiegania oraz zwalczania zakażenia lub choroby zakaźnej”. Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 roku w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. z 2020 r., poz. 433) w okresie od 14 marca 2020 r. do odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej ogłoszono stan zagrożenia epidemicznego w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2. Następnie wprowadzono stan epidemii na podstawie Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. poz. 491, z późn. zm.).

3.1. Działania Ministerstwa Sprawiedliwości

Podsekretarz Stanu Anna Dalkowska w piśmie z 11 marca 2020 roku (DNA-II.510.20.2020) skierowanym do prezesów i dyrektorów sądów zarekomendowała podjęcie działań, a także przygotowanie procedur, których celem była ochrona zdrowia pracowników i interesantów sądów. Sugestie dotyczące rozwiązań

organizacyjnych obejmowały m.in. ograniczenia w wejściu do budynków tylko do osób uczestniczących w postępowaniach sądowych, wprowadzenia obowiązku pomiaru temperatury, umożliwienia pracy zdalnej i zabezpieczenia sprzętu do jej wykonywania, zamieszczania aktualnych informacji na stronie internetowej etc. Pojawiły się tam również zalecenia dotyczące rozważenia możliwości ograniczenia zlecenia wywiadów środowiskowych kuratorom, odstąpienia od wykonania czynności służbowych w uzasadnionych sytuacjach, a także zapewnienie im odpowiednich środków ochrony.

W kolejnym piśmie z 13 marca 2020 roku (DNA-VI.122.12.2020), skierowanym do prezesów, Podsekretarz Stanu Anna Dalkowska zaleciła podjęcie działań poprzez określenie procedur mających na celu ochronę kuratorów, jak: wstrzymanie zlecenia kuratorom wywiadów środowiskowych, zaprzestanie wykonywania już zarządzonych do wykonania wywiadów; wyrażenie zgody na użycie środków porozumiewania się na odległość w zakresie kontaktów z podopiecznymi (telefon, poczta elektroniczna, faks, komunikatory internetowe); w sytuacji niezbędnego kontaktu osobistego zalecono zapewnienie środków bezpieczeństwa osobistego (transport samochodem służbowym, odzież ochronna, maseczki i rękawice ochronne, środki do dezynfekcji); zawieszenie wykonywania spraw prowadzonych w ramach postępowania wykonawczego (nadzory, dozory, kara ograniczenia wolności i prace społecznie użyteczne, kontrola nałożonych przez sąd obowiązków w okresie próby); zamknięcie ośrodków kuratorskich; zalecenie formy kontaktu elektronicznego jako sposobu na ograniczenie kontaktu kuratorów z podopiecznymi i uczestnikami postępowań.

3.2. Organizacja pracy w sądach

Sytuacja w marcu 2020 roku zweryfikowała przygotowanie sądów do pracy w sytuacji stanu epidemii. Ministerstwo Sprawiedliwości zaleciło wówczas przesuwanie wokand, o co zwrócił się także do resortu sprawiedliwości Główny Inspektor Sanitarny. GIS zalecił zmianę organizacji pracy sądów oraz reorganizację sposobu prowadzenia rozpraw sądowych. Decyzję w tym zakresie pozostawiono w kompetencji sędziów i prezesów sądów. Ministerstwo Sprawiedliwości przekazało do prezesów sądów apelacyjnych i okręgowych listę spraw pilnych, które powinny być rozpoznane. Objęły one sprawy w przedmiocie między innymi: zastosowania i przedłużenia tymczasowego aresztowania; sprawy rozpoznawane w postępowaniu przyspieszonym; sprawy zagrożone przedawnieniem karalności czynu albo przedawnieniem wykonania kary; sprawy o odebranie

osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką; sprawy dotyczące umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich; sprawy, o których mowa w ustawie o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób etc. Ponadto Ministerstwo Sprawiedliwości w oficjalnym komunikacie prasowym informowało, że: „w sądach, placówkach penitencjarnych i prokuraturach stosowane są procedury profilaktyki, w tym wzmożonej higieny, ograniczania kontaktów z osobami, które wracają z zagranicy z rejonów zagrożeń, ochrony zdrowia osób pracujących, osadzonych i interesantów. Prowadzone są przesłuchania świadków za pomocą video, ograniczany jest udział publiczności w rozprawach, stosuje się telepracę. W budynkach sądów dostępne są płyny odkażające, zalecane jest sprawdzanie temperatury interesantów. Ograniczanie kontaktów i odpowiedzialne informowanie o kręgu zagrożenia jest bardzo ważnym sposobem przeciwdziałania epidemii, wdrażanym we wszystkich placówkach resortu sprawiedliwości” (MS 2020).

Na barki pracodawców spadło szereg obowiązków w związku z rozprzestrzenieniem się choroby COVID-19, wywołanej wirusem SARS-COV-2. Zatem i na prezesach sądów spoczywają obowiązki związane z odpowiedzialnością za stan bezpieczeństwa i higieny pracy, zgodnie z normą określoną art. 207 Ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. z 2019 r., poz. 1040, 1043, 1495, z 2020 r., poz. 568). W art. 237⁶ § 1 wskazano, że: „Pracodawca jest obowiązany dostarczyć pracownikowi nieodpłatnie środki ochrony indywidualnej zabezpieczające przed działaniem niebezpiecznych i szkodliwych dla zdrowia czynników występujących w środowisku pracy oraz informować go o sposobach posługiwania się tymi środkami”. A w § 3 podkreślono wprost, że pracodawca jest także: „obowiązany dostarczać pracownikowi środki ochrony indywidualnej, które spełniają wymagania dotyczące oceny zgodności określone w odrębnych przepisach”. Obowiązek ustalenia przez pracodawcę rodzajów środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego, których stosowanie jest niezbędne na konkretnych stanowiskach, zostało określone w art. 237⁸ § 1. Ponadto pracodawca, co wynika z art. 237⁹ § 1, „nie może dopuścić pracownika do pracy bez środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego, przewidzianych do stosowania na danym stanowisku pracy”. W art. 237⁹ § 2 oraz art. 237¹⁰ § 1 określono dokładniej zasady dotyczące użytkowania oraz przechowywania środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego.

Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 29 maja 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem

stanu epidemii (Dz.U. poz. 964, 966) nałożono na zakłady pracy obowiązki w postaci zapewnienia pracownikom rękawiczek jednorazowych lub środków do dezynfekcji rąk oraz zachowania odległości pomiędzy stanowiskami pracy, która wynosi co najmniej 1,5 metra. Jeśli jest to niemożliwe ze względu na charakter działalności, zatrudniony może wykonywać obowiązki, jeśli firma zapewnia mu środki ochrony osobistej związane ze zwalczaniem epidemii.

3.3. Działania Krajowej Rady Kuratorów

Krajowa Rada Kuratorów jest centralnym organem samorządu kuratorskiego, który został powołany Ustawą z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach sądowych. Krajowa Rada Kuratorów jest reprezentantem kuratorów. Jej bieżące działania są bezsprzecznie ważne dla całego środowiska kuratorskiego. Krajową Radę Kuratorów tworzą delegaci wybrani przez kuratorów sądowych każdego z okręgów sądowych. Rada składa się z 45 przedstawicieli sądów okręgowych, a jej pracami kieruje prezydium w trzysobowym składzie. Kadencja Rady jest czteroletnia. Zadania Krajowej Rady Kuratorów określa art. 46 ust. 1 u.o.k.s. Zgodnie z art. 46 ust. 1 pkt 4 Ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach sądowych (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 167) jednym z podstawowych zadań Krajowej Rady Kuratorów jest występowanie z wnioskami dotyczącymi warunków pracy kuratorów sądowych.

Krajowa Rada Kuratorów w związku z sytuacją epidemiologiczną zwróciła się pismem z 12 marca 2020 roku (KRK 12/V/2020) do Ministerstwa Sprawiedliwości o wydanie rekomendacji prezesom sądów oraz wytycznych kuratorom sądowym w obszarze wykonywanych przez nich zadań ustawowych. KRK przypominała w piśmie, że kuratorzy realizują czynności służbowe głównie w terenie, w środowisku podopiecznych sądów, a także na terenie placówek zamkniętych i jednostek penitencjarnych. KRK przedstawiła propozycję rekomendacji dla prezesów sądów dotyczących wykonywania obowiązków służbowych przez kuratorów sądowych w okresie zwiększonego ryzyka zakażenia wirusem SARS-CoV-2 wywołującym chorobę o nazwie COVID-19:

- „1. Wydać zalecenia dotyczące czasowego zawieszenia lub ograniczenia czynności wykonywanych przez kuratorów zawodowych w terenie do niezbędnego minimum, w szczególności poprzez:
 - a) rekomendowanie zlecenia wywiadów środowiskowych wyłącznie w sprawach, w których okoliczności wskazują, że występuje realne zagrożenie życia lub zdrowia osoby małoletniej,

- b) opracowanie procedury pozwalającej na ustalenie przez sekretariat wydziału czy miejsce, w którym zlecane jest przeprowadzenie wywiadu środowiskowego przez kuratora sądowego nie jest objęte kwarantanną, w szczególności poprzez uzyskanie informacji we właściwej miejscowo jednostce policji lub stacji sanitarno-epidemiologicznej,
 - c) rekomendowanie zlecenia kuratorom sądowym czynności odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub opiece, na zasadach określonych art. 5986 12 k.p.c., wyłącznie w sytuacji, gdy czynność ta jest wymagana ze względu na występowanie czynników bezpośrednio zagrażających życiu lub zdrowiu dziecka,
 - d) rekomendowanie czasowego zawieszenia wykonania spraw, w których sąd orzekł kontakty w obecności kuratora sądowego – w części dotyczącej jego udziału w tych czynnościach,
 - e) czasowe zawieszenie działalności ośrodków kuratorskich,
 - f) zagwarantowanie możliwości okresowego prowadzenia spraw powierzonych do wykonania kuratorom sądowym i utrzymywania kontaktu z osobami, wobec których realizowane jest orzeczenie sądu, przede wszystkim przy wykorzystaniu środków komunikowania się na odległość – telefonu, poczty elektronicznej, faksu itp.,
 - g) zagwarantowanie kuratorom sądowym możliwości niezwłocznego odstąpienia od wykonywanych czynności zleconych przez sąd, w sytuacji gdy osoba, u której są one prowadzone, lub członkowie jej rodziny wykazują symptomy chorobowe, a zwłaszcza katar, kaszel, gorączkę.
2. Zalecić ograniczenie osobistych kontaktów w siedzibie zespołu kuratorskiego z osobami, wobec których realizowane jest orzeczenie sądu, do niezbędnych czynności, wymagających podjęcia bez zbędnej zwłoki.
 3. Zapewnić kuratorom sądowym możliwość prowadzenia rozmów z podopiecznymi w siedzibie zespołu kuratorskiego w warunkach, w których rozmówcy byliby oddzieleni od siebie szybą.
 4. Poza ustalonymi dniami dyżurów w sądzie, umożliwić kuratorom wykonywanie innych obowiązków służbowych w formie pracy zdalnej.
 5. Wyposażyć zawodowych kuratorów sądowych w środki ochrony osobistej, w szczególności:
 - a) w płyny dezynfekujące, ewentualnie żele lub płyny antybakteryjne w sprayu, w formie umożliwiającej ich użytkowanie w terenie (opakowania przenośne), a także kremy odżywczo-nawilżające, chusteczki dezynfekujące do rąk i powierzchni,

- b) w jednorazowe maseczki ochronne,
 - c) rękawiczki jednorazowe.
6. Wydać zalecenia dotyczące czasowego zawieszenia lub ograniczenia czynności wykonywanych przez kuratorów społecznych w terenie do niezbędnego minimum”².

Krajowa Rada Kuratorów podjęła również działania poprzez przedstawienie opinii na temat projektu ustawy o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 299), w odniesieniu do zakresu wykonywania obowiązków służbowych przez kuratorów sądowych, kierując je pismem z dnia 27 marca 2020 roku (KRK 14/V/2020) do Marszałek Sejmu RP oraz w tej samej sprawie postulat wprowadzenia poprawki pismem z dnia 29 marca 2020 roku (KRK 14/V/2020) do Marszałka Senatu RP. KRK zaproponowała dodanie art. 14i w brzmieniu: „art. 14i: Z przyczyn związanych z przeciwdziałaniem COVID-19, w zakresie zadań realizowanych dla potrzeb sądu i innych uprawnionych podmiotów, a także pozostałych czynności służbowych, kuratorzy sądowi mogą wykonywać je poprzez:

- 1) rozmowy telefoniczne lub rozmowy przeprowadzane z wykorzystaniem innego środka porozumiewania się na odległość,
- 2) pozyskiwanie dokumentów lub oświadczeń przedstawionych przez osobę lub osoby, których dotyczy postępowanie, a także członków ich rodzin – w szczególności w wersji elektronicznej,
- 3) zebranie informacji od podmiotów zobowiązanych do ich udzielania na podstawie obowiązujących przepisów,
- 4) wykorzystanie danych dostępnych w systemach teleinformatycznych”.

Natomiast w rozdziale 7a – przepisy epizodyczne KRK zaproponowała dodanie następującej regulacji: W Ustawie z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach sądowych (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 167) w art. 3, dodanie ustępu 3 w brzmieniu: „W przypadku wprowadzenia stanu klęski żywiołowej, ogłoszenia stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii, o ile okoliczności sprawy nie wskazują, że istnieje zagrożenie dla życia lub poważne zagrożenie dla zdrowia podopiecznego, kuratorzy sądowi wykonują powierzone im zadania tylko w formie rozmów

² Rekomendacje w całości przytoczono z pisma KRK z 12 marca 2020 roku (KRK 12/V/2020).

prowadzonych przy wykorzystaniu środków porozumiewania się na odległość oraz pozyskiwania informacji i dokumentów od innych podmiotów, przy wykorzystaniu takich środków”.

Niestety postulaty samorządu kuratorskiego nie zostały uwzględnione.

3.4. Inicjatywy związków zawodowych

Warunki pracy i bezpieczeństwo w trakcie jej wykonywania jest przedmiotem troski centrali związków zawodowych. Działania w tej sprawie regularnie podejmują między innymi Związek Zawodowy Pracowników Wymiaru Sprawiedliwości RP, Komisja Międzyzakładowa NSZZ „Solidarność” Pracowników Sądownictwa i Prokuratury, Krajowy Niezależny Związek Zawodowy „Ad Rem”, Rada Główna Związku Zawodowego Prokuratorów i Pracowników Prokuratury RP czy Ogólnopolski Związek Zawodowy Kuratorów Sądowych. Ten ostatni został powołany 15 lutego 2019 roku w Toruniu. Grupa Założycielska liczyła 44 osoby z 17 okręgów sądowych w Polsce (OZZKS 2019). Ogólnopolski Związek Zawodowy Kuratorów Sądowych w piśmie z 9 marca 2020 roku, skierowanym do Ministra Sprawiedliwości Zbigniewa Ziobry, zwrócił się o udzielenie informacji o stanie przygotowania sądów do zabezpieczenia pracy kuratorów sądowych w terenie oraz apelował o podjęcie działań w tym zakresie.

OZZKS w piśmie z 11 marca 2020 roku zwrócił się do prezesów sądów o wydanie odpowiednich zarządzeń oraz wytycznych. OZZKS zarekomendował:

- „– wyposażenie oraz stałe zapewnienie dostępu kuratorom sądowym do podręcznych środków antybakteryjnych oraz jednorazowych rękawiczek i maseczek (środków ochrony osobistej),
- zapewnienie w sądach właściwej higieny (dostęp do mydła, bieżącej wody, regularne czyszczenie powierzchni biurowych),
- reagowanie na obecność w pracy pracowników z objawami chorobowymi (zalecenie ich zwalania do domu),
- czasowe niezlecanie wywiadów środowiskowych przez wydziały rodzinne, karne, penitencjarne – a w przypadkach niecierpiących zwłoki rozważenie możliwości dokonywania ustaleń telefonicznych w wymaganym zakresie, jeżeli numery telefoniczne są dostępne,
- ograniczenie pracy terenowej do niezbędnego minimum, zgodnie z art. 3 Ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, który brzmi:

W celu przeciwdziałania COVID-19 pracodawca może polecić pracownikowi wykonywanie, przez czas oznaczony, pracy określonej w umowie o pracę, poza miejscem jej stałego wykonywania (praca zdalna),

- odstąpienie przez kuratorów rodzinnych od czynności związanych z obecnością przy kontaktach rodziców z dziećmi, ustalonych przez sąd,
- nieprzyjmowanie stron w Sądach, ew. wydzielenia jednego, bezpiecznego miejsca do ich przyjmowania, tylko w sytuacjach wyjątkowych³.

Ponadto OZZKS rekomendował kuratorom sądowym, by w sytuacjach budzących wątpliwości, co do możliwości bezpiecznego wykonania obowiązków służbowych, powoływać się na art. 210 Kodeksu pracy, który mówi, że: „w razie gdy warunki pracy nie odpowiadają przepisom bezpieczeństwa i higieny pracy i stwarzają bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia lub życia pracownika albo gdy wykonywana przez niego praca grozi takim niebezpieczeństwem innym osobom, pracownik ma prawo powstrzymać się od wykonywania pracy, zawiadamiając o tym niezwłocznie przełożonego. Jeżeli powstrzymanie się od wykonywania pracy nie usuwa zagrożenia, pracownik ma prawo oddalić się z miejsca zagrożenia, zawiadamiając o tym niezwłocznie przełożonego. Pracownik nie może ponosić jakichkolwiek niekorzystnych dla niego konsekwencji z powodu powstrzymania się od pracy lub oddalenia się z miejsca zagrożenia w przypadkach, o których mowa”.

OZZKS w piśmie z 15 marca 2020 roku zwrócił się do Sekretarza Stanu MS Michała Wójcika o wdrożenie działań, które mogłyby skutkować udzielaniu pomocy postpenitencjarnej w szerszym zakresie już w momencie zwalniania osób skazanych z jednostki penitencjarnej. Taka formuła miała przyczynić się do lepszego zabezpieczenia potrzeb socjalnych osób opuszczających zakłady karne, które mogły mieć trudność z dostępem do kas sądów, w związku z wprowadzonymi ograniczeniami.

Mimo podejmowanych działań do związku zawodowego sływały informacje o nieprawidłowościach w zabezpieczeniu pracy kuratorów sądowych. To wywołało reakcję w postaci pisma z 20 marca 2020 roku, w którym strona związkowa informowała, że mimo rekomendacji Ministerstwa Sprawiedliwości, prezesi niektórych sądów nie wprowadzili zarządzeń regulujących pracę kuratorów sądowych w związku z zagrożeniem epidemiologicznym lub uznali za właściwą autonomiczną decyzję sędziego w kwestii zlecenia wywiadów lub innych spraw do wykonania kuratorom sądowym.

³ Rekomendacje w całości przytoczono z pisma OZZKS z 11 marca 2020 roku skierowanego do prezesów sądów.

Zespół OZZKS ds. bezpieczeństwa i warunków pracy opracował raport dotyczący wyposażenia kuratorów sądowych w sprzęt teleinformatyczny. Jest on pokłosiem działań Ogólnopolskiego Związku Zawodowych Kuratorów Sądowych, który zebrał dane w tym obszarze z 46 sądów okręgowych oraz 318 sądów rejonowych. Wnioski z raportu wskazują między innymi, że:

- poziom wyposażenia kuratorów zawodowych w sprzęt teleinformatyczny ulega poprawie, ale jest on nadal niewystarczający i nie spełnia oczekiwań środowiska kuratorów sądowych,
- 29,22% kuratorów zawodowych dysponuje telefonami służbowymi (telefon komórkowy), z którego można korzystać poza siedzibą sądu,
- 37,92% kuratorów zawodowych posiada laptopa służbowego z możliwością pracy zdalnej w systemie informatycznym dedykowanym kurateli sądowej. Raport prezentuje zaplecze teleinformatyczne poszczególnych okręgów sądowych w Polsce (OZZKSS 2021).

Praca służb probacyjnych i wykonywanie wybranych środków oraz kar alternatywnych po wybuchu pandemii

Wybuch epidemii koronawirusa miał i nadal ma ogromny wpływ na pracę kuratorów sądowych w Europie. Skutkowało to zmianą dotychczasowej kultury pracy, a pracodawcy zostali zobligowani do tworzenia nowych metod pracy i dostarczania pracownikom dodatkowych instrukcji dotyczących zarządzania ich pracą i obowiązkami służbowymi (CEP 2021). *Confederation of European Probation* (CEP) publikuje informacje, które opisują, jak służby kuratorskie w całej Europie radzą sobie z epidemią COVID-19. CEP zajmuje się także promowaniem różnych form probacji, w tym integracji społecznej przy udziale kuratora sądowego, prac społecznych, mediacji i sprawiedliwości naprawczej.

Pandemia Covid 19 ma charakter globalny i niewielu z nas, jeżeli w ogóle, doświadczyła podobnej sytuacji wcześniej. Doświadczenia z nią związane wpłynęły na każdego człowieka, niezależnie od kraju i społeczności, w jakiej żyjemy, oraz zmusiły do zmiany dotychczasowego trybu życia i pracy. Ludzie zostali poddani presji w sferze ograniczenia interakcji społecznych, zwłaszcza z bliskimi, z powodu ograniczenia transmisji wirusa.

CEP, już po wybuchu pandemii na całym świecie, zebrał informacje o wdrożonych procedurach w związku z zadaniami wykonywanymi przez kuratorów sądowych. Przytoczone praktyki wskazują na podobieństwa i różnice w organizacji pracy wymiaru sprawiedliwości w postępowaniu wykonawczym. Poniżej przedstawiono kluczowe działania realizowane przez służby probacyjne w odpowiedzi na COVID-19, które wdrażano już od marca 2020 roku.

4.1. Hiszpania

Direcció General d' Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil zarekomendowała organizację usług probacji poprzez ograniczenie i odrzucanie stosowania sankcji probacyjnych bezpośrednio w społeczności. Zatrzymano wykonywanie wszelkiego rodzaju prac społecznych. Kuratorzy poinformowali telefonicznie skazanych i instytucje, w których były realizowane prace społeczne, o ich odroczeniu. Ponadto zawieszono programy resocjalizacyjne oraz korekcyjno-edukacyjne dla skazanych, na których nałożono obowiązek uczestnictwa w nich w okresie warunkowego zawieszania wykonania kary pozbawienia wolności. Kuratorzy sądowi prowadzili obserwacje przestępców, którzy wymagają ciągłego monitorowania. Skazani zobowiązani do leczenia psychiatrycznego lub odwykowego mieli obowiązek kontynuowania terapii zgodnie z możliwościami instytucjonalnymi i byli monitorowani przez kuratorów sądowych za pośrednictwem telefonu komórkowego. Służba probacyjna podejmowała nowe postępowania, które wpływały do wykonania z sądu. Kuratorzy podejmowali zindywidualizowany kontakt telefoniczny ze skazanymi i instytucjami wspierającymi proces resocjalizacji (CEP 2021).

4.2. Chorwacja

W chorwackiej służbie kuratorskiej personel został podzielony na dwa zespoły i każdy zespół wykonywał swoje czynności przez 14 dni, po których następował obowiązkowy 14-dniowy pobyt w domu. Kontakty ze skazanymi zostały ograniczone i tylko w wyjątkowych sytuacjach podopieczni przychodzili do siedziby zespołu kuratora sądowego. Kontakt ze skazanymi odbywał się drogą mailową lub telefoniczną. Mimo wstrzymania wykonywania prac społecznych lub ich odroczenia kuratorzy mieli obowiązek utrzymywania kontaktu telefonicznego ze skazanymi objętymi tym rodzajem środków probacyjnych. Celem usprawnienia komunikacji między kuratorami z dwóch zespołów oraz między zespołami a organami nadzorującymi, lub kierownikami zespołów, utworzono odrębne kanały łączności przy wykorzystaniu aplikacji WhatsApp. Wszystkie istotne informacje i zarządzenia dotyczące bieżącej pracy, ale także instrukcje w zakresie egzekwowania nałożonych na skazanych sankcji i środków probacyjnych, były przekazywane przy użyciu poczty służbowej (CEP 2021).

4.3. Czechy

Czeskie służby probacyjno-mediacyjne przyjęły systemowe rozwiązanie, które nazwano nowymi standardami metodologii pracy serwisu probacyjno-mediacyjnego podczas epidemii COVID-19. Wprowadzone rozwiązanie miało mieć bezpośrednie przełożenie na ograniczenie ryzyka zakażenia. Sytuacja w Czechach w marcu 2020 roku była już bardzo poważna. Wdrożono ograniczenie w godzinach pracy w centrach kuratorskich oraz podzielono kadrę na małe zespoły, przy jednoczesnym zakazie bezpośredniego wejścia do agend kuratorskich. Konsultacje bezpośrednie z klientami zastąpiono innymi formami komunikacji (telefon, e-mail). Służba zgromadziła zapasy środków do dezynfekcji rąk, które zostały przekazane do zespołów kuratorskich. Początkowy brak maseczek ochronnych został uzupełniony własnoręczną produkcją podjętą przez kuratorów. Konieczność zawieszenia, odroczenia lub ograniczenia działania w indywidualnych sytuacjach oraz inne okoliczności miały być regularnie oceniane przez kuratorów. Konsultacje indywidualne zostały ograniczone. Kuratorom zalecono unikanie spotkań osobistych z podopiecznymi i korzystanie z telefonu lub komunikacji e-mailowej. W sytuacjach wymagających kontaktu osobistego kurator sądowy miał obowiązek informować lokalny sanepid i uprzednio ustalić z klientem za pośrednictwem telefonu aktualny stan zdrowia. Obowiązki związane z wykonywaniem pracy w terenie zostały ograniczone. Z uwagi na ryzyko zakażenia COVID-19 i jego szybkie rozprzestrzenianie się wykonywanie większości prac społecznych zostało wstrzymane do czasu ustalenia warunków i możliwości jej dalszej realizacji we wskazanych podmiotach.

Wyjątkiem od wyżej wymienionych reguł był dozór kuratora przy zastosowaniu aresztu domowego bez nadzoru elektronicznego. Dozór nad klientami przebywającymi w areszcie domowym odbywał się bez bezpośredniego kontaktu twarzą w twarz. Kurator w tej kategorii spraw nie wchodził do miejsca zamieszkania i stosował tzw. kontakt wzrokowy. W celu dotarcia do klienta używano tylko samochodów służbowych. Klienci w areszcie domowym z dozorem elektronicznym byli monitorowani bezpośrednio sporadycznie. Ograniczono badania na okoliczność stanu trzeźwości.

Współpraca ze Służbą Więzienną Republiki Czeskiej odbywała się na zasadach określonych przez kierownictwo Służby Więziennej oraz dyrektora zakładu karnego. W przypadku, gdy wizyta kuratora sądowego w więzieniu była konieczna, kurator kontaktował się z dyrektorem więzienia i ustalał warunki realizacji czynności. Podobna procedura obowiązywała w zakładach poprawczych dla nieletnich.

Kuratorzy specjalizujący się w pracy z ofiarami przestępstw mieli wykonywać konsultacje telefoniczne i mailowe do odwołania.

Oprócz regularnej komunikacji wewnętrznej z organami nadzorującymi w zakresie wytycznych do bieżącego postępowania Służba Kuratorska i Medycyna korzystała regularnie ze swojej strony internetowej, Facebooka i Twittera w codziennym kontakcie z beneficjentami ich działań, partnerami i organizacjami współpracującymi.

4.4. Dania

Duńska Służba Więziennictwa i Probacji zarekomendowała ograniczenie kontaktu fizycznego, a nadzór kuratorski odbywał się wyłącznie telefonicznie. Instalacje oprzyrządowania do monitoringu elektronicznego zostały odroczone w celu ograniczenia rozprzestrzeniania się wirusa przy spotkaniu skazanego z personelem kuratorskim.

Wykonywanie prac społecznych zostało zawieszono, ponieważ wielu skazanych pracujących na rzecz społeczności lokalnych pracuje w sektorze publicznym, który został objęty blokadą.

4.5. Estonia

Służba Probacji w Estonii zarekomendowała kuratorom pracę online w miejscu zamieszkania. Kuratorom sądowym zainstalowano komputery z dostępem do wszystkich niezbędnych baz danych. Spotkania bezpośrednie między personelem kuratorskim a skazanymi zostały zastąpione formą kontaktu elektronicznego.

Personel prowadzący nadzór nad wykonaniem obowiązków nałożonych przez sąd (instalacja urządzeń do monitoringu elektronicznego, badania urzędzeniami na obecność alkoholu i narkotyków) kontynuował swoje czynności w miejscu zamieszkania, ale został wyposażony w niezbędny sprzęt ochrony osobistej.

Większość programów terapeutycznych zawieszono, część z nich, które można realizować za pośrednictwem komunikacji elektronicznej, była kontynuowana.

Praca na rzecz społeczności miała być wykonywana dalej, o ile pozwolą na to warunki organizacyjne. W razie potrzeby okres, w którym praca społeczna musi być zakończona, zostanie przedłużony.

Komunikacja z instytucjami współpracującymi (np. sądy, policja, urzędy gminy) była realizowana poprzez wideokonferencje (Skype) lub telefonicznie.

4.6. Finlandia

Agencja Sankcji Kryminalnych w celu ograniczenia rozprzestrzeniania się koronawirusa zaleciła szereg działań w obszarze prowadzonych postępowań sądowych i wykonywania środków probacyjnych. Sądy rejonowe odradzały posiedzenia. Rozmowy z oskarżonym, w celu weryfikacji jego przydatności do realizacji wybranych sankcji na rzecz społeczności, były przeprowadzane przez telefon lub Skype. Wprowadzono możliwość pozyskania zgody osoby skazanej na zatwierdzenie planu pracy resocjalizacyjnej poprzez rozmowę telefoniczną.

Skazani objęci sankcjami wolnościowymi nie przychodzili osobiście do biura. Kontynuowano rozpoczęte już środki wolnościowe i dokonywano modyfikacji planu pracy ze skazanym w celu umożliwienia wywiązania się z nałożonych przez sąd obowiązków, np. uczestnictwo w zajęciach korekcyjno-edukacyjnych w domu poprzez komunikację internetową, realizację zadań online, konsultacje indywidualne za pośrednictwem telefonu lub Skype. Zalecenia podkreślały wagę kontynuacji działań wspierających, szczególnie w zakresie trwającej terapii uzależnień lub w sferze zaburzeń zdrowia psychicznego.

Dozór w miejscu zamieszkania był realizowany w postaci krótkich spotkań na zewnątrz. Środki wykonywane wobec młodocianych były realizowane według podobnych zasad jak powyżej. Czynności wykonywane w środowisku, adekwatnie do obowiązujących zaleceń, mają być realizowane przy zastosowaniu niezbędnych środków ostrożności, tj. unikania bliskiego kontaktu z domownikami, wykorzystywania sprzętu ochronnego.

4.7. Francja

Działalność służby penitencjarnej i kuratorskiej w Francji w okresie pandemii została zdefiniowana przez rozporządzenia centralne i wydane na ich podstawie instrukcje. Zalecono stałe używanie środków ochrony osobistej. W sytuacjach, gdy nie ma możliwości zapewnienia fizycznego dystansu, dyrektor służby penitencjarno-probacyjnej mógł wyrazić zgodę na pracę za pośrednictwem telefonu. Organ nadzorczy po okresie blokady w marcu 2020, już od 6 maja 2020 roku zalecił stopniowe poszerzanie działań w środowisku otwartym poprzez realizację wywiadów w bezpośrednim kontakcie z zastosowaniem zasad ostrożności. Wznowienie rozmów z klientami mogło być realizowane jedynie w pomieszczeniach, w których można zachować odpowiedni dystans, znajduje się sprawna wentylacja, a skazani obligatoryjnie nakładają maseczki, wchodząc do siedziby

kuratorów. Pomieszczenia, w których przebywają skazani (np. poczekalnie), muszą być regularnie dezynfekowane. Jeżeli warunki te nie mogły być spełnione, wówczas stosowano formę wywiadu telefonicznego i wysyłanie zarządzeń do wykonania przez skazanych za pośrednictwem komunikacji elektronicznej. W ramach współpracy z partnerami organizującymi prace społeczne zalecano stosowanie wideokonferencji. W placówkach półwolnościowych prowadzonych przez służbę określono zasady pobytu oraz zabezpieczono je w niezbędne środki ochronne (maseczki, żele do dezynfekcji etc.).

4.8. Niemcy

Doświadczenia służb probacyjnych różnią się pomiędzy landami. Klienci w znacznym stopniu zostali pozbawieni wsparcia służb socjalnych, ponieważ instytucje pomocy społecznej zostały zamknięte, a pracownicy socjalni wykonywali swoją pracę online w miejscu zamieszkania. Praktyka w służbie kuratorskiej w Bremie obejmowała prowadzenie usług w biurze kuratorskim, w którym dyżurowali kuratorzy w zmniejszonym składzie. W przypadku kuratora, który znajdował się w grupie ryzyka, związanej z konsekwencjami zarażenia się COVID-19, był on obejmowany zaleceniem pracy zdalnej w miejscu zamieszkania. W sytuacji wymagającej wizyty kuratora w środowisku była ona podejmowana przy zachowaniu środków ostrożności.

4.9. Irlandia

Służba Probacyjna w odpowiedzi na kryzys pandemiczny została objęta modelem pracy zdalnej. Wszyscy pracownicy Służby Kuratorskiej byli dostępni i pracowali zdalnie, chyba że było to ograniczone z powodów zdrowotnych lub innych. Wiadomości dotyczące organizacji i działań służby probacyjnej były umieszczane na bieżąco na stronie internetowej i w mediach społecznościowych. Spotkania bezpośrednio z osobami nadzorowanymi przez serwis probacyjny zostały zawieszane na czas trwania pandemii COVID-19. W przypadku niezbędnych spotkań promowano korzystanie z połączeń wideokonferencyjnych. W większości przypadków kontakt z osobami dozorowanymi utrzymywany był telefonicznie.

Nie przeprowadzano wizyt w miejscu zamieszkania. Większość organizacji w środowiskach lokalnych wspieranych przez serwis probacyjny, w tym szkolenia, mentoring i inne usługi, została zamknięta zgodnie z wytycznymi rządu.

Służba Probacyjna priorytetowo traktowała przygotowywanie dla sądów raportów dotyczących tymczasowego aresztowania. Kuratorzy łączyli się z sądem za pośrednictwem wygenerowanego linka w formie online.

Przekazano pracownikom serwisu probacyjnego wytyczne dotyczące postępowania w kontaktach telefonicznych ze skazanymi, wskazując na obszary zagrożeń, ale i potrzeby klientów w tej formie kontaktu. W więzieniach jest kontynuowana praca zespołów służby probacyjnej poprzez wspieranie służby więziennej w postaci udzielania porad socjalnych dla więźniów i kontakt z nimi.

4.10. Łotwa

Służba probacyjna Łotwy wprowadziła wytyczne w celu zapobiegania rozprzestrzenianiu się COVID-19. W trosce o bezpieczeństwo kuratorów i ich podopiecznych wydano szczegółową instrukcję dotyczącą komunikacji z klientami i organizacji pracy w zespole. Na kuratorów prowadzących sprawy wykonawcze nałożono obowiązek zidentyfikowania wszystkich klientów, którzy opuścili kraj. Ci, którzy już otrzymali wezwania do stawienia się osobistego w biurze kuratora, zostali poinformowani o zmianie formy kontaktu na rozmowę telefoniczną.

Zawieszono wykonywanie prac społecznych, o czym poinformowano skazanych i pracodawców, u których były one realizowane. Spotkania osobiste z kuratorami odbywały się w normalnym trybie z przestępcami zaklasyfikowanymi do grupy wysokiego lub średniego ryzyka ponownego popełnienia przestępstwa (głównie dotyczyło to sprawców przemocy i przestępców seksualnych). Podczas bezpośredniej rozmowy kuratorów sądowych z klientami wprowadzono nakaz zachowania dystansu fizycznego (co najmniej 2 metry) i inne środki bezpieczeństwa (używanie maseczek i rękawiczek). Wizyty w miejscu zamieszkania klientów zostały zawieszane.

Zadania związane z organizacją i przebiegiem mediacji były nadal prowadzone pod warunkiem zapewnienia odpowiednich środków bezpieczeństwa dla stron biorących udział w czynnościach.

4.11. Norwegia

Służby korekcyjne w Norwegii w związku z pandemią wprowadziły od kwietnia 2020 roku kilka rozwiązań w poszczególnych sektorach pracy kuratorów sądowych.

Zajęcia grupowe związane z zastosowanym środkiem probacyjnym i realizowane w środowisku otwartym były nadal prowadzone pod warunkiem możliwości zapewnienia środków przeciwdziałania rozszerzaniu się infekcji.

Wizyty w biurze kuratora sądowego zostały ograniczone do sytuacji pilnych, które wymagały obecności skazanego. Taka sytuacja była poprzedzona analizą pod kątem bezpieczeństwa pracowników.

Służby norweskie mimo ograniczeń prowadziły monitoring osób warunkowo zwolnionych z zakładu karnego w ich środowisku oraz dokonywały indywidualnej oceny pod kątem realizowanego planu pracy i jego zakresu. W sytuacjach wymagających zmniejszenia pojemności w zakładach karnych były podejmowane działania w kierunku umożliwienia skazanym odbycia dalszej kary w systemie dozoru elektronicznego. W tych sytuacjach musiały być spełnione kryteria formalne oraz sporządzano ocenę ryzyka pod kątem bezpieczeństwa zastosowania takiej procedury.

Zarekomendowano przerywanie wykonywania prac społecznych w środowisku w sytuacjach, gdy wymagały tego wprowadzane obostrzenia epidemiologiczne. Organ nadzorczy zalecił kuratorom poszukiwanie alternatywnych rozwiązań dla procesu resocjalizacji skazanych (praca społeczna, zajęcia korekcyjno-edukacyjne), aby przerywanie wykonania kary lub stosowanego środka było stosowane tylko w sytuacjach koniecznych.

4.12. Portugalia

Służba probacji i więziennictwa utworzyła ogólnokrajową strukturę koordynowania, monitorowania i aktualizacji krajowego planu awaryjnego w związku z pandemią. Dyrektorzy lokalnych zespołów ds. probacji zostali zobowiązani do określenia planu działania ich zespołów i wskazania zasobów personalnych w celu jego wykonania oraz identyfikacji zadań, które można będzie wykonywać zdalnie. Na kanwie tych działań kuratorzy zaczęli stopniowo ograniczać wizyty domowe, a także wywiady i inne kontakty osobiste. Wdrożono stosowanie czynności alternatywnych w postaci rozmów telefonicznych, kontaktu mailowego, pod warunkiem zbadania, czy nie zagraża to jakości podejmowanych działań. W obszarze prowadzonych działań grupowych (programy resocjalizacyjne i terapeutyczne) wstrzymano uruchamianie nowych zajęć, a na obszarach z wysokim wskaźnikiem zachorowań działania grupowe natychmiast zawieszono.

Kontakty z instytucjami były podejmowane poprzez korzystanie z wideokonferencji, również podczas ich trwania podejmowano decyzje w sprawie kontynuowania określonych działań lub ich zawieszania. Gdy sytuacja pandemiczna

w Portugalii zaczęła się pogarszać, pojawiły się dalsze ograniczenia w sferze kontaktów kuratorów z klientami. Wdrożono rozwiązanie polegające tylko na podejmowaniu czynności służbowych w sprawach pilnych. Liczba pracowników w zespołach kuratorskich została ograniczona do minimum, zastosowano system telepracy. Wprowadzono rotację pomiędzy kuratorami pracującymi w domu i w zespole. Godziny otwarcia zespołów zostały skrócone do harmonogramu: 9:30–12:00 i 14:00–17:00.

Regularne kontakty z klientami i innymi osobami/instytucjami stanowiącymi źródło informacji środowiskowych były realizowane z wykorzystaniem środków na odległość (np. telefon). Takie rozwiązanie dotyczyło sprawowania nadzoru oraz sporządzania wywiadu dla sądu. Spotkania osobiste były dozwolone tylko w przypadku czynności uznanych za niezbędne i pilne, np. przygotowanie wywiadu dotyczącego stosowania monitoringu elektronicznego, przeprowadzenie wywiadu w związku z warunkowym przedterminowym zwolnieniem lub jego odwołaniem w związku z naruszeniem porządku prawnego, a także inne czynności uznane przez sąd za pilne.

Aby umożliwić realizację zadań kuratorów wobec ich klientów w zespołach kuratorskiej służby sądowej, przy wejściu do niego każda stawiająca się osoba otrzymywała specjalny formularz, w którym rejestrowano dane osobowe i kontaktowe oraz przyczyny uzasadniające potrzebę spotkania osobistego. Na tej podstawie kierownik zespołu oceniał, czy sprawa i zgłoszona sytuacja wymaga osobistej styczności i bezpośrednich działań kuratora.

4.13. Szkocja

Służby socjalne i probacyjne wdrożyły szereg działań dotyczących współpracy z wymiarem sprawiedliwości. Zrewidowano zasady dotyczące udziału w posiedzeniach sądu oraz zakresu przygotowywanego wywiadu na tę okoliczność. Zarząd penitencjarny decydujący w sprawie osób odbywających karę pozbawienia wolności zaprzestał prowadzenia czynności bezpośrednio w jednostce penitencjarnej. Posiedzenia zastąpiono telekonferencjami, a tam, gdzie była wymagana obecność świadków, udział odbywał się zdalnie za pośrednictwem telekonferencji. Przygotowano formę raportu, który miał ograniczyć czynności bezpośrednio w środowisku. Jego struktura jest następująca:

1. Okoliczność sporządzenia raportu.

Pracownik socjalny udzielał informacji, skąd pozyskał dane, wskazywał poprzednio wykonane wywiady lub określał, jakich informacji brakuje i dlaczego.

2. Okoliczności popełnienia czynu.
Niekoniecznie. Wszystkie informacje związane z popełnionym czynem są określone w innym dokumencie procesowym.
3. Sytuacja środowiskowa i rodzinna.
Niekoniecznie, jeżeli były one w poprzednich sprawozdaniach. Pracownik socjalny ma zwrócić uwagę na zachodzące zmiany, które mogą modyfikować czynniki ryzyka/ochronne.
4. Edukacja/zatrudnienie/tryb życia.
Niekoniecznie, jeżeli były one opisane w poprzednich sprawozdaniach.
5. Używanie substancji psychotropowych i stan zdrowia.
Pracownik ma sporządzić krótką aktualizację funkcjonowania klienta w tej kategorii. Informacje historyczne są zawarte w poprzednich wywiadach.
6. Dotychczasowa karalność i okoliczności popełnionych czynów.
Niekoniecznie. Pracownik socjalny ma przedłożyć wykaz wcześniejszych prawomocnych wyroków.
7. Kod przestępstwa.
Niekoniecznie. Przestępstwa są klasyfikowane w wykazie nazwanym *Offence Classification Index*.
8. Stosunek do popełnionego czynu.
Jeśli jest taka możliwość, to pracownik służb socjalnych aktualizuje dane w tym zakresie.
9. Proces readaptacji społecznej.
Pracownik służb socjalnych aktualizuje dane i porządkuje je, uwzględniając dokumentację dotyczącą zwolnienia warunkowego. Zostają uwzględnione raporty innych specjalistów, np. LLO (*Lifer Liaison Officer*), RIC (*Response in Custody*). Wskazane raporty będą zawierały wiele szczegółów na temat pobytu w więzieniu i współpracy między służbami. Pracownik socjalny musi wskazać czynniki ryzyka.
10. Plan pracy.
Aktualizacja tej kategorii wymaga zbadania, czy nie ma potrzeby wdrażania dodatkowych procedur dotyczących osób dorosłych lub dzieci – nazywanych *Adult Support and Protection (ASP)* i *Child Protection (CP)*.
11. Ocena ryzyka.
Pracownik socjalny potwierdza utrzymanie poziomu lub uzasadnia jego zmianę. Opisywane są wdrażane interwencje lub wyniki współpracy multiagencyjnej.

Wydano także wytyczne dla organów publicznych dotyczące stosowania środków zawartych w nowych przepisach wprowadzanych z powodu

pandemii koronawirusa w formie poradnika *Coronavirus (Scotland) Acts: guidance for stakeholders*.

4.14. Słowacja

Słowackie służby probacyjno-mediacyjne różnią się zasadniczo tym od innych podobnych służb, że politykę kadrową w ich szeregach kształtują samodzielnie poszczególne okręgi sądowe. Kuratorzy i mediatorzy są zatrudniani w sądach okręgowych i prezesi tych sądów ustalają sposób ich funkcjonowania. Pod koniec marca 2020 roku ministerstwo sprawiedliwości zarekomendowało rozwiązania organizacyjne dla wszystkich okręgów sądowych, celem ujednoczenia praktyk w związku z zagrożeniem epidemiologicznym. Kuratorom sądowym i mediatorom od tego momentu:

- 1) polecono przebywać osobiście w miejscu pracy, które jest usytuowane w sądzie tylko wtedy, gdy jest to konieczne z uwagi na charakter sprawy,
- 2) ograniczono spotkanie kuratorów z podopiecznymi w sądzie,
- 3) nakazano rejestrowanie stawiających się klientów, celem podejmowania dalszych działań w bezpiecznych warunkach,
- 4) zawieszono czynności środowiskowe związane z badaniem możliwości zastosowania monitoringu elektronicznego poprzez wizytę w miejscu zamieszkania,
- 5) odraczano spotkania mediacyjne po uprzednim wskazaniu nowego terminu.

Ponadto służba więzienna otrzymała zalecenie wstrzymania się z wnioskami w zakresie weryfikacji możliwości zwolnienia z zakładu karnego i zastosowania monitoringu elektronicznego.

4.15. Szwecja

Służba kuratorska zmieniła standardowe procedury w związku z zaleceniami centralnymi. Dotyczyły one ograniczenia fizycznego kontaktu kuratorów sądowych z klientami i wdrożenia alternatywnych środków komunikacji. Częstotliwość kontaktu miała jednak pozostać taka sama jak wcześniej. Kuratorzy mieli zaprzestać odwiedzania skazanych w jednostkach penitencjarnych lub w ośrodkach odwykowych.

Wprowadzono również zmiany w koordynowanych przez kuratorów programach. Zalecono zakończenie indywidualnych programów leczenia i prowadzenie

dalszego kontaktu przez Skype lub Facetime. Zachęcano do stosowania innowacyjnych i kreatywnych rozwiązań w celu zapewnienia odpowiedniej jakości dalszej terapii. Programy kuratorskie realizowane w więzieniach miały być kontynuowane, o ile będą zgodne z obostrzeniami panującymi w jednostce penitencjarnej.

Praca społeczna miała być wykonywana dalej, ale ustalenia ze skazanymi zostały zastąpiono spotkaniami za pośrednictwem Skype, Facetime lub rozmową telefoniczną. Prace społeczne były kontynuowane, jeśli miejsce pracy pozostawało nadal otwarte. W przypadku zamknięcia zakładu pracy rekomendowano poszukiwanie możliwości alternatywnych.

Czynności związane z wykonywaniem monitoringu elektronicznego lub zadań związanych z warunkowym przedterminowym zwolnieniem miały być kontynuowane. Kontrole stanu trzeźwości miałyby być przeprowadzane tylko w sytuacjach, gdy można było zagwarantować bezpieczeństwo kuratorowi.

Sytuacja osób pozbawionych wolności w czasie pandemii

W dniu 1 kwietnia 2020 r., w życie weszła uchwalona przez Sejm Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw. Przytoczona ustawa nie miała wyłącznie na celu wsparcia przedsiębiorców, zatem przy okazji wprowadzono zmiany dotyczące odbywania kary pozbawienia wolności. Pierwszą z nich jest zmiana dotycząca udzielania przerwy w wykonaniu kary, a drugą umożliwienie skorzystania z instytucji odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego osobom, które zostały skazane na karę pozbawiania wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku i sześciu miesięcy (dotychczas było to ustawowe ograniczenie nieprzekraczające roku). Udzielenie przerwy reguluje art. 14c:

- „1. W okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 sąd penitencjarny, na wniosek dyrektora zakładu karnego, zatwierdzony przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, może udzielić skazanemu przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności, chyba że istnieje uzasadnione przypuszczenie, że skazany w czasie pobytu poza zakładem karnym nie będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności popełni przestępstwo, lub nie będzie stosował się do wytycznych, poleceń lub decyzji właściwych organów związanych z przeciwdziałaniem COVID-19 lub leczeniem zarażenia wirusem SARS-CoV-2.
2. Dyrektor zakładu karnego może złożyć wniosek, o którym mowa w ust. 1, jeżeli w jego ocenie udzielenie przerwy skazanemu może przyczynić się do ograniczenia albo wyeliminowania epidemii. Do wniosku dołącza się opinię o skazanym, sporządzoną przez administrację zakładu karnego, dotyczącą okoliczności będących podstawą udzielenia przerwy, o których mowa w ust. 1.

3. Sąd udziela przerwy na czas oznaczony. Okres przerwy może być przedłużany na wniosek dyrektora zakładu karnego na dalszy czas oznaczony. Okres przerwy udzielonej na podstawie ust. 1 może trwać nie dłużej niż do ustania stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19”.

Oznacza to, że z dniem ogłoszenia ustania stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii udzielona na tej podstawie przerwa ustaje z mocy prawa. Art. 14c ust. 7 wskazuje, że w takim przypadku skazany jest zobowiązany do powrotu do zakładu karnego w terminie 3 dni od ustania tego stanu, chyba że nie jest to możliwe z uwagi na obowiązki nałożone na niego na podstawie przepisów o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi.

Kolejną zmianą, dającą osobom odbywającym kary pozbawienia wolności w zakładach karnych możliwość szybszego opuszczenia zakładu penitencjarnego, jest regulacja umożliwiająca skorzystanie z instytucji udzielenia zgody na odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego przez skazanego (Chybińska 2020).

Art. 14f ust. 1 Ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw umożliwił również organizację posiedzenia sądu penitencjarnego przy użyciu urządzeń technicznych – umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. W miejscu przebywania skazanego w czynności tej bierze udział przedstawiciel administracji zakładu karnego lub aresztu śledczego.

Na mocy ustaw covidowych wprowadzono rozwiązania umożliwiające efektywniejsze zarządzanie zakładami karnymi. W ich wyniku wdrożono konsultacje telefoniczne, usprawniono wydawanie leków, a także usprawniono system konwojowania. MS na podstawie rekomendacji GIS i Ministerstwa Zdrowia przekazało do jednostek penitencjarnych zasady postępowania w przypadku podejrzenia lub zakażenia koronawirusem wśród osadzonych i personelu więziennego. Objęły one działania w postaci:

- 1) wdrożenia obowiązkowej kwarantanny wobec osób, które zgłaszają się do odbycia kary lub są doprowadzane, a miały objawy choroby lub przebywały w regionie, gdzie występuje COVID-19;
- 2) stworzenia dodatkowych miejsc na potrzeby kwarantanny oraz zabezpieczenie zapasów maseczek, rękawic, kombinezonów ochronnych i środków do dezynfekcji;

- 3) przygotowania szpitali więziennych w Potulicach i Bytomiu o charakterze izolatoriów dla skazanych zakażonych COVID-19;
- 4) wprowadzenia obowiązku mierzenia temperatury przy wejściu na teren jednostki;
- 5) czasowego wstrzymywania lub ograniczania widzeń osadzonych z rodzinami (niedogodności te miały być rekompensowane dłuższymi i częstszymi rozmowami z bliskimi przez telefon);
- 6) ograniczenia transportu osadzonych;
- 7) wprowadzenia reżimu sanitarnego podczas odbywania spaceru przez skazanych;
- 8) ograniczenia pracy skazanych na zewnątrz jednostek oraz wyjścia w celach edukacji zawodowej lub w związku z wydarzeniami kulturalno-sportowymi;
- 9) wprowadzenia obowiązku noszenia przez funkcjonariuszy SW masek i rękawiczek ochronnych (MS 2020).

5.1. Działania Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu

Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) wydał 20 marca 2020 roku „Zbiór zasad dotyczących traktowania osób pozbawionych wolności w kontekście pandemii koronawirusa (COVID-19)”. Pandemia koronawirusa (COVID-19) spowodowała wystąpienie nadzwyczajnych wyzwań dla władz wszystkich państw członkowskich Rady Europy. W tej trudnej sytuacji ogromnych napięć i zagrożeń doświadczają także osoby wchodzące w skład personelu instytucji o charakterze izolacyjnym, tj. zakładów karnych i aresztów, placówek resocjalizacyjnych (schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze), a także szpitali psychiatrycznych i domów pomocy społecznej. CPT przypomina wszystkim podmiotom o absolutnym zakazie tortur oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania. Stosowane środki ochronne nigdy nie mogą prowadzić do niehumanitarnego lub poniżającego traktowania osób pozbawionych wolności (CPT 2020). CPT rekomenduje, aby wszystkie organy odpowiedzialne za los osób pozbawionych wolności stosowały zasady skatalogowane w tabeli 1.

Tabela 1. Zasady regulujące traktowanie osób pozbawionych wolności opracowane przez Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu

1. Podstawową zasadą musi być podejmowanie wszelkich możliwych działań w celu ochrony zdrowia i bezpieczeństwa wszystkich osób pozbawionych wolności. Podjęcie takich działań przyczynia się również do zachowania zdrowia i bezpieczeństwa personelu.
2. Wytyczne WHO dotyczące walki z pandemią oraz krajowe wytyczne zdrowotne i kliniczne zgodne z międzynarodowymi standardami muszą być przestrzegane i w pełni wdrażane we wszystkich miejscach pozbawienia wolności.
3. Należy zwiększyć dostępność personelu, a personel powinien otrzymać wszelkie zawodowe wsparcie, ochronę zdrowia i bezpieczeństwa, a także szkolenie niezbędne do dalszego wykonywania swoich zadań w miejscach pozbawienia wolności.
4. Wszelkie środki ograniczające podjęte wobec osób pozbawionych wolności w celu zapobieżenia rozprzestrzenianiu się COVID-19 powinny mieć podstawę prawną i być konieczne, proporcjonalne, szanujące godność ludzką oraz być ograniczone czasowo. Osoby pozbawione wolności powinny otrzymywać wyczerpujące informacje, w zrozumiałym dla siebie języku, na temat wszelkich takich środków.
5. Z tego powodu, iż bliski kontakt osobisty sprzyja rozprzestrzenianiu się wirusa, wszystkie odpowiednie organy powinny podjąć skoordynowane wysiłki w celu zastosowania środków stanowiących alternatywę dla pozbawienia wolności. Takie podejście jest konieczne szczególnie w sytuacjach przeludnienia. Ponadto władze powinny w większym stopniu wykorzystywać rozwiązania alternatywne wobec tymczasowego aresztowania, instytucję zamiany kary, wcześniejszego zwolnienia i kary w zawieszeniu; ponownie oceniać potrzebę dalszego przebywania w placówkach pacjentów szpitali psychiatrycznych umieszczonych tam bez ich zgody; wypisanie lub w stosownych przypadkach zwolnienie pod opiekę środowiskową mieszkańców domów pomocy społecznej i powstrzymać się, w największym możliwym zakresie, od zatrzymywania migrantów.
6. W odniesieniu do świadczenia opieki zdrowotnej wymagane będzie zwrócenie szczególnej uwagi na specjalne potrzeby osób pozbawionych wolności, ze szczególnym uwzględnieniem grup wrażliwych i / lub grup ryzyka, takich jak osoby starsze i osoby z wcześniej istniejącymi schorzeniami. Obejmuje to między innymi badania przesiewowe w kierunku COVID-19 i w razie potrzeby, dostęp do intensywnej terapii. Ponadto osoby pozbawione wolności powinny w tym czasie otrzymać dodatkowe wsparcie psychologiczne od personelu.
7. Chociaż zawieszenie niemających istotnego znaczenia aktywności jest racjonalne i uzasadnione, to należy w pełni przestrzegać podstawowych praw osób pozbawionych wolności podczas pandemii. Należą do nich w szczególności: prawo do zachowania odpowiedniej higieny osobistej (w tym do dostępu do gorącej wody i mydła) oraz prawo do codziennego dostępu do świeżego powietrza (co najmniej jednej godziny). Ponadto wszelkie ograniczenia w kontakcie ze światem zewnętrznym, w tym wizyty, powinny zostać zrekomensowane zwiększonym dostępem do alternatywnych środków komunikacji (takich jak komunikacja telefoniczna lub komunikacja głosowa przez Internet).

8. W przypadku izolacji lub umieszczenia w kwarantannie osoby pozbawionej wolności, która jest zarażona lub jest podejrzewana o zarażenie wirusem SARS-CoV-2, należy zapewnić takiej osobie codzienny znaczący kontakt z ludźmi.
9. Należy zawsze i w każdych okolicznościach w pełni przestrzegać podstawowych zabezpieczeń przed złym traktowaniem (dostęp do adwokata, dostęp do lekarza, powiadomienie o areszcie) osób znajdujących się pod nadzorem funkcjonariuszy organów ścigania. W niektórych okolicznościach właściwe mogą być środki ostrożności (takie jak wymaganie od osób z objawami noszenia masek ochronnych).
10. Monitorowanie przez niezależne organy, w tym krajowe mechanizmy prewencji (KMP) i CPT, pozostaje zasadniczym zabezpieczeniem przed złym traktowaniem. Państwa powinny nadal gwarantować dostęp organów monitorujących do wszystkich miejsc odosobnienia, w tym do miejsc, w których przebywają osoby poddawane kwarantannie. Wszystkie organy monitorujące powinny jednakże podjąć wszelkie środki ostrożności, aby przestrzegać zasady „nieszkodzenia”, w szczególności wobec osób starszych i osób z wcześniej istniejącymi schorzeniami.

Źródło: CPT (2020), *Zbiór zasad dotyczących traktowania osób pozbawionych wolności w kontekście pandemii koronawirusa (COVID-19)*, <https://rm.coe.int/16809e1c57>.

5.2. Sytuacja w jednostkach penitencjarnych w Europie

Penal Reform International opublikował specjalny poradnik *Coronavirus: Healthcare and human rights of people in prison*. Organizacja wskazuje na obawy dalszego rozprzestrzeniania się wirusa do miejsc o charakterze izolacyjnym. Trudności w przeciwdziałaniu epidemii w zakładach karnych są oczywiste. Osoby odbywające karę pozbawienia wolności i personel jednostki penitencjarnej, który z nimi pracuje, znajdują się w bliskim sąsiedztwie, a w wielu sytuacjach funkcjonują obok siebie w przepelnionych, ciasnych warunkach z brakiem odpowiedniego dostępu do świeżego powietrza. Standardy higieny są często niższe od tych w środowisku otwartym, a bywa i tak, że ograniczenia związane z bezpieczeństwem lub infrastrukturą ograniczają możliwości mycia rąk lub stały dostęp do środków dezynfekujących, które są kluczowe w walce z pandemią i są ważnym środkiem zapobiegawczym zalecanym przez Światową Organizację Zdrowia. Jednocześnie sytuacja nadzwyczajna, jaką jest pandemia, wymaga stosowania środków, które będą ograniczały jej rozprzestrzenianie, ale powinno się to zawsze dziać w duchu poszanowania praw człowieka. Podstawowe zasady obejmują dostęp do świata zewnętrznego, ograniczenie stosowania izolatek, dostęp do informacji i odpowiedniej opieki zdrowotnej. W podejrzanych lub potwierdzonych przypadkach COVID-19 osoby przebywające w więzieniu powinny mieć

dostęp w trybie pilnym do specjalistycznej opieki zdrowotnej. Administracja więzienia powinna udrożnić w tej sprawie kontakt i procedury ze służbą zdrowia na zewnątrz. W przypadku osób starszych lub chorych przebywających w więzieniu należy wprowadzić programy przedterminowego zwolnienia jako priorytet, z uwagi na predyspozycje jednostkowe i szczególne ryzyko związane z przebiegiem choroby. Wszelkie ograniczenia dotyczące kontaktu ze światem zewnętrznym powinny być proporcjonalne i niedyskryminacyjne. Akceptowane są ograniczenia dotyczące widzeń poprzez bezpośredni kontakt, co sprzyja zapobieganiu rozszerzania się epidemii, ale władze zakładu karnego powinny w tym zakresie stosować kompleksową i przejrzystą politykę decyzyjną. W przypadku różnych ograniczeń powinny one być proporcjonalne do celu, jakim jest zapobieganie epidemii (lub reagowanie na nią). Wizyty osobiste w jednostce penitencjarnej powinny być zastąpione środkami i możliwościami kontaktu ze światem zewnętrznym, na przykład przez: telefon, e-maile lub rozmowy wideo. Decyzje administracji o ograniczeniu widzeń muszą mieć na uwadze, że kontakt z osobą najbliższą jest niezbędny dla dobrego samopoczucia psychicznego i sprzyja redukcji zachowań przemocowych (PRI 2020; Pięta-Chrystofiak 2021).

Raport *Global Prison Trends 2019*, który skupiał się na opiece zdrowotnej w więzieniach, udokumentował, że przenoszenie chorób jest powszechne w przepelnionych obiektach, co skutkuje stałym zagrożeniem dla więźniów, jak i dla personelu (*Global Prison Trends 2019*).

European Prison Observatory zbierał informacje o sytuacji w więzieniach w Europie i na ich podstawie skatalogował wykaz środków zapobiegawczych, przyczyniających się do ograniczenia skutków epidemii w warunkach izolacji penitencjarnej. Ogólne środki zapobiegawcze obejmują: wzmocnienie procesu segregacji epidemiologicznej osób z podejrzeniem lub chorych na COVID-19 od innych osób przebywających na terenie jednostki, tj. osób pozbawionych wolności, personelu i gości; wzmocnienie działań dotyczących dezynfekcji pomieszczeń i środków transportu; szkolenie personelu, a także skazanych w zakresie zapobiegania chorobie COVID-19.

Środki interwencyjne specyficzne dla zatrzymanych, którzy są transportowani z obszarów z wysoką transmisją koronawirusa dotyczą: wydłużenia okresu obserwacji/kwarantanny do 27 dni; wyznaczenia jednostki penitencjarnej w celu realizacji procedury kwarantanny.

Środki interwencji kryzysowej w sytuacji stwierdzenia potwierdzonego lub podejrzanego przypadku zawierają działania w postaci: ustalenia norm wyposażenia personelu oraz pacjenta chorego lub osoby zagrożonej; ustalenia zasad podejmowania bezpośredniej interakcji z osobami chorymi; wypracowania

algorytmów dotyczących postępowania z osobą zarażoną poprzez komunikację z instytucjami zewnętrznymi (placówki zdrowia publicznego), a także obejmujące codzienne czynności (sprzątanie, dezynfekcja rzeczy osobistych, udział skazanego w różnych działaniach i możliwość korzystania z opieki zdrowotnej) (*Euro-pean Prison Observatory* 2020).

Światowa Organizacja Zdrowia w poradniku *Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention* przestrzega i przypomina, że więzienia i inne miejsca odosobnienia to zamknięte środowiska, a każdy kraj ma obowiązek zwiększenia poziomu gotowości, ostrzegania i reagowania w celu identyfikacji, zarządzania i opieki nad nowymi przypadkami COVID-19. Dla COVID-19 zdefiniowano cztery scenariusze transmisji, które mogą wystąpić w poszczególnych krajach, dlatego powinny one dostosować się do kontekstu lokalnego (WHO 2020).

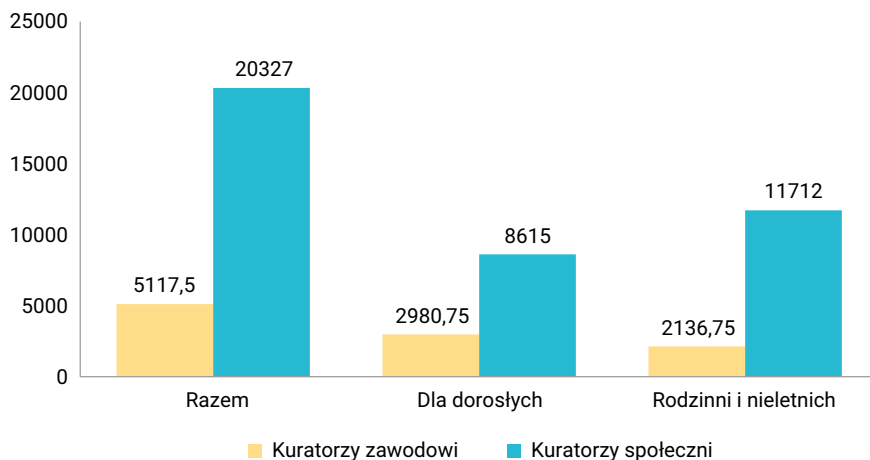
WHO/Europe w projekcie *Health in Prisons Programme* zaktualizował *Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention* (wydane po raz pierwszy w marcu 2020 roku). Zmiany obejmują zaktualizowane informacje dotyczące definicji przypadków, objawów COVID-19, scenariusze transmisji, środki zapobiegawcze i kontrolne (w tym stosowanie masek, testów i procedury kwarantanny) oraz strategię zarządzania obejmującą izolację medyczną i inne strategię w kontekście specyficznej sytuacji, jaką jest pobyt w więzieniu. Wytyczne dostarczają również przydatnych informacji strukturom więziennym, wyjaśniając, jak zapobiegać potencjalnemu wybuchowi COVID-19 i zaradzić mu. Proponowane rozwiązania mają na celu ochronę zdrowia i dobrego samopoczucia wszystkich osób powiązanych w różny sposób z funkcjonowaniem i zadaniami zakładu karnego oraz ogółu społeczeństwa (WHO/Europe 2020).

Dynamika obciążeń zadaniami i etatyzacja kuratorów sądowych w okresie 2018–2020 (przed i w trakcie pandemii COVID-19)

Liczba i różnorodność wykonywanych czynności sprawia, że kuratorzy sądowi są ważnym ogniwem systemu organizacji państwa – jego polityki karnej i społecznej. Przyczyniają się do poprawy bezpieczeństwa obywateli, działają na rzecz dziecka i rodziny. Zakres tych działań wymaga specyficznych kompetencji profesjonalnych. Grupa zawodowa kuratorów sądowych charakteryzuje się bardzo dobrym przygotowaniem w obszarze edukacyjnym. Kuratorzy zawodowi legitymujący się wykształceniem wyższym to aż 98% całej kadry, a osoby bez wykształcenia wyższego występują wyłącznie w grupie osób z ponad 25-letnim stażem pracy. Formacja ma również w swoich szeregach 28 kuratorów zawodowych, którzy posiadają stopień naukowy doktora, a 44% kuratorów zawodowych ukończyło dodatkowe studia podyplomowe (KRRK 2018).

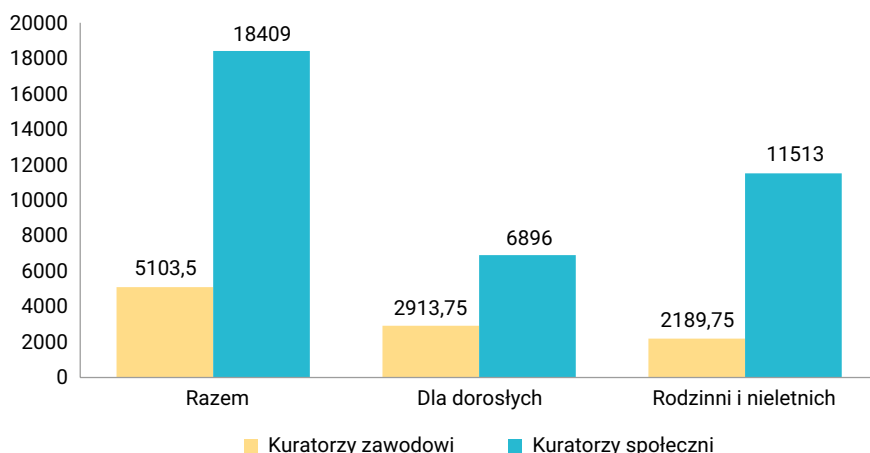
6.1. Struktura zatrudnienia

Cechą charakterystyczną polskiej kurateli sądowej jest podział na kuratorów wykonujących orzeczenia w sprawach karnych (kuratorzy dla dorosłych) oraz kuratorów wykonujących orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich (kuratorzy rodzinni). Jest to rozwiązanie rzadkie w skali Europy, co nie znaczy, że złe. Przyjęty w Polsce model ma bogaty dorobek organizacyjny i wydaje się bardzo dobrze wypełniać powierzone mu zadania. Kuratorzy sądowi funkcjonują w zespołach Kuratorskiej Służby Sądowej, które działają w ramach struktury sądów rejonowych (zespoły mogą być profilowane ze względu na rodzaj wykonywanych orzeczeń lub w sytuacji braku takiej potrzeby, np. mała liczba kuratorów, występuje zespół łączony). Za funkcjonowanie Kuratorskiej Służby Sądowej w danym okręgu odpowiada kurator okręgowy.

Wykres 1. Kuratorska Służba Sądowa w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne.

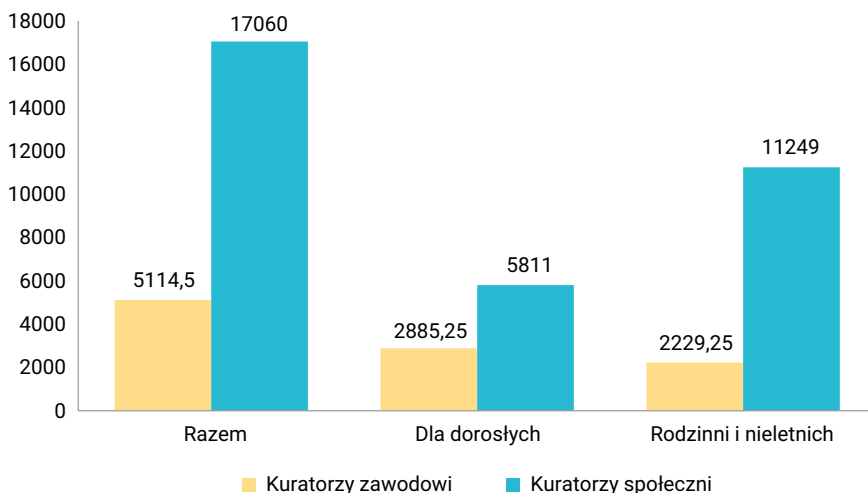
Służba kuratorska na dzień 31.12.2018 r. liczyła 5117 osób (5117,5 etatu). Kuratorzy dla dorosłych (2980,75 etatu) współpracowali z 8615 kuratorami społecznymi, natomiast kuratorzy rodzinni (2136,75 etatu) współpracowali z 11 712 kuratorami społecznymi. Limity i obsady kurateli dla dorosłych oraz kurateli rodzinnej podano z wyłączeniem kuratorów okręgowych i ich zastępców. Pracownicy obsady obsługi biurowej zespołu liczyli w sumie 469 930 etatów.

Wykres 2. Kuratorska Służba Sądowa w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne.

Służba kuratorska na dzień 31.12.2019 r. liczyła 5103 osób (5103,5 etatu). Kuratorzy dla dorosłych (2913,75 etatu) współpracowali z 6896 kuratorami społecznymi, natomiast kuratorzy rodzinni (2189,75 etatu) współpracowali z 11 513 kuratorami społecznymi. Nastąpił wzrost etatów w kurateli zawodowej rodzinnej. Odnotowano spory spadek w grupie kuratorów społecznych dla dorosłych (w 2018 roku grupa ta obejmowała 8615 osób). Limity i obsady kurateli dla dorosłych oraz kurateli rodzinnej podano z wyłączeniem kuratorów okręgowych i ich zastępców. Pracownicy obsady obsługi biurowej zespołu liczyli w sumie 452 153 etatów (nastąpił spadek w roku 2019 w stosunku do 2018 roku o ok. 17 etatów, co stanowi poważną przeszkodę organizacyjną w funkcjonowaniu zespołów kuratorskich).

Wykres 3. Kuratorska Służba Sądowa w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne.

Służba kuratorska na dzień 31.12.2020 r. liczyła 5114 osób (5114,5 etatu). Kuratorzy dla dorosłych (2885,25 etatu) współpracowali z 5811 kuratorami społecznymi, natomiast kuratorzy rodzinni (2229,25 etatu) współpracowali z 11 249 kuratorami społecznymi. Nastąpił kolejny rok z rzędu wzrost etatów w kurateli zawodowej rodzinnej (z 2136,75 etatu 2018 roku i 2189,75 etatu w 2019 roku). Odnotowano po raz kolejny duży spadek w grupie kuratorów społecznych dla dorosłych (w 2018 roku grupa ta obejmowała 8615 osób, w 2019 roku było ich 6896). Limity i obsady kurateli dla dorosłych oraz kurateli rodzinnej podano także i tym razem z wyłączeniem kuratorów okręgowych i ich zastępców.

Pracownicy obsady obsługi biurowej zespołu liczyli w sumie 455 578 etatów (nastąpił delikatny wzrost w stosunku do 2019 roku o ok. 3 etaty, co nie zmienia i tak trudnej sytuacji wielu zespołów).

6.2. Projekt SPACE

Nazwa projektu SPACE pochodzi od rocznych statystyk Rady Europy dotyczących aspektów penalnych i probacyjnych, znanych jako statystyki SPACE (*Statistiques Pénales Annuelles du Conseil de l'Europe*), których celem jest przedstawienie analizy stosowania kar pozbawienia wolności oraz środków probacyjnych w 47 państwach członkowskich Rady Europy (RE). Cel ten jest realizowany poprzez publikację dwóch rocznych raportów: SPACE I i SPACE II. Raport SPACE I obejmuje populację osadzonych w jednostkach penitencjarnych, a SPACE II koncentruje się na działaniach agencji kuratorskich. Projekt SPACE przedstawia przegląd stosowania sankcji i środków izolacyjnych (SPACE I) i nieizolacyjnych (SPACE II) w całej Europie.

Coroczne badanie SPACE II, prowadzone na zlecenie Rady Europy przez Uniwersytet w Lozannie, uwidoczniało trend, z którego wynika, że liczba osób objętych sankcjami i środkami alternatywnymi wobec kary pozbawienia wolności rośnie. Działania, które zatrzymują przestępców w społeczeństwie i nie pozbawiają ich wolności, wzrosła w Europie o 3% w latach 2019–2020. Wzrost ten – z 1 456 192 w 2019 r. do 1 500 547 osób w 2020 r. odzwierciedlają dane dostarczone przez organy nadzorcze w probacji (Rada Europy 2020c). Przytaczane informacje wskazują, że jest kontynuowany trend szerszego stosowania w całej Europie sankcji i środków w oparciu o środowisko otwarte, takich jak: monitoring elektroniczny, prace społeczne, areszt domowy, leczenie i terapia pod dozorem kuratora, warunkowe zawieszenie kary z dozorem kuratora sądowego oraz warunkowe przedterminowe zwolnienie z zakładu karnego na okres próby z dozorem kuratora. Raport pokazuje pozytywną tendencję w Polsce, ponieważ charakteryzuje się ona aktualnie najwyższym wskaźnikiem sankcji probacyjnych (Polska 643 osób objętych środkami probacyjnymi na 100 000 mieszkańców), Turcja – 627, Litwa – 568 i Gruzja – 562). Najniższe wskaźniki występują w krajach, które od niedawna zaczęły stosować sankcje i środki wspólnotowe, tj. w: Macedonii Północnej (6 osób na 100 000 mieszkańców), Serbii (35) oraz Szwajcarii (47), Norwegii (49), Finlandii (54) i Bułgarii (56) (Rada Europy 2020c). W 34 z 40 administracji nadzorujących funkcjonowanie więziennictwa i kurateli sądowej, które dostarczyły dane, wskaźnik

populacji skazanych objętych środkami alternatywnymi był wyższy niż wskaźnik populacji osób odbywających karę pozbawienia wolności. Cudzoziemcy stanowili 6,7% wśród skazanych objętych środkami probacyjnymi, a wśród populacji więziennej grupa ta stanowiła 17% osadzonych. Różnica ta może wynikać częściowo z różnych wymagań formalnych związanych z warunkami wymaganymi do objęcia systemem probacji i często brakiem stałego adresu zamieszkania. Inną okolicznością jest fakt, że część osadzonych cudzoziemców jest prawdopodobnie deportowana po odbyciu kary pozbawienia wolności i nie ma możliwości objęcia ich warunkami okresu próby (Rada Europy 2020c). Pozytywne tendencje w Polsce są prawdopodobnie skutkiem stosowanych doraźnych rozwiązań legislacyjnych wdrażanych w związku z COVID-19, które umożliwiają szersze stosowanie systemu dozoru elektronicznego lub innych rozwiązań przewidzianych prawem przez sąd penitencjarny.

6.3. Zadania wykonywane przez kuratorów dla dorosłych w latach 2018–2020

Krajowa Rada Kuratorów zaprezentowała analizę obciążeń kuratorów sądowych i jej dynamikę w ciągu ostatnich lat. Opracowanie przygotowane przez Jana Wacławiaka pokazuje tendencję polegającą na zwiększaniu się procentowego udziału kuratorów zawodowych w prowadzeniu wszystkich spraw liczonych obecnie do obciążenia (z 75,8% w roku 2016 do 87,9% na koniec 2018 roku i aż 92,1% na koniec 2019 roku). Ponadto, jak wynika z analizy KRK, następuje dalszy spadek udziału dozorów w stosunku do wszystkich spraw liczonych do obciążenia. Na koniec roku 2017 dozory stanowiły jeszcze 41,9% wszystkich spraw liczonych do obciążenia, na koniec 2018 roku udział dozorów wyniósł 33,6%, a na koniec 2019 roku spadł on do poziomu 27,4%. Wpływ dozorów w 2019 roku w stosunku do roku 2018 zmniejszył się o 3887 spraw (KRK 2020), a w 2020 roku aż o 7091 wobec 2019 roku (MS DSiFE 2021).

Pomimo wyraźnego spadku spraw (dotyczących warunkowego zwolnienia, warunkowego zawieszenia kary i warunkowego umorzenia) z 89 556 dozorów w 2018 roku do zaledwie 60 820 spraw w 2020 roku, kuratorzy dla dorosłych na koniec 2020 roku prowadzili 269 789 spraw. Aktualnie widoczna jest stała tendencja wzrostowa (w 2018 roku – 266 672 sprawy, w 2019 roku – 267 534 sprawy), za którą stoi polityka karna ukierunkowana od kilku lat na preferowanie kar alternatywnych wobec kary pozbawienia wolności, jak np. kara ograniczenia wolności (patrz tabela 2). Widoczna progresja, od 2018 roku (128 948 spraw)

do 155 579 spraw w 2020 roku, wskazuje kierunek transformacji zadań kuratorów dla dorosłych na kolejne lata. Sposób orzekania przez sądy skutkuje dalszą redukcją kuratorów społecznych, ponieważ karę ograniczenia wolności z zasady prowadzą osobiście kuratorzy zawodowi. Kuratorzy wykonują zadania związane z karą ograniczenia wolności (nieodpłatna kontrolowana praca na cele społeczne, kontrola miejsca pobytu z zastosowaniem s.d.e., obowiązki z art. 72 § 1 pkt 4–7a k.k., kara orzeczona wyłącznie w formie obowiązków z art. 72 § 1 pkt 4–7a kk, potrącenie z wynagrodzenia za pracę) i pracami społecznie użytecznymi (art. 45 k.k.w.). Wzrost spraw przekłada się na wzrost osób objętych postępowaniem ze strony kuratora sądowego. W 2020 roku było to aż 243 947 osób. Jednocześnie w 2020 roku w stosunku do 2018 i 2019 roku zakończono mniej postępowań wykonawczych w sprawach dotyczących dozoru i kary ograniczenia wolności.

Kuratorzy zawodowi złożyli mniej wniosków w 2020 roku (167 214) w zestawieniu z rokiem 2018 (172 833) i 2019 (178 787). Kuratorzy dla dorosłych złożyli w 2020 roku więcej wniosków w kategorii wykonywania kary pozbawienia wolności, środka karnego i środka zabezpieczającego w systemie dozoru elektronicznego. W pozostałych kategoriach wniosków formułowanych przez kuratorów sądowych było mniej. Dokładną analizę ilości złożonych wniosków w poszczególnych kategoriach zawarliśmy w tabeli 3. Wnioski dotyczące warunkowego zwolnienia dotyczą:

- ustanowienia, rozszerzenia lub zmiany obowiązków w okresie próby (art. 163 § 2 k.k.w. w zw. z art. 72 § 1 k.k. i w zw. z art. 173 § 2 pkt 5 k.k.w.),
- zwolnienia od dozoru (art. 163 § 2 k.k.w. w zw. z art. 173 § 2 pkt 5 k.k.w.),
- odwołania warunkowego zwolnienia (art. 160 § 1–4 k.k.w. w zw. z art. 173 § 2 pkt 7 k.k.w.),
- zmiany okresu próby na podstawie art. 163 § 2 k.k.w. w zw. z art. 173 § 2 pkt 3 k.k.w.

Wnioski dotyczące warunkowego zawieszenia kary są formułowane w przedmiocie:

- o ustanowienie, rozszerzenie lub zmianę obowiązków w okresie próby (art. 74 § 2 k.k. w zw. z art. 173 § 2 pkt 5 k.k.w.),
- o zwolnienie od dozoru (art. 74 § 2 k.k. w zw. z art. 173 § 2 pkt 5 k.k.w.),
- o oddanie pod dozór (art. 74 § 2 k.k. w zw. z art. 173 § 2 pkt 5 k.k.w.),
- o zarządzenie wykonania kary (art. 75 §1–2a k.k. w zw. z art. 173 § 2 pkt 8).

Wnioski dotyczące kary ograniczenia wolności i pracy społecznie użytecznej są składane przez kuratorów:

- o zarządzenie wykonania kary zastępczej (art. 65 § 1 k.k.w. w zw. z art. 66 § 1 k.k.w. oraz art. 46 § 1 k.k.w. i art. 23 § 1 k.w. oraz 25 § 2 k.w.),
- o zwolnienie od reszty kary (art. 83 k.k. w zw. z art. 66 § 1 k.k.w.),
- w zakresie wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego oraz inne rodzaje wniosków.

Wnioski obejmujące kwestie warunkowego umorzenia:

- o podjęcie warunkowo umorzonego postępowania karnego (art. 68 k.k. w zw. z art. 549 k.p.k. w zw. z art. 173 § 2 pkt 4 k.k.w.),
- o ustanowienie, rozszerzenie lub zmianę obowiązków w okresie próby (art. 67 § 3 i § 4 k.k. w zw. z art. 173 § 2 pkt 5 k.k.w.),
- o oddanie pod dozór (art. 67 § 2 i § 4 k.k. w zw. z art. 173 § 2 pkt 5 k.k.w.) oraz inne rodzaje wniosków.

Pozostałe rodzaje wniosków są składane w sprawach o udzielenie przerwy w karze pozbawienia wolności, o odroczenie kary, o odwołanie przerwy w karze, o odwołanie odroczenia kary, o rozstrzygnięcie wątpliwości co do wykonania wyroku (MS 2018).

Kuratorzy zawodowi dla dorosłych wzięli udział w 56 801 posiedzeniach wykonawczych w 2018 roku, w 35 828 posiedzeniach w 2019 roku oraz 24 883 posiedzeniach w 2020 roku.

Kuratorzy dla dorosłych w 2020 roku przeprowadzili znacznie mniej wywiadów środowiskowych niż w 2018 i 2019 roku. Tak duża różnica jest związana z sytuacją epidemiologiczną i wprowadzonymi ograniczeniami w zakresie zlecenia wywiadów środowiskowych kuratorom sądowym. Szczegółowa dynamika zadań w tym zakresie obejmująca postępowanie przygotowawcze i wykonawcze została przedstawiona w tabeli 4.

Tabela 2. Zadania wykonywane przez kuratorów dla dorosłych

Wyszczególnienie	Stan w ostatnim dniu okresu sprawozdawczego												Wpłynęło do zespołu w okresie sprawozdawczym						Zakończono postępowanie w okresie sprawozdawczym		
	Spraw			Wykonanych przez Kuratora						Osób objętych postępowaniem			Spraw			W tym przekazanych z innych zespołów			Spraw		
	2018	2019	2020	Kuratora zawodowego		Kuratora społecznego				2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020
				2018	2019	2020	2018	2019	2020												
Ogółem	266 672	267 534	269 789	234 370	246 453	255 118	32 302	21 081	14 671	245 403	234 730	243 947	280 448	288 643	256 387	17 224	18 341	17 086	290 305	286 103	254 696
Razem dozorów	89 556	73 220	60 820	57 254	52 139	46 149	32 302	21 081	14 671	86 402	71 315	60 050	42 807	38 635	31 544	6 285	5 277	4 254	68 983	54 683	44 108
Dozory dotyczące watkunowego	19 038	16 972	14 708	13 288	12 955	11 802	5 750	4 017	2 906	18 976	16 886	15 044	12 111	10 838	8 812	15 827	14 700	11 555	14 649	12 798	11 093
	66 729	52 196	42 456	41 869	36 520	31 838	24 860	15 676	10 618	63 659	50 411	41 365	28 045	24 993	20 447	44 977	35 669	28 999	52 173	39 356	30 317
	3 745	4 002	3 610	2 061	2 620	2 467	1 684	1 382	1 143	3 729	3 971	3 595	2 606	2 764	2 246	1 96	2 34	1 97	2 139	2 495	2 655
Razem ograniczenia wolności	128 948	141 389	155 579	128 948	141 389	155 579	-	-	-	111 516	120 257	131 386	192 971	202 823	182 300	92 688	111 331	108 770	181 088	189 081	168 425
Kara społecznie użyteczna art. 45 kkw	98 011	112 681	124 474	98 011	112 681	124 474	-	-	-	85 344	96 519	105 322	126 788	143 969	132 018	68 43	9 317	91 28	108 526	128 395	120 478
Praca społecznie użyteczna art. 45 kkw	30 937	28 708	31 105	30 937	28 708	31 105	-	-	-	26 127	23 738	26 064	66 183	58 854	50 282	24 25	20 14	1742	72 562	60 686	47 947

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ministerstwo Sprawiedliwości, Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *MS-S40r Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2018, 2019, 2020*, Warszawa.

Tabela 3. Wnioski złożone przez kuratorów zawodowych dla dorosłych

Wyszczególnienie	Liczby								
	Wniesione			Rozpatrzone			W tym uwzględnione		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Wnioski ogółem	172 833	178 787	167 214	163 860	169 718	153 087	128 834	135 364	124 080
warunkowego zwolnienia	5113	4251	3663	4864	4249	3533	4139	3626	3030
warunkowego zawieszenia kary	27 990	23 489	18 442	28 841	23 775	18 046	20 798	17 187	12 899
kary ograniczenia wolności i pracy społecznie użytecznej na podstawie art. 45 kkw i 25 §1 kw	132 832	144 588	137 883	123 896	135 628	125 070	98 750	109 522	102 706
warunkowego umorzenia	1144	1247	1076	1007	1120	1057	749	824	779
wykonywania kary pozbawienia wolności, środka karnego i środka zabezpieczającego w systemie dozoru elektronicznego	1305	1208	1224	1226	1157	1015	899	868	756
pozostałe rodzaje wniosków	4449	4004	4926	4026	3789	4366	3499	3337	3910

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ministerstwo Sprawiedliwości, Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *MS-S40r Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2018, 2019, 2020*, Warszawa.

Tabela 4. Wywiady przeprowadzone przez kuratorów dla dorosłych

Wyszczególnienie	Wywiady																							
	Ogółem we wszystkich fazach postępowania karnego						Zarządzone w postępowaniu												Kontrolne kuratora zawodowego w dozorach powierzonych					
	Przygotowawczym i sądowym razem						Wykonawczym						Wykonawczym – zebranie informacji w trybie art. 43h § 4 kkw											
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	Razem		Sąd		Zakład karny		Inny organ		2018	2019	2020	2018	2019	2020				
Razem wywiady	235 481	236 256	180 670	19 253	21 181	17 128	203 510	196 714	141 522	147 318	132 617	99 137	54 596	62 769	41 137	1596	1 328	850	12 718	18 361	22 020	31 013	19 006	8364
zawodowego	173 220	179 151	150 198	17 621	19 454	15 917	144 116	142 982	113 566	103 422	95 564	79 417	39 526	46 317	33 425	1 168	1 101	724	11 483	16 715	20 715	31 013	19 006	8364
społecznego	62 261	57 105	30 472	1 632	1 727	1 211	59 394	53 732	27 956	43 896	37 053	19 720	15 070	16 452	8 110	428	227	126	12 335	1 646	1 305	–	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ministerstwo Sprawiedliwości, Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *MS-S40r Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2018, 2019, 2020, Warszawa.*

6.4. Zadania wykonywane przez kuratorów rodzinnych w latach 2018–2020

Opracowanie Waclawiaka, przygotowane w ramach działań KRK, obrazuje podobną tendencję dotyczącą spadku we wpływie nadzorów u kuratorów rodzinnych, ponieważ w zestawieniu do roku 2018 zmniejszył się znacznie ich wpływ. W 2019 roku wpłynęło o 14 540 mniej nowych spraw. KRK podaje, że jest to najniższy wynik od 10 lat. Natomiast analizując obciążenie łącznie w grupie nadzorów i innych zadań według stanu spraw na koniec roku 2019, odnotowano niewielki spadek spraw o 1039 spraw w stosunku do 2018 roku. Kuratorzy zawodowi rodzinni wykonują przeważnie wywiady środowiskowe osobiście (nie zlecają ich wykonania kuratorom społecznym), co stanowi dla nich spore obciążenie organizacyjne i przejawia się w zmniejszonym udziale kuratorów zawodowych w prowadzeniu wszystkich spraw (z 35,3% w roku 2016 do 33,3% na koniec 2018 roku i 32,8% na koniec 2019 roku) (KRK 2020). W 2020 roku w kategorii „nadzory” nastąpił kolejny spadek w stosunku do 2019 roku o 6586 sprawy (MS DSiFE 2021).

Dynamikę wykonywania zadań przez kuratorów rodzinnych zobrazowano w tabeli 5. Nadal uwidacznia się tendencja spadkowa w ilości spraw ogółem. W 2018 roku było to 135 364 spraw, w których objęto postępowaniem 303 896 osób, w 2019 roku kuratorzy rodzinni prowadzili 130 349 spraw (wobec 292 889 osób), a w 2020 roku były to już łącznie 125 992 sprawy, w których objęto postępowaniem 285 774 osoby. Wpływ nowych spraw do zespołu znacznie zmalał w 2020 roku (47 371) w stosunku do roku 2018 (70 572). Kuratorzy rodzinni biorą za to częściej udział w kontaktach rodziców z dzieckiem (2018 – 1775 spraw, 2019 – 2083 i 2020 – 2183 sprawy) i niestety wzrosła ilość zadań związanych z odebraniem osoby podlegającej władzy rodzicielskiej (2018 – 127, 2019 – 156 i 2020 – 187). Ilość zadań w tych kategoriach wzrosła wyraźnie mimo okresu pandemii. Większość nadzorów jest wciąż powierzana kuratorom społecznym, których zaangażowanie jest nieocenione. Kuratorzy sądowi mają coraz większe problemy z pozyskiwaniem osób chętnych do współpracy, które posiadają niezbędne kwalifikacje do pełnienia roli kuratora społecznego.

Kuratorzy rodzinni złożyli, podobnie jak kuratorzy dla dorosłych, mniej wniosków do sądu, a także do innych podmiotów. W tabeli 6 wyszczególniliśmy rodzaje wniosków i ich ilość. Wnioski dotyczące:

- 1) spraw opiekuńczych (o umorzenie postępowania opiekuńczego, o zmianę sposobu ograniczenia władzy rodzicielskiej (art. 109 § 1 i 2 k.r.o.) oraz wnioski inne – dotyczące kolejnych zarządzeń sądu);
- 2) spraw nieletnich (o zmianę lub uchylenie orzeczonego wobec nieletniego środka wychowawczego (art. 70a § 2 pkt 9 u.p.n.), o zmianę lub uchylenie środka wychowawczego zastosowanego w okresie próby w związku z warunkowym zwolnieniem z zakładu poprawczego oraz o odwołanie warunkowego zwolnienia z zakładu poprawczego (art. 70a § 2 pkt 10 u.p.n.), o zarządzenie wykonania środka poprawczego (art. 70a § 2 pkt 11 u.p.n.), o zmianę lub uchylenie zastosowanego względem nieletniego środka tymczasowego (art. 70a § 2 pkt 12 u.p.n.), o odroczenie wykonywania środka wychowawczego lub przerwę w jego wykonywaniu, o przedłużenie odroczenia lub przerwy oraz o odwołanie odroczenia lub przerwy w jego wykonywaniu (art. 70a § 2 pkt 13 u.p.n.), o nałożenie, zmianę lub uchylenie obowiązków, o których mowa w art. 7 § 1, wobec rodziców lub opiekuna nieletniego (art. 70a § 2 pkt 14 u.p.n.) oraz inne wymagające odrębnych działań ze strony sądu);
- 3) spraw dorosłych (o orzeczenie ustania obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu (art. 34 ust. 4 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2016 r., poz. 487), o zmianę rodzaju zakładu leczenia odwykowego (art. 34 ust. 2 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi) oraz inne, np. dotyczące nakazu doprowadzenia);
- 4) wnioski w kategorii inne kierowane do sądu lub innych podmiotów.

Kuratorzy zawodowi rodzinni wzięli udział w 53 025 posiedzeniach wykonawczych w 2018 roku, w 25 868 posiedzeniach w 2019 roku oraz 20 218 posiedzeniach w 2020 roku.

Kuratorzy rodzinni w 2020 roku przeprowadzili znacznie mniej wywiadów środowiskowych niż w 2018 roku. Sytuacja nie jest jednak jednoznaczna, jeżeli chodzi o tendencję spadkową, ponieważ w 2019 roku było dużo więcej zleconych wywiadów środowiskowych (376 298) w stosunku do 2018 roku (335 353). Następnie nastąpił spadek (w 2020 roku – 297 516), który może być związany z sytuacją epidemiologiczną i wprowadzonymi ograniczeniami w zakresie zlecenia wywiadów środowiskowych kuratorom sądowym. Szczegółowa dynamika zmian w tym zakresie, obejmująca postępowanie rozpoznawcze i wykonawcze, została przedstawiona w tabeli 7.

Tabela 5. Zadania wykonywane przez kuratorów rodzinnych

Wyszczególnienie	Stan w ostatnim dniu okresu sprawozdawczego												Wpłynęło do zespołu w okresie sprawozdawczym						Zakończono postępowanie w okresie sprawozdawczym		
	Spraw			Wykonanych przez						Osób objętych postępowaniem			Spraw			Spraw					
				Kuratora zawodowego		Kuratora społecznego															
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020			
Ogółem	135 564	130 349	125 992	45 078	42 754	42 490	90 286	87 595	83 502	303 896	292 889	285 774	70 572	55 533	47 371	35 558	47 03	47 02	77 659	57 055	52 212
Razem nadzory	127 003	124 896	120 925	37 488	37 990	38 101	89 515	86 906	82 824	295 166	286 750	279 766	46 796	49 811	43 225	33 27	45 21	45 36	49 055	51 390	47 672
opiekunczych	77 142	77 138	78 531	22 422	22 969	24 345	54 720	54 169	54 186	245 273	238 999	237 458	23 243	25 889	25 184	24 70	30 73	30 96	23 595	25 692	23 970
spraw	30 626	29 341	26 519	10 502	10 397	9 600	20 124	18 944	16 919	30 629	29 32 6	26 487	13 040	13 235	10 083	6 40	9 06	9 30	14 432	14 430	13 012
Nadzory dotyczące	19 235	18 417	15 875	4 564	4 624	4 156	14 671	13 793	11 719	19 264	18 425	15 821	10 513	10 687	7 958	2 17	5 42	5 10	11 028	11 468	10 690
leczenia odwykowego	5 202	5 453	5 067	4 527	4 764	4 389	6 75	6 89	6 78	5 570	6 139	6 008	6 042	5 722	4 146	1 14	1 82	1 66	5 823	5 465	4 540
Razem inne zadania	17 75	20 83	21 83	13 80	16 71	17 44	3 95	4 12	4 39	20 83	2 686	2 960	2 410	2 130	1 196	5 7	1 21	84	2 171	1 816	1 102
Udział kuratora w kontaktach rodziców z dzieckiem	127	156	187	125	154	185	2	2	2	146	197	2 62	1 176	1 231	1 119	21	30	24	1 152	1 202	1 088
Odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej	3 300	3 214	2 697	3 022	2 939	2 460	278	275	237	3 341	3 256	2 78 6	2 456	2 361	1 831	3 6	31	58	2 500	2 447	2 350
Nwo – kontrola zobowiązań nałożonych na nieletnich i rodziców																					

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ministerstwo Sprawiedliwości, Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *MS-S40r Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2018, 2019, 2020*, Warszawa.

Tabela 6. Wnioski złożone przez kuratorów rodzinnych

Wyszczególnienie	Liczba wniosków									
	Wniesionych			Rozpatrzonych				W tym uwzględniono		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	
Razem	60 000	58 587	48 354	49 889	48 459	40 406	45 877	43 908	36 423	
Wnioski dotyczące spraw opiekuńczych Opn razem	28 058	27 467	22 528	23 099	22 312	18 185	21 176	20 264	16 373	
Nieletnich – Nw razem	17 576	16 758	14 054	15 229	14 472	12 575	14 085	13 152	11 481	
Dorośliych – Alk – razem	10 446	10 184	7891	9106	9018	6993	8287	8162	6 281	
Inne kierowane do sądu	1577	1717	2072	1060	1203	1523	980	1071	1389	
Inne kierowane do podmiotów innych niż sąd	2343	2461	1800	1395	1454	1130	1249	1259	899	

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ministerstwo Sprawiedliwości, Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *MS-S40r Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2018, 2019, 2020*, Warszawa.

Tabela 7. Wywiady przeprowadzone przez kuratorów rodzinnych

Wyszczególnienie	Wywiady																	
	Ogółem we wszystkich fazach postępowania sądowego						W postępowaniu rozpoznawczym						Wywiady kontrolne kuratora zawodowego w nadzorach powierzonych					
	Ogółem			W tym			W tym			W postępowaniu wykonawczym								
	Nieletnich		O rozwód lub separację	Nieletnich		W tym	O rozwód lub separację		W tym	W postępowaniu wykonawczym								
2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020							
Razem	335 353	376 298	297 516	279 032	299 006	236 245	46 611	49 869	38 400	22 684	23 672	18 339	56 321	61 271	35 227	33 684	21 429	
Kurator zawodowy	290 877	317 846	254 721	258 771	275 899	220 423	42 266	45 240	35 656	18 058	18 182	14 291	32 106	41 947	34 298	35 227	33 684	21 429
Kurator społeczny	44 476	58 452	42 795	20 261	23 107	15 822	4345	4629	2744	4626	5490	4048	24 215	35 345	26 973	–	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ministerstwo Sprawiedliwości, Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *MS-S40r Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2018, 2019, 2020*, Warszawa.

6.5. Udział kuratorów sądowych w wykonywaniu ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

W Polsce głównym aktem prawnym regulującym kwestie przemocy w rodzinie jest Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 roku oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13.09.2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie określa zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zasady postępowania wobec osób dotkniętych przemocą w rodzinie oraz zasady postępowania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie. W związku z epidemią wirusa SARS-CoV-2 wprowadzono instrukcję dotyczącą sposobu organizacji prac Zespołów Interdyscyplinarnych i Grup Roboczych, realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz pracowników socjalnych do pracy z rodzinami, które przejawiają problemy opiekuńczo-wychowawcze (MS 2020). W ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie ustawodawca powołał zespół interdyscyplinarny. W jego skład wchodzi przedstawiciele ośrodka pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych. Uczestniczy w niej również przedstawiciel sądu w osobie kuratora sądowego (rodzinnego i/lub dla dorosłych). Zespół interdyscyplinarny powołuje grupy robocze, do których wchodzi również kuratorzy sądowi w sytuacji, gdy np. sprawują dozór/nadzór w rodzinie objętej procedurą „Niebieskie Karty”. Kurator sądowy realizując zadania wynikające z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy rodzinie, może być członkiem zespołu interdyscyplinarnego, jest zapraszany do współpracy w ramach grupy roboczej, monitoruje wykonanie zarządzeń sądu (np. nakaz opuszczenia lokalu, zakaz zbliżania się) czy składa w sytuacjach uzasadnionych wnioski do sądu w przedmiocie zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności lub cofnięcie warunkowego zwolnienia (Poprawa 2020).

Z tabeli 9 na stronie 72 wynika wyraźnie tendencja spadkowa w zakresie posiedzeń zespołów interdyscyplinarnych z udziałem kuratorów w 2020 roku i to na poziomie kilku tysięcy. Podobnie sytuacja wygląda w praktyce powoływania do grup roboczych. Warto jednak zauważyć, że kuratorzy rodzinni dużo częściej są obarczani dodatkowymi obowiązkami wynikającymi z udziału w grupach roboczych. Nawet w okresie rozpoczynającej się pandemii i potem w jej trakcie różnice były znaczące (kuratorzy dla dorosłych w 2019 roku – 4652 spotkania, w 2020 roku – 2496, a kuratorzy rodzinni w 2019 roku – brali udział w 12 702 posiedzeniach grupy roboczej i w 2020 roku było to 7920 spotkań. Zauważalna jest tendencja spadkowa wobec 2018 roku, co również ma prawdopodobnie związek z okresem pandemii i jej skutkami. Wydaje się zasadna teza o zwiększonym zagrożeniu dla

osób doświadczających przemocy, ponieważ aktywność służb spadła znacznie w rozumieniu funkcjonowania procedury „Niebieskie Karty”. Potwierdzają to statystyki, ponieważ w marcu 2019 roku policja była inicjatorem 6373 procedur Niebieskiej Karty, a w całym pierwszym kwartale było ich 18 481. W analogicznym okresie 2020 roku było to 17 077 procedur (tylko w samym marcu – 5307). Dane pokazują, że spadła zarówno liczba czynności wszczynających procedurę (5235 w marcu 2019 do 4369 w marcu 2020), jak i liczba kolejnych działań w postaci wdrożenia procedury dotyczących występowania kolejnych przypadków przemocy w rodzinie w trakcie trwającej już procedury (Nowakowska 2020).

Tabela 8. Organizacja pracy zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych w trakcie pandemii

W zakresie organizacji Zespołów Interdyscyplinarnych/Grup Roboczych zaleca się:

1. **Posiedzenia zespołu interdyscyplinarnego** organizować zgodnie z art. 9a ust. 7 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, to jest w zależności od potrzeb, jednak nie rzadziej niż raz na trzy miesiące:
 - zadania zespołu interdyscyplinarnego wykonywać za pomocą zdalnych środków komunikacji z wykorzystaniem różnych kanałów komunikacji głosowej, tekstowej i wideo (np.: rozmowy telefoniczne, e-maile, wideo konferencje);
 - w przypadku zorganizowania posiedzenia zespołu interdyscyplinarnego w sposób tradycyjny, bezwzględnie stosować podstawowe zasady reżimu sanitarnego i zasady dotyczące zapobiegania rozprzestrzeniania się wirusa COVID-19 (m.in. poprzez: ograniczenie czasu trwania spotkania do niezbędnego minimum, zachowanie co najmniej 2 m dystansu pomiędzy członkami ZI, unikanie niepotrzebnych zgromadzeń w pomieszczeniach i ciągach komunikacyjnych, zdezynfekowanie i umycie rąk, korzystanie z maseczek lub przyłbic, zapewnienie swobodnego przepływu powietrza, zapewnienie dezynfekcji sprzętów i urządzeń biurowych przed, jak i po zakończeniu spotkania oraz częste wietrzenie pomieszczenia, w którym odbywa się posiedzenie ZI);
 - zgłoszenia o przypadkach wystąpienia przemocy w rodzinie przyjmować, o ile jest to możliwe, z wykorzystaniem różnych kanałów komunikacji głosowej, tekstowej, wideo (np.: w formie telefonicznej, e-mailowej lub wideo połączenia);
 - w przypadku przyjęcia zgłoszenia przez przedstawicieli: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, oświaty i ochrony zdrowia, informację przekazać do policji i ustalić dalszy tok postępowania;
 - działalność zespołu interdyscyplinarnego ograniczyć do wykonywania niezbędnych zadań wynikających z ustawy (poprzez m.in.: powoływanie grup roboczych, podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku, inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie, rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym, inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie);

- działania i prace na rzecz rodzin dotkniętych przemocą prowadzić w oparciu o czynności i oddziaływania podejmowane przez grupy robocze.
2. **Prace w ramach grup roboczych** prowadzić zgodnie z art. 9a ust. 14 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, to jest w zależności od potrzeb zgłaszanych przez zespół interdyscyplinarny lub wynikających z problemów występujących w indywidualnych przypadkach:
- ustalenia dotyczące sytuacji rodzin – w tym szczególnie dzieci, objętych pomocą w formie procedury „Niebieskie Karty”, dokonywać za pomocą zdalnych środków komunikacji z wykorzystaniem różnych kanałów komunikacji głosowej, tekstowej i wideo (np.: rozmowy telefoniczne, e-maile, wideo konferencje);
 - dokonywać rozeznania sytuacji i z wykorzystaniem pośrednich środków komunikacji (np.: rozmowa telefoniczna, e-mail, wideo połączenie) przekazywać osobom doświadczającym przemocy w rodzinie informacje o dostępnych na terenie gminy lub powiatu: miejscach i instytucjach, które udzielają specjalistycznego wsparcia (psychologicznego lub prawnego), a w szczególności poradnictwa specjalistycznego udzielanego za pomocą rozmów telefonicznych czy komunikacji elektronicznej;
 - rekomendowane formy kontaktu (tj.: telefonicznego, e-mailowego czy połączeń wideo) nie wykluczają – w szczególnych przypadkach – możliwości zorganizowania bezpośrednich spotkań członków grupy roboczej z osobą doznającą przemocy w rodzinie czy sprawcą przemocy w rodzinie – zaleca się, aby spotkania przeprowadzać w sposób zapewniający wszelkie warunki bezpieczeństwa sanitarnego związane z ochroną przed SARS-CoV-2, a w szczególności: ograniczenie czasu trwania spotkania do niezbędnego minimum, zachowanie co najmniej 2 m dystansu pomiędzy uczestnikami, unikanie niepotrzebnych zgromadzeń w pomieszczeniach i ciągach komunikacyjnych, zdezynfekowanie i umycie rąk, korzystanie z maseczek lub przyłbic, zapewnienie swobodnego przepływu powietrza, zapewnienie dezynfekcji sprzętów i urządzeń biurowych przed, jak i po zakończeniu spotkania oraz częste wietrzenie pomieszczenia, w którym odbywa się spotkanie;
 - w sytuacjach szczególnych lub tego wymagających, możliwe są również wizyty członka grupy roboczej w miejscu zamieszkania osób i rodzin doświadczających przemocy w rodzinie – w takich sytuacjach członek grupy roboczej powinien zostać wyposażony we wszelkie możliwe środki bezpieczeństwa, takie jak: maseczka ochronna, jednorazowe rękawiczki, płyn dezynfekujący lub kombinezon ochronny;
 - po ustaleniu indywidualnego planu pomocy dla osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie i jej rodziny, należy wyznaczyć jednego przedstawiciela grupy roboczej do kontaktu z osobą doświadczającą przemocy w rodzinie (tzw. „opiekuna osoby doznającej przemocy” – preferowany pracownik socjalny) oraz jednego przedstawiciela grupy roboczej do kontaktu z osobą stosującą przemoc (tzw. „opiekuna osoby stosującej przemoc” – preferowany policjant) i na bieżąco monitorować sytuację rodziny, o ile to możliwe, za pośrednictwem rozmów telefonicznych lub dostępnych środków komunikacji elektronicznej;

- w przypadku zorganizowania posiedzenia grupy roboczej w sposób tradycyjny, bezwzględnie stosować podstawowe zasady reżimu sanitarnego i zasady dotyczące zapobiegania rozprzestrzeniania się wirusa COVID-19 (m.in. poprzez: ograniczenie czasu trwania spotkania do niezbędnego minimum, zachowanie co najmniej 2 m dystansu pomiędzy członkami GR, unikanie niepotrzebnych zgromadzeń w pomieszczeniach i ciągach komunikacyjnych, zdezynfekowanie i umycie rąk, korzystanie z maseczek lub przyłbic, zapewnienie swobodnego przepływu powietrza, zapewnienie dezynfekcji sprzętów i urządzeń biurowych przed, jak i po zakończeniu spotkania oraz częste wietrzenie pomieszczenia, w którym odbywa się posiedzenie GR).

W zakresie działań dedykowanych rodzinom – w szczególności dzieciom, objętym procedurą „Niebieskie Karty”, zaleca się:

- monitorowanie sytuacji rodziny w sposób zapewniający bezpieczeństwo sanitarne zarówno przedstawicielom służb realizującym procedurę „Niebieskie Karty”, jak i osobom i rodzinom doświadczającym przemocy;
- jeżeli nie jest to sytuacja szczególna lub tego wymagająca, zastąpienie kontaktów osobistych kontaktami telefonicznymi, o ile to możliwe – przy czym z uwagą specyfikę problemu rozmowy należy prowadzić w sposób niewpływający na bezpieczeństwo osoby dotkniętej przemocą w rodzinie;
- zobowiązanie osoby dotkniętej przemocą w rodzinie i będącej w procedurze „Niebieskie Karty” do przekazywania na bieżąco informacji o swojej sytuacji w sposób ustalony z członkiem/członkami grupy roboczej;
- utrzymywanie, w sposób ustalony z członkiem/członkami grupy roboczej, kontaktu z osobą, co do której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie i będącą w procedurze „Niebieskie Karty”, w celu m.in.: motywowania do powstrzymywania się od stosowania przemocy, jak również informowania o ewentualnych konsekwencjach stosowania przemocy;
- objęcie szczególną ochroną i konieczność bieżącego monitorowania sytuacji rodzin, w których została wdrożona procedura „Niebieskie Karty” w odniesieniu do dzieci doświadczających przemocy, poprzez: systematyczne monitorowanie stanu bezpieczeństwa dzieci, systematyczne motywowanie osób podejrzanych o stosowanie przemocy do powstrzymywania się od zachowań przemocowych oraz informowanie ich o konsekwencjach czynów przemocowych, utrzymywanie systematycznych kontaktów z osobami ze środowiska dziecka, które mogą mieć wiedzę na temat stanu jego bezpieczeństwa dziecka (np.: nauczyciel, wychowawca, babcia, ciocia, sąsiadka);
- w przypadkach podejrzenia eskalacji przemocy zgłaszanie policji konieczności podjęcia interwencji w środowisku.

Źródło: MS, 2020, *Instrukcja dotycząca sposobu organizacji prac: Zespołów Interdyscyplinarnych i Grup Roboczych, realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz pracowników socjalnych do pracy z rodzinami, które przejawiają problemy opiekuńczo-wychowawcze*, Warszawa, <https://www.gov.pl/attachment/98530ac4-426a-49ee-bb81-fa83a81807b7> (dostęp: 25.09.2021).

Tabela 9. Udział kuratorów sądowych w posiedzeniach zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Wyszczególnienie		Ogółem			Dotyczy kuratorów					
		2018	2019	2020	Dla dorosłych			2020		
					2018	2019	2020		2018	2019
Liczba	posiedzeń zespołów interdyscyplinarnych z udziałem kuratorów w okresie statystycznym	9603	10 141	6292	5117	5110	3102	5024	5031	3190
	grup roboczych, w skład których wchodził kuratorzy sądowi	12 256	12 192	8805	3937	3334	2101	9150	8858	6704
	spotkań grup roboczych z udziałem kuratorów w okresie statystycznym	7236	7203	5384	2067	1713	1.206	5759	5490	4178
		17 777	17 354	10 416	5202	4652	2496	13 775	12 702	7920

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ministerstwo Sprawiedliwości, Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *MS-S40r Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2018, 2019, 2020*, Warszawa.

6.6. Ośrodki kuratorskie

Skierowanie do ośrodka kuratorskiego nieletniego sprawcy czynu karalnego lub wykazującego przejawy demoralizacji jest jednym ze środków wychowawczych orzekanych przez sądy rodzinne w postępowaniu w sprawach nieletnich (Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, Dz.U. z 2010 r. nr 33, poz. 178, ze zm.). Zgodnie z art. 70a § 1 u.p.n. kurator sprawujący nadzór: „organizuje i prowadzi działania mające na celu pomoc nieletniemu w zmianie nagannych zachowań i postaw, w kierunku postaw społecznie akceptowanych”. Zadania kuratorów obejmują między innymi wykonywanie zadań związanych z pracą w ośrodku kuratorskim⁴, do którego może zostać skierowany nieletni. Skierowanie nieletniego do ośrodka kuratorskiego stosowane jest przez sądy najczęściej w sytuacji braku właściwej realizacji obowiązku szkolnego, zagrożenia demoralizacją, w związku niewydolnością wychowawczą rodziców etc. Skierowanie do ośrodka kuratorskiego ma na celu wdrożenie nieletnich do poprawnego funkcjonowania w relacjach społecznych i rolach życiowych, nauczenie umiejętności radzenia sobie z trudnościami, budowanie celów i planów życiowych, rozwijanie zainteresowań, wyrównywanie deficytów edukacyjnych, wyrabianie konstruktywnych sposobów i form spędzania czasu wolnego, kształtowanie umiejętności prospołecznych, uczenie poczucia odpowiedzialności oraz eliminowanie zaniedbań wychowawczych i środowiskowych (Kozłowski, Stasiak 2018). Krystyna Marzec-Holka stwierdziła natomiast, że: „kuratorskie ośrodki [...] można uznać za jedną z form doskonalących dotychczasowy system wychowawczy, podejmują bowiem działalność w kierunku planowej organizacji środowiska wychowawczego nieletnich, rodziny, grupy rówieśniczej, środowiska pozaszkolnego i miejsca zamieszkania – osiedla” (Marzec-Holka 1976, s. 70). Pierwsze ośrodki kuratorskie, które były początkowo nazywane kuratorskimi ośrodkami pracy z młodzieżą zaczęły powstawać w Polsce od 1971 roku. Umożliwiło to zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 lipca 1971 roku.

Dane zamieszczone w tabeli 10 wskazują, że liczba ośrodków wciąż wzrasta i zyskują one coraz większe znaczenie w procesie resocjalizacji opartym o środowisko otwarte. Nastąpił jednak w okresie pandemii znaczny spadek nieletnich objętych specjalistycznymi oddziaływaniami realizowanymi w ośrodkach kuratorskich, mimo iż wciąż trwa pozytywna tendencja w postaci powoływania

⁴ Zadania ośrodków kuratorskich zostały opisane w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 5.10.2001 r. w sprawie ośrodków kuratorskich (Dz.U. poz. 1294).

kolejnych. Opisywana sytuacja jest prawdopodobnie powiązana z sytuacją epidemiczną. Część ośrodków w Polsce została zawieszona na cały okres pandemii, a część funkcjonowała dalej, gdy było to już możliwe na podstawie np. samodzielnie opracowanych regulaminów funkcjonowania ośrodka w trakcie pandemii, które były następnie zatwierdzane przez prezesa sądu.

Tabela 10. Liczba ośrodków kuratorskich i nieletnich skierowanych do nich w okresie 2018–2020

Rok	Liczba ośrodków	Liczba nieletnich skierowanych do ośrodka kuratorskiego
2018	97	1424
2019	106	1464
2020	114	1350

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ministerstwo Sprawiedliwości, Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *MS-S40r Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2018, 2019, 2020*, Warszawa.

W Polsce występują okręgi sądowe, w których liczba ośrodków już jest znaczna i nadal powstają kolejne (m.in. SO Lublin, SO Słupsk). Często takie działania wpisują się w szczególne okoliczności. I tak na przykład utworzenie Ośrodka Kuratorskiego nr 5 w Główczykach przy Sądzie Rejonowym w Słupsku wpisało się w uroczyste działania celebrujące rocznicę 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości i odbudowy polskiej państwowości oraz jubileusz 100-lecia Kuratorskiej Służby Sądowej w Polsce. Powołanie kolejnych ośrodków kuratorskich stanowi ważny obszar działań wymiaru sprawiedliwości na rzecz wsparcia społeczności lokalnych i realnie przeciwdziałania zjawisku niedostosowania społecznego.

Metodologia podjętych badań

Pandemia COVID-19 jest zdarzeniem, które znalazło swoje odzwierciedlenie w wielu sferach życia człowieka, w tym też w instytucjonalnych praktykach resocjalizacyjnych. Aktualnie Kuratorska Służba Sądowa stanęła przed wyzwaniami organizacyjnymi. Ponadto pojawiające się ograniczenia, utrudniające wykonywanie czynności zawodowych, wymuszają wdrażanie alternatywnych rozwiązań, które stopniowo wchodzi do podstawowego warsztatu pracy kuratora sądowego. Uzasadnione wydaje się wzbogacanie systemu kurateli sądowej o nowe elementy, które w warunkach sprzed pandemii prawdopodobnie nie byłyby zaakceptowane przez decydentów.

7.1. Cel i uzasadnienie badań

W okresie pandemii obserwujemy akcelerację nowoczesności w różnych sferach funkcjonowania społecznego. Również w instytucji kurateli sądowej zmiany są możliwe do dostrzeżenia. Dochodzi do zachwiania tradycyjnego modelu kurateli sądowej. Aktualna sytuacja pandemiczna inspirowa do refleksji nad możliwościami jej modernizacji oraz sprawiła, że ponownie warto powrócić do przemyślenia przyjętej przez nią wizji i misji.

Modernizacja kurateli sądowej wymaga wykorzystania wiedzy technologicznej, wiedzy o problemach społecznych i rozwoju psycho-bio-społecznym człowieka. Dzięki tej wiedzy orzecznictwo sądowe w sprawach nieletnich będzie nadszła za zachodzącymi procesami społecznymi, będzie bardziej ujednoczone, a orzekane środki mniej obciążone subiektywnymi przekonaniem decydentów i adekwatne do indywidualnych potrzeb podopiecznych.

W obecnej sytuacji wywołanej pandemią zmienia się specyfika funkcjonowania podopiecznych, co sprawia, że okoliczności wymagające interwencji sądu i orzekanie nadzoru/dozoru kuratora sądowego również ulegają zmianie. Zachodzące przemiany społeczno-ekonomiczne zwykle wymagają restrukturyzacji

sposobu administrowania instytucjami oraz modyfikacji pracy z indywidualnym przypadkiem. W efekcie aktualne cele kurateli sądowej oraz sposoby ich osiągnięcia mogą wymagać pewnych przemian.

Obecnie służby kuratorskie na całym świecie stanęły przed podobnymi wyzwaniami organizacyjnymi (Carr 2021). W niektórych krajach COVID-19 zaostriżył problemy kadrowe w kurateli sądowej. Niski poziom zatrudnienia i duża liczba przypadków zachorowań stały się wyzwaniem dla instytucji kurateli sądowej podczas obecnej pandemii (Carr 2021).

Dodatkowo pandemia spowodowała, że granice między pracą zawodową kuratora sądowego a jego życiem domowym zacierają się, co może prowadzić do zachwiania zdrowia psychofizycznego. Osoby zarządzające instytucją kurateli muszą zastanowić się, jak sprawić, aby w obliczu pojawiających się przemian, osoby zatrudnione w niej były jak najdłużej zdrowe, sprawne, elastyczne i kreatywne.

W związku z powyższym, celem zaplanowanych badań było poznanie opinii kuratorów sądowych na temat funkcjonowania Sądowej Służby Kuratorskiej przed i w czasie pandemii, a także sytuacji rodzinnej i osobistej, w jakiej znaleźli się ich podopieczni. W obszarze zainteresowania badawczego znalazły się przede wszystkim wątki związane z funkcjonowaniem zawodowym, osobistym, kwestie dotyczące wykorzystania nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych, dobrostanu psychicznego i higieny pracy kuratora sądowego.

7.2. Pytania badawcze

Na podstawie zaobserwowanych zmian społecznych, związanych z pojawieniem się pandemii i reakcji na nią, sformułowane zostały następujące pytania badawcze – nawiązujące do funkcjonowania Służby Kuratorskiej przed i w czasie pandemii.

1. Jakich trudności podczas realizacji czynności zawodowych w okresie pandemii doświadczyli kuratorzy sądowi?
2. Jak zmieniło się, w porównaniu do okresu wcześniejszego, korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz różnych zasobów online w czasie pandemii?
3. Jakie działania zostały podjęte na potrzeby realizacji czynności zawodowych przez kuratorów sądowych w czasie pandemii?
4. Jaka jest codzienna aktywność kuratorów sądowych w przestrzeni internetowej oraz jak zmieniła się w okresie pandemii?
5. Jaka jest gotowość do korzystania z technologii informatyczno-komunikacyjnej w przeszłości przez kuratorów sądowych?

6. Jak zmieniła się w okresie pandemii sytuacja rodzinna osób pozostających pod nadzorem/dozorem?
7. Jakie znaczenie ma pandemia na subiektywny dobrostan kuratorów sądowych oraz higienę pracy w czasie wykonywania czynności zawodowych?
8. Jakie wsparcie otrzymali kuratorzy sądowi w okresie pandemii?

7.3. Procedura, metoda i narzędzie badawcze

Badania dotyczące specyfiki funkcjonowania Kuratorskiej Służby Sądowej przed i w trakcie pandemii COVID-19 zrealizowane zostały w Zakładzie Patologii Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Gdańskiego. Badania naukowe prowadzono zgodnie z obowiązującymi zasadami etycznymi określonymi w Deklaracji Helsińskiej. Celem prowadzonych badań było poznanie zasobów Kuratorskiej Służby Sądowej w zakresie posiadanego zaplecza technologicznego, przygotowania do pracy online oraz funkcjonowania psychospołecznego kuratorów w zespole, jak i poza nim. Stąd też badanie skierowane było do zawodowych kuratorów sądowych. Miało ono charakter ilościowy i przeprowadzone zostało metodą sondażu diagnostycznego za pomocą opracowanej na potrzeby badania anonimowej ankiety. W badaniach wzięło udział 216 zawodowych kuratorów sądowych. Badania zrealizowano za pośrednictwem prezesów sądów okręgowych i okręgowych kuratorów sądowych. Kwestionariusz ankiety rozesłano formie elektronicznej. Link z kwestionariuszem ankiety został przygotowany w aplikacji MS Forms udostępnianej przez Uniwersytet Gdański. Badania miały charakter anonimowy i dobrowolny. Przeprowadzono je w 12 losowo wybranych okręgach sądowych w Polsce. Link do internetowego kwestionariusza ankiety został również udostępniony w internetowej grupie społecznościowej: kuratorzy.info – zrzeszającej kuratorów sądowych.

Przed realizacją badania właściwego przeprowadzony został pilotaż wśród 12 kuratorów reprezentujących zarówno zespoły karne, jak i rodzinne i dla nieletnich. W wyniku uzyskanych informacji zwrotnych oraz podjętych prac zespołu częściowo zmodyfikowano i dostosowano kwestionariusz ankiety. Badania zrealizowane zostały w sierpniu 2021 roku, czyli po upływie około 1,5 roku od ogłoszenia stanu pandemii w Polsce.

Na początku kwestionariusza ankiety umieszczona została instrukcja zawierająca dane informujące osoby badane o celach i zasadach przeprowadzenia badań. Wskazany został również adres mailowy dla uczestników badań do kontaktu z osobą odpowiedzialną za realizację projektu badawczego. Na początku kwestionariusza ankiety umieszczona została prośba dotycząca wyrażenia zgody na

udział w badaniach. Osoba biorąca udział w badaniu w każdej chwili mogła przetrwać swój udział poprzez zamknięcie strony internetowej i nieprzesyłanie wyników. Wzór kwestionariusza ankiety został przedstawiony w aneksie tej publikacji.

Analiza statystyczna została przeprowadzona za pomocą oprogramowania Statistica. Przede wszystkim posłużono się podstawowymi statystykami opisowymi oraz w celu określenia istotności statystycznej różnic uzyskanych częstości odpowiedzi na pytania zastosowano test zgodności *chi*².

Źródło: opracowanie własne.

7.4. Charakterystyka uczestników badań

W badaniach wzięło 216 zawodowych kuratorów sądowych, z których 109 stanowili kuratorzy rodzinni i dla nieletnich, a pozostałe 107 osób to kuratorzy z pionu karnego. Tak więc piony obydwu tych specjalności były reprezentowane w podobnej liczebności, stanowiącej prawie połowę badanej populacji. W związku z tym, że badania realizowane były w formie internetowej, to sprawiło, że przesłane mogły być wyłącznie w pełni uzupełnione kwestionariusze. W zgromadzonych odpowiedziach nie wystąpił zatem problem braku lub niepełnych danych.

Tabela 11. Rozkład liczebności kuratorów sądowych w zależności od rodzaju wykonywanych orzeczeń

Sprawy	N	%
Rodzinne i nieletnich	109	50,46
Karne	107	49,53

Źródło: opracowanie własne.

W badaniach uczestniczyli kuratorzy z różnym stażem. Największa grupa kuratorów uczestniczących w badaniu to osoby z trzyletnim stażem pracy w zawodzie kuratora (22,22%), a najmniej liczna grupa to osoby będące kuratorami siedem lat (5,09%). W badaniu nie wzięły udziału osoby o stażu pracy powyżej siedmiu lat. Stąd też interpretując uzyskane wyniki, należy mieć na uwadze, że dotyczą one przede wszystkim osób pracujących w Służbie Kuratorskiej stosunkowo krótko. W zawodzie tym zwykle staż pracy koreluje z wiekiem osób, dlatego też można przypuszczać, że respondentami byli głównie młodzi pracownicy, którym bliższe są nowe technologie informatyczno-komunikacyjne, należący do tzw. pokolenia cyfrowego, dla których technologie informatyczno-komunikacyjne

stanowią niejako część życia oraz podstawowy czynnik socjalizacyjny (Pyżalski 2011). Można przypuszczać, że kuratorzy ze stażem powyżej siedmiu lat należą do generacji, która mniej chętnie posługuje się technologiami informatyczno-komunikacyjnymi i posiada mniej zaawansowane kompetencje w tym zakresie.

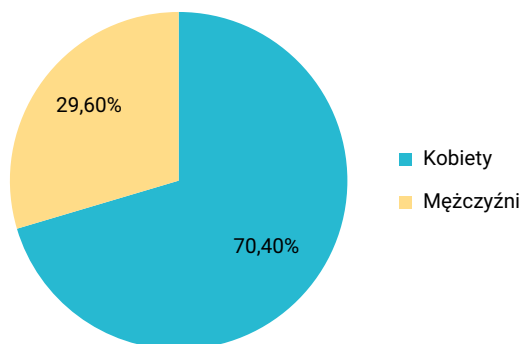
Tabela 12. Staż pracy kuratorów sądowych

Staż pracy	N	%
Rok	34	15,74
2 lata	21	9,72
3 lata	48	22,22
4 lata	31	14,35
5 lat	33	15,28
6 lat	38	17,59
7 lat	11	5,09
Razem	216	100

Źródło: opracowanie własne.

W związku z tym, iż zawód kuratora sądowego częściej wykonują kobiety, to sytuacja ta znalazła swoje odzwierciedlenie w rozkładzie liczebności płci w podjętych badaniach. Rozkład liczebności respondentów, uczestniczących w badaniu, w zakresie płci jest zbliżony z stanem kuratorów sądowych z 31.12.2018 r. W okresie tym na 5117,5 etatu udział mężczyzn wynosił 21,5%. W podjętych badaniach większość respondentów stanowiły kobiety 70%, natomiast mężczyzn było 30%.

Wykres 4. Liczba kobiet i mężczyzn uczestniczących w badaniu

Źródło: opracowanie własne.

Biorąc pod uwagę stopień służbowy, w badaniu wzięło udział najwięcej kuratorów specjalistów, następnie starszych kuratorów, a najmniej kuratorów zawodowych.

Tabela 13. Liczba kuratorów z podziałem na stopień służbowy

Stopień służbowy	N	%
Kurator specjalista	138	63,9
Starszy kurator zawodowy	42	19,4
Kurator zawodowy	36	16,7

Źródło: opracowanie własne.

Zdecydowanie najwięcej kuratorów biorących w badaniu to kuratorzy wykonujący swoje zadania zarówno w mieście, jak i gminie. Najmniejszą grupę uczestników stanowili kuratorzy pracujący wyłącznie na terenach gminnych.

Tabela 14. Miejsce wykonywania czynności przez kuratorów sądowych

Wykonywanie czynności	N	%
Miasto i gmina	163	75,5
Miasto	48	22,1
Gmina	5	2,4

Źródło: opracowanie własne.

Prezentacja i interpretacja uzyskanych wyników badań

Nie można oddelegować do pracy zdalnej kuratora sądowego pracującego w terenie bezpośrednio z drugim człowiekiem, ale niektóre rozwiązania poznane w czasie „kowidowym” mogą pozostać na stałe w jego warsztacie pracy. Kuratorzy sądowi część czynności zawodowych wykonują w środowisku podopiecznego, a część podczas dyżurów w sądach. Zapewne wielu z nich podejmuje w domu działania związane z pracą. Powstałe ograniczenia związane z pandemią mogły sprawić, że wzrosła ilość czynności zawodowych wykonywana w miejscu zamieszkania, w szczególności z wykorzystaniem środków bezpośredniego porozumiewania się na odległość.

8.1. Dostępność sprzętu komputerowego i służbowych systemów informatycznych w pracy zawodowych kuratorów sądowych

Sieć internetowa stworzyła wiele możliwości rozwoju każdej z dziedzin życia codziennego. Nie tylko stanowi jeden ze środków komunikacji społecznej, ale i podstawę funkcjonowania systemów, np. rządowych czy sądowych, a także miejsce, w którym każdy może się odnaleźć. Nowe technologie wykorzystujące internet stanowią społeczne narzędzie budowania wiedzy, pozwalające na integrację i wymianę informacji (Krejtz 2009). Dodatkową zaletą technologii informatyczno-komunikacyjnych jest ich cyfrowość i oraz interaktywność przejawiająca się w łatwości modyfikacji. W efekcie cyfryzacji media analogowe, do których zaliczamy m.in. druk, zaczynają tracić swoją fizyczną postać. Duże ilości cyfrowych danych są łatwiej i trwalej przechowywane na niewielkich nośnikach pamięci. Również łatwiej w nich wyszukiwać wybrane dane oraz je powielać.

Wszystkie te konsekwencje wynikające z cyfryzacji czynności odgrywają ważną rolę w funkcjonowaniu sądów i związaną z nią Służbą Kuratorską. Ponadto rozwój systemów informatyczno-komunikacyjnych nieustannie zmierza w stronę coraz większej integracji i aktywności wielu instytucji i indywidualnych użytkowników (Kaczmarek-Śliwińska 2010).

Interaktywność nowych technologii sprawiła, że stały się one mediami społecznymi. Media te sprzyjają nie tylko aktywności samych kuratorów sądowych, lecz również ich podopiecznym. Pozwalają one obu grupom na szerszy wybór treści, do których mają dostęp. Dodatkowo mogą ustosunkowywać się krytycznie do pozyskiwanych informacji, co pozwala chociażby na wzajemne szybkie udzielanie informacji zwrotnych. Media społeczne służą do wzajemnej komunikacji, dzięki czemu skupiają osoby, dając im poczucie zawodowego czy też osobistego kontaktu z innymi ludźmi przy jednoczesnej możliwości personalizacji przekazywanych informacji.

Biorąc pod uwagę media społecznościowe, należy zwrócić uwagę na dwa podstawowe wymiary (Pyżalski 2012): społeczną obecność oraz otwartość. Wymiar obecności społecznej odnosi się przede wszystkim do tego, w jakim stopniu odbiorcy są w stanie doświadczać obecności osoby, z którą się komunikują w zakresie wizualnym, fizycznym, a nawet dźwiękowym. Dla wielu osób jedynie komunikacja, w której obserwuje się fizyczną obecność drugiego człowieka, jest prawdziwą komunikacją. Zwykle wszystkie pośredniczenia w pewnym stopniu zaburzają jakość procesu komunikacji. Biorąc pod uwagę specyfikę pracy kuratora sądowego, istotne jest przede wszystkim to, aby przekazywane komunikaty były ukazywane w jak najmniejszym stopniu niejednoznacznie czy też niepewnie.

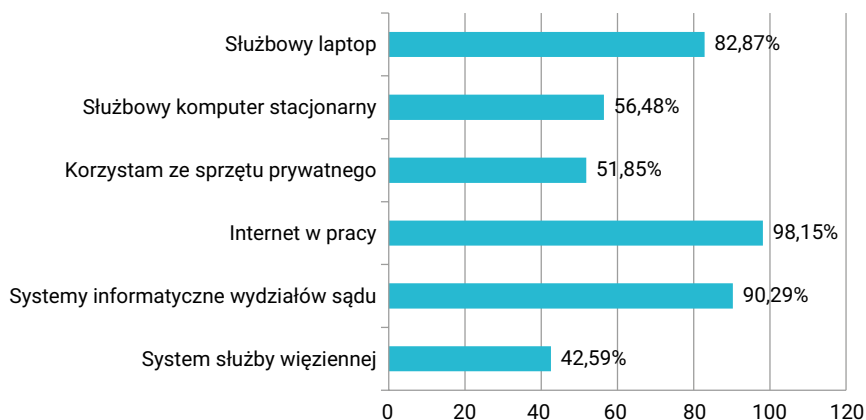
Drugi wymiar związany jest z autoprezentacją, gdyż dotyczy osób, które komunikują się, odczuwając potrzebę ukazywania się innym osobom w korzystnym dla nich świetle. Wymiar ten związany jest z otwartością i ujawnianiem osobistych informacji, które dotyczą przede wszystkim własnych przekonań, emocji, a także doświadczeń. Wybrane narzędzia internetowe w znaczącym stopniu różnią się od siebie. Umożliwiają one otwartość, ale też czynności, które związane są z autoprezentacją.

Współcześnie wyróżnia się wiele mediów społecznych, jednakże do najbardziej popularnych należą: blogi, społeczności wymiany treści (fora internetowe), wirtualne światy gier, wirtualne światy społeczne, poczta elektroniczna, czaty, komunikatory internetowe, portale społecznościowe.

Spśród badanych kuratorów sądowych 17% nie posiadało służbowego laptopa, natomiast 83% kuratorów otrzymało przenośny komputer od pracodawcy. Do służbowych komputerów stacjonarnych miało dostęp 6% kuratorów.

Zapewne część kuratorów posługujących się laptopami służbowymi nie ma potrzeby używania komputerów stacjonarnych. Spośród badanych kuratorów 52% osób używa jakiegoś sprzętu prywatnego do celów zawodowych.

Wykres 5. Dostęp kuratorów do komputera i wybranych systemów informatycznych

Źródło: opracowanie własne.

Prawie wszyscy mają dostęp w pracy do internetu. Jedynie 2% badanych jest pozbawionych takiego dostępu. Dostęp do systemów informatycznych sądu posiada 90% kuratorów sądowych, a dostęp do systemu Służby więziennej ma 43% badanych kuratorów.

Większości kuratorów sądowych pracodawca dostarczył sprzęt komputerowy niezbędny do wykonywania pracy na odległość. Jednak wydaje się on być niekompletny, gdyż ponad połowa badanych osób korzysta z jakiegoś prywatnego sprzętu. Należy podkreślić, iż kuratorzy sądowi pracują na danych wrażliwych, stąd też używanie prywatnych narzędzi powinno zapewniać bezpieczeństwo pracy.

8.2. Przynależność do sieci kuratorów sądowych – online lub offline

Również kuratorzy sądowi tworzą własne fora i sieci wzajemnych powiązań. Dzięki nim mogą wymieniać się nawzajem informacjami, udostępniać i komentować treści oraz poglądy, prowadzić dyskusje i współdzielić zasoby poprzez udostępnianie innym materiałów.

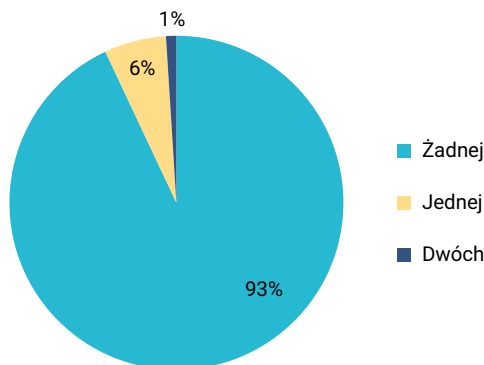
Tabela 15. Rozkład liczebności kuratorów sądowych przynależących do sieci online lub offline

	N	%
Nie	86	39,81
Nie, ale jestem zainteresowana udziałem w takich grupach	21	9,72
Tak do jednej	61	28,24
Tak do dwóch	36	16,67
Tak do trzech	5	2,31
Tak do więcej niż trzech	7	3,24

Źródło: opracowanie własne.

Spośród kuratorów biorących udział w badaniu prawie 40% nie przynależy do żadnej sieci kuratorskiej online lub offline, w której mogłoby się wymieniać swoimi opiniami i doświadczeniami oraz liczyć na pomoc innych kuratorów. Kolejne prawie 10% nie należy, lecz jest zainteresowane taką przynależnością. Pozostałe 50% kuratorów należy do takiej sieci, w której może wyrażać swoje opinie, poszukiwać inspiracji i wsparcia dzięki kontaktowi z innymi kuratorami sądowymi. Większość, bo 29%, uczestniczy w jednej sieci kuratorskiej.

W przestrzenie internetowej, jak i poza nią, istnieją grupy osób zainteresowane pogłębianiem swoich kompetencji z zakresu różnych obszarów. Niektóre z nich dotyczą nowych technologii. Jej członkowie wymieniają się nawzajem własnymi opiniami i doświadczeniami, a także służą pomocą w sytuacjach problemowych.

Wykres 6. Przynależność kuratorów sądowych do grup samodoskonalących umiejętności informatyczno-komunikacyjne

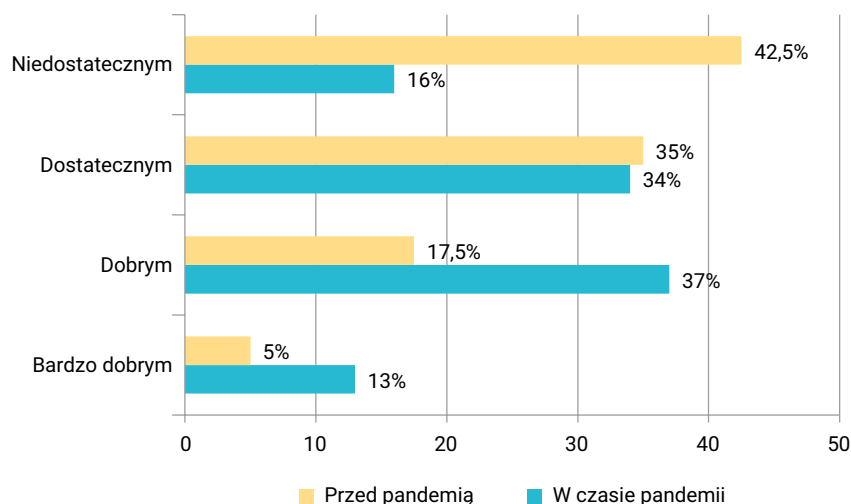
Źródło: opracowanie własne.

Zdecydowana większość kuratorów (93%) nie należy do żadnej grupy samodoskonalącej umiejętności informatyczno-komunikacyjne. Jednak jest niewielka grupa stanowiąca 7% badanych osób, które spotykają się z innymi osobami w celu samodoskonalenia posiadanych przez siebie umiejętności informatyczno-komunikacyjnych.

8.3. Przygotowanie do pracy zdalnej

W momencie pojawienia się pandemii 43% zawodowych kuratorów sądowych w niedostatecznym stopniu czuło się przygotowane do pracy na odległość. Natomiast bardzo dobrze przygotowanych do pracy zdalnej wśród kuratorów sądowych było 5%. Po upływie 1,5 roku trwającej pandemii przygotowanie kuratorów do pracy na odległość wzrosło istotnie statystycznie. Liczba osób niedostatecznie przygotowanych do pracy zdalnej zmalała ponad 2,5 raza. Tak więc po upływie 1,5 roku pandemii kuratorzy dostrzegają wzrastające przygotowanie do pracy na odległość. Odsetek kuratorów sądowych oceniających swoje umiejętności do pracy zdalnej w czasie trwającej pandemii wzrósł z prawie 6% do 13%.

Wykres 7. Poziom przygotowania do pracy na odległość w ocenie kuratorów sądowych

Źródło: opracowanie własne.

Po upływie 1,5 roku trwającej pandemii połowa respondentów ocenia swoje umiejętności informatyczno-komunikacyjne jako dobre lub bardzo dobre. Co trzecia badana osoba (28%) kuratorów ocenia swoje możliwości posługiwania się umiejętnościami informatyczno-komunikacyjnymi jako niedostateczne.

Tabela 16. Poziom umiejętności posługiwania się technologiami komunikacyjno-informatycznymi w opinii kuratorów sądowych

Ocena poziomu umiejętności	N	%
Niedostateczny	61	28,24
Dostateczny	52	24,07
Dobry	99	45,83
Bardzo dobry	4	1,85

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 17. Subiektywna ocena umiejętności kuratorów sądowych do posługiwania się technologiami informatyczno-komunikacyjnymi w zależności od stażu pracy

Subiektywna ocena poziomu umiejętności					
Staż	Niedostateczny	Dostateczny	Dobry	Bardzo dobry	Razem
1 do 5	54	31	75	4	164
%	32,93%	18,90%	45,73%	2,44%	100%
Powyżej 5	7	21	24	0	52
%	13,46%	40,38%	46,15%	0,00%	100%
Ogółem	61	52	99	4	216

Źródło: opracowanie własne.

Kuratorzy sądowi o stażu pracy do 5 lat częściej od kuratorów ze stażem powyżej 5 lat uważają, że są niedostatecznie przygotowani do posługiwania się technologiami informatyczno-komunikacyjnymi ($\chi^2 = 14,13$; $p < 0,002$). Natomiast kuratorzy ze stażem powyżej pięciu lat pracy w zdecydowanej większości oceniają dostatecznie lub dobrze swoje kompetencje do posługiwania się technologiami informatyczno-komunikacyjnymi.

8.4. Sprzęt elektroniczny wykorzystywany przez kuratorów sądowych

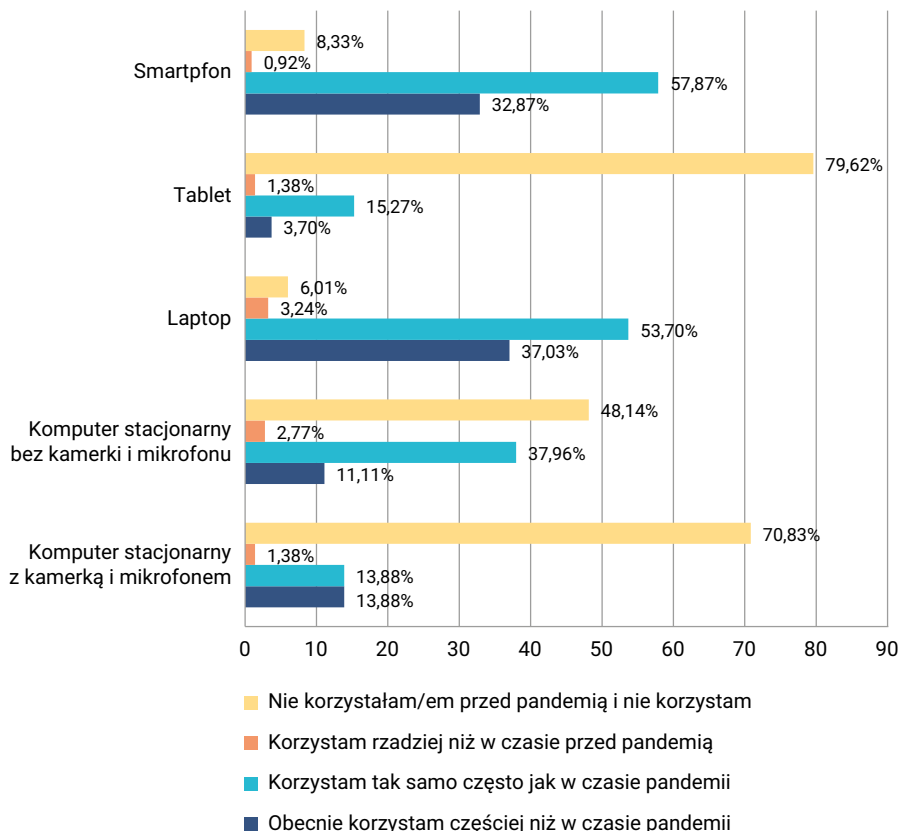
Obecnie 37% kuratorów sądowych posługuje się w pracy częściej laptopem niż przed pandemią. Prawie 33% kuratorów częściej wykorzystuje w swojej pracy zawodowej smartfon. Komputer stacjonarny z kamerką i mikrofonem jest aktualnie częściej wykorzystywany przez 14% badanych kuratorów. Również kuratorzy sądowi w pracy częściej wykorzystują komputer stacjonarny bez kamerki i mikrofonu (11%). W najmniejszym stopniu wzrosła częstość wykorzystania tabletu (3,7%). Wśród kuratorów sądowych znajduje się 6% osób, które nie korzystały z laptopa przed pandemią i również nie korzystają z niego w czasie pandemii.

Tabela 18. Sprzęt elektroniczny wykorzystywany przez kuratorów sądowych do posługiwania się internetem

Rodzaj sprzętu	Nie korzystałam przed pandemią i nie korzystam (%)	Korzystam rzadziej niż w czasie przed pandemią (%)	Korzystam tak samo często jak w czasie przed pandemią (%)	Obecnie korzystam częściej niż w czasie pandemii (%)
Smartfon	8,33	0,92	57,87	32,87
Tablet	79,62	1,38	15,27	3,70
Laptop	6,01	3,24	53,70	37,03
Komputer stacjonarny bez kamerki i mikrofonu	48,14	2,77	37,96	11,11
Komputer stacjonarny z kamerką i mikrofonem	70,83	1,38	13,88	13,88

Źródło: opracowanie własne.

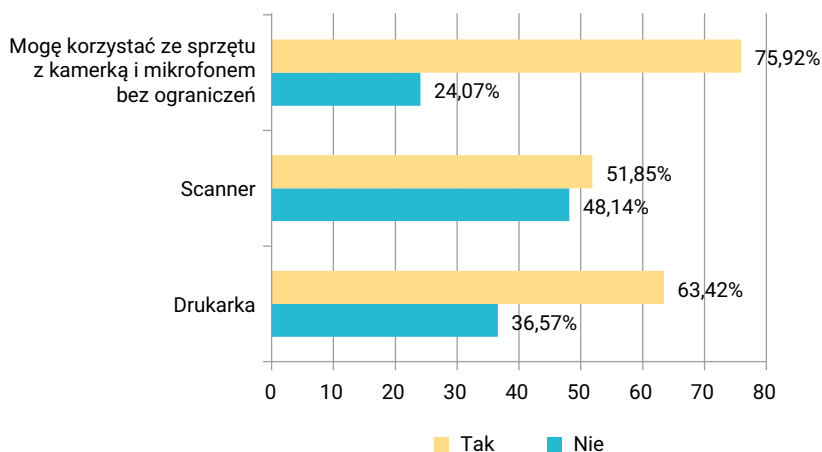
Wykres 8. Korzystanie ze sprzętu elektronicznego przed pandemią i w czasie pandemii

Źródło: opracowanie własne.

8.5. Dostępność do sprzętu w miejscu zamieszkania

W związku z tym, iż w czasie pandemii część zadań i obowiązków kuratorzy realizowali zdalnie o różnych porach dnia, to istotna jest dostępność sprzętu elektronicznego w miejscu zamieszkania kuratora. Z udzielonych odpowiedzi przez kuratorów wynika, że 76% kuratorów może korzystać ze sprzętu z kamerką i mikrofonem bez ograniczeń. U 24% pojawiają się ograniczenia w swobodnym dostępie do takiego sprzętu elektronicznego. Ograniczony dostęp do drukarki w miejscu zamieszkania ma 37% kuratorów, a do skanera 45%.

Wykres 9. Dostępność sprzętu elektronicznego w miejscu zamieszkania

Źródło: opracowanie własne.

8.6. Działania podjęte przez kuratorów w związku z pandemią

Uzyskane wyniki wskazują, że zdecydowana większość badanych kuratorów sądowych w momencie pandemii zmuszona została do innego sposobu organizowania podejmowanych działań zawodowych (90%). Pandemia wymusiła konieczność odmiennego planowania czynności w pracy u 85% badanych kuratorów sądowych. Prawie co trzecia z badanych osób musiała dokupić dodatkowy pakiet Internetu na potrzeby podejmowanych działań zawodowych (28%). Nowy sprzęt elektroniczny zakupiło 14% kuratorów sądowych i prawie 6% kuratorów pożyczyło od innej osoby jakiś sprzęt elektroniczny. Prawie co drugi badany kurator (47%) zainstalował dodatkowe oprogramowanie lub aplikację, która była przydatna w pracy zawodowej.

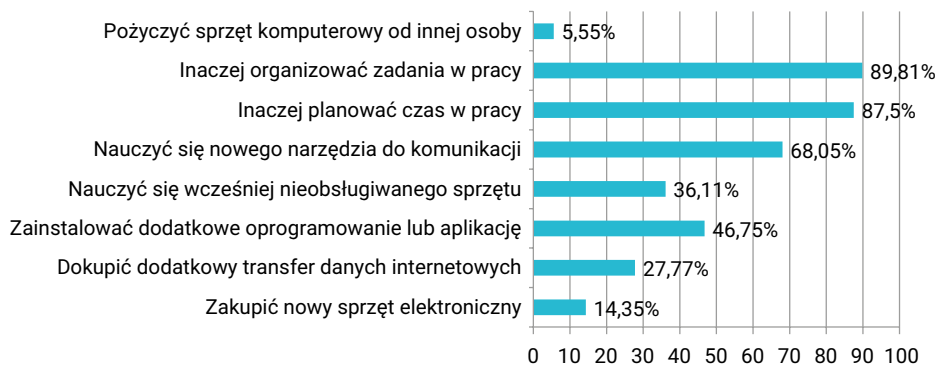
W związku z zaistniałą pandemią aż 68% kuratorów sądowych nauczyło się obsługiwać nowe narzędzie do komunikacji, a 36% poznało obsługę wcześniej nieobsługiwanej aplikacji.

Tabela 19. Nauka nieobsługiwanego wcześniej sprzętu przed pandemią a staż w zawodzie kuratora sądowego

Staż	Nie (%)	Tak (%)	Trudno powiedzieć (%)	Razem
5 lat	111	50	3	164
%	67,68%	30,49%	1,83%	100%
Powyżej 5 lat	21	28	3	52
%	40,38%	53,85%	5,77%	100%
Ogółem	132	78	6	216

Źródło: opracowanie własne.

Osoby ze stażem powyżej 5 lat statystycznie istotnie częściej uczyły się obsługi nieużywanego przed pandemią sprzętu, np. kamery czy mikrofonu ($\chi^2 = 12,98$, $p < 0,001$). Można przypuszczać, że osoby z krótszym stażem, zwykle młodsze, posiadają już pewne umiejętności posługiwania się nowymi technologiami, gdyż jest to element ich codziennego funkcjonowania.

Wykres 10. Rozkład procentowy dodatkowych działań, jakie kuratorzy sądowi musieli podjąć w związku z pandemią

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższego wykresu wynika, że pandemia zmusiła zdecydowaną większość kuratorów do częstszego przeorganizowywania zadań w pracy i innego planowania czasu w niej. Następnie, według malejącej kolejności uzyskanych wyników, pojawiła się potrzeba nauczania się posługiwania nowym narzędziem

do komunikacji i zainstalowania dodatkowego oprogramowania lub aplikacji. Nieco rzadziej wskazywana była konieczność opanowania wcześniej nieobsługiwanej sprzężu elektronicznego. Najrzadziej wskazywana przez kuratorów była konieczność zakupu sprzężu elektronicznego lub pożyczania komputera na potrzeby pracy zawodowej.

8.7. Gotowość do korzystania z technologii informatyczno-komunikacyjnych w przyszłości

Spółród badanych osób 60% nie chciałoby korzystać wyłącznie z technologii informatyczno-komunikacyjnych w przyszłości. Jedynie 17% kuratorów jest zainteresowanych wyłącznie korzystaniem z niej po pandemii. Natomiast aż 90% kuratorów chciałoby traktować technologię informatyczno-komunikacyjną jako uzupełnienie dotychczasowego warsztatu pracy. Około 5% badanych kuratorów nie chce traktować tych technologii jako uzupełnienia warsztatu swojej pracy.

Osoby badane, udzielając odpowiedzi na pytanie: czy technologie informatyczno-komunikacyjne powinny być wykorzystywane tylko w sytuacjach trudnych, podzieliły się na trzy prawie równe podgrupy. Oznacza to, że co trzecia osoba badana uważa, że technologie informatyczno-komunikacyjne powinny być wykorzystywane tylko w sytuacjach trudnych. Również co trzecia osoba jest zdania, że technologie te nie powinny być ograniczane wyłącznie do sytuacji trudnych. Pozostała jedna trzecia respondentów, udzielając odpowiedzi na to pytanie, nie określiła się jednoznacznie.

Tabela 20. Postawa kuratorów sądowych wobec wykorzystania technologii informatyczno-komunikacyjnej w przyszłości

Korzystanie z technologii w przyszłości	Nie (%)	Tak (%)	Trudno powiedzieć (%)
Wyłącznie	59,25	17,12	23,61
Jako uzupełnienie	4,63	89,35	6,01
Tylko w sytuacjach trudnych	34,72	30,56	34,72

Źródło: opracowanie własne.

8.8. Nauka obsługi urządzeń komunikacyjno-informatycznych

Z przedstawionych we wcześniejszym rozdziale danych wynika, że duża część kuratorów sądowych w czasie pandemii musiała opanować obsługę nowych aplikacji i urządzeń elektronicznych. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że 59,75% kuratorów sądowych bardzo często i 32,40% często uczyło się samodzielnie obsługi urządzeń komunikacyjno-informatycznych. Około 40% respondentów uczyło się przy pomocy osób ze swojego otoczenia. Natomiast pojawiła się również druga grupa o podobnej liczebności, która rzadko korzystała z pomocy innych osób ze swojego otoczenia. Zaledwie 1,39% osób badanych wskazało odpowiedź „bardzo często” i 4,63% „często”, odpowiadając na pytanie dotyczące organizacji szkoleń z zakresu obsługi urządzeń komunikacyjno-informatycznych przez pracodawcę. Wynika z tego, iż kuratorzy sądowi głównie samodzielnie zgłębiali obsługę urządzeń informatyczno-komunikacyjnych oraz korzystali ze wsparcia osób pozostających w ich otoczeniu.

Tabela 21. Nauka obsługi urządzeń komunikacyjno-informatycznych

Nauka obsługi urządzeń	Nigdy (%)	Rzadko (%)	Trudno powiedzieć (%)	Często (%)	Bardzo często (%)
Samodzielnie	0,46	5,56	1,85	32,41	59,72
Osoby z mojego otoczenia mnie uczyły	10,19	43,98	5,09	29,17	11,57
Pracodawca zorganizował szkolenie	44,44	37,96	11,57	4,63	1,39

Źródło: opracowanie własne.

8.9. Sposoby realizacji czynności zawodowych przez kuratorów sądowych przed i w czasie pandemii

Kolejnym celem badawczym było sprawdzenie, jaki wpływ ma pandemia na sposób realizacji czynności zawodowych podejmowanych przez kuratorów. To też analizie poddana została częstość podejmowania różnorodnych czynności,

które mogą być przydatne w czasie pandemii. W tej części badania respondenci wybierali spośród czterech odpowiedzi:

- nie było i nie ma obecnie,
- wcześniej było mniej niż obecnie,
- wcześniej było tyle samo co obecnie,
- wcześniej było więcej niż obecnie.

Testowi zgodności *chi2* poddano wyłącznie trzy ostatnie odpowiedzi, gdyż one pozwalają na realizację założonego celu badania polegającego na dostrzeżeniu zmiany w funkcjonowaniu instytucji kurateli sądowej w wyniku pandemii.

Tabela 22. Zmiany w zakresie sposobu realizacji czynności zawodowych przez kuratorów sądowych przed pandemią i w czasie pandemii

Sposób realizacji czynności służbowych	Nie było i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)
Czynności biurowe	3,70	27,31	63,89	5,10
Kontaktuję się z podopiecznym za pomocą czatu/Messenger	53,24	37,96	7,87	0,93
Kontaktuję się z podopiecznym za pośrednictwem telefonu	1,39	83,80	12,96	1,85
Prowadzę wideorozmowy z podopiecznymi	79,17	19,44	1,37	0,00
Posługuję się w pracy komunikatorami internetowymi typu: Skype, Zoom, inne	56,48	39,35	4,16	0,00
Wysyłam podopiecznym zdjęcia, filmiki	79,17	13,43	6,94	0,46
Wysyłam linki podopiecznemu z zadaniami	88,42	8,33	2,77	0,46
Wysyłam lokalizację, pinezki na mapie	97,68	0,46	1,38	0,46

Sposób realizacji czynności służbowych	Nie było i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)
Nagrywam dane w formie cyfrowej	80,55	11,57	6,94	0,92
Przechowuję dane w formie cyfrowej	38,88	29,16	31,01	0,92
Rozpoznaję osobistą sytuację podopiecznego za pośrednictwem technologii informatyczno-komunikacyjnych	40,74	47,22	11,11	0,92

Źródło: opracowanie własne.

Pośród badanych osób co czwarta osoba (27,31%) uważa, że przed pandemią wykonywała mniej czynności biurowych niż obecnie. Według 63,88% respondentów pandemia nic nie zmieniła w tym zakresie i mają oni obecnie tyle samo czynności biurowych co przed pandemią. Natomiast 5,09% kuratorów uważa, że obecnie są w mniejszym stopniu obciążeni czynnościami biurowymi niż przed pandemią. Uzyskane różnice w zakresie częstości udzielania poszczególnych odpowiedzi są istotne statystycznie ($\chi^2 = 118,63$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwalają wnioskować o wzrastającym obciążeniu kuratorów sądowych czynnościami biurowymi w okresie pandemii.

Obecnie 37,96% kuratorów sądowych twierdzi, że kontaktują się częściej ze swoimi podopiecznymi za pomocą czatu lub Messenger niż to było przed pandemią. Natomiast 7,87% kuratorów tak samo często przed pandemią, jak i obecnie wykorzystuje taką formę kontaktu z podopiecznym. Uzyskane częstości odpowiedzi różnią się istotnie statystycznie: $\chi^2 = 107,43$; $df = 2$; $p < 0,05$.

W okresie pandemii wyraźnie wzrosła ilość kontaktów kuratora z podopiecznym za pomocą telefonu. Aż 83,79% kuratorów odpowiedziało, że przed pandemią rzadziej kontaktowali się z podopiecznymi za pomocą telefonu. Wśród osób tak samo często kontaktujących się przed pandemią i obecnie podtrzymujących taką formę jest 12,96% respondentów. Rozkład częstości uzyskanych odpowiedzi wskazuje na różnice istotne statystycznie: $\chi^2 = 259,69$; $df = 2$; $p < 0,05$.

W okresie pandemii 19,44% respondentów zaczęło częściej korzystać z możliwości kontaktowania się z podopiecznymi za pomocą wideorozmów. Natomiast

u 1,38% pandemia nie spowodowała zmiany częstości i praktykują obecnie tę możliwość tak samo często, jak i przed pandemią. Różnica ta jest istotna statystycznie: $chi2 = 75,17$; $df = 2$; $p < 0,05$. Również u 39,35% kuratorów sądowych biorących udział w badaniu wzrosła częstość posługiwania się komunikatorami internetowymi, takimi jak Skype czy Zoom. Przez 4,16% respondentów taka forma komunikacji realizowana była już przed pandemią i nie zmienili oni częstości swojej aktywności w tym zakresie. Różnice w rozkładzie częstości uzyskanych odpowiedzi są istotne statystycznie: $chi2 = 139,17$; $df = 1$; $p < 0,5$.

Współcześnie ludzie częściej sięgają po media audiowizualne (Guzek, Laskowska 2012). Mają one istotny wpływ zarówno na wychowanie, jak i rozwój poznawczy człowieka. Urządzenia powiązane z internetem stanowią źródło bogate w różnorodne informacje. To też kuratorzy w czasie pandemii częściej korzystają z możliwości oferowanych przez internet i przesyłają swoim podopiecznym materiały w formie zdjęć lub filmików w porównaniu z okresem sprzed pandemii. Przed pandemią 6,94% tak samo często jak obecnie wykorzystywało taką formę. Aktualnie częściej zaczęło wykorzystywać tę możliwość 13,42% kuratorów sądowych. Zmiana ta jest również istotna statystycznie: $chi2 = 26,13$; $df = 2$; $p < 0,05$. O 8,33% wzrosła również liczba kuratorów, którzy w okresie pandemii częściej wysyłają linki podopiecznemu z zadaniami do zapoznania się czy też wykonania. Bardzo mały procent kuratorów zaczął postępować w ten sposób przed pandemią 2,77%. Zaistniałe zmiany z punktu widzenia statystycznego wskazują na istotną zmianę w zakresie częstości tych działań: $chi2 = 18,32$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Podopieczni kuratorów sądowych często wymagają kierowania do określonej instytucji, czy też miejsca. Jednak zdecydowana większość respondentów (97,68%) nie korzysta z możliwości wysyłania podopiecznemu lokalizacji, np. w postaci pinezki na mapie. Rozkład częstości w postaci testu $chi2$ wskazuje na brak istotnej zmiany w okresie pandemii w zakresie przesyłania podopiecznym określonych lokalizacji za pomocą urządzeń elektronicznych: $chi2 = 1,60$; $df = 2$; $p > 0,05$. Stąd też można uznać, że w przeciągu ostatniego 1,5 roku nie zaszły w tym obszarze istotne zmiany.

Niewielka ilość badanych kuratorów sądowych (6,94%) już przed pandemią wspomagała się w pracy nagrywaniem danych w formie cyfrowej. Obecnie procent kuratorów, którzy częściej wykorzystują w pracy nagrywanie danych, wzrósł o 11,57%. Wzrost ten jest istotny statystycznie: $chi2 = 19$; $df = 02$; $p < 0,05$.

Kuratorzy w swojej pracy mają do czynienia z wieloma dokumentami, które muszą archiwizować. Przechowywanie danych w formie cyfrowej przed pandemią stosowane było przez co trzecią osobę badaną (31,01%). W czasie pandemii przybyło o 29,16% więcej osób, które częściej archiwizują dokumenty w formie

elektronicznej. Oznacza to, że niemal podwoiła się liczba osób, które zaczęły częściej wykorzystywać taką możliwość. Przyrost ten jest istotny statystycznie: $\chi^2 = 60,32$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Wiele zadań kuratorów sądowych wiąże się z czynnościami diagnostycznymi. U 11,11% wykorzystywanie sprzętu elektronicznego na potrzeby rozpoznawania osobistej sytuacji swojego podopiecznego było równie częste przed pandemią, jak i w trakcie niej. Obecnie, w czasie pandemii częstość zastosowania sprzętu elektronicznego do celów diagnostycznych wzrosła u 47,22%. Zaistniałe zmiany są istotne statystycznie: $\chi^2 = 129,44$; $df = 2$; $p < 0,05$.

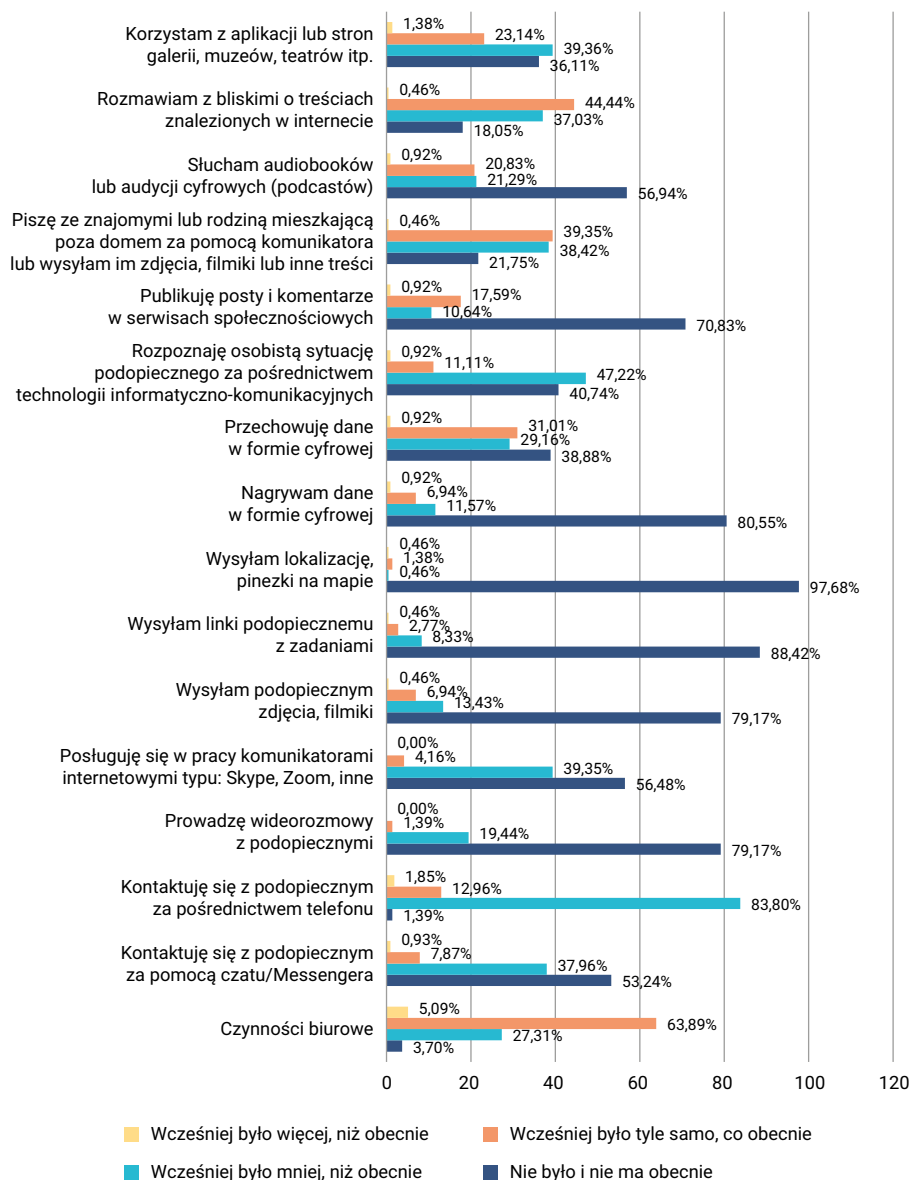
Podsumowując, z wykresu 11 wynika, że w czasie pandemii zwiększyła się częstość wykorzystywania przez kuratorów sądowych w swojej pracy możliwości płynących z dostępu do internetu i urządzeń ułatwiających pośrednią komunikację z podopiecznym. Kuratorzy sądowi najczęściej korzystają z możliwości komunikowania się za pośrednictwem Internetu i rozpoznawania sytuacji podopiecznego, rzadziej z zapisu i archiwizacji danych w wersji cyfrowej, a najrzadziej wykorzystują dostęp do internetu i sprzęt elektroniczny do celów edukacyjno-informacyjnych.

Najbardziej wzrosła częstość kontaktowania się przez kuratora z podopiecznym za pośrednictwem telefonu. Następnie zwiększyło się wykorzystanie technologii informatyczno-komunikacyjnej na potrzeby rozpoznania sytuacji podopiecznego. Częściej kuratorzy kontaktują się z podopiecznymi za pomocą czatu czy Messenger. Wzrosła również częstość korzystania w pracy z takich aplikacji, jak Skype czy Zoom. Mimo iż wzrosła częstość zastosowania technologii informatyczno-komunikacyjnych, to według opinii 27,31% kuratorów przybyło czynności biurowych.

Tabela 23. Płeć kuratora sądowego a opinia na temat ilości czynności biurowych przed i w czasie pandemii

Płeć	Nie było i nie ma obecnie	Wcześniej w mniejszym stopniu miało miejsce niż obecnie	Wcześniej było tyle samo jak obecnie	Wcześniej było więcej niż obecnie	Razem
Kobieta	4	49	93	6	152
%	2,63%	32,24%	61,18%	3,95%	100%
Mężczyzna	4	10	45	5	64
%	6,25%	15,63%	70,31%	7,81%	100%
Ogółem	8	59	138	11	216

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 11. Przyrost częstości wykonywanych czynności w pracy przez kuratorów sądowych w czasie pandemii

Źródło: opracowanie własne.

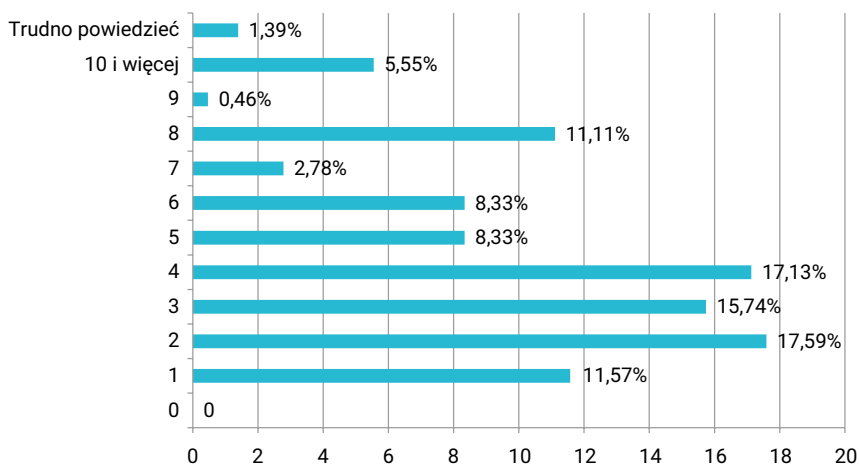
Kobiety i mężczyźni różnią się w zakresie spostrzegania ilości czynności biurowych przed i w czasie pandemii ($\chi^2 = 8,05$; $p < 0,04$). Zdecydowana

większość mężczyzn (70,31%) uważa, że ilość czynności biurowych w okresie pandemii nie zmieniła się w stosunku do wcześniejszego okresu. Takiego zdania jest 61,18% kobiet. Więcej kobiet (32,24%) niż mężczyzn (15,63%) uważa, że okres pandemii przyczynił się do zwiększenia ilości czynności biurowych.

8.10. Codzienna aktywność kuratorów sądowych w przestrzeni internetowej

W związku z tym, że umiejętności i czynności dnia codziennego mogą przenikać do pracy zawodowej, to w obszarze zainteresowania badawczego znalazło się również poznanie codziennej aktywności kuratorów sądowych w przestrzeni internetowej, zwłaszcza tej dotyczącej komunikowania się z innymi ludźmi.

Wykres 12. Rozkład procentowy dotyczący częstotliwości korzystania z internetu w dni robocze

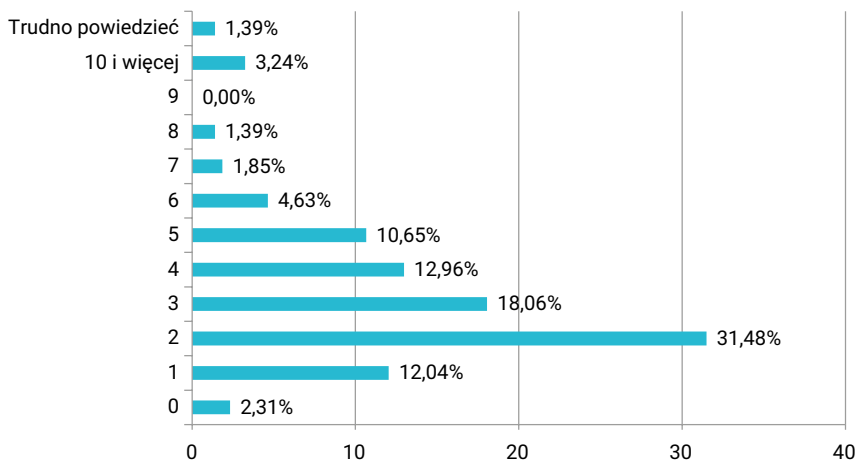

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z wykresu, ponad połowa zawodowych kuratorów sądowych korzysta z internetu w dzień roboczy od 2 do 4 godzin. Następną grupę stanowią osoby posługujące się internetem do 1 godziny (11,57%), a kolejną grupą są osoby spędzające już znacznie więcej czasu w sieci, tj. około 8 godzin dziennie (11,11%). Nie ma osoby wśród respondentów, która by w ogóle nie korzystała z internetu podczas dnia roboczego. Biorąc pod uwagę wszystkie osoby, które korzystają

z sieci w ciągu dnia roboczego 4 i więcej godzin, możemy dostrzec, że stanowią one ponad połowę badanych kuratorów (53,70%). Tak więc, można stwierdzić, że internet często jest niezbędny kuratorom w dni robocze. Nie oznacza to, że czas ten przeznaczony jest wyłącznie na czynności zawodowe.

Wykres 13. Rozkład procentowy dotyczący liczby godzin korzystania z internetu w sobotę lub niedzielę

Źródło: opracowanie własne.

W weekendy co trzeci kurator sądowy (31,48%) korzysta około 2 godzin dziennie z internetu. Grupa ta jest zdecydowanie najliczniejsza w porównaniu z pozostałymi. Natomiast wśród osób korzystających z internetu do 4 godzin dziennie lub wcale łącznie znajduje się 76,85%. W związku z tym, możemy stwierdzić, że w dni robocze większa liczba kuratorów korzysta z sieci powyżej 4 godzin w porównaniu z sobotą lub niedzielą.

Przed pandemią 17,59% kuratorów publikowało posty i komentarze w serwisach społecznościowych i czynność tę obecnie kontynuują równie często. W obecnym momencie, czyli po upływie 1,5 roku, od kiedy doświadczamy pandemii, częstość tej czynności wzrosła u 10,64%. Zaistniałe zmiany są istotne statystycznie: $\chi^2 = 31,14$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Przed pandemią już 39,35% respondentów wykorzystywało sprzęt elektroniczny do korespondencji ze znajomymi lub rodziną mieszkającą poza domem. Za pomocą komunikatora lub innych narzędzi internetowych wysyłali im zdjęcia, materiały wideo lub inne treści. Obecnie częstość tych zachowań wzrosła u 38,42%. Zmiana ta jest istotna statystycznie ($\chi^2 = 81,56$; $df = 2$; $p < 0,05$).

Tabela 24. Częstość podejmowania codziennych działań w przestrzeni internetowej przez kuratorów sądowych

Działania	Nie było i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)
Publikuję posty i komentarze w serwisach społecznościowych	70,83	10,64	17,59	0,92
Kontaktuję się ze znajomymi lub rodziną mieszkającą poza domem za pomocą komunikatora lub wysyłam im zdjęcia, filmiki lub inne treści	21,75	38,42	39,35	0,46
Słucham audiobooków lub audycji cyfrowych (podcastów)	56,94	21,29	20,83	0,92
Rozmawiam z bliskimi o treściach znalezionych w internecie	18,05	37,03	44,44	0,46
Korzystam z aplikacji lub stron galerii, muzeów, teatrów itp.	36,11	39,36	23,14	1,38

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 25. Płeć kuratora sądowego a korespondencja ze znajomymi lub rodziną mieszkającą poza domem za pomocą komunikatora

Płeć	Nie było i nie ma obecnie	Wcześniej w mniejszym stopniu miało miejsce niż obecnie	Wcześniej było tyle samo jak obecnie	Wcześniej było więcej niż obecnie	Razem
Kobieta	75	41	34	2	152
%	49,34%	26,97%	22,37%	1,32%	100%
Mężczyzna	48	5	11	0	64
%	75,00%	7,81%	17,19%	0,00%	100%
Ogółem	123	46	45	2	216

Źródło: opracowanie własne.

Z rozkładu częstości odpowiedzi wynika, że kobiety częściej od mężczyzn kontaktują się ze znajomymi lub rodziną mieszkającą poza domem za pomocą komunikatora lub wysyłają im zdjęcia, materiały wideo lub inne treści ($\chi^2 = 13,09$; $p < 0,004$). Jednocześnie więcej kobiet (26,97%) niż mężczyzn (7,81%) deklaruje, że okres pandemii przyczynił się do częstszych praktyk tego rodzaju.

Obecnie podwoiła się ilość kuratorów sądowych, którzy zaczęli częściej słuchać audiobooków. U 20,83% częstość korzystania z audiobooków nie uległa zmianie, a 56,94% badanych osób nie korzystała przed pandemią i w dalszym ciągu z nich nie korzysta. Natomiast u 21,29% respondentów częstość słuchania książek w formie elektronicznej wzrosła. Tak więc można przypuszczać, że okres pandemii sprzyja częstszemu wykorzystywaniu książek w formie elektronicznej. Zmiana ta jest istotna statystycznie: $\chi^2 = 40,71$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Tabela 26. Płeć. Słuchanie z audiobooków i audycji cyfrowych z podziałem na płeć przed i w czasie pandemii

Płeć	Nie było i nie ma obecnie	Wcześniej w mniejszym stopniu miało miejsce niż obecnie	Wcześniej było tyle samo co obecnie	Wcześniej było raczej więcej i zdecydowanie więcej niż obecnie	Razem
Kobieta	75	41	34	2	152
%	49,34%	26,97%	22,37%	1,32%	100%
Mężczyzna	48	5	11	0	64
%	75,00%	7,81%	17,19%	0,00%	100%
Ogółem	123	46	45	2	216

Źródło: opracowanie własne.

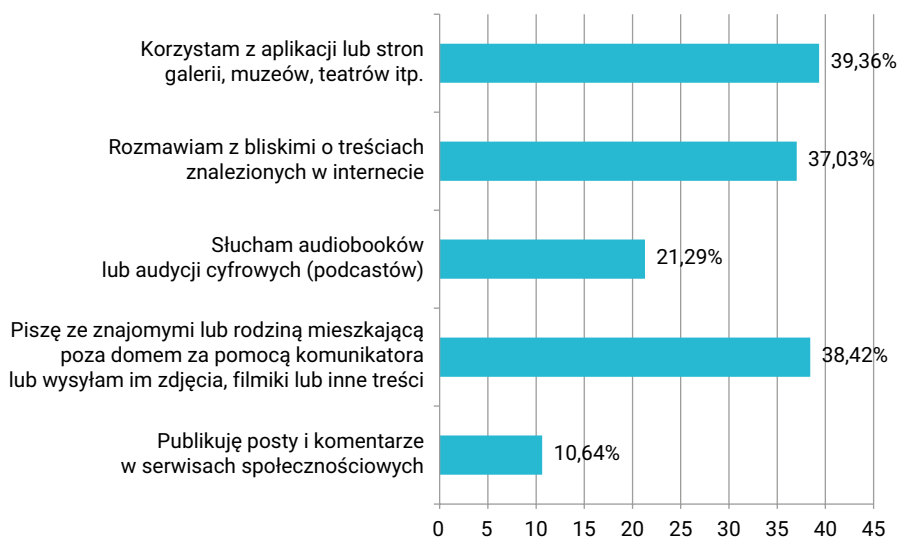
Na podstawie uzyskanej analizy można wnioskować, że kuratorki sądowe istotnie statystycznie częściej słuchają audiobooków lub audycji cyfrowych (podcastów) niż mężczyźni ($\chi^2 = 14,39$; $p < 0,002$). Czas pandemii sprawił, że 26,97% kobiet częściej korzysta z tej formy treści tekstowych w porównaniu z okresem sprzed pandemii. Natomiast zaledwie 7,81% mężczyzn częściej korzysta z audiobooków i audycji cyfrowych w okresie pandemii.

U 44,44% osób pandemia nie zmieniła częstości rozmawiania z bliskimi o treściach znalezionych w internecie. Natomiast u 37,03% częstość rozmów na temat treści z internetu wzrosła. U pojedynczych osób częstość prowadzenia rozmów o informacjach pozyskanych z internetu zmalała (0,46%).

Rozkład częstości wskazuje na różnice istotne statystycznie: $\chi^2 = 87,69$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Wśród kuratorów sądowych uczestniczących w badaniach 23,14% to osoby korzystające tak samo często przed pandemią, jak i w jej trakcie, z aplikacji lub stron galerii, muzeów, teatrów itp. U 39,36% respondentów aktywność ta wzrosła w okresie pandemii. Natomiast zmalała jedynie u 1,38% osób uczestniczących w badaniu. Rozkład uzyskanych częstości wskazuje na istotne statystycznie różnice: $\chi^2 = 73,61$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Wykres 14. Wzrost częstości codziennej aktywności kuratorów sądowych w przestrzeni internetowej

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z powyższego wykresu, w czasie pandemii spośród codziennych aktywności w przestrzeni internetowej kuratorów sądowych najbardziej wzrosła częstość korzystania z funkcji internetu. Na podobnym poziomie zwiększyła się częstość korzystania z aplikacji i stron instytucji kulturalnych oraz komunikatorów internetowych, za pomocą których utrzymywany jest kontakt ze znajomymi i rodziną mieszkającą poza domem. Internet jest jednym z podstawowych źródeł informacji, toteż w czasie pandemii zwiększyła się częstość rozmów kuratorów z osobami bliskimi na temat treści przeczytanych w sieci. Nieco mniej wzrosła częstość słuchania audiobooków i podcastów. Natomiast najmniej wzrosła aktywność kuratorów sądowych w zakresie publikowania postów i komentarzy

w serwisach społecznościowych. Zapewne wynika to ze specyfiki wykonywanego zawodu. Kuratorzy sądowi, będąc pracownikami sądu i pracując z osobami wchodzącymi w konflikt z prawem, mogą nie być zainteresowani upublicznianiem informacji na swój temat.

8.11. Sytuacja rodzinna podopiecznych pozostających pod nadzorem/dozorem

Podobnie jak wszystkie grupy społeczne i zawodowe Służba Kuratorska musiała dostosować się do ograniczeń dotyczących zdrowia publicznego. Pociągnęło to za sobą ograniczenie kontaktów twarzą w twarz i zwiększoną zależność od zdalnego nadzoru.

Jednocześnie podopieczni, zwłaszcza ci o najbardziej złożonych potrzebach, doświadczyli obniżenia samopoczucia emocjonalnego, które zostało pogorszone przez skutki izolacji i ograniczony dostęp do instytucjonalnych form wsparcia (Carr 2021). Obszar relacji interpersonalnych, który zwykle stanowi dla ludzi pewien bufor w sytuacjach trudnych, został zakłócony. Ma to szczególne znaczenie zwłaszcza dla tych, którzy nie mają łatwości w nawiązywaniu relacji społecznych, a miejsce pracy czy szkoła i udział w zajęciach pozaszkolnych stanowiły miejsca, w których relacje te mogły być realnie tworzone.

Sytuacja taka sprzyja utracie więzi ze znajomymi i nasilaniu się poczucia samotności. Związany z pandemią lęk i niepewność sprzyjają zachwianiu stabilności dotychczasowego systemu rodzinnego. Ludzie mogą obawiać się o zdrowie i życie swoich dziadków czy rodziców (Ptaszek, Stumża, Pyżalski, Dębski, Bigaj 2020). Ponadto wprowadzane ograniczenia i związana z nią izolacja mogą nasilać albo ujawniać dysfunkcje w rodzinie.

Czynności realizowane przez kuratorów sądowych realizowane są w środowiskach wymagających podjęcia intensywnych działań resocjalizacyjnych, profilaktycznych i kontrolnych w związku z zaistnieniem niekorzystnych czynników biopsychicznych, rodzinnych i środowiskowych. Wykonują oni swoją pracę w rodzinach, u których występuje szereg problemów społecznych, takich jak: zła sytuacja ekonomiczna, bezrobocie, uzależnienia, rozpad więzi społecznych i rodzinnych czy naruszanie porządku prawnego (Janus-Dębska, Gronkiewicz-Ostaszewska 2019). Sytuacja rodzinna podopiecznego wiąże się z jakością i ilością podejmowanych czynności przez kuratora sądowego. Ograniczenia wynikające z restrykcji wprowadzonych w czasie pandemii odcisnęły się na różnych sferach funkcjonowania człowieka. Ze względu na zalecany dystans społeczny,

zamknięcie dotychczasowych miejsc pracy, pracę zdalną i wprowadzenie w szkołach nauczania na odległość rodziny stanęły przed nowymi wyzwaniami. Zaistniałe okoliczności dla niektórych rodzin, czy też ich poszczególnych członków, przyczyniły się do zaistnienia kryzysu lub też nasiliły już istniejący.

Z uwagi na powyższe podczas prowadzonych badań kuratorzy zostali zapytani o nasilenie problemów społecznych, z jakimi spotykają się podczas wykonywania powierzonych zadań w czasie pandemii. Jak wynika z podjętych badań, częstość wielu zachowań problemowych wzrosła w rodzinach, z którymi współpracowali kuratorzy sądowi.

Tabela 27. Sytuacja rodzinna podopiecznych

Sytuacja podopiecznych	Wcześniej nie było tego i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tak samo jak obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)
Trudności w związku z przebywaniem podopiecznych z osobami zdemoralizowanymi	1,38	40,27	55,55	2,77
Pogorsząca się sytuacja materialna rodzin, w których sprawowany jest nadzór/dozór w czasie pandemii	4,16	54,62	38,42	2,77
Kłótnie rodzinne	1,38	67,12	31,01	0,46
Nadużywanie alkoholu przez członków rodziny podopiecznych	1,38	45,83	52,31	0,46
Nadużywanie alkoholu przez podopiecznych	0,92	44,44	53,24	1,38
Używanie narkotyków/dopalaczy	3,24	35,64	58,33	2,77
Przemoc w rodzinie	1,85	56,94	39,35	1,85
Problemy z nieuczestniczeniem w zajęciach (brak logowania się na zajęcia, brak aktywności)	10,18	74,53	13,42	1,85

Sytuacja podopiecznych	Wcześniej nie było tego i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tak samo jak obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)
Bierność zawodowa	3,7	55,55	38,88	1,85
Zgłaszanie skarg przez rodzinę do kuratora w związku z niewłaściwym zachowaniem podopiecznego	3,7	37,5	56,48	2,31
Kierowanie do placówek opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych/ odwieszanie dozoru w związku z niewywiązywaniem się z nałożonych na podopiecznego obowiązków	8,79	26,85	59,72	4,62
Zachowania podopiecznego agresywne wobec domowników	2,31	49,07	46,75	1,85
Hejtowanie innych osób	12,5	41,66	43,98	1,85
Ryzykowny sposób spędzania czasu wolnego	5,55	40,27	49,07	5,09
Zachowanie agresywne podopiecznego wobec znajomych	8,33	33,33	56,01	2,31
Przeciążenie psychiczne bliskich podopiecznego	3,24	69,44	25,04	2,31

Źródło: opracowanie własne.

Według 55% kuratorów uczestniczących w badaniu ilość trudności w związku z przebywaniem podopiecznych z osobami zdemoralizowanymi w trakcie pandemii w stosunku do czasu sprzed pandemii nie zmieniła się. Natomiast według 40,27% w czasie pandemii trudności te nasiliły się. Zapewne

część osób, zwłaszcza tych uczących się, w momencie wprowadzenia edukacji zdalnej dysponowała znacznie większą ilością czasu i pozostawała bez kontroli szkoły, czy też rodziców. Spośród badanych kuratorów 2,77% uznało, że aktualnie mają mniej trudności w związku z przebywaniem ich podopiecznych z osobami zdemoralizowanymi. Test istotności statystycznej wskazuje na istniejącą różnicę, co oznacza, że w czasie pandemii, mimo zaleceń do utrzymywania dystansu społecznego, wzrosła ilość zachowań problemowych wynikających z pozostawiania nieletnich ze zdemoralizowanymi rówieśnikami ($\chi^2 = 96,93$; $df = 2$; $p < 0,05$).

Spośród uczestników badania, co druga osoba (54,62%) uznała, że w wyniku pandemii obserwuje pogarszającą się sytuację materialną rodzin, w których sprawowany jest nadzór/dozór. Natomiast 2,77% respondentów wskazało, że w czasie pandemii sytuacja rodzin pozostających pod ich opieką poprawiła się. Pozostali respondenci uznali, że sytuacja materialna przed i w trakcie pandemii rodzin pozostających pod nadzorem/dozorem nie zmieniła się. Rozkład tych częstości wskazuje na różnice istotne statystycznie ($\chi^2 = 95,16$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwala wnioskować o pogarszającej się sytuacji materialnej podopiecznych kuratorów.

W opinii 67,12% uczestniczących w badaniu kuratorów wzrosła ilość kłótni w rodzinach. Jedynie 0,45% dostrzegło ich spadek w czasie pandemii. Pozostali respondenci nie wskazują na zmiany przed pandemią i w czasie pandemii w tym zakresie. Zmiany, które zaszły, wskazują na różnice w rozkładzie udzielonych odpowiedzi ($\chi^2 = 146,37$; $df = 2$; $p < 0,05$), co świadczy o wzroście konfliktów wśród rodzin, w których są sprawowane nadzory lub dozory.

W opinii 45,83% kuratorów sądowych wzrosło nadużywanie alkoholu przez członków rodziny podopiecznych. Jedynie 0,46% twierdzi, że zmalało, a 52,31% uważa, że problem ten pozostaje na tym samym poziomie. Wyniki te wskazują na obecność problemu alkoholowego w rodzinach, wobec których orzeczono nadzór kuratora sądowego, który w warunkach spowodowanych ograniczeniami, wprowadzonymi ze względu na pandemię, dodatkowo narasta. Test istotności statystycznej wskazuje na istotną różnicę w zakresie udzielanych odpowiedzi ($\chi^2 = 104,90$; $df = 2$; $p < 0,05$).

Na podstawie uzyskanych wyników można również wnioskować, że wzrósł problem nadużywania alkoholu przez podopiecznych. Takiej opinii udzieliło 44,44% kuratorów sądowych. Jedynie według 1,38% uczestników badania problem ten zmalał w czasie pandemii. Natomiast 53,24% osób uważa, że problem ten istniał przed pandemią i istnieje w dalszym ciągu na tym samym poziomie. Zmiany w rozkładzie udzielonych odpowiedzi są istotne statystycznie

($\chi^2 = 100,72$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na narastający problem nadużywania alkoholu w czasie pandemii przez osoby, wobec których orzeczono nadzór kuratora sądowego.

W opinii 35,64% kuratorów sądowych wzrosło także używanie narkotyków i dopalaczy. Tylko 2,77% twierdzi, że sytuacja ta poprawiła się w czasie pandemii, a 58,33% uważa, że spotykają się z tym problemem w czasie pandemii tak samo często jak przed pandemią. Różnice w rozkładzie udzielanych odpowiedzi są istotne statystycznie: $\chi^2 = 104,51$; $df = 2$; $p < 0,05$, co wskazuje, że czas pandemii wzmagą problem używania narkotyków i dopalaczy w opinii kuratorów sądowych.

Aż 74,53% kuratorów sądowych jest zdania, że wzrósł problem z nieuczestniczeniem w zajęciach szkolnych w formie braku logowania się na zajęcia czy braku aktywności podczas zajęć. Zaledwie 1,85% kuratorów uważa, że problem ten zmalał w czasie pandemii, a 13,42% uznało, że problem ten pozostał na tym samym poziomie. Wyniki te wskazują na istotne różnice w rozkładzie udzielonych odpowiedzi ($\chi^2 = 220,09$; $df = 2$; $p < 0,05$). W obszarze edukacyjnym początkowa fascynacja edukacją zdalną, wynikająca ze stosunkowo łatwego uzyskania pozytywnych ocen, u ambitnych dzieci może zostać zredukowana w momencie dostrzeżenia rozmaitych ograniczeń wynikających z tej formy nauczania. Natomiast dzieci mające specyficzne potrzeby w dużej mierze pozbawione zostały zajęć rewalidacyjnych, treningów umiejętności czy wczesnego wspomaganie. Wielu rodziców z różnych powodów nie jest w stanie pomóc swoim dzieciom w obszarze zadań edukacyjnych, przez co w tym zakresie nauki pozostają one również same.

Ciągle zmieniająca się sytuacja sprawia, że łatwo dzieciom i młodzieży przyjąć założenie: „po co się starać, po co się uczyć, skoro nie wiadomo, jak to będzie dalej”. Doświadczają obietnic powrotu do szkoły, a potem okazuje się, że to się nie udaje. Zauważają, że sami dorośli nie wiedzą, jak dalej będzie. W efekcie można przypuszczać, że część uczniów loguje się na zajęcia zdalne i nie ma motywacji do aktywnego uczestniczenia w nich albo w ogóle się nie loguje.

Każda trudna sytuacja przynosi człowiekowi pewne korzyści. Nauka szkolna online dla uczniów cechujących się deficytem motywacji jest komfortowa. Wstają chwilę przed rozpoczęciem się lekcji albo nawet pozostają w łóżkach, nie muszą dojeżdżać do szkoły. Uczniowie ci mogą mieć bardzo duży problem z powrotem do szkoły, gdyż na ten moment wypracowali sobie strategię funkcjonowania w szkole poza szkołą. Dzięki temu omijają stresujące czy mało komfortowe dla nich sytuacje, które spotykały ich w szkole (w każdej chwili mogą powiedzieć, że nie działa im mikrofon albo nie mają dostępu do internetu).

Przez 55,55% kuratorów sądowych została zaobserwowana narastająca bierność zawodowa w rodzinach podczas realizowanych nadzorów i dozorów, 38,88% dostrzega istnienie tego problemu i uważa, że pozostaje on na tym samym poziomie przed pandemią jak i obecnie. Tylko 1,85% osób badanych uważa, że w problem ten zmniejszył się w czasie pandemii. Tak więc niewątpliwie w okresie pandemii kuratorzy sądowi obserwują nasilającą się bierność zawodową w rodzinach, w których realizowane są nadzory czy dozory ($\chi^2 = 101,69$; $df = 2$; $p < 0,05$).

W czasie pandemii co trzeci respondent (37,5%) obserwuje coraz częstsze zgłaszanie skarg przez rodzinę do kuratora w związku z niewłaściwym zachowaniem podopiecznego, a 56,48% dostrzega ten problem na tym samym poziomie w czasie pandemii w porównaniu z okresem sprzed pandemii. Jedynie 2,31% kuratorów odpowiedziało, że skarg tych jest mniej obecnie. Uzyskane wyniki wskazują na narastającą ilość problemów podczas pandemii angażujących ich uwagę i czas. Różnice w rozkładzie są istotne statystycznie ($\chi^2 = 101,66$; $df = 2$; $p < 0,05$).

Okres pandemii przez 26,85% respondentów jest postrzegany jako ten, w którym częściej ma miejsce kierowanie do placówek opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych lub odwieszanie dozoru w związku z niewywiązywaniem się z nałożonych na podopiecznego obowiązków. 4,62% badanych kuratorów nie dostrzega tej tendencji i uważa, że ilość takich interwencji zmniejszyła się. Natomiast 59,72% twierdzi, że są one równie często obecnie jak przed pandemią. Różnice w uzyskanych rozkładach odpowiedzi są istotne statystycznie ($\chi^2 = 109,17$; $df = 2$; $p < 0,05$).

W okresie pandemii kuratorzy sądowi dostrzegają istotnie wzmagający się problem przemocy w rodzinie ($\chi^2 = 104,56$; $df = 2$; $p < 0,05$). Co druga osoba badana (56,94%) zgadza się, że częściej spotykają się z tym zjawiskiem w czasie pandemii, niż to było przed nią. Zaledwie 1,85% uważa, że przemocowych zachowań w rodzinie jest mniej w okresie pandemii, a 39,35% twierdzi, że ten problem w takim samym stopniu jest obecny aktualnie w porównaniu z okresem sprzed pandemii.

Istotnie wzrosła również ilość zachowań agresywnych podopiecznego wobec domowników. Twierdzi tak co drugi badany kurator sądowy (49,07%), a 46,75% ocenia poziom występowania tego problemu obecnie jak przed pandemią. Jedynie 1,85% kuratorów jest zdania, że problem ten występował częściej przed pandemią. Uzyskane rozkłady częstości odpowiedzi różnią się istotnie statystycznie: $\chi^2 = 94,02$; $df = 2$; $p < 0,05$. Warunki pandemii z jednej strony wymusiły większy dystans społeczny w publicznej przestrzeni, natomiast

jednocześnie sprawiły, że członkowie rodzin więcej czasu pozostawali w domach na niewielkiej powierzchni, co wymuszało więcej interakcji, które nie zawsze były komfortowe.

Wzrost zachowań agresywnych u podopiecznych w okresie pandemii miał miejsce nie tylko wobec najbliższych osób z rodziny. Co trzeci kurator 33,33% zaobserwował przyrost zachowań agresywnych podopiecznych wobec innych znajomych im osób, a 56,01% ocenia ten problem jako pozostający na tym samym poziomie. Jedynie 2,31% respondentów uważa, że w okresie pandemii zmalała ilość takich zachowań. Różnice w rozkładzie częstości odpowiedzi są istotne statystycznie: $\chi^2 = 102,76$; $df = 2$; $p < 0,05$. Jak wskazałem powyżej, podopieczni kuratorów w okresie pandemii częściej pozostawali pod wpływem innych osób zdemoralizowanych, doświadczali bezczynności zawodowej, unikali uczestniczenia w zajęciach szkolnych, a więc tym samym mieli więcej czasu i jednocześnie pozostawali poza kontrolą społeczną. Takie okoliczności sprzyjają występowaniu zachowań agresywnych (Urban 2000).

W czasie pandemii zwiększyła się również skala zjawiska hejtu. Takiego zdania jest 41,66% respondentów, a 43,98% uważa, że problem ten występuje tak samo często i nie różni się obecnie z okresem sprzed pandemii. Zaledwie 1,85% osób stwierdziło, że zjawisko to występuje aktualnie rzadziej niż przed pandemią. Wyniki te pokazują na narastanie zjawiska hejtu, któremu zapewne sprzyja edukacja zdalna, dystans społeczny i praca na odległość. Brak kontaktu bezpośredniego z innymi osobami sprawia, że komunikacja interpersonalna przenosi się do sieci internetowej i znajduje swoje odzwierciedlenie w mediach społecznościowych. W przypadku komunikacji zapośredniczonej zachodzi sytuacja, w której mamy do czynienia ze słabszym odczuwaniem obecności partnera tej komunikacji. Prowadzi to do mniejszej koncentracji na osobie, z którą się komunikujemy i wzajemnych relacjach z nią (Pyżalski 2012). Dodatkowo sprawcy agresji w sieci zwykle czują się anonimowi, co sprzyja występowaniu zjawisku odhamowania, polegającym na tym, że łatwiej krzywdzić, będąc osobą anonimową niż zidentyfikowaną (Aronson 2005). Uzyskane wyniki wskazują na istnienie istotnych różnic w rozkładzie częstości odpowiedzi: $\chi^2 = 83,08$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Dodatkowo z odpowiedzi kuratorów wynika, że 40,27% uważa, iż ich podopieczni częściej niż w czasie przed pandemią ryzykownie spędzają czas wolny, a 49,07% uważa, że ich podopieczni spędzali przed pandemią ryzykownie czas i robią to w dalszym ciągu. Jedynie 5,09% respondentów uważa, że pandemia sprawiła, że podopieczni spędzają aktualnie czas wolny mniej ryzykownie, niż to było przed pandemią. Rozkład uzyskanych odpowiedzi

wskazuje na obecność różnic istotnych statystycznie: $\chi^2 = 74,32$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Aż 69,44% kuratorów sądowych zaobserwowało u swoich podopiecznych wzrost przeciążenia psychicznego ich bliskich. Zapewne na przeciążenie to złożyły się zewnętrzne restrykcje wynikające z wprowadzenia stanu pandemii, jak i narastające interpersonalne, rodzinne czy też osobiste problemy będące powikłaniem wprowadzonych ograniczeń ze względu na stan pandemii. Według 25,04% kuratorów przeciążenie psychiczne ich podopiecznych miało miejsce przed pandemią i aktualnie występuje równie często. Natomiast 2,31% kuratorów uważa, że pandemia sprzyja rodzinom ich podopiecznych i przeciążenie psychiczne tych w rodzin występowało częściej przed pandemią niż aktualnie. Uzyskany rozkład częstości odpowiedzi wskazuje na istotne statystycznie różnice: $\chi^2 = 156,18$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Podsumowując, można dostrzec, że w okresie pandemii w obszarze sytuacji rodzinnej według kuratorów uczestniczących w badaniach w największym stopniu wzrosły problemy z uczestniczeniem w zajęciach szkolnych przez podopiecznych (74,53%). Na następnej pozycji ulokowało się przeciążenie psychiczne bliskich podopiecznego (69,44). Nieco niżej znalazły się kłótnie w rodzinie (67,12%) oraz przemoc w rodzinie (56,94%). Na kolejnym miejscu wystąpiła bierność zawodowa (55,55%) i pogarszająca się sytuacja materialna rodzin (54,62%). Następną grupą trudności, jaka pojawiła się w rodzinach podopiecznych jest związana z zachowaniami agresywnymi, ryzykownymi, nadużywaniem alkoholu. Zachowania te wzrosły w opinii około 40% respondentów. Według 37,5% badanych kuratorów w okresie pandemii wzrosła częstość zgłaszania skarg przez rodzinę do kuratora w związku z niewłaściwym zachowaniem podopiecznego. Najmniejsza grupa respondentów, lecz dość liczna, wskazywała na kierowanie do placówek opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych lub złożenie wniosku o zarządzenie wykonania kary w związku z niewywiązywaniem się z nałożonych przez sąd obowiązków probacyjnych (26,85%).

Wykres 15. Wzrost problemów w czasie pandemii w rodzinie podopiecznych pozostających pod nadzorem/dozorem kuratora sądowego

Źródło: opracowanie własne.

8.12. Subiektywny dobrostan psychofizyczny kuratora sądowego oraz higiena pracy podczas wykonywania czynności zawodowych przed i w czasie pandemii

Pandemia i związany z nią reżim sanitarny odciska piętno na różnych sferach funkcjonowania człowieka. Niezależnie od zmian technologiczno-komunikacyjnych modyfikacji ulegają również organizacja i warunki pracy w instytucjach. Obowiązkiem pracodawcy jest zapewnienie pracownikowi bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.

Jak wynika z uzyskanych wyników badań, pandemia wymusiła również w instytucji kurateli sądowej szereg zmian w krótkim czasie, które mogą wpływać na psychofizyczny dobrostan pracowników. Kuratorzy sądowi znaczną część zadań realizują w terenie. W okresie pandemii, pozostając w środowisku swoich podopiecznych, napotykali na szereg wyzwań, którym sprostanie wymagało podjęcia dodatkowego wysiłku. Zachodzące zmiany związane z pandemią znajdują swoje odzwierciedlenie w czterech istotnych obszarach funkcjonowania kuratorów sądowych, tj. miejscu pracy, rodzinnym i osobistym funkcjonowaniu, sferze psychofizycznej, a także sposobie użytkowania urządzeń elektronicznych i technologii informatyczno-komunikacyjnych. Stąd też kolejnym obszarem podjętych badań była ocena dobrostanu psychofizycznego kuratora oraz higiena w miejscu pracy przed i w czasie pandemii.

8.12.1. Obszar związany z miejscem pracy

Jednym z obszarów istotnych dla higieny psychicznej kuratorów sądowych jest miejsce pracy. Praca może stanowić zarówno źródło wsparcia, jak i być przyczyną niekorzystnego stresu.

Dla pracodawców pandemia wiąże się z ryzykiem nieobecności pracownika w pracy w związku z częstszym korzystaniem ze zwolnień lekarskich oraz absencji w pracy z powodu kwarantanny. Uniemożliwia to płynne kontynuowanie realizowanych czynności, za które odpowiedzialna jest instytucja.

Okres pandemii w opinii 34,72% kuratorów uczestniczących w badaniu przyczynił się do większych problemów kadrowych. Według 46,75% respondentów problemu kadrowe w czasie pandemii są takie same jak przed pandemią. Natomiast 2,31% osób badanych uważa, że przed pandemią instytucja kurateli doświadczała większych trudności kadrowych. Tak więc można stwierdzić, że

co trzecia osoba uczestnicząca w badaniu dostrzega zwiększone deficyty kadrowe w czasie pandemii. Zapewne problem ten jest dynamiczny i zmienia się w zależności od ilości zachorowań. Kuratorzy ze względu na pracę w kontakcie indywidualnym oraz pracę w środowisku naturalnym podopiecznego pozostają w grupie podwyższonego ryzyka zakażeniem się chorobami (Janus-Dębska, Gronkiewicz-Ostaszewska 2019), w tym też koronawirusem.

Tabela 28. Sytuacja zawodowa kuratorów sądowych

Sytuacja zawodowa	Nie było tego przed i nie ma tego obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)
Problemy kadrowe w kurateli	16,2	34,72	46,75	2,31
Pani/a satysfakcja z pracy	4,16	5,09	48,16	42,59
Doskonałę się zawodowo	2,31	14,35	44,44	38,88
Ilość prowadzonych przez Panią/a nadzorów/ dozorów	1,85	18,98	59,25	19,9
Pośpiech w podejmowaniu przez sąd decyzji w sprawie podopiecznego/ podopiecznych	21,29	16,2	50,46	12,03
Dobre relacje z innymi kuratorami	1,85	4,62	71,75	21,75
Dobre relacje z przełożonymi	3,24	3,24	74,53	18,98
Integracja wśród współpracowników	8,33	7,87	35,18	48,61
Mam poczucie autonomii w pracy	6,94	6,48	75	11,57
Mam poczucie sprawstwa w pracy	6,48	4,62	68,05	20,83
Mam poczucie sensu wykonywanej pracy	2,31	3,7	67,12	26,85
Rozwijam się w pracy	2,31	6,94	58,33	32,4

Sytuacja zawodowa	Nie było tego przed i nie ma tego obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)
Doświadczam spójności między celami realizowanymi poprzez pracę a wartościami, z jakimi staram się żyć	0,92	2,77	79,16	17,12
Praca inspiruje mnie w obszarze osobistym	12,03	4,16	65,27	18,51
Mam trudności z angażowaniem się w zadania zawodowe	33,79	22,22	37,5	6,48
Poziom tolerancji Pani/a na zachowania ryzykowne podopiecznego	4,16	14,35	71,75	9,72
Poziom stresu Pani/a podczas wykonywania zadań i obowiązków zawodowych	5,09	39,34	50,46	5,09
Elastyczność w zakresie organizacji pracy i godzenia jej z czynnościami domowymi	1,38	28,24	58,79	11,57
Kreatywność przy planowaniu pracy z podopiecznym	2,31	18,51	56,94	22,22
Korzystanie ze wsparcia psychologicznego w pracy	84,72	3,7	10,18	1,38
Superwizja	76,38	4,62	14,35	4,62
Wsparcie ze strony kierownika zespołu	22,68	8,79	62,5	6,01
Podjęmuję ryzyko w pracy zawodowej	10,64	38,88	44,44	6,01
Angażuję się w pracę zawodową	0,46	10,18	81,48	7,87

Źródło: opracowanie własne.

Z uzyskanego rozkładu częstości odpowiedzi wynika, że istniejące problemy kadrowe są istotne statystycznie ($chi2 = 81,72$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na przewagę dwóch grup, tj. osób uważających, że problemy kadrowe pozostają takie same, jak były przed pandemią oraz osób twierdzących, że problemy kadrowe wzrosły obecnie.

Z uzyskanych badań wynika, że u prawie co drugiego kuratora sądowego (42,59%) spadła satysfakcja z pracy w okresie pandemii w porównaniu z okresem przed pandemią. U 48,16% osób badanych utrzymała się ona na tym samym poziomie, a u 5,09% poziom wzrósł. Różnice te są istotne statystycznie: $chi2 = 74,17$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Pandemia utrudniła 38,88% kuratorów doskonalenie się zawodowe, a dla 44,44% pozostało ono na tym samym poziomie. Natomiast 14,35% kuratorów doświadczyło większego nasilenia zawodowego w okresie pandemii w porównaniu z okresem przed pandemią. Istnieją istotne różnice statystyczne między udzielonymi odpowiedziami: $chi2 = 34,02$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Według 38,88% kuratorów podejmują oni aktualnie większe ryzyko w pracy zawodowej, niż to było przed pandemią. Przez 44,44% ryzyko to oceniane jest na tym samym poziomie obecnie i przed pandemią. A 6,01% uważa, że aktualnie praca kuratora cechuje się mniejszym ryzykiem zawodowym. Różnice w rozkładzie są istotne statystycznie ($chi2 = 62,56$; $df = 2$; $p < 0,05$), toteż można wnioskować o narastającym przekonaniu kuratorów o rosnącym ryzyku zawodowym podejmowanym w czasie pandemii.

Zdaniem 81,48% kuratorów sądowych angażują się oni w pracę zawodową w takim samym stopniu obecnie, jak i przed pandemią. 10,18% spośród respondentów uważa, że aktualnie ich praca wymaga większego zaangażowania, a 7,87% jest zdania, że obecnie mniej się w nią angażują. Różnice między udzielonymi odpowiedziami również są istotne statystycznie ($chi2 = 228,01$; $df = 2$; $p < 0,05$) i ze względu na dominację ilości odpowiedzi mówiących o utrzymującym się poziomie zaangażowania przed i w czasie pandemii należy uznać, że jest ono względnie stałe i niezależne od sytuacji pandemicznej.

W opinii 18,98% kuratorów uczestniczących w badaniu wzrosła ilość nadzorów/ dozorów w okresie pandemii. Natomiast według podobnej liczby, 19,9%, zmalała. Większość kuratorów (59,25%) uważa, że ilość prowadzonych nadzorów/dozorów pozostała bez zmian. Różnice są istotne statystycznie ($chi2 = 69,80$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na dominację kuratorów, według których ilość sprawowanych nadzorów/dozorów pozostała bez zmian. Jednak zarówno grupa uważająca, że liczba nadzorów/dozorów wzrosła, oraz grupa uważająca przeciwnie są dość liczne, dlatego można przypuszczać, że jest to wynik

specyfiki funkcjonowania sądów na określonym terenie, pionu kurateli sądowej, czy też terenu, na jakim kuratorzy wykonują swoje czynności. Orzecznictwo sądowe cechuje się pewną swobodą i w istotnym stopniu zależy od procesu podejmowania decyzji przez sędziów i informacji przedkładanych przez kuratorów sądowych. Podejmowane decyzje są zależne nie tylko od poziomu zagrożenia, lecz również od aktualnie dostępnych form instytucjonalnego wsparcia, do których dostęp w okresie pandemii może być w różnym stopniu utrudniony. W takiej sytuacji konieczne jest zapewnienie stosownego wsparcia podopiecznemu w jego środowisku naturalnym. Dlatego też zaangażowanie kuratorów sądowych w proces wsparcia osób uwikłanych w wymiar sprawiedliwości może być jednym z niewielu dostępnych środków.

Ze zbliżoną sytuacją mamy do czynienia w przypadku badanej opinii na temat pośpiechu w podejmowaniu przez sąd decyzji w sprawie podopiecznych. Według 50,46% osób badanych pozostaje na tym samym poziomie jak przed pandemią. Zdaniem 16,2% w czasie pandemii jest go więcej, a 12,03% uważa, że miało to miejsce częściej przed pandemią. Różnica w rozkładzie częstości odpowiedzi jest istotna statystycznie ($\chi^2 = 73,21$; $df = 2$; $p < 0,05$) i można wnioskować, że wynika ona z dominującej liczby osób uważających, że pandemia nie spowodowała zmian w tym zakresie. Natomiast jednocześnie można dostrzec zbliżone do siebie liczebnością grupy kuratorów, z których jedna uważa, że doszło do wzrostu pośpiechu pracy sądów, a druga twierdzi przeciwnie. Podobnie jak wcześniej ta odmiennosc przekonań może wiązać się ze specyfiką praktyki określonego sądu lub też wynikać z rodzaju wykonywanych orzeczeń przez kuratora.

Zdaniem 75,72% respondentów relacje interpersonalne wśród współpracowników są takie same obecnie, jak były przed pandemią. Natomiast według 21,75% kuratorów uczestniczących w badaniu przed pandemią relacje z innymi kuratorami były lepsze niż obecnie, a 4,62% uważa, że obecnie są one lepsze. Różnice w uzyskanych wynikach są istotne statystycznie ($\chi^2 = 160,65$; $df = 2$; $p < 0,05$) i obrazują obecność dominującej liczby respondentów wskazujących na utrzymujący się poziom jakości relacji interpersonalnych wśród kuratorów w okresie pandemii oraz pojawienie się dość licznej grupy będącej zdania, że relacje interpersonalne między kuratorami aktualnie są gorsze w porównaniu z czasem przed pandemią.

W opinii 74,52% relacje z przełożonymi były dobre przed pandemią i pozostały takie w czasie pandemii. Według 18,98% respondentów relacje z przełożonymi były lepsze przed pandemią, a 3,24% uważa, że aktualnie poprawiły się. Różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 187,90$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na

dominację liczby kuratorów, według których jakość relacji z przełożonymi w pracy utrzymuje się, a także na pojawienie się istotnej grupy respondentów, których zdaniem relacje te stały się w okresie pandemii gorsze.

Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że 48,61% kuratorów dostrzega w okresie pandemii zmniejszenie integracji wśród współpracowników, 35,18% jest zdania, że pozostaje ona na tym samym poziomie obecnie jak sprzed okresu pandemii, a 8,33% wskazuje, że przed pandemią poziom ten był wyższy. Różnice w uzyskanych wynikach są istotne statystycznie ($\chi^2 = 60,94$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwalają wnioskować o spadku poziomu integracji w miejscu pracy kuratorów sądowych w czasie pandemii.

Według większości badanych (75%) poczucie autonomii w pracy jest takie samo obecnie jak przed pandemią, natomiast 11,57% respondentów uważa, że obecnie jest mniejsze. W opinii 6,48% osób badanych doświadczały one więcej poczucia autonomii przed pandemią. Różnice są istotne statystycznie: $\chi^2 = 202,96$; $df = 2$; $p < 0,05$. Mimo iż większość osób uważa, że obecnie doświadcza takiego samego poziomu autonomii jak w okresie przed pandemią, to należy podkreślić prawie dwukrotnie wyższą liczbę kuratorów, którzy jednak doświadczają mniejszego poczucia autonomii w okresie pandemii. Tak więc dla niektórych ten szczególny okres może być czasem, w którym doświadczają zewnętrznych ograniczeń wpływających na podejmowanie decyzji.

Można przypuszczać, że skoro obserwujemy grupę kuratorów, którzy w okresie pandemii doświadczają zmniejszonego poczucia autonomii, to mogą oni również doświadczać w tym okresie obniżonego poczucia sprawstwa w pracy. Takich osób jest 20,83%, które uważają, że ich poczucie sprawstwa w pracy zostało obniżone. Większość kuratorów (68,05%) uważa, że ich poczucie sprawstwa pozostało bez zmian, a 4,62 jest zdania, że obecnie doświadczają większego poczucia sprawstwa. Różnice między wynikami są istotne statystycznie: $\chi^2 = 150,49$; $df = 2$; $p < 0,05$. Pozwalają wnioskować, że w okresie pandemii obserwujemy tendencję do obniżania się poczucia sprawstwa u kuratorów sądowych w miejscu ich pracy. Warto podkreślić fakt, że kiedy mamy do czynienia z obniżonym poczuciem sprawstwa, wówczas bezpośrednio, aktywne starania w celu rozwiązania konkretnego problemu nie przynoszą rezultatu. Sprawia to, że istnieje większe prawdopodobieństwo pojawienia się wypalenia zawodowego (Maslach, Leiter 2010). Na sytuację taką zwykle składają się brak jasności i możliwości kontrolowania sytuacji, brak wsparcia i reakcji innych na własne działania, jak również zbyt wiele obowiązków w pracy. Jako przyczyny podaje się brak jasności i możliwości kontrolowania sytuacji, brak wsparcia i reakcji innych na własne działania, jak również zbyt wiele obowiązków w pracy.

Przed pandemią kuratorzy w 26,55% mieli większe poczucie sensu wykonywanej pracy. Poczucie sensu wykonywanej pracy w czasie pandemii wzrosło jedynie u 3,7% respondentów, a u 67,12 osób pozostało na tym samym poziomie. Wyniki różnią się istotnie statystycznie ($\chi^2 = 136,67$; $df = 2$; $p < 0,05$) i można wnioskować o tendencji do tracenia przez kuratorów sądowych poczucia sensu wykonywanej pracy.

17,20% respondentów doświadczało większej spójności przed pandemią między celami realizowanymi poprzez pracę a wartościami, z jakimi starają się żyć. W czasie pandemii zwiększenia takiej spójności doświadcza zaledwie 2,77%, a dla 79,16% spójność ta utrzymuje się na stałym poziomie. Wyniki są istotnie różne statystycznie ($\chi^2 = 215,62$; $df = 2$; $p < 0,05$) i można wnioskować o utrzymywaniu się u większości respondentów doświadczanej spójności między celami realizowanymi poprzez pracę a wartościami, z jakimi starają się żyć oraz pojawieniu się pewnej tendencji u części osób do utraty tej spójności.

Co trzeci kurator (32,4%) uważa, że przed pandemią bardziej rozwijał się w pracy. Według 58,33% osób badanych rozwój ich w pracy aktualnie jest taki sam jak przed pandemią, 6,94% uznało, że aktualnie się bardziej rozwija w pracy niż przed pandemią. Różnice w uzyskanych wynikach są istotne statystycznie ($\chi^2 = 87,59$; $df = 2$; $p < 0,05$) i można wnioskować o utrzymującym się poziomie rozwoju zawodowego kuratorów oraz o powstałej tendencji do mniejszej możliwości rozwoju zawodowego przez kuratorów sądowych w okresie pandemii.

Dla 18,51% kuratorów w okresie pandemii praca stanowi mniejsze źródło inspiracji niż to było przed pandemią. Dla 65,27% osób poziom inspiracji w pracy nie zmienił się, a u 4,16% respondentów praca w okresie pandemii stała się bardziej inspirująca niż przed pandemią. Uzyskane wyniki różnią się istotnie statystycznie ($\chi^2 = 150,45$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwala to wnioskować, że praca w warunkach pandemii dla kuratorów sądowych inspiruje ich w podobnym stopniu jak przed pandemią, a także pojawiła się znaczna część osób, w opinii których okres pandemii sprawił, że praca w mniejszym stopniu inspirowała ich obecnie.

Z uzyskanych badań wynika, że 22,22% osób badanych ma większe trudności z angażowaniem się w zadania zawodowe w czasie pandemii. U 37,5% poziom tych trudności utrzymuje się na tym samym poziomie w czasie pandemii jak i przed pandemią, 6,48% ocenia, że przed pandemią było im trudniej angażować się w zadania zawodowe. Różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 47,09$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwalają wnioskować, iż okres pandemii sprawił, że część kuratorów doświadcza większych przeszkód z angażowaniem się w zadania zawodowe.

W większości poziom tolerancji kuratorów (71,75%) na zachowania ryzykowne podopiecznego pozostał bez zmian. Spośród 14,35% kuratorów uważa, że w okresie pandemii są bardziej tolerancyjni na zachowania podopiecznego, a 9,72% działa przeciwnie. Różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 161,51$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwalają wnioskować, że w opinii większości kuratorów sądowych poziom ich tolerancji wobec zachowań podopiecznych jest niezależny od warunków pandemii. Mimo to pojawiły się zbliżone do siebie liczebnością grupy kuratorów, z których aktualnie jedna dostrzega u siebie większą tolerancję wobec zachowań podopiecznych, a druga mniejszą.

Zdaniem 39,34% badanych kuratorów wzrósł ich poziom stresu podczas wykonywania zadań i obowiązków zawodowych, a tylko u 5,09% osób zmalał. Natomiast 50,46% respondentów jest zdania, że utrzymuje się on na tym samym poziomie niezależnie od pandemii. Różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 76,37$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na dominującą liczbę kuratorów, którzy uważają, że pandemia nie wpłynęła na poziom doświadczanego przez nich stresu w pracy. Natomiast ze względu na dość liczną grupę respondentów uważających, że wzrósł ich poziom stresu w okresie pandemii, możemy stwierdzić istnienie takiej tendencji.

W okresie pandemii można zaobserwować u kuratorów sądowych konieczność większej elastyczności w zakresie organizacji pracy i godzenia jej z czynnościami domowymi. Takiego zdania jest 28,24% respondentów. Jednak połowa osób badanych (58,79%) uważa, że w okresie pandemii ich elastyczność w zakresie organizacji pracy i godzenia jej z czynnościami domowymi jest taka sama. Najmniej kuratorów (11,57%) jest zdania, że obecnie ich poziom elastyczności w badanym zakresie jest niższy. Różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 75,38$; $df = 2$; $p < 0,05$) i sugerują, że ponad połowa kuratorów zaadaptowała się do nowych warunków w okresie pandemii, nie odczuwając konieczności zwiększenia swojej elastyczności, co czwarta osoba badana zwiększyła ją, a najmniejsza liczba kuratorów uznała, że w wyniku pandemii stała się mniej elastyczna w zakresie godzenia pracy z obowiązkami domowymi.

Ponad połowa respondentów (56,94%) uważa, że kreatywność przy planowaniu pracy z podopiecznym pozostała taka sama w okresie pandemii. Według 22,22% kuratorów mieli oni możliwość wykazania się większą kreatywnością, zanim pojawiła się pandemia. Natomiast 18,51% jest zdania, że okres pandemii inspirowa ich do większej kreatywności. Różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 59,61$; $df = 2$; $p < 0,005$) i wskazują na większą ilość respondentów, uważających, że ich poziom kreatywności przed i w czasie pandemii jest taki sam.

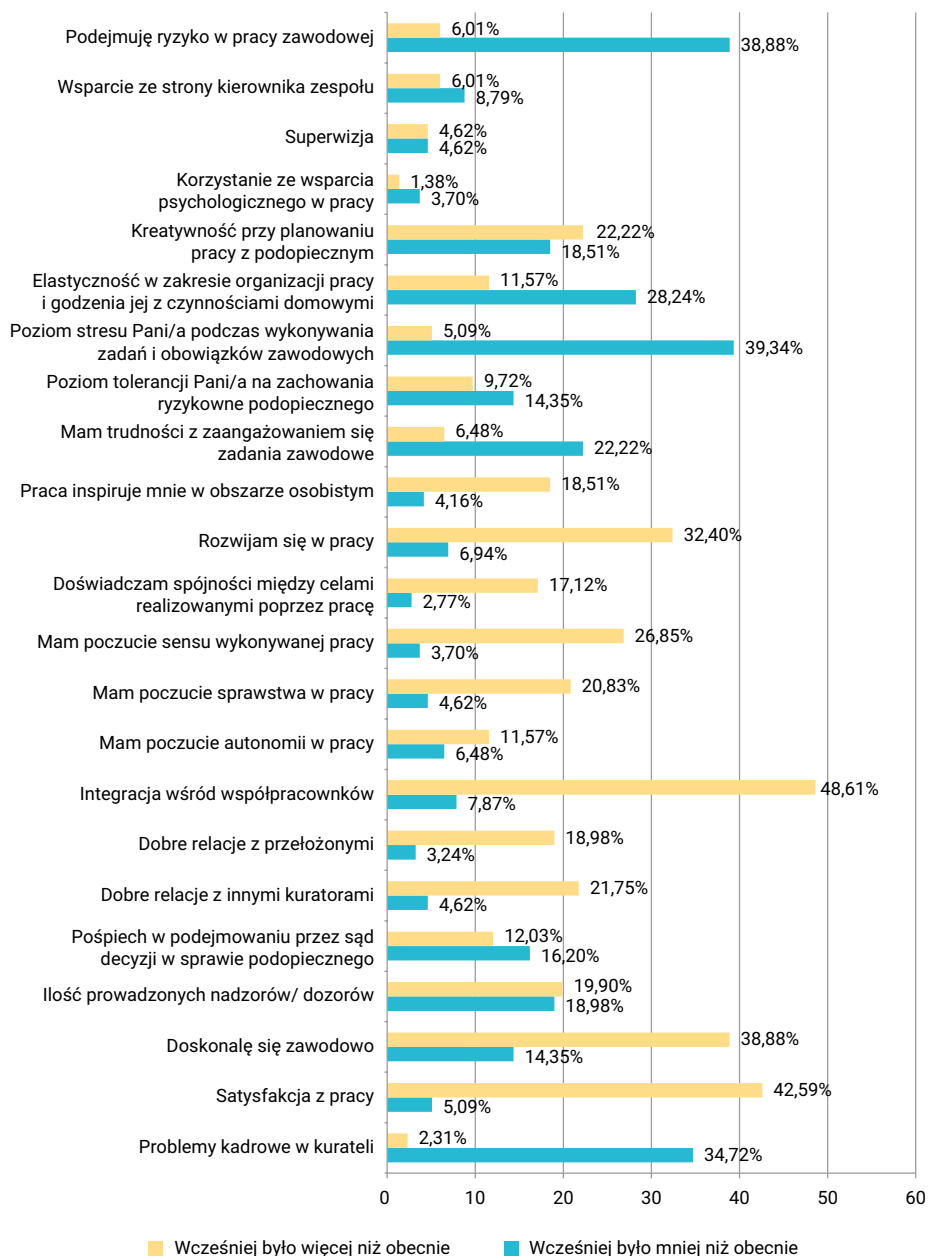
W przypadku korzystania ze wsparcia psychologicznego w pracy aż 84,72% jest zdania, że nie było go przed pandemią i nie ma obecnie. Natomiast 10,18% uważa, że w czasie pandemii pozostaje ono na tym samym poziomie. Respondenci, którzy dostrzegają wpływ pandemii, stanowią pojedyncze osoby. W związku z powyższym można uznać, że kuratorzy sądowi w okresie pandemii nie korzystali ze wsparcia psychologicznego w pracy, gdyż albo jej nie otrzymali, albo nie byli nią zainteresowani.

Podobna sytuacja jest w przypadku korzystania z superwizji, gdyż według 76,38% kuratorów uczestniczących w badaniach nie mieli oni do niej dostępu i nie otrzymali go w okresie pandemii. Natomiast 14,35% wskazała, że superwizja jest dostępna w takim samym zakresie jak przed pandemią, a jedynie 4,62% obecnie korzysta z niej częściej oraz tyle samo osób korzysta z niej rzadziej.

Wsparcie ze strony kierownika otrzymuje i otrzymywało przed pandemią 62,5%. Według 8,79% wsparcie to wzrosło w okresie pandemii, natomiast 6,01% doświadcza aktualnie mniej pomocy ze strony kierownika zespołu. Różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 17,64$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazuje to na przewagę ilości respondentów uzyskujących wsparcie ze strony kierownika niezależnie od obecności pandemii. Natomiast wpływ pandemii na ten aspekt zawodowy respondentów wskazała niewielka liczba osób.

W czasie pandemii spośród badanych czynników zawodowych, istotnych dla prawidłowego funkcjonowania psychofizycznego człowieka, najbardziej uległ obniżeniu poziom integracji wśród współpracowników (48,61%) oraz poziom satysfakcji z wykonywanej pracy (42,59%). Jednocześnie wzrósł poziom stresu podczas wykonywania zadań i obowiązków zawodowych przez kuratorów (39,34%). Następnie na nieznacznie niższej pozycji znalazło się przekonanie respondentów, że podczas pandemii podejmują większe ryzyko w pracy zawodowej (38,88%). Mimo iż część czynności zawodowych kuratorzy realizowali w formie zdalnej, to wiele z nich wymagało bezpośredniego kontaktu z podopiecznymi czy innymi służbami społecznymi. Na przykład wywiady środowiskowe, rozpoznanie sytuacji podopiecznego czy uczestniczenie w przekazaniu dziecka przez rodzinę instytucji zajmującej się pieczą zastępczą zwykle wymagają bezpośredniej obecności osoby kuratora.

Pandemia również utrudniła dużej grupie kuratorów (38,88%) doskonalenie się zawodowe. Zapewne wiele ofert doskonalenia zawodowego zostało zawieszonych ze względu na pandemię albo też organizatorzy potrzebowali czasu na przeformułowanie szkoleń na formę zdalną. Jednak jak zaprezentowane zostało wcześniej, okres pandemii przyczynił się do zwiększenia kompetencji informacyjno-komunikacyjnych kuratorów sądowych.

Wykres 16. Zmiany w obszarze funkcjonowania zawodowego kuratorów sądowych przed pandemią i w czasie pandemii

Źródło: opracowanie własne.

Kolejnymi z istotnych trudności, jakie pojawiły się w czasie pandemii, to problemy kadrowe w instytucji kurateli sądowej (34,72%). W związku z epidemią COVID-19 wzrosła liczba kuratorów korzystających ze zwolnienia lekarskiego. Dodatkowo niektórzy kuratorzy ze względu na pozostawanie w kontakcie z osobą zakażoną koronawirusem przebywali na kwarantannie. Sytuacja ta w istotny sposób przyczyniła się do powstania problemów kadrowych w instytucji kurateli sądowej. W efekcie w opinii 18,98% osób badanych wzrosła ilość prowadzonych dozorów/nadzorów.

Wśród uzyskanych wyników u dość dużej grupy badanych kuratorów (32,4%) obserwujemy przekonanie, że aktualnie w czasie pandemii ich rozwój zawodowy osłabł.

Dodatkowo pandemia wymusiła na kuratorach wzrost elastyczności w zakresie organizacji pracy i godzenia jej z czynnościami domowymi (28,24%). Jednocześnie u 26,85% respondentów zmniejszyła poczucie sensu wykonywanej pracy oraz nasiliła trudności kuratorów z angażowaniem się w zadania zawodowe (22,22%), jednocześnie obniżając poczucie sprawstwa u 20,83% respondentów.

Analizując hierarchię niekorzystnych zmian, spowodowanych pandemią, można dostrzec u 22,22% badanych kuratorów spadek kreatywności w planowaniu pracy z podopiecznym. Natomiast należy podkreślić, że jednocześnie sytuacja związana z pandemią wymusiła u 18,51% respondentów większą kreatywność przy planowaniu pracy z podopiecznymi. Ograniczenia spowodowane rygorami sanitarnymi w dostępie do dotychczasowych form pracy z podopiecznymi sprawiły, że kuratorzy musieli poszukiwać alternatywnych sposobów radzenia sobie. Zdaniem 21,75% lepsze relacje wśród kuratorów były przed pandemią. Mimo to 18,51% osób badanych uważa pracę przed pandemią za bardziej inspirującą niż obecnie. Przed pandemią również łatwiej było kuratorom doświadczać spójności między celami realizowanymi poprzez pracę a wartościami, z jakimi starają się żyć.

W okresie pandemii według 16,2% osób badanych wzrósł pośpiech w podejmowaniu przez sąd decyzji w sprawie podopiecznych. Wśród badanych kuratorów pojawiła się pewna grupa (14,35%) uważająca, że wzrósł ich poziom tolerancji na zachowania ryzykowne podopiecznego w czasie pandemii. Osoby te zapewne koncentrowały się przede wszystkim na sprawach niecierpiących zwłoki.

8.12.2. Obszar związany z rodziną i osobistym funkcjonowaniem

Posługiwanie się nowymi technologiami w pewnym stopniu pozwala kuratorom na większą elastyczność w zakresie organizacji pracy i godzenia jej z czynnościami domowymi, np. opieką nad dziećmi. Jednocześnie, kiedy praca w jeszcze większym

stopniu niż zwykle przeniosła się do domu, to zaistniała sytuacja wymaga od kuratorów posiadania nie tylko technicznych umiejętności, lecz również umiejętności oddzielania pracy od życia domowego. Pandemia sprawiła, że trudnością już nie jest utrzymanie równowagi między pracą a życiem osobistym, lecz zlewająca się praca z życiem domowym. Coraz trudniej oddzielić pracę od życia domowego.

Praca kuratorów w dużej mierze polega na pracy w terenie. W momencie kiedy możliwości bezpośredniego kontaktu z podopiecznym stają się ograniczone, to część pracy zostaje przeniesiona do domu. W efekcie praca staje się elementem życia domowego i może zakłócać różnorodne jego sfery. Do takich sfer wrażliwych na zakłócenia zaliczyć możemy: priorytety rodzinne, kontakty społeczne, satysfakcję z pracy, ilość czasu poświęcanego na relaks, doskonalenie zawodowe, zdrowie psychiczne, opiekę nad starszymi rodzicami. Ma to szczególne znaczenie w zawodzie kuratora, gdzie od dłuższego czasu zwraca się uwagę na dużą ilość spraw, jakimi są obciążeni kuratorzy (Opora 2006), nadmierną biurokracją, koniecznością przestrzegania terminów czy nadzór nad sprawami wysokiego ryzyka niecierpiącymi zwłoki.

Tabela 29. Sytuacja rodzinna i osobista kuratorów sądowych

Sytuacja osobista i rodzinna	Nie było tego przed i nie ma tego obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)
Stopień zakłócenia priorytetów w Pani/a rodzinie	32,87	35,18	30,55	1,38
Ilość Pani/a kontaktów z innymi ludźmi	1,38	6,94	29,16	62,5
Opiekuję się swoimi dziećmi	23,14	23,61	44,9	8,33
Opiekuję się swoimi rodzicami	32,87	19,9	41,66	5,55
Zaangażowanie Pani/a w życie osobiste	0,92	11,11	77,31	10,64
Zmiana podstawowych wartości	9,25	15,74	71,29	3,7
Zacierają mi się granice między pracą zawodową a życiem domowym	37,03	21,29	35,18	6,48

Sytuacja osobista i rodzinna	Nie było tego przed i nie ma tego obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)
Poświęcanie czasu na naukę z własnymi dziećmi	35,18	25,92	30,55	8,33
Wspólne działanie z rodziną	3,24	13,42	60,64	22,68
Kłótnie z rodziną	44,9	11,11	41,66	2,31
Dobre relacje prywatne	4,62	72,22	23,14	0

Źródło: opracowanie własne.

U 35,18% kuratorów uczestniczących w badaniu wzrósł stopień zakłócenia priorytetów w ich rodzinie w czasie pandemii. Dodatkowo 30,55% doświadczało takiego stanu zarówno przed pandemią, jak i teraz. U 1,38% respondentów poprawiła się sytuacja w tym zakresie i w mniejszym stopniu odczuwają oni zakłócenie priorytetów w swojej rodzinie. Rozkład odpowiedzi wskazuje na istniejące różnice statystyczne: $\chi^2 = 64,81$; $df = 2$; $p < 0,05$.

W czasie pandemii wyraźnie zmniejszyła się ilość kontaktów respondentów z innymi ludźmi. Aż 62,5% osób twierdzi, że przed pandemią było ich więcej, u 29,16% w czasie pandemii mają ich tyle samo jak przed nią, a 6,94% uważa, że aktualnie ma ich więcej. Test χ^2 wskazuje na istotne różnice statystyczne w otrzymanym rozkładzie odpowiedzi: $\chi^2 = 102,72$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Spśród badanych kuratorów 23,61% osób twierdzi, że obecnie jest bardziej zaangażowanych w opiekę nad swoimi dziećmi. Według 44,9% poziom zaangażowania w opiekę nad swoimi dziećmi pozostaje bez zmian, a u 8,33% obniżył się. Uzyskany rozkład odpowiedzi różni się istotnie statystycznie: $\chi^2 = 56,90$; $df = 2$; $p < 0,05$.

W czasie pandemii zwiększyła się również ilość kuratorów sądowych, którzy muszą opiekować się rodzicami (19,9%). Dla 5,55% respondentów zmniejszyło się obciążenie związane z opiekowaniem się rodzicami, a u 41,66% utrzymuje się na tym samym poziomie. Różnice w udzielanych odpowiedziach są istotne statystycznie ($\chi^2 = 63,82$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na utrzymujące się obciążenie kuratorów opieką nad rodzicami oraz tendencją wzrostową.

Co czwarty badany kurator (25,92%) wskazał na konieczność poświęcania większej ilości czasu na naukę z własnymi dziećmi w czasie pandemii.

Dla 35,55% pandemia nie zmieniła poziomu ich zaangażowania w naukę z własnymi dziećmi, a u 8,33% osób sprawiła, że mniej czasu poświęcają na naukę z własnymi dziećmi. Uzyskany rozkład odpowiedzi cechuje się różnicami istotnymi statystycznie ($\chi^2 = 27,49$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwala wnioskować o obecności znacznej grupy kuratorów, którzy muszą poświęcać dodatkowy czas na naukę z własnymi dziećmi w porównaniu z kuratorami, którzy aktualnie poświęcają mniej czasu na te czynności. Wprowadzona nauka zdalna i konieczność sprawowania opieki nad dziećmi przez cały dzień może być źródłem dodatkowego stresu dla kuratorów wychowujących własne dzieci.

Czas pandemii sprawił, że u 21,29% kuratorów bardziej zaczęły zacierać się granice między pracą zawodową a życiem domowym U 35,18% respondentów czas pandemii nie miał wpływu na tę sferę życia, a u 6,48% osób doszło do zmniejszenia się tego zjawiska. Różnice te są istotne statystycznie ($\chi^2 = 42,41$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwalają na wnioskowanie o istnieniu zjawiska zacierania się granic między życiem zawodowym a domowym oraz utrzymywaniu się u części respondentów na tym samym poziomie.

Według 77,31% stopień zaangażowania w życie osobiste jest taki sam obecnie jak i przed pandemią. Natomiast 11,11% uważa, że przed pandemią w mniejszym stopniu angażowali się w życie osobiste niż w czasie pandemii, a 10,64% twierdzi, że angażuje się aktualnie silniej niż przed pandemią. Uzyskane odpowiedzi różnią się istotnie statystycznie ($\chi^2 = 192,46$; $df = 2$; $p < 0,05$) i ze względu na dominację odpowiedzi wskazujących na pozostawanie zaangażowania na tym samym poziomie można uznać, że zaangażowanie w życie osobiste utrzymuje się na tym samym poziomie niezależnie od obecności pandemii.

W okresie pandemii zdaniem 71,29% respondentów podstawowe ich wartości pozostały bez zmian. Dla 15,74% kuratorów okres pandemii jest czasem, który wpłynął na ich podstawowe wartości, a dla 3,70% respondentów okres przed pandemią był takim czasem. Różnice są istotne statystycznie: $\chi^2 = 185,67$; $df = 2$; $p < 0,05$. Mimo iż wyraźnie dominuje wynik wskazujący na utrzymywanie się podstawowych wartości wśród kuratorów w czasie pandemii, to można dostrzec pewną tendencję wzrostową w kierunku przekonania, że w okresie pandemii mamy do czynienia ze zmianą podstawowych wartości wśród kuratorów.

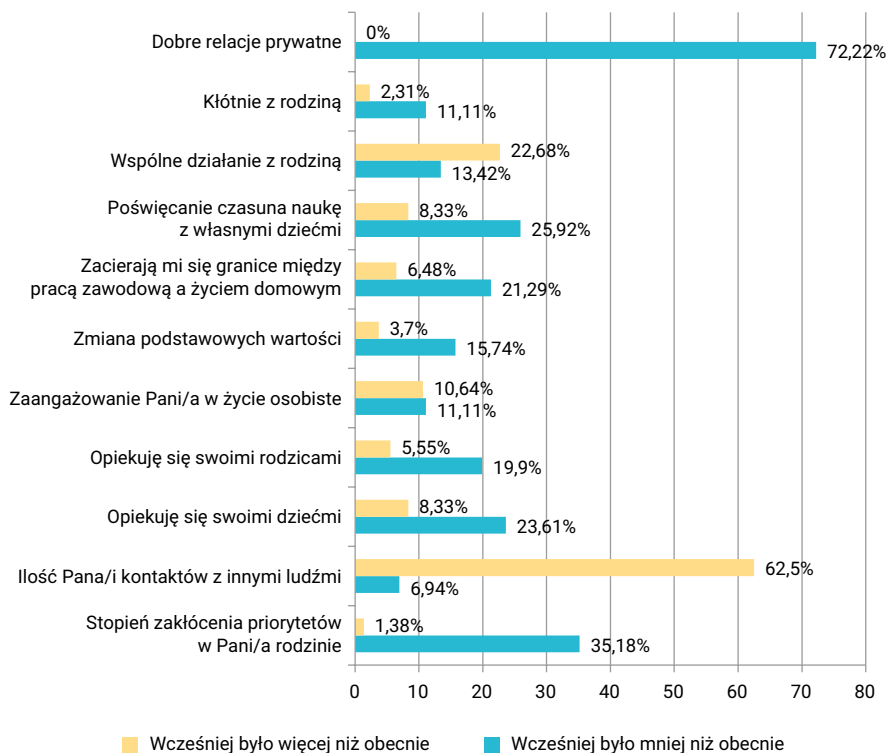
W czasie pandemii wśród kuratorów wyraźnie zyskały na wartości relacje prywatne z innymi osobami. Według 72,22% respondentów przed pandemią były one słabsze niż obecnie. Zadaniem 23,14% osób badanych jest ich tyle samo, co obecnie, i nikt nie uznał, że miał ich więcej przed pandemią. Różnice w uzyskanych wynikach są istotne statystycznie ($\chi^2 = 184,82$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwalają wnioskować, że deficyty w obszarze relacji interpersonalnych z innymi

osobami powstałe w wyniku ograniczeń związanych z pandemią kompensowane były za pomocą dobrych relacji prywatnych. Ma to istotne znaczenie, gdyż jak wskazują przeprowadzone badania, relacje interpersonalne w miejscu pracy zostały wyraźnie nadwyżęzone.

Okres pandemii według 22,68% respondentów jest czasem, w którym mniej działają wspólnie z rodziną. Ze względu na szereg ograniczeń i zalecany dystans społeczny aktywność rodzinna u tej części kuratorów zmniejszyła się. Według 60,64% uczestniczących w badaniach wspólna aktywność rodzinna pozostała bez zmian, a 13,42% zintensyfikowało wspólne zajęcia z rodziną w okresie pandemii. Różnice w uzyskanym rozkładzie są istotne statystycznie: $\chi^2 = 83,87$; $df = 2$; $p < 0,05$. Jak wskazują wyniki, u dominującej liczby osób nie obserwujemy zmian w badanym obszarze, natomiast pojawiła się pewna część kuratorów, którzy dostrzegają u siebie spadek ilości czynności wykonywanych wspólnie z rodziną. Najmniej jest kuratorów, którzy wskazali, że w czasie pandemii podejmują częściej wspólne działania rodzinne w porównaniu z okresem przed pandemią. Sytuacja taka może wiązać się z wykonywaniem części zadań w formie zdalnej, która umożliwia kuratorom jej realizację podczas pobytu w domu.

Wśród 11,11% respondentów wzrosła ilość kłótni z rodziną w czasie pandemii. U 41,66% osób badanych ilość konfliktów rodzinnych pozostała bez zmian, a u 2,31% zmniejszyła się. Rozkład odpowiedzi różni się istotnie statystycznie: $\chi^2 = 100,35$; $df = 2$; $p < 0,05$. Wśród respondentów dominowały osoby, u których ilość kłótni rodzinnych nie była zależna od okoliczności związanych z okresem pandemii. Kolejną grupę pod względem liczebności stanowiły osoby, które doświadczają większej ilości nieporozumień w rodzinie. Niewielką grupę stanowiły osoby, u których zmniejszyła się ilość konfliktów rodzinnych.

Na wykresie 17 można dostrzec, że kuratorzy sądowi w okresie pandemii w większym stopniu doceniają i korzystają z zasobów społecznych, jakimi są dobre relacje prywatne z innymi osobami (72,22%). Sytuacja ta ma miejsce pomimo wyraźnego zmniejszenia się kontaktów kuratorów z innymi ludźmi (62,5%). Wskazuje to na fakt, że relacje prywatne w pewnym stopniu kompensują deficyty w relacjach z innymi osobami. Na trzeciej pozycji rankingu zmian w obszarze rodziny znalazł się zwiększony stopień zakłócenia priorytetów w rodzinie kuratorów. Na kolejnym miejscu wśród uciążliwych sytuacji, będących wynikiem pandemii wskazanym przez kuratorów (25,92%), znalazło się poświęcanie większej ilości czasu na naukę z własnymi dziećmi, a następnie 23,61% wymieniło konieczność większego opiekowania się własnymi dziećmi. Jednocześnie spadła wspólna aktywność rodzin u 22,68% badanych kuratorów. Pozostałe zmiany zaobserwowane w obszarze rodziny miały już nieco mniejszą skalę.

Wykres 17. Zmiany w obszarze rodzinnym i osobistym u kuratorów sądowych w czasie pandemii

Źródło: opracowanie własne.

8.12.3. Funkcjonowanie psychosomatyczne

Okoliczności powstałe w okresie pandemii przyczyniły się do powstania codziennych utrudnień w pracy kuratorów sądowych. Między innymi ze względu na ich dość nagłe pojawienie się i długi czas trwania pandemii stanowią one nadmierne obciążenie dla dużej części kuratorów sądowych – jak zostało to zaprezentowane we wcześniejszych wynikach. Dbanie o higienę psychofizyczną w pracy kuratora jest istotnym czynnikiem zapobiegającym wypaleniu zawodowemu. Jej brak może przejawiać się w formie zaburzeń psychosomatycznych – między innymi w postaci stanu zmęczenia psychicznego i fizycznego, chronicznego wyczerpywania się sił i zasobów (Maslach, Leiter 2010). Stąd też przedmiotem badań były również dolegliwości psychosomatyczne wśród kuratorów.

Tabela 30. Funkcjonowanie psychosomatyczne kuratorów sądowych przed i w czasie pandemii

Stan psychosomatyczny	Nie było tego przed i nie ma tego obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)
Problemy ze zdrowiem psychicznym	45,37	25,46	26,38	2,77
Ilość czasu, jaki poświęcam na relaks	1,85	13,42	49,53	35,18
Rozrywka	3,7	6,48	31,48	51,33
Problemy emocjonalne	29,16	27,31	43,51	0
Mam trudności z koncentracją	29,62	29,16	34,25	6,94
Dobre samopoczucie fizyczne	1,38	7,88	49,07	41,66
Dobre samopoczucie psychiczne	1,38	8,33	48,61	41,66
Stany depresyjne	52,77	25	20,37	1,85
Utrzymujący się smutek	52,31	32,4	14,35	0,92
Utrzymujące się przygnębienie i samotność	55,55	29,62	14,81	0
Chce mi się płakać	62,5	20,37	16,2	0,92
Bóle brzucha	70,83	11,57	16,2	1,38
Bóle głowy	50,92	27,31	19,44	2,31
Trudności w zasypianiu	50,00	28,70	19,44	1,85
Zdenerwowanie	24,07	37,50	36,11	2,31
Brak energii	28,70	40,27	26,85	4,16
Przemęczenie	15,27	46,29	34,72	3,7
Zażywanie leków nasennych	81,94	11,57	5,55	0,92
Zażywanie leków przeciwbólowych	63,42	12,96	22,68	0,92
Spożywanie alkoholu wieczorem	66,66	8,79	23,61	0,92

Źródło: opracowanie własne.

Co czwarty kurator (27,31%) uważa, że przed pandemią doświadczał mniej problemów emocjonalnych, a 43,51% jest zdania, że doświadczają aktualnie takiej samej ilości, jak doznają w okresie przed pandemią. Nikt nie stwierdził, że przed pandemią było więcej problemów emocjonalnych. Różnice w rozkładzie odpowiedzi różnią się istotnie statystycznie ($\chi^2 = 88,51$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwalają stwierdzić, iż obok dominacji liczby osób uważających, że ilość problemów emocjonalnych jest stała, to pojawiła się znaczna grupa respondentów, którzy dostrzegają narastanie problemów emocjonalnych w czasie pandemii.

Według 25,46% badanych osób przed pandemią wśród kuratorów sądowych było mniej problemów psychicznych niż obecnie. Natomiast 26,35% respondentów twierdzi, że jest ich tyle samo obecnie, jak i przed pandemią, a 2,77% uważa, że pojawiają się one rzadziej w czasie pandemii. Istnieją różnice istotne statystycznie w uzyskanym rozkładzie odpowiedzi: $\chi^2 = 42,42$; $df = 2$; $p < 0,05$.

U 29,16% kuratorów sądowych zwiększyły się trudności z koncentracją w okresie pandemii. Wśród 34,25% utrzymują się na tym samym poziomie w czasie pandemii co przed nią, a 6,94% doświadczała ich częściej przed czasem pandemii. Różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 38,86$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na wyraźnie większą grupę kuratorów sądowych, których poziom trudności z koncentracją pozostaje na tym samym poziomie lub wzrósł w czasie pandemii w porównaniu z okresem przed pandemią.

W okresie pandemii 21,29% respondentów częściej przesiaduje do późna w nocy w porównaniu z okresem przed pandemią, tym samym w mniejszym stopniu dba o własną higienę psychiczną. Natomiast 46,75% chodzi późno spać niezależnie od obecności pandemii, a 6,48% kuratorów w okresie pandemii wcześniej kładzie się spać. Różnice w rozkładzie odpowiedzi są istotne statystycznie ($\chi^2 = 72,16$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwalają na dostrzec, iż prawie co czwarta osoba uczestnicząca w badaniu częściej zajmuje się różnorodnymi czynnościami do późna w nocy w porównaniu z okresem przed pandemią. Najmniejszą grupę stanowili respondenci, którzy w okresie pandemii szybciej zaczęli kłaść się spać.

Co drugi badany kurator (51,33%) twierdzi, że w okresie pandemii doświadcza mniej rozrywki, natomiast 31,48% respondentów korzysta z rozrywki obecnie w takim samym stopniu jak przed pandemią, a 6,48% deklaruje, że obecnie korzysta z niej w większym stopniu. Uzyskane różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 90,50$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwalają wnioskować, że w okresie pandemii kuratorzy w mniejszym stopniu korzystają z rozrywki. Zapewne wynika to z ograniczonego dostępu do instytucji zapewniających rozrywkę społeczeństwu, a także ograniczeń w zakresie spotykania się w większych

grupach. Tak więc pandemia sprawiła, że rozrywka mogła być realizowana głównie w formie indywidualnej.

Częściej niż co trzecia osoba badana (35,18%) twierdzi, że w okresie pandemii zmniejszyła się ilość czasu poświęcanego na relaks. Połowa respondentów (49,53%) twierdzi, że tyle samo czasu spędzają na odpoczynku zarówno obecnie, jak i przed pandemią. Natomiast 13,42% aktualnie więcej czasu poświęca na relaks. Uzyskane odpowiedzi różnią się istotnie statystycznie: $\chi^2 = 43,65$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Według opinii badanych kuratorów 38,88% uprawia mniej sportu w czasie pandemii, 34,72% praktykuje sport równie często obecnie, jak i przed pandemią, a 13,42% zintensyfikowało swoje ćwiczenia fizyczne. Różnice te są istotne statystycznie ($\chi^2 = 27,88$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na znaczny spadek aktywności fizycznej kuratorów w czasie pandemii w porównaniu z okresem sprzed niej. Wyniki te w logiczny sposób wiążą się z oceną fizycznego samopoczucia przez kuratorów sądowych. Według 41,66% badanych okres pandemii negatywnie wpłynął na ich fizyczne samopoczucie. Dla 49,07% jest ono obecnie na tym samym poziomie co przed pandemią, a dla 7,88% jest ono wyższe obecnie. Rozkład odpowiedzi wskazuje na istnienie różnic istotnych statystycznie: $\chi^2 = 63,41$; $df = 2$; $p < 0,05$. Bardzo podobnie rozkładają się odpowiedzi dotyczące dobrego samopoczucia psychicznego. Zdaniem 41,66% respondentów w okresie pandemii pogorszyło się ich samopoczucie psychiczne. Natomiast 48,61% osób jest zdania, że w okresie pandemii utrzymuje się u nich ten sam poziom dobrostanu psychicznego, a u 8,33% uległ poprawie. Różnice są istotne statystycznie: $\chi^2 = 60,93$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Co czwarta osoba badana (25%) doświadcza częstszych stanów depresyjnych w okresie pandemii. U 20,37% stany te w okresie pandemii pojawiają się równie często jak przed pandemią, a u 1,85% są one rzadsze aktualnie. Różnice w rozkładzie odpowiedzi są istotne statystycznie ($\chi^2 = 41,18$; $df = 2$; $p = 0,05$) i wskazują na występowanie nasilającej się częstości występowania stanów depresyjnych u kuratorów sądowych.

Częściej utrzymujący się smutek w okresie pandemii występuje u 32,4% osób badanych. U 14,35% pojawia się obecnie równie często jak przed pandemią, a u 0,92% jest on rzadszy obecnie. Różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 67,83$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na zwiększoną częstość występowania obniżonego nastroju u kuratorów sądowych w okresie pandemii. Utrzymujące się przygnębienie i samotność występują częściej w okresie pandemii u 29,62%. U 29,62% jest ono takie samo jak przed pandemią i żadna osoba nie stwierdziła, że występuje ono rzadziej. Różnice są istotne

statystycznie ($chi2 = 64$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na zwiększoną częstość występowania utrzymującego się poczucia przygnębienia i samotności u kuratorów w okresie pandemii.

Wśród 20,37% respondentów w okresie pandemii pojawiła się częstsza skłonność do płaczu. Dla 16,2% częstość ta pozostaje taka sama oraz nikt nie stwierdził, że zmniejszyła się ona w okresie pandemii. Różnice są istotne statystycznie ($chi2 = 36,22$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na tendencję do doświadczania przez kuratorów w okresie pandemii nieprzyjemnych stanów emocjonalnych, przejawiających się zwiększoną chęcią płakania.

Liczba respondentów, u których wzrosła częstość odczuwania zdenerwowania w okresie pandemii (37,5%), jest zbliżona do liczby osób, u których częstość doświadczania tych emocji pozostaje obecnie taka sama jak przed pandemią (36,11%). Spadek częstości zdenerwowania w okresie pandemii zaobserwowało u siebie 2,31% badanych osób. Test istotności statystycznej wskazuje na istnienie istotnych różnic ($chi2 = 67,77$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwala stwierdzić, że część kuratorów doświadczających większego lub takiego samego zdenerwowania w okresie pandemii jest dużo większa od liczby kuratorów, którzy zaobserwowali u siebie spadek częstości doświadczania tych emocji.

Zdaniem 11,57% kuratorów uczestniczących w badaniach w okresie pandemii doświadczają oni częściej bólów brzucha. U 16,2% ta częstość pozostaje taka sama, a u 1,38% zmniejszyła się. Uzyskane różnice są istotne statystycznie ($chi2 = 25,52$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na przewagę liczby kuratorów, u których częstość występowania bólów brzucha jest taka sama lub większa w porównaniu z grupą kuratorów, u których zmniejszyła się ta dolegliwość.

Kolejną badaną dolegliwością były bóle głowy. U co czwartego respondenta (27,31%) wzrosła częstość ich występowania. U 19,44% występują one tak samo często obecnie, jak i przed pandemią, a 2,31% osób doświadcza ich rzadziej obecnie. Różnice są istotne statystycznie ($chi2 = 43,15$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na zwiększającą się częstość bólów głowy u kuratorów sądowych.

W grupie badanych kuratorów sądowych u 28,70% w okresie pandemii nasiliły się trudności w zasypianiu. Według 19,44% obecnie są takie same jak przed okresem pandemii, a 1,85% zadeklarowało ich zmniejszenie. Różnice są istotne statystycznie: $chi2 = 48,22$; $df = 2$; $p < 0,05$.

Na częstszy brak energii w okresie pandemii narzeka 40,27% badanych kuratorów sądowych. Natomiast 26,58% ocenia, że częstość odczuwanego braku energii jest taka sama obecnie, jak to było wcześniej. Natomiast 4,16% przed pandemią częściej odczuwała taki stan swojego organizmu. Różnice w częstości udzielanych odpowiedzi są istotne statystycznie ($chi2 = 60,56$; $df = 2$; $p < 0,05$)

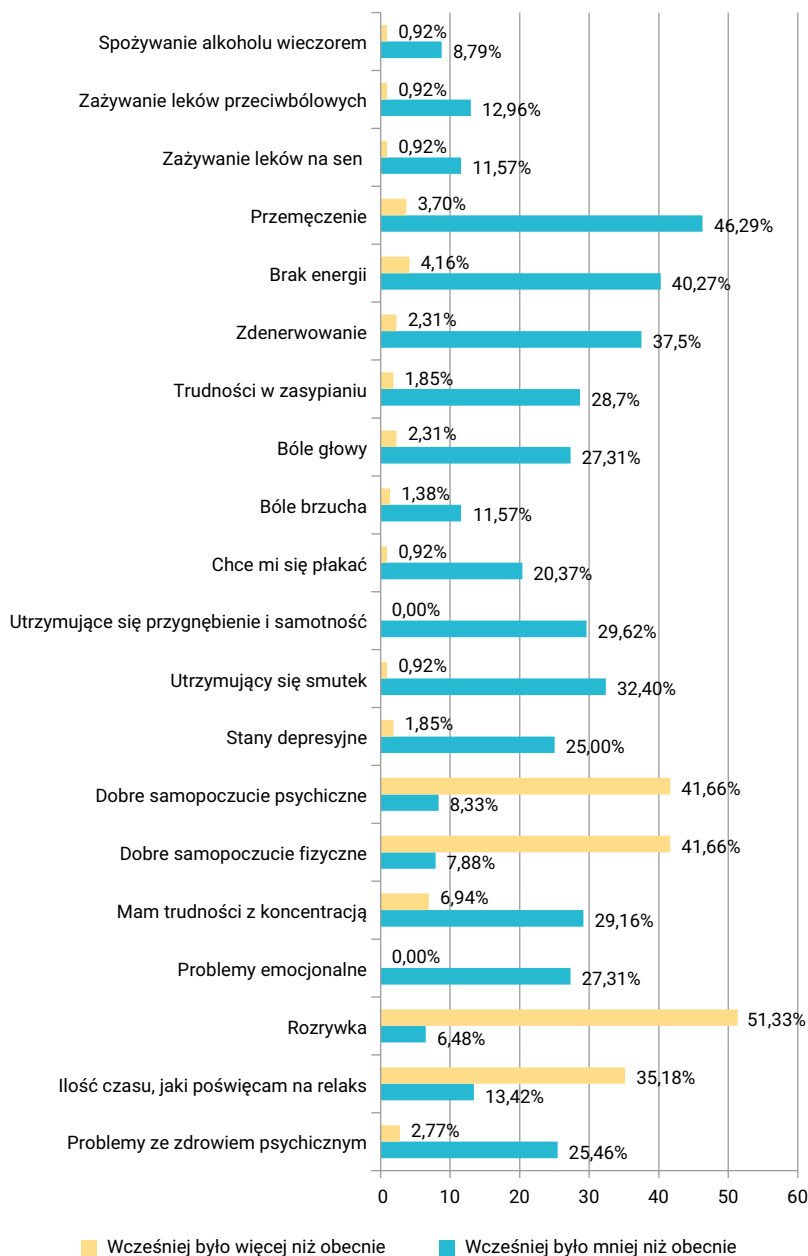
i wskazują na wyraźnie częstsze występowanie uczucia braku energii w okresie pandemii u kuratorów sądowych.

Prawie u połowy respondentów (46,29%) dochodzi do częstszego odczuwania przemęczenia w porównaniu z okresem sprzed pandemii. U 34,72% osób jest ono takie samo jak przed pandemią, a u 3,7% jest aktualnie mniejsze. Różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 74,20$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwalają wnioskować o istotnym przyroście odczuwanego zmęczenia u prawie połowy badanych kuratorów sądowych.

Spożywanie leków na sen przez kuratorów sądowych rzadko ma miejsce, gdyż 81,94% nie ma takiej potrzeby. Natomiast 11,57% badanych osób częściej sięga po leki na sen w okresie pandemii, a 5,5% zażywa je równie często, co wcześniej. Jedynie pojedyncze osoby wskazują na fakt zmniejszenia używania leków na sen w okresie pandemii. Różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 20,46$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują, że spośród osób zażywających leki obserwujemy zwiększenie częstości spożywania ich w okresie pandemii.

Ponad połowa respondentów (63,42%) wcale nie zażywa leków przeciwbólowych. W ten sam sposób stosuje leki niezależnie od pandemii 22,68% respondentów, a częstość ich przyjmowania pojawiła się u 12,96% osób, które przed pandemią ich nie używały. Pojedyncze osoby wskazały, że zmniejszyły używanie w czasie pandemii leków przeciwbólowych. Różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 42,10$; $df = 2$; $p < 0,05$) i, podobnie jak w przypadku używania leków nasennych, można zaobserwować częstsze używanie środków przeciwbólowych w porównaniu z okresem przed pandemią.

Spośród badanych kuratorów sądowych 66,66% nie spożywa alkoholu wieczorem. U 23,61% osób ma to miejsce i w ich opinii nie ma to związku z obecnością pandemii. Dla 8,79% spożywanie to jest częstsze obecnie, a u pojedynczych osób zmalało. Różnice w częstości uzyskanych odpowiedzi są istotne statystycznie ($\chi^2 = 51,58$; $df = 2$; $p < 0,05$) i poza większością kuratorów, którzy nie spożywają alkoholu, dominują osoby, które spożywają go w taki sam sposób niezależnie od obecności pandemii.

Wykres 18. Zmiany psychosomatyczne kuratorów sądowych przed i w czasie pandemii

Źródło: opracowanie własne.

Jak obrazuje wykres 18, spośród badanych objawów psychosomatycznych największą dolegliwość kuratorów sądowych w okresie pandemii stanowi brak rozrywki (51,33%). Na drugim miejscu wśród największych dolegliwości, istotnych dla funkcjonowania psychosomatycznego, znalazło się przemoczenie (46,29%). Według 41,66% kuratorów sądowych doświadczali oni lepszego samopoczucia psychicznego przed pandemią. Tyle samo respondentów wskazało na lepsze samopoczucie fizyczne przed pandemią. Na wzmożony brak energii w czasie pandemii skarży się 40,27% kuratorów, a na większe zdenerwowanie wskazuje 37,5% respondentów. Na kolejnej pozycji znalazł się procent kuratorów (35,18%) wskazujących na mniejszą ilość czasu poświęcanego obecnie w porównaniu z okresem sprzed pandemii. Nieco mniejsza liczba respondentów (32,4%) wskazała na utrzymujący się smutek w okresie pandemii. Następnie kuratorzy (29,62%) dostrzegają u siebie nasilające się przygnębienie i samotność. U podobnej liczby badanych (29,16%) dochodzi do częstszych dolegliwości w postaci trudności z koncentracją uwagi. Następnie można zaobserwować u około 28% respondentów problemy emocjonalne, bóle głowy i trudności z zasypianiem. U co czwartej osoby badanej w okresie pandemii częściej pojawiają się problemy ze zdrowiem psychicznym. U 20,37% badanych kuratorów sądowych obniżony nastrój w czasie pandemii przejawia się zwiększoną chęcią do płakania.

Pozostałe badane aspekty psychosomatycznego funkcjonowania kuratorów sądowych uzyskały niższe wyniki.

8.12.4. Napływ informacji i przeciążenie technologiczno-komunikacyjne

Dla kuratorów sądowych urządzenia elektroniczne i internet są narzędziem pracy, komunikacji i rozrywki. W okresie pandemii i dystansu społecznego nabrały one szczególnego znaczenia, gruntując swoją pozycję w codziennym życiu człowieka. Korzystanie z nowych technologii, mimo wielu pozytywnych funkcji, uważa się za zjawisko, które może negatywnie rzutować na psychiczny i fizyczny rozwój człowieka (Jarczyńska 2015). Współcześnie szczególnym atutem internetu jest łatwy dostęp do niego. Jest on dostępny nie tylko za pośrednictwem komputerów osobistych, lecz niemal poprzez wszystkie urządzenia mobilne, które są projektowane z myślą o korzystaniu z usług online. Rozwój technologii informatyczno-komunikacyjnych umożliwia sprawną realizację wielu czynności zawodowych oraz zdobywanie informacji o świecie zewnętrznym.

Tabela 31. Sytuacja związana z napływem informacji i przeciążeniem informacyjno-technologicznym kuratorów sądowych

Postawa wobec informacji i urządzeń informatycznych	Nie było tego przed i nie ma tego obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)
Zdobywanie nowej wiedzy	0,46	15,74	46,75	37,03
Przeładowanie informacjami	20,83	50,46	26,85	1,85
Niechęć do korzystania z komputera i internetu	37,5	29,62	30,55	2,31
Rozdrażnienie z powodu ciągłego używania technologii informacyjno-komunikacyjnych	39,35	44,9	15,27	0,46
Pozostają w ciągłej gotowości do odbierania połączeń i powiadomień	19,9	48,61	28,7	2,77
Mam dość siedzenia przy komputerze	26,85	45,83	25,92	1,38
Mam potrzebę bycia niedostępnym dla nikogo w sieci	30,55	40,74	27,31	1,38
Korzystam z urządzeń ekranowych przed pójściem spać	23,61	31,48	43,51	1,38
Czuję się niewyspany z powodu używania internetu w nocy	59,25	21,29	18,98	0,46

Źródło: opracowanie własne.

W opinii co trzeciego kuratora (37,03%) pandemia utrudniła im zdobywanie nowej wiedzy. Według 46,75% możliwość nabywania nowej wiedzy jest taka sama jak przed pandemią, a 15,74% uważa, że w obecnym czasie zdobywają więcej nowej wiedzy niż przed pandemią. Różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 32,77$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na fakt, że czas pandemii nie sprzyja rozwijaniu wiedzy przez kuratorów sądowych. Jednocześnie warto zwrócić uwagę, iż wśród

badanych osób znalazła się dość liczna grupa, dla której czas pandemii sprzyja rozwojowi ich wiedzy. Można przypuszczać, że wiedza ta dotyczy między innymi posługiwania się nowymi technologiami.

Co druga osoba badana (50,46%) uważa, że doświadcza przeładowania informacjami. Według 26,85% ilość napływających informacji obecnie jest taka sama jak przed pandemią, a 1,85% uważa, że aktualnie rzadziej doświadcza napływu nadmiaru informacji. Różnice w zakresie częstości uzyskanych odpowiedzi są istotne statystycznie ($chi2 = 96,74$, $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na znacznie częstsze doświadczenie natłoku informacji przez kuratorów sądowych.

Prawie co trzecia osoba badana (29,62%) obecnie częściej odczuwa niechęć do korzystania z komputera i internetu. Zdaniem 30,55% częstość ta nie zmieniła się w okresie pandemii, a 2,31% uznało, że częściej doświadczało takiej niechęci przed pandemią niż obecnie. Różnice są istotne statystycznie ($chi2 = 53,38$; $df = 2$; $p < 0,05$) i można stwierdzić, że liczba osób, u których zwiększyła się częstość odczuwania niechęci do komputera i internetu jest prawie taka sama co liczba osób, które te stany odczuwają aktualnie równie często jak przed pandemią, natomiast jest ich znacznie więcej w porównaniu z osobami, które aktualnie odczuwają ją rzadziej.

Również u dużej części osób badanych (44,9%) w okresie pandemii zwiększyła się częstość występującego rozdrażnienia z powodu ciągłego używania technologii informacyjno-komunikacyjnych. U 15,27% częstość ta pozostała na tym samym poziomie i jedynie u 0,46% osób zmalała. Różnice są istotne statystycznie ($chi2 = 109,44$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na istotną tendencję do pojawiania się częstszego rozdrażnienia u kuratorów sądowych z powodu ciągłego używania technologii informacyjno-komunikacyjnych w okresie pandemii.

Prawie połowa kuratorów sądowych uczestniczących w badaniu (48,61%) aktualnie doświadcza częstszego pozostawiania w ciągłej gotowości do odbierania połączeń i powiadomień w porównaniu z okresem przed pandemią. Natomiast 28,7% osób badanych uważa, że częstość ta aktualnie pozostaje na tym samym poziomie, a 2,77% uważa, że częstość ciągłego pozostawiania w gotowości do odbierania informacji aktualnie zmniejszyła się. Różnice te są istotne statystycznie ($chi2 = 85,47$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na znacznie częstsze pozostawianie w kontakcie z innymi za pośrednictwem urządzeń elektronicznych.

Również prawie połowa osób badanych (45,88%) odczuwa aktualnie większą niechęć do siedzącej pracy przy komputerze. Dla 25,92% respondentów odczucie to nie zmieniło się, a u 1,38% zmniejszyło się. Różnica jest istotna statystycznie ($chi2 = 87,81$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazuje na istotny wzrost liczby kuratorów, u których zwiększyło się niezadowolenie z pracy przy komputerze.

Zapewne w związku z pozostawianiem w ciągłym zasięgu informatyczno-komunikacyjnym aż 40,74% respondentów ma aktualnie zwiększoną potrzebę bycia niedostępnym w sieci. Według 27,31% wcześniej doświadczali takiego stanu w takim samym stopniu jak aktualnie. Jedynie 1,38% kuratorów uważa, że doświadczali takiej potrzeby w większym stopniu przed pandemią. Uzyskane różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 74,68$; $df = 2$; $p < 0,05$) i pozwalają wnioskować, że duża część kuratorów nie chce być nieustannie dostępna w sieci.

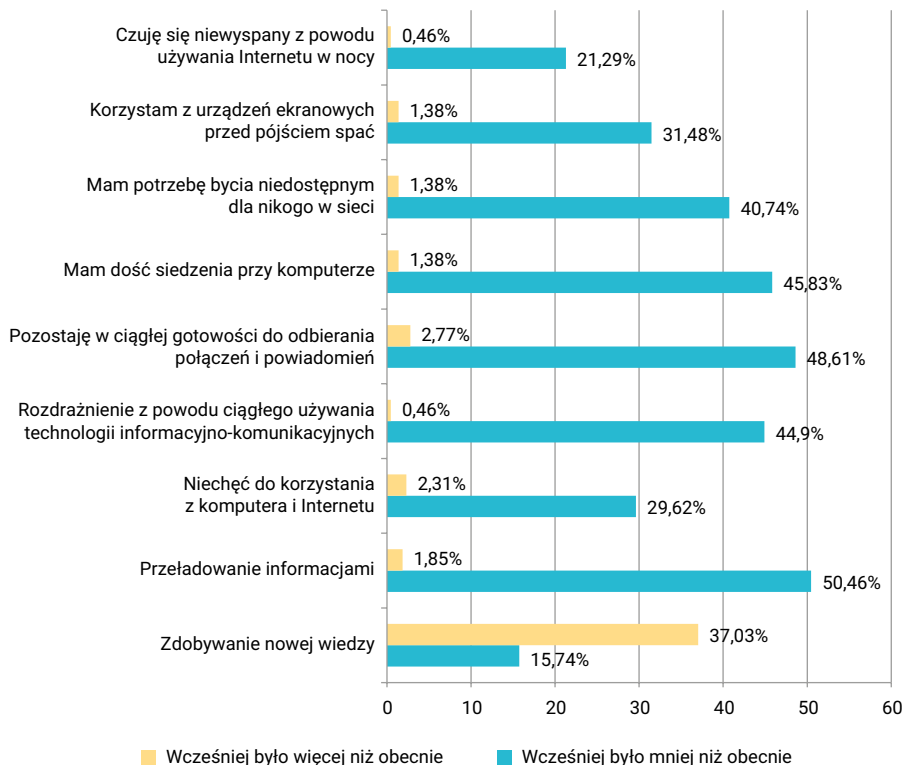
Dodatkowo z przeprowadzonych badań wynika, że co trzeci respondent (31,48%) w czasie pandemii więcej korzysta z urządzeń ekranowych przed pójściem spać w porównaniu z okresem sprzed pandemii. Wśród badanych 43,51% korzysta w takim samym stopniu aktualnie jak wcześniej, a 1,38% korzysta obecnie mniej z urządzeń elektronicznych z wyświetlaczem przed pójściem spać. Różnice są istotne statystycznie ($\chi^2 = 79,89$; $df = 2$; $p < 0,05$) i wskazują na przyrost osób, które w okresie pandemii częściej korzystają z urządzeń ekranowych przed pójściem spać w porównaniu z osobami, które postępują tak rzadziej.

Wśród osób badanych 21,29% czuje się w okresie pandemii bardziej niewyspana z powodu używania internetu w nocy. Według 19,88% zmęczenie to było i jest takie samo aktualnie, natomiast pojedyncze osoby (0,46%) twierdzą, że bardziej były niewyspane z powodu używania internetu w nocy, zanim nastąpiła pandemia. Rozkład odpowiedzi wskazuje na istotne statystycznie różnice ($\chi^2 = 41,48$; $df = 2$; $p < 0,05$) i ze względu na dominującą liczbę respondentów odczuwających zwiększone niewyspanie z powodu długiego użytkowania internetu w nocy pozwala wnioskować o istotnym czynnikiem przyczyniającym się do zakłóceń w obszarze higieny psychicznej.

Najwięcej respondentów spośród badanych dolegliwości związanych z dostępem do informacji i przeciążeniem technologicznym kuratorów sądowych w czasie pandemii wskazało na przeciążenie informacjami. Okres pandemii wiąże się nie tylko z licznymi zmianami w zakresie regulacji prawnych i procedur, lecz również metodyki pracy. Wszystkie te zmiany najczęściej wymagają zapoznania się z nowymi wytycznymi. Dodatkowo ze względu na dynamicznie zmieniającą się sytuację związaną z ilością zakażeń nieustannie przybywa szeregu nowych wytycznych wymagających zapoznania się z nimi. Przeciążenie to może mieć związek ze wzrostem ciągłego pozostawiania w gotowości do odbierania połączeń, które jest konsekwencją realizowania części czynności zawodowych na odległość. Dolegliwość ta znalazła się na drugiej pozycji w rankingu badanych czynników (48,61%). Kolejną najczęściej wskazywaną uciążliwością, jaka pojawiła się w czasie pandemii (45,83%), była siedząca praca przy komputerze, a następnie związane z tym doświadczanie u 44,9% osób badanych

rozdrażnienie spowodowane ciągłym używaniem technologii informatyczno-komunikacyjnych. Aż 40,74% kuratorów uczestniczących w badaniu ma potrzebę bycia niedostępnym dla nikogo w sieci.

Wykres 19. Zmiany w obszarze dostępu do informacji i przeciążenie technologiczne kuratorów sądowych przed i w czasie pandemii

Źródło: opracowanie własne.

Prawie co trzeci respondent (30,07%) uważa, że przed pojawieniem się pandemii zdobywał więcej nowej wiedzy niż obecnie. Tak więc na podstawie uzyskanych wyników można dostrzec, że kuratorzy doświadczają nadmiernego przeciążenia informacyjnego, natomiast nie służy ono kształtowaniu ich wiedzy profesjonalnej.

Duża liczba respondentów (31,48%) w okresie pandemii częściej korzysta z urządzeń ekranowych przed pójściem spać. Również dość duża grupa osób badanych (29,62%) częściej odczuwa niechęć do korzystania z komputera i internetu. Natomiast 21,29% respondentów czuje się niewyspanych z powodu

używania internetu w nocy. Pozostałe czynniki zakłócające dobrostan psychofizyczny kuratorów sądowych były rzadziej wskazywane.

8.13. Staż kuratora sądowego a dobrostan psychofizyczny i higiena pracy zawodowej

Z upływem czasu pracy zawodowej, zasoby osobiste, jak również korzystanie z zasobów środowiskowych, ulegają wyczerpaniu, utrudniając funkcjonowanie zarówno w sferze prywatnej, jak i zawodowej (Maslach, Leiter 2010). W badaniach zróżnicowano uzyskane wyniki ze względu na staż. Przedstawione zostały wyłącznie te wyniki, które w zastosowanym teście istotności statystycznej *chi2* wskazały na występowanie istotnych różnic.

Tabela 32. Staż pracy kuratora sądowego a opieka nad własnymi dziećmi przed i w czasie pandemii

Staż w latach	Nie było przed i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)	Razem
1 do 5 lat	31	48	72	13	164
%	18,90%	29,27%	43,90%	7,93%	100%
Powyżej 5 lat	19	3	25	5	52
%	36,54%	5,77%	48,08%	9,62%	100%
Ogółem	50	51	97	18	216

Źródło: opracowanie własne.

Staż pracy kuratorów sądowych różnicuje ich istotnie statystycznie w zakresie ilości obowiązków związanych z opieką nad własnymi dziećmi (*chi2* = 14,82; *p* < 0,001). Kuratorzy sądowi ze stażem do 5 lat częściej wskazują na zwiększoną konieczność opiekowania się własnymi dziećmi w czasie pandemii (29,27%) niż kuratorzy ze stażem powyżej 5 lat (5,77%). Zapewne kuratorzy z krótszym stażem mają dzieci w młodszym wieku, które potrzebują więcej opieki rodzica w związku z zalecanym dystansem społecznym, ograniczeniem zajęć pozaszkolnych oraz kulturalno-oświatowych i w konsekwencji pozostawianiem dzieci w domach więcej czasu niż zwykle. Natomiast wśród kuratorów powyżej 5 lat stażu znajduje się

liczna grupa (36,54%), która takich obowiązków nie miała przed pandemią i nie ma aktualnie. Zapewne są to osoby, których dzieci są starsze i bardziej samodzielne, lub też osoby, które nie mają własnych dzieci.

Tabela 33. Staż kuratora a nauka z własnymi dziećmi przed i w czasie pandemii

Staż w latach	Nie było przed i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)	Razem
1 do 5 lat	44	51	53	16	164
%	26,83%	31,10%	32,32%	9,76%	100%
Powyżej 5 lat	32	5	13	2	52
%	61,54%	9,62%	25,00%	3,85%	100%
Ogółem	76	56	66	18	216

Źródło: opracowanie własne.

Ze wzmożoną opieką nad dziećmi wiąże się konieczność poświęcenia dodatkowego czasu na naukę z własnymi dziećmi. Kuratorzy z krótszym stażem (31,10%) różnią się od kuratorów ze stażem dłuższym ($\chi^2 = 22,89$; $p < 0,001$). Częściej wskazują na konieczność zwiększonego pomagania w nauce własnym dzieciom w okresie pandemii w porównaniu z okresem sprzed pandemii. Zapewne ma to związek z wprowadzeniem w szkołach edukacji zdalnej. Również kuratorzy o krótszym stażu niezależnie od obecności pandemii są bardziej obciążeni pomocą własnym dzieciom w nauce.

Tabela 34. Staż pracy a utrzymujące się przygnębienie i samotność przed i w czasie pandemii

Staż w latach	Nie było przed i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Razem
1 do 5 lat	88	46	30	164
%	53,66%	28,05%	18,29%	100%
Powyżej 5 lat	32	18	2	52
%	61,54%	34,62%	3,85%	100%
Ogółem	120	64	32	216

Źródło: opracowanie własne.

Długość stażu istotnie statystycznie różnicuje kuratorów sądowych uczestniczących w badaniu w zakresie utrzymującego się przygnębienia i samotności ($\chi^2 = 6,57$; $p < 0,03$). W grupie osób z dłuższym stażem możemy dostrzec dwie grupy. Jedną grupę stanowią osoby, które zarówno przed pandemią, jak i obecnie nie doświadczają utrzymującego się przygnębienia i samotności, oraz drugą grupę, która w okresie pandemii doświadcza intensywniej nasilonego przygnębienia i samotności w porównaniu z osobami z krótszym stażem. Wśród kuratorów z krótszym stażem możemy dostrzec więcej osób (18,29%) uważających, że przed pandemią doświadczali tyle samo przygnębienia i samotności co aktualnie. Pozwala to przypuszczać, że pandemia silniej wpłynęła na samopoczucie kuratorów z dłuższym stażem.

Tabela 35. Staż pracy a potrzeba bycia niedostępnym przed i w czasie pandemii

Staż w latach	Nie było przed i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)	Razem
1 do 5 lat	46	66	51	1	164
%	28,05%	40,24%	31,10%	0,61%	100%
Powyżej 5 lat	20	22	8	2	52
%	38,46%	42,31%	15,38%	3,85%	100%
Ogółem	66	88	59	3	216

Źródło: opracowanie własne.

Staż pracy różnicuje istotnie statystycznie kuratorów w zakresie potrzeby bycia niedostępnym w sieci dla nikogo ($\chi^2 = 7,98$; $p < 0,04$). Różnica ta wynika z faktu, że kuratorzy z dłuższym stażem w związku z rzadszym korzystaniem z internetu nie mieli i nie mają potrzeby bycia niedostępnym w sieci. Natomiast zarówno w grupie kuratorów sądowych z dłuższym stażem, jak i krótszym, znajduje się około 40% osób, które w okresie pandemii przejawiają większą potrzebę bycia niedostępnym w sieci dla nikogo.

Staż pracy również różnicuje kuratorów sądowych uczestniczących w badaniu w zakresie korzystania przez nich z narzędzi ekranowych przed pójściem spać ($\chi^2 = 12,13$; $p < 0,006$). Z uzyskanego rozkładu procentowego można wnioskować, że osoby z krótszym stażem (33,54%) częściej korzystają z narzędzi ekranowych przed pójściem spać od osób z dłuższym stażem (25,00%). Natomiast osoby z dłuższym stażem (38,46%) częściej od osób z krótszym stażem (18,90%)

wskazują, że nie korzystały przed pandemią i aktualnie również nie korzystają z narzędzi ekranowych przed pójściem spać.

Tabela 36. Staż pracy a korzystanie z narzędzi ekranowych przed i w czasie pandemii

Staż w latach	Nie było przed i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)	Razem
1 do 5 lat	31	55	77	1	164
%	18,90%	33,54%	46,95%	0,61%	100%
Powyżej 5 lat	20	13	17	2	52
%	38,46%	25,00%	32,69%	3,85%	100%
Ogółem	51	68	94	3	216

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 37. Staż pracy a tolerancja na zachowania ryzykowne podopiecznego przed i w czasie pandemii

Staż w latach	Nie było przed i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)	Razem
1 do 5 lat	8	27	118	11	164
%	4,88%	16,46%	71,95%	6,71%	100%
Powyżej 5 lat	1	4	37	10	52
%	1,92%	7,69%	71,15%	19,23%	100%
Ogółem	9	31	155	21	216

Źródło: opracowanie własne.

Istnieje zależność między stażem pracy kuratora sądowego a poziomem jego tolerancji na zachowania ryzykowne podopiecznego ($\chi^2 = 9,31$; $df = 3$; $p < 0,$). Kuratorzy sądowi z krótszym stażem w okresie pandemii, w porównaniu z okresem sprzed niej, częściej (16,46%) przyjmują postawę charakteryzującą się większą tolerancją na zachowania ryzykowne swoich podopiecznych niż kuratorzy z dłuższym stażem (7,69%). Natomiast kuratorzy sądowi z dłuższym stażem

(19,23%) w czasie pandemii częściej przyjmują postawę mniej tolerancyjną wobec ryzykownych zachowań podopiecznych w porównaniu z ich kolegami o krótszym stażu (6,71%).

Tabela 38. Staż pracy a spożywanie alkoholu przed i w czasie pandemii

Staż w latach	Nie było przed i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)	Razem
1 do 5 lat	102	16	45	1	164
%	62,20%	9,76%	27,44%	0,61%	100%
Powyżej 5 lat	42	3	6	1	52
%	80,77%	5,77%	11,54%	1,92%	100%
Ogółem	144	19	51	2	216

Źródło: opracowanie własne.

Z uzyskanych wyników można wnioskować, że osoby ze stażem do 5 lat częściej spożywają alkohol niż osoby ze stażem powyżej 5 lat ($\chi^2 = 7,71$; $p < 0,05$). Okres pandemii dodatkowo zintensyfikował spożywanie alkoholu wśród 9,76% młodszych stażem kuratorów, podczas gdy u kuratorów ze stażem w przedziale 6–7 lat znalazło się 5,77%.

8.14. Płeć kuratora sądowego a dobrostan psychofizyczny i higiena pracy zawodowej

Analizie statystycznej poddano również różnice w zakresie dobrostanu psychofizycznego i higieny pracy w powiązaniu z płcią kuratora sądowego. Poniżej przedstawiono jedynie te zagadnienia, które po przeprowadzonym teście były istotnie różne pod względem statystycznym.

Opinia kuratorów sądowych na temat zmian w zakresie ilości ich kontaktów z innymi ludźmi różniła się istotnie statystycznie w zależności od płci ($\chi^2 = 11,72$; $df = 3$; $p < 0,01$). Kobiety (69,08% kobiet) znacznie częściej od mężczyzn (46,88% mężczyzn) uważają, że przed pandemią miały więcej kontaktów z innymi ludźmi niż obecnie.

Tabela 39. Płeć kuratorów sądowych a ilość kontaktów z innymi ludźmi przed i w czasie pandemii

Płeć	Nie było przed i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)	Razem
Kobieta	1	11	35	105	152
%	0,66%	7,24%	23,03%	69,08%	100%
Mężczyzna	2	4	28	30	64
%	3,13%	6,25%	43,75%	46,88%	100%
Ogółem	3	15	63	135	216

Źródło: opracowanie własne.

Kobiety będące kuratorkami sądowymi istotnie częściej od mężczyzn opiekują się swoimi rodzicami – zarówno w czasie pandemii, jak i przed nią ($\chi^2 = 8,74$; $df = 3$; $p < 0,05$). Największą grupę kobiet kuratorek opiekujących się swoimi rodzicami stanowią respondentki uważające, że w takim samym stopniu zajmują się opieką nad swoimi rodzicami niezależnie od pandemii (45,39% kobiet). Natomiast 22,37% kobiet dostrzega, że w okresie pandemii sprawuje więcej opieki nad swoimi rodzicami. Wśród mężczyzn kuratorów największą grupę (43,75%) stanowią osoby, które nie były obciążone opieką nad swoimi rodzicami przed pandemią i również nie są aktualnie.

Tabela 40. Płeć kuratorów sądowych a opieka nad swoimi rodzicami przed i w czasie pandemii

Płeć	Nie było przed i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)	Razem
Kobieta	43	34	69	6	152
%	28,29%	22,37%	45,39%	3,95%	100%
Mężczyzna	28	9	21	6	64
%	43,75%	14,06%	32,81%	9,38%	100%
Ogółem	71	43	90	12	216

Źródło: opracowanie własne.

Podjęmowane przez kuratorów sądowych zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym w większości wykonywane są w terenie. Wiązą się one z możliwością wystąpienia różnorodnych zagrożeń zawodowych. Mimo iż część zagrożeń związana z bezpośrednim kontaktem z podopiecznymi i ich środowiskiem oraz dojazdem do miejsca ich zamieszkania została w pewnym stopniu zredukowana ze względu na zalecany dystans społeczny, to okoliczności związane z pandemią i możliwością zakażenia się koronawirusem oraz ponoszeniem związanych z tym dolegliwości przyczyniły się do większego odczuwania zagrożenia u kobiet. Kobiety będące kuratorami sądowymi istotnie statystycznie różnią się od mężczyzn w zakresie przekonania dotyczącego podejmowanego ryzyka w pracy zawodowej ($\chi^2 = 11,80$; $df = 3$; $p < 0,05$). Wśród kobiet 43,42% uważa, że w okresie pandemii podejmują większe ryzyko podczas realizowanych czynności zawodowych. Mężczyzn o takim przekonaniu jest mniej (28,13%). Natomiast mężczyźni (20,31%) w porównaniu z kobietami (6,58%) częściej deklarują, że w ich pracy zawodowej nie podejmowali ryzyka przed pandemią i nie zmieniło się ono obecnie. Wśród mężczyzn i kobiet prawie co druga osoba (42,76% kobiet i 44,88% mężczyzn) uważa, że zarówno przed pandemią, jak i w czasie niej jest narażona na duże ryzyko w czasie realizowanych zadań. Ze względu na specyfikę swojej pracy pozostają poddani ekspozycji na szkodliwy czynnik biologiczny (Janus-Dębska, Gronkiewicz-Ostaszewska 2019). Już przed pandemią mieli oni do czynienia z osobami będącymi nosicielami chorób zakaźnych, a okres pandemii sprawił, że do puli możliwych chorób zakaźnych dołączył koronawirus.

Tabela 41. Płeć kuratora sądowego a podejmowanie ryzyka w pracy zawodowej przed i w czasie pandemii

Płeć	Nie było przed i nie ma obecnie (%)	Wcześniej było mniej niż obecnie (%)	Wcześniej było tyle samo co obecnie (%)	Wcześniej było więcej niż obecnie (%)	Razem
Kobieta	10	66	65	11	152
%	6,58%	43,42%	42,76%	7,24%	100%
Mężczyzna	13	18	31	2	64
%	20,31%	28,13%	48,44%	3,13%	100%
Ogółem	23	84	96	13	216

Źródło: opracowanie własne.

Zalecenia i rekomendacje

W okresie pandemii wśród kuratorów sądowych wzrósł zakres pracy z wykorzystaniem środków do komunikacji bezpośredniej na odległość. Środki te są częściej używane, gdyż kuratorzy w celu uniknięcia zagrożenia zakażeniem się wirusem są bardziej skłonni do kontaktu na odległość. Pojawiła się również zwiększona skłonność przekazywania dokumentów za pośrednictwem komunikacji elektronicznej.

Badając czynności podejmowane przez kuratorów, ustalono, że pandemia odcisnęła największe piętno na odmiennej organizacji zadań i sposobie planowania czynności w pracy. Następnie przyczyniła się do konieczności opanowania nowych aplikacji internetowych – przede wszystkim na potrzeby komunikacji na odległość. Niewielka liczba kuratorów potrzebowała dokupić sprzęt elektroniczny lub pożyczyć komputer do celów zawodowych. W okresie pandemii większość kuratorów była zaopatrzona w służbowe komputery z dostępem do internetu i systemów wydziałów sądu. Mimo to wielu kuratorów sądowych korzysta z prywatnego sprzętu elektronicznego. Sytuacja taka może wynikać z faktu, że w okresie pandemii pojawiła się konieczność użytkowania poza komputerem stacjonarnym czy laptopem dodatkowego sprzętu w różnych miejscach lub też posiadany sprzęt ze względu na swoje parametry był niewystarczająco dobry.

Część czynności zawodowych kuratorzy wykonują w miejscu zamieszkania. Pewnym problemem okazał się niewystarczający dostęp w mieszkaniu do sprzętu z kamerką i mikrofonem, a zwłaszcza takich akcesoriów komputerowych, jak drukarki czy skaner. W związku z tym godnym uwagi jest dofinansowanie do zakupu dodatkowego sprzętu komputerowego, który służyłby pracy zawodowej w miejscu zamieszkania. Jednocześnie należy zadbać, aby prywatny sprzęt elektroniczny wykorzystywany przez kuratorów sądowych zapewniał bezpieczeństwo pracy i ochronę danych osobowych.

Podjęmowane czynności zawodowe przez kuratorów, a zwłaszcza te o charakterze profilaktycznym i resocjalizacyjnym, mogłyby w szerszym stopniu wykorzystywać możliwości technologiczne oraz zasoby dostępne w internecie i dopasowywać je do indywidualnych potrzeb podopiecznego. Większość funkcji urządzeń elektronicznych wydaje się wykorzystywana przede wszystkim do kontroli podopiecznego przez kuratora.

Korzystnym byłoby wzbogacenie metod pracy z podopiecznym o nowe technologie dostępne za pośrednictwem internetu i aplikacji, dzięki którym możliwe byłoby współdzielenie informacji, inspirowanie podopiecznego czy udostępnianie zadań do wykonania online. Kuratorzy sądowi niektóre zadania i obowiązki mogliby weryfikować za pomocą narzędzi do sieciowej współpracy, przy założeniu, że ich podopieczni również dysponują sprzętem elektronicznym z dostępem do sieci.

Okres pandemii jest dobrym momentem na opracowanie aplikacji do telefonu, za pomocą której kurator będzie mógł efektywnie zarządzać indywidualnym przypadkiem. Polegałoby to na tworzeniu indywidualnego planu resocjalizacji składającego się z etapów możliwych do osiągnięcia, uwzględniających osobistą sytuację podopiecznego. Taka aplikacja pozwoliłaby na łatwe nagrywanie danych, przechowywanie ich, odtwarzanie, przesyłanie przypomnień, sprawdzanie rezultatów aktywności podopiecznego, przekazywanie wskazówek czy kierowanie go za pomocą danych GPS. Wzajemnie połączenie kuratora z podopiecznym za pośrednictwem aplikacji umożliwi planowanie spotkań o ustalonej porze lub według potrzeb i dzielenie się swoimi doświadczeniami, np. na czacie albo łączenie się za pomocą rozmowy wideo.

Do takiego wirtualnego zarządzania indywidualnym przypadkiem wystarczające jest posiadanie sprzętu i dostępu do internetu oraz odpowiedni poziom wykształcenia. Część młodych podopiecznych pozostających pod nadzorem/dozorem od urodzenia doświadczą intensywnej cyfryzacji i zapewne obsługa takiej aplikacji byłaby dla nich intuicyjna. Wzrost wirtualnych wizyt mogłoby zmniejszyć liczbę osób zgłaszających się bezpośrednio po indywidualne wsparcie oraz zwiększyłyby stosowanie alternatywnych interwencji.

Z przeprowadzonych badań wynika, że większość kuratorów uważa, iż nie była przygotowana do pracy na odległość wystarczająco dobrze. Nieliczni kuratorzy sądowi uczestniczyli w szkoleniach z zakresu pracy na odległość zorganizowanych przez pracodawcę. Większość osób samodzielnie poznawało nowe narzędzia informatyczno-komunikacyjne, ewentualnie przy ich poznawaniu korzystało z pomocy osób trzecich.

Wskazane jest rozwijanie cyfrowych i medialnych kompetencji kuratorów sądowych dla efektywniejszego wykorzystywania ich do realizacji czynności

zawodowych. W tym celu pracodawca powinien zapewnić kuratorom sądowym odpowiednie szkolenia w zakresie obsługi narzędzi niezbędnych do wykonywania pracy na odległość. Przygotowanie kuratorów sądowych do pracy na odległość powinno uwzględniać zarówno zagadnienia związane z metodyką pracy zdalnej, jak i kreatywnym wykorzystywaniem zasobów dostępnych w sieci, czy też przygotowywaniem własnych materiałów dla potrzeb podopiecznego. Udostępniane podopiecznemu materiały mogłyby zawierać zarówno zindywidualizowane zadania do wykonania, jak i inspirować podopiecznego do poszukiwania przydatnych materiałów i współdzielenia ich ze swoim kuratorem. Należy zwrócić uwagę na czas potrzebny do przygotowania spersonalizowanych materiałów dla podopiecznego i uwzględnić go przy określaniu limitów czasowych czynności wykonywanych przez kuratorów.

W czasie zintensyfikowanej pracy na odległość kuratorzy sądowi ze względu na wzmożony kontakt z urządzeniami ekranowymi narażeni są na dolegliwości psychosomatyczne. Dlatego realizowane przez nich czynności powinny być przeplatane z czynnościami, które nie polegają na bezpośrednim użytkowaniu ekranu i wymagają pewnej aktywności ruchowej.

Higiena cyfrowa w pracy kuratora powinna stać się niezbędnym elementem kształcenia zawodowego. Dzięki temu zwiększy się prawdopodobieństwo odpowiedzialnego korzystania z nowych technologii, będą one w większym stopniu sprzyjały rozwojowi i pozwolą na uniknięcie negatywnych konsekwencji związanych z ich użytkowaniem. Biorąc pod uwagę, iż kuratorzy sądowi posiadają zróżnicowaną wiedzę i doświadczenia w zakresie posługiwania się nowymi technologiami, to szkolenia powinny być dostosowane do ich potrzeb i preferencji związanych ze specyfiką realizowanych orzeczeń sądowych.

Obowiązkiem pracodawcy jest zapewnienie pracownikowi bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Tak więc powinien on troszczyć się o zdrowie psychiczne i fizyczne kuratorów sądowych. W tym przypadku istotne jest udzielanie wsparcia, profesjonalnej pomocy przez kierowników zespołu czy superwizji. W wymagających tego przypadkach – udzielanie pomocy profesjonalnej ze strony powołanych do tego instytucji czy specjalistów. Szczególną pomocą powinni być objęci kuratorzy, których sytuacja rodzinna lub też osobista pogarsza się. U 11,11% kuratorów sądowych w czasie pandemii wzrosła ilość kłótni z rodziną. Zapewne wiąże się to z ilością czasu spędzanego wspólnie w stosunkowo niewielkiej przestrzeni domowej, jak i z doświadczaniem obniżonego nastroju i nasilonych trudności emocjonalnych. Konieczne jest udzielanie systematycznego wsparcia kuratorom, gdyż to od ich stanu psychofizycznego zależy jakość udzielanej pomocy podopiecznym podczas realizowania

czynności zawodowych, w tym też tych na odległość. Wsparcie to powinno być realizowane na różnych poziomach. Zarówno na poziomie resortu sprawiedliwości, jak i osób zarządzających instytucją kurateli sądowej i współpracowników. Również istotne są oddziaływania podejmowane na poziomie indywidualnym, przejawiające się w podejmowanej aktywności przez kuratora na rzecz swojego zdrowia oraz wypracowania optymalnych praktyk godzenia obowiązków domowych z zawodowymi.

Ważną kwestią jest wpływ izolacji społecznej na zachodzące zmiany w codziennym funkcjonowaniu kuratorów sądowych i ich podopiecznych, które przekładają się nie tylko na ich dobrostan psychofizyczny, ale również na działalność instytucji kurateli sądowej. W związku z obniżeniem się kondycji psychofizycznej kuratorów sądowych i większą beczynnością wśród podopiecznych – konieczne jest zachęcanie ich do realizacji czynności stanowiących dla nich konstruktywną rozrywkę i relaks. Ze względu na ograniczenie pracy w terenie na rzecz bardziej statycznej pracy na odległość promowanie dobrostanu psychofizycznego wśród kuratorów sądowych powinno uwzględniać również aktywność fizyczną.

Przeplatanie się pracy zawodowej z życiem domowym sprawia, że trudno się regenerować po ciężkiej pracy. Dobra i wydajna praca staje się elementem życia osobistego. Praca będąca elementem dobrego życia musi odpowiadać potrzebie realizacji. Ponadto w obliczu nakładania się życia zawodowego na domowe konieczne jest, aby środowisko pracy kuratorów sądowych dbało o ich zdrowie psychofizyczne, poprzez między innymi integrację potrzeb psychologicznych, wspólnotowych i samorealizacji. Również, aby kuratorzy chcieli chętnie, to instytucja kurateli sądowej powinna zapewnić im poczucie spełnienia chociaż w części ważnych potrzeb, takich jak: poszanowanie godności, czyli doświadczenia bycia osobą szanowaną, wyjątkową, która angażuje dużą część swojego życia w pracę zawodową. Inną potrzebą nabierającą szczególnego znaczenia jest autonomia – przejawiająca się w poczuciu sprawstwa, kontroli i odpowiedzialności. Następnie, aby zapobiegać potencjalnym kryzysom życiowym, to właśnie środowisko pracy powinno zagwarantować kuratorom poczucie sensu, które w dużym stopniu decyduje o odczuwanym nastroju.

W okresie szybko zachodzących przemian instytucjonalnych niektórym kuratorom sądowym jest trudno utrzymać poczucie spójności, rozumiane jako brak konfliktu między celami realizowanymi poprzez pracę a wartościami, z jakimi starają się żyć. Brak tej spójności stanowi źródło dużych kosztów energetycznych i psychologicznych. Dlatego kuratorzy sądowi w obecnej sytuacji powinni mieć poczucie, że w swojej pracy się rozwijają i że ona inspirowa ich nie tylko

w obszarze zawodowym, ale również osobistym. Poprzez pojawiające się ograniczenia wynikające z pandemii praca ulega transformacji. Musi ona uwzględnić humanistyczną perspektywę polegającą nie tylko na zysku, lecz również korzyściach w postaci rozwoju osobistego. Wówczas swoją kreatywnością i pomysłowością kuratorzy będą osiągać efekty zawodowe mniejszym kosztem psychologicznym i energetycznym.

Institucja kurateli, obok szkoleń z zakresu nowych technologii, powinna oferować rzetelne szkolenia rozwijające kompetencje osobiste. Mają one stanowić reakcję na potrzeby zdrowotne skierowane w stronę profilaktyki. Kuratorzy sądowi powinni wiedzieć, jak dbać o siebie, aby nie doszło do objawów zdrowotnych utrudniających wykonywanie pracy. Wśród rekomendowanych powinny znaleźć się szkolenia odpowiadające na pytania, jak dbać o siebie w sposób profesjonalny w trudnych warunkach, aby utrzymywać dobry stan psychofizyczny, jak redukować stres i jak zarządzać stresem, którego nie można zredukować? Odpowiedź na te pytania ma szczególne znaczenie, gdyż przewlekły stres wpływa negatywnie na układ odpornościowy i hamuje procesy regeneracyjne w organizmie (Eichelberger 2017).

Ponadto kuratorzy powinni mieć możliwość uczestniczenia w szkoleniach dotyczących samopoznania, czyli zarządzania swoimi przekonaniem. Pozwolą im one na lepsze uświadomienie sobie własnych sądów o rzeczywistości i prawidłowo zarządzać relacjami z innymi ludźmi. Ma to szczególne znaczenie w okresie aktualnego przechodzenia na pracę zdalną. Dlatego kuratorzy sądowi powinni w ramach szkoleń uczyć się, jak tworzyć i podtrzymywać relacje z innymi osobami – nie tylko w kontakcie bezpośrednim, lecz również zapośredniczonym przez narzędzia informatyczno-komunikacyjne.

W czasie szkoleń również powinny pojawiać się treści związane z zarządzaniem wartościami oraz dotyczące spójności między realizacją wartości osobistych a osiągnięciem celów wyznaczanych przez pracodawcę. W obliczu przeplatających się czynności zawodowych z obowiązkami domowymi ważne jest nabycie umiejętności angażowania się w zadania i koncentracji mimo pojawiających się dystraktorów.

Perspektywę dalszego rozwoju nowoczesnego sposobu sprawowania nadzoru/dozoru kuratorskiego należy wiązać z warstwą wykształconych specjalistów. Proces zdobywania wiedzy specjalistycznej uwieńczony zyskaniem specyficznych dyspozycji instrumentalnych jest podstawą do praktycznego i pomyślnego reagowania na różnorakie zachowania antyspołeczne w dynamicznie zmieniających się okolicznościach wywołanych pandemią.

Pandemia COVID-19 również zmieniła dotychczasową sytuację w obszarze orzekania, gdyż dotąd sędziowie poszukiwali odpowiedzi, które dostępne środki

są w stanie zaspokoić kryminogenne potrzeby, a obecnie sędziowie muszą odpowiedzieć sobie, w jaki sposób aktualnie można zaspokoić potrzeby kryminogenne podsądnych. W związku z pandemią, ze względu na nieustannie zmieniający się dostęp do instytucjonalnych form pomocy, sędziowie znaleźli się w trudnej sytuacji, gdyż najpierw orzekają środki, a kuratorzy sądowi dopiero potem poszukują dostępnych możliwości ich realizacji.

W opinii co czwartego kuratora sądowego w czasie pandemii częściej ma miejsce kierowanie do placówek opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych lub zarządzanie wykonania kary w związku z niewywiązywaniem się z nałożonych na podopiecznego obowiązków. Może to świadczyć o skłonności do większej kontroli z obawy przed wzrostem zachowań niepożądanych czy też wskazywać, że nacisk osób decydujących o podopiecznym został w większym stopniu położony na zapewnienie bezpieczeństwa społecznego i skoncentrował się na osobach pozostających w grupie wysokiego ryzyka. Mimo to w okresie pandemii szczególnie zasadne wydaje się szukanie wszelkich sposobów pozostawienia podopiecznego w jego naturalnym środowisku zamiast umieszczania go w całodobowych instytucjach, w których znajdują się duże skupiska osób. Jedynie wówczas, kiedy jest to konieczne, powinny być podejmowane decyzje o umieszczeniu w całodobowej instytucji.

Do udzielania profesjonalnego wsparcia potrzebne są instytucje pomocowe. Ograniczenie ich funkcjonowania podczas pandemii sprawiło, że bardziej niż zwykle konieczne stało się skorzystanie z rodzinnych zasobów, jeśli jest to tylko możliwe. Rodzina jest podstawowym zasobem wsparcia podopiecznych i źródłem informacji o nich.

Na uwagę zasługuje fakt, że w obliczu zredukowanych instytucjonalnych form wsparcia rodziny oraz zamykania szkół i realizacji zajęć w formie zdalnej w czasie pandemii rodziny pozostające pod nadzorem/dozorem kuratora są nadmiernie przeciążone i doświadczają nasilonych problemów. Obok nieuczestniczenia w zajęciach szkolnych i bierności zawodowej podopiecznych wzrosła ilość kłótni rodzinnych i zachowań agresywnych w najbliższym otoczeniu. Również nasiliły się problemy związane ze spożywaniem alkoholu. Stąd też w czasie pandemii osoby bliskie podopiecznego częściej zgłaszają skargi do kuratora w związku z niewłaściwym zachowaniem członka ich rodziny.

Nie każda rodzina chce współpracować z kuratorem. W związku z tym i w obliczu zaistniałych ograniczeń dostępu do instytucjonalnych form pomocy kuratorzy sądowi muszą odpowiedzieć sobie na pytanie, jak mogą rozszerzyć dostępne wsparcie podopiecznego. Wymusza to szerokie myślenie o rodzinie oraz identyfikowanie innych osób wspierających. Niewątpliwie udzielanie pomocy

w warunkach COVID-19 wymaga kreatywności ze strony kuratora sądowego, zwiększonych oczekiwań wobec lokalnej społeczności i oddziaływań bazujących na społecznych zasobach.

Kurator musi oszacować, czy w sytuacji, w jakiej znajduje się podopieczny, jest w stanie zapewnić mu właściwą pomoc stosownie do jego potrzeb. Kuratorzy muszą poznawać nowatorskie sposoby redukcji potrzeb kryminogennych w czasie COVID-19. Zapewne część tych strategii pozostanie już na zawsze, zwłaszcza te, które usprawnią i ułatwią pracę kuratora sądowego. Zdalne formy realizowania nadzoru staną się pewną opcją na przyszłość. Będzie można częściej pozostawać w kontakcie z podopiecznym, nie będzie konieczności realizowania wizyt domowych z dotychczasową częstością. Zastąpienie bezpośrednich rozmów i wizyt w miejscu zamieszkania osoby nadzorowanej zdalnym kontaktem na odległość rozwiązuje problem z kosztami i czasem dojazdu do nich, czy też szukaniem miejsca do parkowania. W związku z tym, że wizyty w domach zwykle były uznawane przez kuratorów za jeden z czynników ryzyka i stresu (Janus-Dębska, Gronkiewicz-Ostaszewska 2019), to komunikowanie się za pośrednictwem nowych technologii może sprzyjać jego minimalizacji i zwiększyć bezpieczeństwo wykonywanej pracy.

W kontekście pracy resocjalizacyjnej istotna jest dbałość o relację z podopiecznymi. W czasie pandemii, ze względu na utrudniony kontakt osobisty, tworzenie relacji wychowawczej podopiecznego z kuratorem jest znacznie utrudnione nie tylko ze względów technicznych, lecz również lokalowych. Dbałość o nią wymaga dobrej znajomości technologii informatyczno-komunikacyjnej oraz miejsca do jego użytkowania. Zapewne część kuratorów sądowych, jak i podopiecznych chcących porozmawiać o swoich trudnościach, nie dysponuje własnym pokojem, w którym mogliby pozostać bez obecności innych osób.

Poruszane zagadnienia są ściśle związane z zagadnieniem środowiska pracy i zarządzania służbą kuratorską. Kuratorska służba sądowa została zorganizowana w sądownictwie powszechnym poprzez jej organizację w ramach zespołu w strukturze sądu rejonowego, którym kieruje kierownik, a w strukturze sądu okręgowego umiejscowiono kuratora okręgowego, powoływanego przez prezesa sądu okręgowego na 6-letnią kadencję. Nadzór nad działalnością kuratorów sądowych powierzono kuratorowi okręgowemu, ale nie obejmuje on działania służby kuratorskiej, wobec której część ważnych decyzji podejmuje prezes sądu okręgowego lub rejonowego (Stasiak 2021, s. 34–35). Podkreślane rozwiązanie jest istotne w punkcie widzenia nie tylko kierowania zespołem kuratorskim, ale także bieżącej organizacji warunków pracy. Mieczysław Oliwa podjął się ważnej analizy obszaru uprawnień prezesa sądu okręgowego i rejonowego wobec

kuratorów sądowych, co pozwoliło również na uwypuklenie wpływu prezesa/pracodawcy na wiele ważnych sfer funkcjonowania zawodowego pracowników, które przekładają się także na bezpieczeństwo i higienę pracy. Autor podejmuje się analizy przepisów ustawy o kuratorach sądowych, która dzieli uprawnienia prezesa sądu rejonowego, jak proponuje Oliwa, na dwa rodzaje. Wymienia wśród nich uprawnienia przynależne prezesowi sądu jako pracodawcy (art. 105 u.o.k.s.), wynikające ze stosowania przepisów Kodeksu pracy oraz uprawnienia zdefiniowane w ustawie o kuratorach sądowych i dotyczące funkcjonowania służby kuratorskiej. Wśród uprawnień przyznanych prezesowi sądu rejonowego Oliwa wyróżnił między innymi następujące uprawnienia: zaznajamianie pracowników podejmujących pracę z zakresem ich obowiązków, ze sposobem wykonywania pracy na wyznaczonych stanowiskach oraz ich podstawowymi uprawnieniami (art. 94 pkt 1 k.p.); przeciwdziałanie dyskryminacji w zatrudnieniu (art. 94 pkt 2b k.p.); zapewnianie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, a także prowadzenie systematycznych szkoleń w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy (art. 94 pkt 4 k.p.); wsparcie pracowników w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych (art. 94 pkt 6 k.p.); wsparcie socjalne pracowników w ramach posiadanych środków (art. 94 pkt 8 k.p.); promowanie zasad współżycia społecznego (art. 94 pkt 10 k.p.); ocena i dokumentowanie ryzyka zawodowego, a także dopuszczanie i promowanie środków profilaktycznych zmniejszających ryzyko zawodowe (art. 226 k.p.); informowanie pracowników o ryzyku zawodowym, jak i zasadach ochrony przed zagrożeniami (art. 226 k.p.); zapewnienie nieodpłatnych środków ochrony indywidualnej, które powinny zabezpieczać przed działaniem niebezpiecznych i szkodliwych dla zdrowia czynników występujących w środowisku pracy (w tym element edukacyjny polegający na informowaniu o sposobach posługiwania się tymi środkami (art. 237 (6) k.p.). Autor wprost pisze, że: „część z tych uprawnień i obowiązków, zwłaszcza w zakresie zapewnienia pracownikom nieodpłatnie środków ochrony indywidualnej zabezpieczających przed działaniem niebezpiecznych i szkodliwych dla zdrowia czynników występujących w środowisku pracy, ma fundamentalne znaczenie w obecnym czasie z uwagi na ogłoszony stan epidemii” (Oliwa 2020, s. 81–82).

Ale nie tylko uprawnienia prezesa sądu rejonowego lub okręgowego są ważne dla jakości funkcjonowania kuratorów sądowych. Rolą kierownika zespołu kuratorskiego jest poszukiwanie optymalnych rozwiązań, które będą wprowadzane w porozumieniu z pracodawcą w trosce o zapewnienie bezpieczeństwa i odpowiednich warunków pracy. Takie zadania wynikają z ustawowej delegacji. Stasiak pisze, że: „kierownik zespołu reprezentuje zespół na zewnątrz, co odnosi

się zarówno do relacji zespół – inna jednostka organizacyjna sądu (lub szef bądź przedstawiciel tej jednostki), jak też do relacji zespół – instytucja lub jednostka organizacyjna niebędąca częścią składową sądu (...) a także jego powinnością jest (...) uzgadnianie z prezesem wspólnego stanowiska w sprawach dotyczących kuratorów i współpraca z prezesem, gdy istnieje taka potrzeba, w prezentowaniu tego stanowiska na zewnątrz” (Stasiak 2021, s. 41). Kierownik zespołu powinien się również odznaczać kompetencjami menedżerskimi. To on odpowiada za realizację procesu zarządzania, planuje i podejmuje decyzje, organizuje, przewodzi oraz kontroluje, angażuje się w kwestie finansowe, rzeczowe i informacyjne (współpracuje z kuratorem okręgowym, prezesem i dyrektorem sądu).

Rada Europy sformułowała rekomendacje wobec osób pełniących funkcje kierownicze w służbie probacyjnej i wymienia wśród nich m.in.: kształtowanie pozytywnego wizerunku w odbiorze społecznym; angażowanie się w działania na rzecz kształtowania odpowiednich warunków pracy i wynagrodzenia, które warunkują utrzymanie skutecznie działającego personelu oraz determinują prawidłowe wykonywanie powierzonych zadań i rozwijają świadomość zawodowej odpowiedzialności; promowanie i wdrażanie rozwiązań organizacyjnych w zakresie bezpieczeństwa, kultury pracy, poczucia sprawczości, otwartej komunikacji wewnątrz zespołu; podejmowanie działań na rzecz pozytywnego klimatu psychologicznego (identyfikacja źródeł stresu zawodowego), a także zapewnienie wsparcia i pomocy psychologicznej w sytuacjach traumatycznych w związku z wykonywanymi zadaniami (Rada Europy 1997). Wydaje się, że część tych wytycznych reguluje działania kierownika zespołu w trakcie pandemii i wskazuje cele, które warto uwzględnić w bieżących wyzwaniach.

Prowadzone przez nas badania pozwoliły na zdiagnozowanie zasobów Kuratorskiej Służby Sądowej w zakresie posiadanego zaplecza technologicznego, przygotowania do pracy online oraz funkcjonowania psychospołecznego kuratorów sądowych w zespole kuratorskim, jak i poza nim. Mamy nadzieję, że zebrane dane pozwolą na lepsze zrozumienie specyfiki pracy kuratorów sądowych i umożliwią realne działania zmierzające do poprawy warunków ich pracy. Mamy przekonanie, że warto inwestować w rozwój kurateli sądowej, bo jest to inwestycja uzasadniona ze wszech miar ekonomicznie i humanistycznie. Nie ma lepszych form działalności resocjalizacyjnej, a także działań w obszarze (re)habilitacji, (re)integracji i (re)adaptacji, niż te, które ustawowo realizuje Kuratorska Służba Sądowa w ramach środowiska otwartego i to w obszarach dużo bardziej interdyscyplinarnych, niż robią to tożsame służby probacyjne w Europie i na świecie.

Podkreśleniem aktualności poruszanych w badaniu problemów związanych z pracą kuratorów sądowych jest fakt braków sprzętowych i przyczyny tej

sytuacji, co zostało omówione w wypowiedzi przewodniczącej Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Kuratorów Sądowych podczas posiedzenia Sejmowej Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka, która obradowała w dniach 14–15 września 2021 roku. Wskazany problem nie umknął uwadze posłów, ponieważ również jedna z posłanek poruszyła problemy dotyczące braku służbowych laptopów i telefonów oraz fakt wciąż niezrealizowanego standardu zapewnienia wszystkim zespołom kuratorskim sekretariatów wraz z niezbędną obsadą. Na posiedzeniu wysłuchano informacji Ministra Sprawiedliwości Prokuratora Generalnego na temat sytuacji pracowników administracji sądów i prokuratur, warunków pracy, warunków ich wynagradzania oraz zgłaszanych przypadków mobbingu.

Kwestia zaawansowanej informatyzacji służby kuratorskiej jest przedmiotem postulatów kuratorów od wielu lat, podkreślała to również w swoim wystąpieniu Krajowa Rada Kuratorów (KRK 2018). Sens tych działań, które uwydatniła pandemia, jest ogromny. Czy tego chcemy, czy nie, wykorzystanie sztucznej inteligencji staje się zjawiskiem powszechnym i ma realny wkład w kształtowanie poziomu bezpieczeństwa publicznego. Samorząd kuratorski przekonuje do pomysłu wprowadzenia jednolitego i scentralizowanego systemu, który pozwoli na sprawną wymianę informacji pomiędzy wszystkimi zespołami kuratorskimi w kraju. Należy nadmienić, że komunikacja między zespołami powinna być standardowo uzupełniona wglądem do baz danych i systemów informatycznych sądu karnego i rodzinnego, Policji, Służby Więziennej, Krajowego Rejestru Karnego czy służb socjalnych. Zagwarantowanie tego poziomu wglądu w dane, pozwoli na dostarczanie sądom wywiadów środowiskowych, które przytoczą całościowy obraz funkcjonowania jednostki w społeczeństwie, ale co ważne – umożliwi sprawne i efektywne wykonywanie zadań ustawowych.

Wypracowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości, prezesów sądów i kierownictwo kuratorskiej służby sądowej model pracy z podopiecznymi i bieżąca realizacja zadań ustawowych, a także propozycja użytych narzędzi teleinformatycznych, nie odbiegały znacząco od tych obowiązujących w innych krajach europejskich. Warto jednak podjąć rozważania i badania nad możliwością szerszego wykorzystania technologii informatycznych w pracy kuratora sądowego i efektywnego nadzoru nad podopiecznymi sądów, jak i sprawnej realizacji nałożonych obowiązków probacyjnych. Istotnym problemem pozostaje wciąż kwestia bezpieczeństwa w trakcie wykonywanych czynności służbowych, która nadal pozostaje nierozwiązana i wymaga dalszego namysłu nad procesem zarządzania i organizacji pracy kuratorów sądowych w terenie.

Ustawa o kuratorach sądowych z dnia 27 lipca 2001 r. określa zasady organizacji służby kuratorskiej, zadania i obowiązki oraz status kuratorów sądowych.

Powstanie ustawy poprzedzone było wieloletnimi staraniami środowiska kuratorów sądowych oraz działaniami osób związanych z kuratelą. Prace podjęte nad projektem ustawy nie tylko opierały się na doświadczeniach praktyków resocjalizacji, sędziów, kuratorów sądowych, ale także ścisłej współpracy ze środowiskiem naukowym, parlamentarzystami i Ministerstwem Sprawiedliwości. Obecnie trwają prace nad nowelizacją ustawy i być może jest to najlepszy moment, by wprowadzić do niej szereg rozwiązań, które mogą się przyczynić do lepszej organizacji i dalszej informatyzacji pracy Kuratorskiej Służby Sądowej.

Bibliografia

- Alfawaz H.A., Wani K., Aljumah A.A., Aldisi D., Ansari M.G.A., Yakout S.M., i in. (2021), *Psychological well-being during COVID-19 Lockdown: Insights from a Saudi State University's Academic Community*, „Journal of King Saud University – Science”, nr 33, s. 1: <https://doi.org/10.1016/j.jksus.2020.101262>.
- Ambrozik W. (2009), *Postępowanie probacyjne z perspektywy pedagogiki resocjalizacyjnej*, „Probacja”, nr 1.
- Ambrozik W. (2019), *Kurator sądowy w perspektywie uspołecznionego systemu resocjalizacji*. „Resocjalizacja Polska”, nr 17, <https://doi.org/10.22432/pjsr.2019.17.03> (dostęp: 19.08.2021).
- APA (2020), *Stress in America 2020: Stress in the Time of COVID-19*. <https://www.apa.org/news/press/re-596-leases/stress/2020/report> (dostęp: 19.08.2021).
- Armitage R., Nellums L.B. (2020), *Considering inequalities in the school closure response to COVID-19*, „The Lancet Global Health”, nr 8(5).
- Armstrong S., Pickering L. (2020), *Left Out and Locked Down, Impacts of COVID-19 Lockdown for Marginalised Groups in Scotland*, Glasgow: University of Glasgow.
- Aronson E. (2005), *Człowiek istota społeczna*, PWN, Warszawa.
- Babicka-Wirkus A., Wirkus L., Stasiak K., Kozłowski P. (2021), *University students' strategies of coping with stress during the coronavirus pandemic, Data from Poland*, „PLOS ONE”, nr 16(7), e0255041. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0255041>.
- Babicka-Wirkus A., Wirkus Ł. (2020), *Nowe wyzwania Kuratorskiej Służby Sądowej. Przygotowanie kulturowe kuratorów sądowych do pracy z obcokrajowcami*, „Gdańskie Studia Prawnicze”, vol. 24, nr 3 (47), s. 152–164, DOI:10.26881/gsp.2020.3.09.
- Bałandynowicz A. (1996), *Probacja. Wychowanie do wolności*, Grodzisk Mazowiecki: Primum.
- Bałandynowicz A. (2002), *Probacja. System sprawiedliwego karania*, Warszawa: Wydawnictwo Kodeks.
- Bałandynowicz A. (2011), *Probacja. Resocjalizacja z udziałem społeczeństwa*, Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Barczykowska A. (2015), *Zastosowanie modelu R-N-R w diagnozie resocjalizacyjnej dorosłych sprawców przestępstw – rozwiązania angielskie*, „Studia Edukacyjne”, nr 34, Poznań.
- Barczykowska A., Dzierżyńska-Breś S., Muskała M. (2015), *Systemy oddziaływań resocjalizacyjnych Anglii i Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Poznań.

- Bernasiewicz M.W., Noszczyk-Bernasiewicz M. (2021), *Przestępczość nieletnich w USA i w Polsce na podstawie wybranych statystyk kryminalnych*, „Archiwum Kryminologii”, nr XLII/2, s. 207–238. <https://doi.org/10.7420/AK2020B>.
- Blonigen D. (2010), *Explaining the relationship between age and crime: Contributions from the developmental literature on Personality*, „Clinical Psychology Review”, nr 30.
- Carr N. (2021), *Probation in a pandemic*, „Probation Journal”, vol. 68(1), <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0264550521991388>.
- CEP (2020), *Corona effect – Catalonia*, Spain, https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/04/CEP_Covid19_Catalonia.pdf (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect – Croatia*, <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/04/Measures-in-Croatia.pdf> (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect – Czech Republic*, https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/04/COVID-2019_Czech-Probation-and-Mediation-Service.pdf (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect – Denmark*, <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/04/Probation-service-in-Denmark-during-Corona.pdf> (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect – Estonia*, https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/04/C19_Probation_Estonia.pdf (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect – Finland*, <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/04/RISE-COVID-19-2020.04.23.pdf> (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect – France*, <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/06/Latest-updates-form-France-June-08.pdf> (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect – Germany*, <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/04/Germany-Bremen.pdf> (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect – Ireland*, <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/04/Ireland.pdf> (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect – Latvia*, <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/04/Covid-information-Latvia.pdf> (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect – Norway*, <https://www.kriminalomsorgen.no/measures-concerning-community-sentence.527290.no.html> (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect – Portugal*, <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/04/COVID-measures-in-Portugal.pdf> (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect – Scotland*, <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/04/Scotland-Parole-CJSW-guidance.pdf> (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect – Slovak Republic*, <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/04/Slovak-Republic.pdf> (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect – Swedish*, <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/04/200331Swedish-Prison-and-Probation-Service.pdf> (dostęp: 20.08.2021).
- CEP (2020), *Corona effect*, <https://www.cep-probation.org/covid-19-measures-and-protocols-in-probation/> (dostęp: 19.08.2021).

- Chybińska A. (2020), *W czasie pandemii dobre zmiany w wykonywaniu kary pozbawienia wolności*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/wykonywanie-kary-pozbawienia-wolnosc-korzystne-nowosci-w-czasie,499227.html> (dostęp: 20.08.2021).
- Colizza V., Barrat A., Barthélemy M., Vespignani A. (2006), *The role of the airline transportation network in the prediction and predictability of global epidemics*, „Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America”, vol. 103, nr 7, s. 2015, www.pnas.org/cgi/doi/10.1073/pnas.0510525103.
- Collins R. (2004), *Onset and desistence in criminal careers: Neurobiology and the age-crime relationship*, „Journal of Offender Rehabilitation”, nr 39.
- Cywiński A. (2018), *Wzajemne społeczne reprezentacje zawodowych kuratorów sądowych do spraw dorosłych i ich podopiecznych*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- da Silva M.L., Rocha R.S.B., Buheji M., Jahrami H., Cunha K.D.C. (2020), *A systematic review of the prevalence of anxiety symptoms during coronavirus epidemics*. „J. Health Psychol.”, nr 71, 135910532095162–11. <https://doi.org/10.1177/1359105320951620> PMID: 32830577.
- Digital McKinsey (2017), *Rewolucja AI Jak sztuczna inteligencja zmieni biznes w Polsce*, https://www.mckinsey.com/pl/~/media/McKinsey/Locations/Europe%20and%20Middle%20East/Polska/Raporty/Rewolucja%20AI%20Jak%20sztuczna%20inteligencja%20zmieni%20biznes%20w%20Polsce/Raport-AI_Forbes_PL.pdf.
- Eichelberger W. (2017), *Szef, który ma czas*, Gliwice: Helion.
- Ellis L. (2003), *Genes, criminality, and the evolutionary neuroandrogenic theory*, [w:] A. Walsh, L. Ellis (red.), *Biosocial criminology: Challenging environmentalism`s supremacy*, Hauppauge, NY: Nova Science.
- European Prison Observatory (2020), *COVID-19: what is happening in european prisons?* http://www.prisonobservatory.org/upload/26052020European_prisons_during_covid19n8.pdf.
- European Union Agency for Fundamental Rights (2009), *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, <https://fra.europa.eu/en/eu-charter>.
- European Union Agency for Fundamental Rights (2020), *Coronavirus pandemic in the EU – Fundamental Rights Implications*, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-coronavirus-pandemic-eu-bulletin_en.pdf.
- Felczak J. (2016), *Polityka karna państwa a ekonomia. Na czym oszczędzać i w co inwestować z punktu widzenia polityka społecznego*, [w:] M. Konopczyński, Ł. Kwadrans, K. Stasiak, (red.) *Polska kuratela sądowa na przełomie wieków. Nadzieja, oczekiwania, dylematy*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Gromek K. (1988), *Kurator sądowy – nowe uregulowania prawne*, „Szkola Specjalna”, nr 2.
- Gruber J., Prinstein M.J., Clark L.A., Rottenberg J., Abramowitz J.S., Albano A.M., Aldao A., Borelli J.L., Chung T., Davila J., Forbes E.E., Gee D.G., Hall G.C.N., Hallion L.S., Hinshaw S.P., Hofmann S.G., Hollon S.D., Joormann J., Kazdin A.E., Weinstock L.M. (2021), *Mental health and clinical psychological science in the time of COVID-19: Challenges, opportunities, and a call to action*, „American Psychologist”, nr 76(3), <https://doi.org/10.1037/amp0000707595>.

- Guerreschi C. (2006), *Nowe uzależnienia*, Kraków: Wydawnictwo Salwator.
- Guzek K., Laskowska M. (2012), *Człowiek w medialnym labiryncie*, Warszawa: Lafis.
- Heine H. (1986), *Wprowadzenie do metodyki pracy kuratora sądowego dla nieletnich*, Wrocław.
- Hołyst B., Wojtera E. (2013), *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych w świetle badań ogólnopolskich*, Warszawa.
- Hufnagel L., Brockmann D., Geisel T. (2004), *Forecast and control of epidemics in a globalized world*, „Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America”, vol. 101, nr 42, s. 15124, www.pnas.org/cgi/doi/10.1073/pnas.0308344101.
- Janus-Dębska A., Gronkiewicz-Ostaszewska M. (2019), *Kurator sądowy – zawód szczególnego ryzyka. Bezpieczeństwo kuratorów sądowych w świetle badania ankietowego*, Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości.
- Janus-Dębska A., Gronkiewicz-Ostaszewska M. (2016), *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych w świetle badania ankietowego*, Warszawa.
- Jarczyńska J. (2015), *Problematyczne używanie Internetu przez młodzież i młodych dorosłych – przegląd narzędzi do przesiewowej oceny tego zjawiska*, „Przegląd Pedagogiczny”, nr 1.
- Jezierska J., Siemionow J. (2020), *Teoretyczne i praktyczne wymiary procesu resocjalizacji nieletnich*, Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe UG.
- Junger-Tas J. (1996), *Delinquency similar in Western countries*, „Overcrowded Times”, nr 7.
- Kaczmarek-Śliwińska M. (2010), *Polskie realia działań public relations w sieci*, Koszalin: Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej.
- Kalinowski M. (1984), *Vademecum rodzinnego kuratora sądowego*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
- Kalinowski M., Pełka J. (1996), *Zarys dziejów resocjalizacji nieletnich*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- Kalisz T. (2018), Kara pozbawienia wolności w perspektywie założeń modelu R-N-R (Risk-Need-Responsivity), [w:] *O stabilność kodeksu karnego w świetle realiów. Księga Jubileuszowa Profesora Stanisława Hoca*, (red.) D. Mucha, t. I, Opole.
- Kawula S., Machel H. (red.) (2001), *Młodzież a współczesne dewiacje i patologie społeczne. Diagnoza – profilaktyka – resocjalizacja. Praca zbiorowa*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Kazdin A.E., Weisz J.R. (2006), *Psychoterapia dzieci i młodzieży. Metody oparte na dowodach*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kieszkowska A. (2012), *Inkluzyjno-katalaktyczny model reintegracji społecznej skazanych*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Kieszkowska A., Ambrozik W., Sawicki K. (red.) (2018), *Współczesne dylematy resocjalizacyjne – w stronę twórczej resocjalizacji. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Markowi Konopczyńskiemu*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Kobes P. (2016), *Bezpieczeństwo pracy kuratorów sądowych*, Warszawa.
- Konopczyński M. (2006), *Metody twórczej resocjalizacji*, Warszawa: PWN.
- Konopczyński M. (2013), *Kryzys resocjalizacji*, Warszawa: Wydawnictwo Pedagogium.
- Konopczyński M. (2014), *Pedagogika resocjalizacyjna*, Kraków: Wydawnictwo Impuls.

- Konopczyński M. (2019), *Kryzys czy rozwój polskiej praktyki resocjalizacyjnej?*, „Resocjalizacja Polska”, nr 17.
- Konopczyński M., Kwadrans Ł., Stasiak K. (red.) (2016), *Polska kuratela sądowa na przełomie wieków – nadzieje, oczekiwania, dylematy*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Kozłowski P., Stasiak K. (2018), *Ośrodek kuratorski Ujęcie prawne, organizacyjne i metodyczne*, Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Dziecka.
- Kozłowski P. (2016), *Wartości, cele i plany życiowe młodzieży nieprzystosowanej społecznie*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Krajowa Rada Kuratorów (2017), *Komisja Monitorowania Warunków Pracy i Płacy, Kuratorska Służba Sądowa w Polsce wg stanu na dzień 31.12.2016 roku*, Warszawa.
- Krajowa Rada Kuratorów (2018), *Aktualna sytuacja kurateli sądowej w Polsce*, Warszawa.
- Krajowa Rada Kuratorów (2018), *Aktualna sytuacja kurateli sądowej w Polsce (na podstawie sprawozdania MS-S 40 oraz danych KRK i GUS)*, Warszawa.
- Krajowa Rada Kuratorów (2021), *Załącznik 2 proponowane kierunki zmian ustawy Kodeks Postępowania Cywilnego*, <http://kurator.webd.pl/2021/05/19/informacje-krajowej-rady-kuratorow/> (dostęp: 30.09.2021).
- Krejtz K. (2009), *Diagnoza internetu*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.
- Kwadrans Ł. (2019), *Metody pracy wychowawczo-resocjalizacyjnej i profilaktycznej stosowane przez kuratorów sądowych wykonujących orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich*, Warszawa: Instytut Wymiaru Sprawiedliwości.
- Lewicka-Zelent A. (2020), *Skuteczność odbytego dozoru elektronicznego w opinii skazanych mężczyzn*. „Resocjalizacja Polska”, nr 20, <https://doi.org/10.22432/pjsr.2020.20.13>.
- Machado D.B., Alves F.J.O., Teixeira C.S.S., Rocha A.S., Castro-de-Araujo L.F., Singh A., et al. (2020), *Effects of COVID-19 on anxiety, depression and other mental health issues: A worldwide scope review*, „Research Square”, <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-58186/v1>.
- Martin, K. D., Zettler, H. R. (2021), *COVID-19’s Impact on Probation Professionals’ Views About Their Roles and the Future of Probation*. “Criminal Justice Review”, <https://doi.org/10.1177/07340168211052876>.
- Marzec-Holka K. (1976), *Działalność kuratorskich ośrodków pracy z młodzieżą*, „Studia Pedagogiczne”, nr 2.
- Maslach Ch., Leiter P.M. (2010), *Pokonać wypalenie zawodowe: sześć strategii poprawienia relacji z pracą*, Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Medonet (2021), *Zasięg koronawirusa COVID-19*, <https://www.medonet.pl/zdrowie/zdrowie-dla-kazdego,zasięg-koronawirusa-covid-19--mapa-,artykul,43602150.html> (dostęp: 19.08.2021).
- Ministerstwo Cyfryzacji (2019), *Polityka Rozwoju Sztucznej Inteligencji w Polsce na lata 2019–2027*, <https://www.gov.pl/attachment/0aa51cd5-b934-4bcb-8660-bfecb20ea2a9>.
- Ministerstwo Sprawiedliwości (2011), *Raport końcowy z badania opinii publicznej. Wzruszenie wymiaru sprawiedliwości, ocena reformy wymiaru sprawiedliwości, aktualny stan*

- świadomości społecznej w zakresie alternatywnych sposobów rozwiązywania sporów oraz praw osób pokrzywdzonych przestępstwem*, Warszawa.
- Ministerstwo Sprawiedliwości (2020), *Komunikat w sprawie organizacji pracy sądów*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/komunikat-w-sprawie-organizacji-pracy-sadow> (dostęp: 10.09.2021).
- Ministerstwo Sprawiedliwości (2020), *Skuteczna i bezpieczna praca Służby Więziennej w warunkach epidemii*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/skuteczna-i-bezpieczna-praca-sluzby-wieziennej-w-warunkach-epidemii> (dostęp: 20.08.2021).
- Ministerstwo Sprawiedliwości (2020), *Instrukcja dotycząca sposobu organizacji prac: Zespołów Interdyscyplinarnych i Grup Roboczych, realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz pracowników socjalnych do pracy z rodzinami, które przejawiają problemy opiekuńczo-wychowawcze*, Warszawa, <https://www.gov.pl/attachment/98530ac4-426a-49ee-bb81-fa83a81807b7>(dostęp: 25.09.2021).
- Ministerstwo Sprawiedliwości (2019), Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *MS-S40r Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2018*, Warszawa.
- Ministerstwo Sprawiedliwości (2020), Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *MS-S40rza Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2019*, Warszawa.
- Ministerstwo Sprawiedliwości (2021), Departament Strategii i Funduszy Europejskich, *MS-S40r Sprawozdanie z działalności kuratorskiej służby sądowej za rok 2020*, Warszawa.
- Moffitt T., Walsh A. (2003), *The adolescence-limited/life-course persistent theory of antisocial behavior: What have we learned?*, [w:] A. Walsh, L. Ellis (red.), *Biosocial criminology: Challenging environmentalism`s supremacy*, Hauppauge, NY: Nova Science.
- Mudrecka I. (red.) (2017), *Teoretyczne i metodyczne aspekty resocjalizacji młodzieży niedostosowanej społecznie*, Warszawa.
- Muskała M. (2019), *Od „Pracy z Jednostką” do „Kierowania Jednostką” w przestrzeni kurateli sądowej* *Doniesienia z badań*, „Resocjalizacja Polska”, nr 17.
- Muskała M. (2017), *„Odstąpienie od przestępczości” w teorii i praktyce resocjalizacyjnej*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Muskała M., Kuształ J. (2018), *Kurator sądowy wobec nowych zadań i zmian w systemie resocjalizacji*, „Studia Paedagogica Ignatiana”, vol. 21, nr 1.
- Nellis M. (2021), *Artificial Intelligence (AI) and Probation Services*, <https://www.cep-probation.org/artificial-intelligence-ai-and-probation-services-by-mike-nellis>.
- Newman D.J., Anderson P.R. (1989), *Introduction to criminal justice*, New York: Random.
- NIK (2018), *Informacja o wynikach kontroli – Wykonywanie obowiązków przez kuratorów sądowych*, Warszawa.
- Nowakowska K. (2020), *Przemoc domowa w czasie koronawirusa: Policja zakłada mniej Niebieskich kart. Dlaczego*, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1472020,przemoc-domowa-koronawirus-statystyki.html> (dostęp: 29.08.2021).
- Nynca W., Miszewski K. (2018), *Modelling as an (in)effective rehabilitation strategy*, [w:] Markowska-Manista Urszula (red.), *The contemporary problems of children and youth in*

- multicultural societies: theory, research, praxis*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- Oliwa M. (2020), *Uprawnienia prezesa sądu wobec kuratorskiej służby sądowej*, „Probacja”, nr 4, DOI: 10.5604/01.3001.0014.7906.
- Opora R. (2006), *Rola sędziów i kuratorów sądowych w resocjalizacji nieletnich*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Opora R. (2009), *Ewolucja niedostosowania społecznego jako rezultat zmian w zakresie odporności psychicznej i zniekształceń poznawczych*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Opora R. (2015), *Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Opora R. (2016), *Instytucje izolacyjne dla nieletnich*, [w:] M. Ciosek (red.), *Psychologia penitencjarna*, Warszawa: PWN.
- Opora R. (2019), *Terapia grupowa w resocjalizacji osób niedostosowanych społecznie*, Warszawa: PWN.
- Opora R., Breska R., Jezierska J., Piechowicz M. (red.) (2017), *Współczesne modele i strategie resocjalizacji*, Warszawa: Difin.
- OZZKS (2019), *Historia*, <https://ozzks.pl/historia/> (dostęp: 10.09.2021).
- OZZKS (2021), *Opracowanie dot. wyposażenia kuratorów zawodowych i okręgowych w sprzęt teleinformatyczny*, <https://ozzks.pl/wp-content/uploads/2021/10/Opracowanie-OZZKS-dot.-wyposazenia-kuratorow-zawodowych-w-sprzet-teleinformatyczny-2021.pdf> (dostęp: 05.11.2021).
- Penal Reform International (2020), *Coronavirus: Healthcare and human rights of people in prison*, <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2020/03/FINAL-Briefing-Coronavirus.pdf>.
- Penal Reform International (2020), *Global Prison Trends 2019*, <https://www.penalreform.org/resource/global-prisontrends-2019/>.
- Pernilla Liedgren, Gudrun Elvhage, Anna Ehrenberg, Christian Kullberg (2016), *The Use of Decision Support Systems in Social Work: A Scoping Study Literature Review*, „Journal of Evidence-Informed Social Work”, vol. 13, nr 1, s. 1–20, DOI: 10.1080/15433714.2014.914992.
- Pięta-Chrystofiak M. (2021), *Czynniki środowiska organizacji a praca osób odbywających karę pozbawienia wolności*, „Resocjalizacja Polska”, nr 21.
- Piotrowski, A., Mikłósi, M., Serragiotto, S. (2020), *Foreigners in prisons in Italy, Poland and Hungary in the context of the great contemporary migration*. „Resocjalizacja Polska”, nr 19, <https://doi.org/10.22432/pjsr.2020.19.10>.
- Poprawa J. (2020), *Rola kuratora sądowego w przeciwdziałaniu przemocy i realizacji procedury Niebieskie Karty*, <http://kurator.info/2020/12/02/rola-kuratora-sadowego-w-przeciwdzialaniu-przemocy-i-realizacji-procedury-niebieskiej-karty> (dostęp: 21.09.2021).
- Ptaszek G., Stunża G.D., Pyżalski J., Dębski M., Bigaj M. (2020), *Edukacja zdalna: co stało się z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami?*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

- Pyżalski J. (2011), *Agresja elektroniczna wśród dzieci i młodzieży*, Sopot: GWP.
- Pyżalski J. (2012), *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*, Kraków: Wydawnictwo Impuls.
- Rada Europy (1997), Komitet Ministrów Rekomendacja nr R (97) 12 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich o *personelu odpowiedzialnym za stosowanie kar i innych środków*, przyjęta przez Komitet Ministrów dnia 10 września 1997 r. podczas 600. spotkania zastępców ministrów, Załącznik 1 do Rekomendacji nr R (97) 1245.
- Rada Europy (2020), *BIAŁA KSIĘGA w sprawie sztucznej inteligencji. Europejskie podejście do doskonałości i zaufania*, Bruksela, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_pl.pdf.
- Rada Europy (2020a), *More inter-governmental cooperation is needed using Artificial Intelligence to fight Covid-19 Coronavirus*, <https://www.coe.int/en/web/portal/covid-19-artificial-intelligence>.
- Rada Europy (2020b), Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Niedłudzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, *Zbiór zasad dotyczących traktowania osób pozbawionych wolności w kontekście pandemii koronawirusa (COVID-19)*, <https://rm.coe.int/16809e1c57>.
- Rada Europy (2020c), *Promowanie bardziej humanitarnych i społecznie skutecznych sankcji karnych*, https://www.coe.int/en/web/prison/home/-/asset_publisher/ky2o1XXXogcx/content/sanctions-and-measures-without-deprivation-of-liberty-grow-in-europe-annual-statistics-for-2020?inheritRedirect=false&redirect.
- Rojek-Socha P., *Odwolywanie rozpraw ostatecznością, tryb online zasadą – zaleca sądom Ministerstwo Sprawiedliwości*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/sady-w-czasie-trzeciej-fali-koronawirusa-zalecenia-ministerstwa,507404.html> (dostęp: 19.08.2021).
- Sawicka K. (1996), *Model kurateli sądowej*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. Prof. Stanisława Batawii”, nr 5.
- Senat RP (2004), *Zapobieganie i zwalczanie przestępczości w Polsce przy zastosowaniu probacyjnych środków karania*, Kancelaria Senatu, Warszawa.
- Senat RP (2019), *Uchwała w 100. rocznicę utworzenia w Polsce instytucji kurateli sądowej*, <https://www.senat.gov.pl/diariusz/posiedzenia-senatu/art,11421,1314-lutego-2019-r.-html>.
- Stańdo-Kawecka B. (2020), *Polityka karna i penitencjarna. Między punitywizmem i menedżeryzmem*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Stańdo-Kawecka B. (2009), *Przestępczość nieletnich w latach 1990–2007 i problemy resocjalizacji nieletnich sprawców przestępstw*, [w:] *Dzieci z grup ryzyka*, (red.) J. Szymańczak, „Studia BAS”, nr 1(17).
- Stańdo-Kawecka B. (2009), *Zapobieganie przestępczości nieletnich w świetle evidence-based policy*, [w:] *W kregu prawa nieletnich. Księga pamiątkowa ku czci Profesor Marianny Korcyl-Wolskiej*, (red.) A. Makutin, M. Rusinek, P. Hofmański i S. Waltoś, Warszawa.
- Stańdo-Kawecka B. (2014), *Wybrane problemy profesjonalizacji organów probacyjnych i klasyfikacji sprawców oddanych pod dozór do grup ryzyka*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, tom XXXIII, Wrocław.

- Stasiak K. (red.) (2018), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Stasiak K. (2021), *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer.
- Stasiak K., Wirkus Ł., Kozłowski P., Jedynak T. (2010), *Dziewięćdziesięciolecie kurateli sądowej w Polsce. Historia – Teraźniejszość – Przyszłość*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Stępniański P. (1992), *Funkcjonowanie kurateli sądowej. Teoria a rzeczywistość*, Poznań: Wydawnictwo UAM.
- Sztuka M. (2007), *Efektywność oddziaływań w zorientowanym korekcyjnie modelu instytucji penitencjarnej. Doświadczenia amerykańskie*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, z. 1.
- Sztuka M. (2013), *Anachronizm i aktualność: idea resocjalizacji w sporze o nowoczesność*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Sztuka M. (2016), *Szacowanie ryzyka w pracy kuratora Polskie rozwiązania i ich odpowiedniki w rozwiniętych systemach zachodnich*, [w:] *Polska kuratela sądowa na przełomie wieków nadzieje, oczekiwania, dylematy*, M. Konopczyński, Ł. Kwadrans, K. Stasiak (red.), Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Sztuka M. (2017), *Służba kuratorska wobec postulatu skutecznej praktyki resocjalizacyjnej*, [w:] Wirkus Ł. (red.), *Wybrane programy resocjalizacyjne w praktyce kuratorów sądowych*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Trojanowska, M., Wincewicz-Price, A., Zyzik, R. (2021), *Od szczepionek do szczepień. Jak skutecznie włączyć społeczeństwo w walkę z pandemią?*, „Policy Paper”, nr 2, Warszawa: Polski Instytut Ekonomiczny.
- Tyzka Z. (1963), *Rola kuratora sądowego w resocjalizacji przestępców. Studium Socjologiczno-psycho-społeczne*, Poznań: Wydawnictwo UAM.
- Urban B. (2000), *Zachowania dewiacyjne młodzieży*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Urban B. (2001), *Dewiacje wśród młodzieży*, Kraków.
- Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2016 r., poz. 1822, ze zm.).
- Ustawa z 25.01.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2017 r., poz. 682).
- Ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2016 r., poz. 1666, ze zm.).
- Ustawa z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2016 r., poz. 1654, ze zm.).
- Ustawa z 26.10.1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2016 r., poz. 487, ze zm.).
- Ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2016 r., poz. 2062, ze zm.).
- Ustawa z 27.07.2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. z 2014 r., poz. 795, ze zm.).
- Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r., poz. 1137, ze zm.).
- Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2017 r., poz. 665, ze zm.).

- Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2016 r., poz. 1749, ze zm.).
- Vindegard N., Benros M.E. (2020), *COVID-19 pandemic and mental health consequences: Systematic review of the current evidence*. Brain, Behavior, and Immunity. Academic Press; 2020. <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.05.048> PMID: 32485289.
- Wacławiak J. (2020), *Tendencje zmian w zakresie spraw rejestrowanych w MS-S40, analiza porównawcza danych z 31.12.2019 do danych z 31.12.2018 roku (na podstawie MS-S40)*, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/akty-korporacyjne/tendencje-zmian-w-zakresie-spraw-rejestrowanych-w-ms-s40-analiza-287416605>.
- Wacławiak J. (2020), *Tendencje zmian w zakresie spraw rejestrowanych w MS-S40 – analiza porównawcza danych z 31.12.2019 do danych z 31.12.2018 roku (na podstawie MS-S40)*, Warszawa: Krajowa Rada Kuratorów.
- Węgliński A. (2019), *Styl i sposoby oddziaływania kuratorów sądowych w pracy z dozorowanymi zakwalifikowanymi do zróżnicowanych grup ryzyka przestępczości powrotnej*, „Resocjalizacja Polska”, nr 18, <https://doi.org/10.22432/pjsr.2019.18.10>.
- Węgliński A., Kuziora G. (2016), *W poszukiwaniu wychowującej kurateli sądowej*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Węgliński, A. (2019), *Styl i sposoby oddziaływania kuratorów sądowych w pracy z dozorowanymi zakwalifikowanymi do zróżnicowanych grup ryzyka przestępczości powrotnej*, „Resocjalizacja Polska”, nr 18, <https://doi.org/10.22432/pjsr.2019.18.10>.
- WHO (2019), *Strategy and planning*, <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/strategies-and-plans> (dostęp: 19.08.2021).
- WHO (2020), *Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention*, <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/336525/WHO-EURO-2020-1405-41155-55954-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- WHO (2021), *Coronavirus disease (COVID-19)*, https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019?gclid=EAIAIQobChMIwZy5lr78gIVXm1vBB07Y-AXeEAAYAiAAEgJzZPD_BwE.
- WHO/Europe (2020), *WHO Health in Prisons Programme (HIPPP)*, <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants/prisons-and-health/who-health-in-prisons-programme-hipp>.
- Wirkus Ł. (red.) (2017), *Wybrane programy resocjalizacyjne w praktyce kuratorów sądowych*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Wirkus Ł. (2015), *Level of occupational stress of court probation officers and style of coping with stress*, „Current Issues in Personality Psychology”, nr 3(4).
- Wirkus Ł. (2015), *Stres zawodowy w pracy kuratora sądowego. Studium teoretyczno-empiryczne*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Wirkus Ł. (2019), *Czynności służbowe kuratora rodzinnego z udziałem cudzoziemców – studium przypadku*, *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, vol. 38, nr 2, DOI:10.17951/lrp.2019.38.2.169-189.
- Wirkus Ł. (2020), *Struktura rodziny a proces niedostosowania społecznego nieletnich*, „Resocjalizacja Polska”, nr 20, <https://doi.org/10.22432/pjsr.2020.20.17>.

- Wirkus Ł., Babicka-Wirkus A., Opora R., Stasiak K. (2021), *Burnout among Probation Officers in Poland and the Role of Preferred Styles of Coping with Stress*, „International Journal of Environmental Research and Public Health”, vol. 18, nr 1, DOI:10.3390/ijerph18010355.
- Włodarczyk-Madejska J. (2019), *Skazani na wychowanie. Stosowanie środków izolacyjnych wobec nieletnich*, Warszawa.
- Woźniakowska-Fajst D. (2019), *Nieletnie dziewczęta dzisiaj – stare trendy i nowe zjawiska*, [w:] W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst, P. Wiktorska i K. Buczkowski (red.) *Po co nam kryminologia? Księga Jubileuszowa Profesor Ireny Rzeplińskiej*. Warszawa: INP PAN.
- Wójcik D. (2010), *Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki*, Warszawa: Scholar.
- Wysocka E. (2018), *Znaczenie diagnozy osobopoznawczej i środowiskowej w polskim modelu kurateli sądowej – możliwości i ograniczenia*, [w:] *Kuratela sądowa w Polsce. Analiza systemu. Księga pamiątkowa dedykowana Doktorowi Tadeuszowi Jedyńskowi*, (red.) K. Stasiak, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Yan Y., Shin W.I., Pang Y.X., Meng Y., Lai J., You C., Zhao H., Lester E., Wu T., Pang C.H. (2020), *The First 75 Days of Novel Coronavirus (SARS-CoV-2) Outbreak: Recent Advances, Prevention, and Treatment*, „International Journal of Environmental Research and Public Health”, nr 17(7), s. 2323.
- Zalan E. (2021), *Frustration at EU summit on slow vaccination*, <https://euobserver.com/coronavirus/151367> (dostęp: 30.09.2021).

Kwestionariusz

Funkcjonowanie Kuratorskiej Służby Sądowej przed i w trakcie pandemii Covid-19

Celem prowadzonych badań jest poznanie zasobów służby kuratorskiej w zakresie posiadanego zaplecza technologicznego, przygotowania do pracy online oraz funkcjonowania kuratorów w zespole, jak i poza nim.

Wyniki badań posłużą do opracowania wniosków o charakterze naukowym.

Jeżeli wyraża Pan/i zgodę na udział w **anonimowym i dobrowolnym badaniu**, to proszę zaznaczyć opcję poniżej. Na każdym etapie badania istnieje możliwość odstąpienia od udziału w nim.

Tak, wyrażam zgodę na udział w badaniu i zostałem/am poinformowany/na o sposobie przeprowadzenia badań i moim udziale w nich. Rozumiem, na czym polegają badania i do czego potrzebna jest moja zgoda. Zostałem/łam poinformowany/na, że mogę odmówić uczestnictwa w badaniach w każdym momencie realizacji projektu badawczego. Wyrażam świadomą zgodę na uczestnictwo w badaniach.

1. Kurator sądowy:
 - a) Zawodowy
 - b) Społeczny

2. Rodzaj wykonywanych orzeczeń:
 - a) Sprawy rodzinne i nieletnich
 - b) Sprawy karne

3. Staż pracy:
 - a) 0–5
 - b) 6–10
 - c) 11–15
 - d) 16–20
 - e) 21–25
 - f) 26–30
 - g) 31 i więcej

4. Płeć:
 - a) Kobieta
 - b) Mężczyzna

5. Stopień służbowy:
 - a) Kurator zawodowy
 - b) Starszy kurator zawodowy
 - c) Kurator specjalista

6. Miejsce wykonywania czynności służbowych:
 - a) Miasto
 - b) Gmina
 - c) Miasto i gmina

7. Czy Pana/Pani pracodawca zabezpiecza służbowy komputer typu laptop?
 - a) Tak
 - b) Nie

8. Czy Pana/Pani pracodawca zabezpiecza służbowy komputer stacjonarny?
 - a) Tak
 - b) Nie

9. Czy korzysta Pan/i ze sprzętu prywatnego?
 - a) Tak
 - b) Nie

10. Czy Pan/i ma dostęp w pracy do Internetu?
 - a) Tak
 - b) Nie

11. Czy Pan/i ma dostęp do systemów informatycznych wydziałów sądu?
 - a) Tak
 - b) Nie

12. Czy Pan/i ma dostęp do systemu Służby Więziennej?
 - a) Tak
 - b) Nie

13. Czy należy Pan/Pani do jakiegokolwiek sieci kuratorskiej (online lub offline), w której wymienia się Pan/Pani swoimi poglądami, doświadczeniami, dzięki której może Pan/Pani liczyć na pomoc innych kuratorów?
 - a) Nie
 - b) Nie, ale jestem zainteresowana udziałem w takich grupach
 - c) Tak do jednej
 - d) Tak do dwóch
 - e) Tak do trzech
 - f) Więcej niż trzech

14. Czy należy Pan/Pani do grupy samodoskonalącej umiejętności informatyczno-komunikacyjne?
 - a) Żadnej
 - b) Jednej
 - c) Dwóch
 - d) Trzech
 - e) Więcej niż trzech

15. W jakim stopniu na początku pandemii czuł/a się Pan/Pani przygotowana do pracy na odległość jako kurator sądowy?
 - a) Niedostatecznym
 - b) Dostatecznym
 - c) Dobrym
 - d) Bardzo dobrym

16. W jakim stopniu teraz czuje się Pan/Pani przygotowany/a do pracy na odległość jako kurator sądowy?
 - a) Niedostatecznym
 - b) Dostatecznym
 - c) Dobrym
 - d) Bardzo dobrym

17. Jak ocenia Pan/Pani swoje umiejętności do posługiwania się technologiami komunikacyjno-informatycznymi?
- Niedostateczne
 - Dostateczne
 - Dobre
 - Bardzo dobre
18. Ile godzin dziennie spędza Pan/i, korzystając z Internetu?
- W dni robocze: ... (proszę wpisać liczbę godz.)
 - W weekendy: ... (proszę wpisać liczbę godz.)

POSŁUGIWANIE SIĘ URZĄDZENIAMI INFORMATYCZNO-KOMUNIKACYJNYMI				
Z Internetu najczęściej korzysta Pan/Pani w	Nie korzystam/em przed pandemią i nie korzystam	Obecnie korzystam częściej, niż w czasie pandemii	Korzystam tak samo często, jak w czasie przed pandemią	Korzystam rzadziej, niż w czasie przed pandemią
Smartfonie				
Tablecie				
Laptopie				
Komputerze stacjonarnym bez kamerki i mikrofonu				
Komputerze stacjonarnym z kamerką i mikrofonem				
Czy w miejscu zamieszkania ma Pan/i możliwość korzystania z poniższego sprzętu	Tak	Nie		
Drukarka				
Skaner				
Nie mam dostępu do sprzętu z kamerką i mikrofonem				
Mogę korzystać ze sprzętu z kamerą i mikrofonem bez ograniczeń				

POŚLUGIWANIE SIĘ URZĄDZENIAMI INFORMATYCZNO-KOMUNIKACYJNYMI				
W związku z koronawirusem musiał/a Pan/Pani	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
Zakupić nowy sprzęt informatyczny?				
Dokupić dodatkowy transfer danych internetowych?				
Zainstalować dodatkowe oprogramowanie lub aplikacje?				
Nauczyć się wcześniej nieobsługiwanego sprzętu, np. kamery, mikrofonu?				
Nauczyć się obsługi nowego narzędzia do komunikacji, np. czat, wideo, grupy dyskusyjne, platforma e-learningowa?				
Inaczej planować czas w pracy?				
Inaczej organizować zadania w pracy?				
Pożyczyć sprzęt komputerowy od innej osoby?				
Czy chce Pan/Pani korzystać z technologii komunikacyjno-informatycznej w przyszłości	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
Wyłącznie				
Jako uzupełnienie				
Tylko w sytuacjach trudnych				

Uczył/a się Pan/Pani obsługi urządzeń informatycznych	Bardzo często	Często	Trudno powiedzieć	Rzadko	Nigdy
Samodzielnie					
Osoby z mojego otoczenia mnie uczyły					
Pracodawca zorganizował szkolenie					

CZYNNOŚCI PODEJMOWANE PRZEZ KURATORÓW SĄDOWYCH				
Czynności	Nie było i nie ma obecnie	Wcześniej w mniejszym stopniu miało miejsce, niż obecnie	Wcześniej było tyle samo, co obecnie	Wcześniej było więcej, niż obecnie
Czynności biurowe				
Kontaktuję się z podopiecznym za pomocą czatu/Messenger				
Kontaktuję się z podopiecznym za pośrednictwem telefonu				
Prowadzę wideorozmowy z podopiecznymi				
Posługuję się w pracy komunikatorami internetowymi typu: Skype, Zoom, inne				
Wysyłam podopiecznym zdjęcia, filmiki związane z realizowanym nadzorem/dozorem				
Wysyłam linki podopiecznemu z zadaniami związanymi z realizowanym nadzorem/dozorem				
Wysyłam lokalizację, pineski na mapie związane z realizowanym nadzorem/dozorem				
Nagrywam dane w formie cyfrowej				
Przechowuję dane w formie cyfrowej				
Rozpoznaję osobistą sytuację podopiecznego za pośrednictwem technologii informatyczno-komunikacyjnych				
Publikuję posty i komentarze w serwisach społecznościowych związane z działalnością zawodową				

CZYNNOŚCI PODEJMOWANE PRZEZ KURATORÓW SĄDOWYCH				
Czynności	Nie było i nie ma obecnie	Wcześniej w mniejszym stopniu miało miejsce, niż obecnie	Wcześniej było tyle samo, co obecnie	Wcześniej było więcej, niż obecnie
Piszę ze znajomymi lub rodziną mieszkającą poza domem za pomocą komunikatora lub wysyłam im zdjęcia, filmiki lub inne treści				
Słucham audiobooków lub audycji cyfrowych (podcastów)				
Rozmawiam z bliskimi o treściach znalezionych w internecie				
Korzystam z aplikacji lub stron galerii, muzeów, teatrów itp.				

SYTUACJA RODZINNA PODOPIECZNYCH				
Stwierdzenia	Wcześniej nie było tego i nie ma obecnie	Wcześniej było mniej, niż obecnie	Wcześniej było tak samo, jak obecnie	Wcześniej było więcej, niż obecnie
Trudności w związku z przebywaniem podopiecznych z osobami zdemoralizowanymi				
Pogorsząca się sytuacja materialna rodzin, w których sprawowany jest nadzór/dozór w czasie pandemii				
Kłótnie rodzinne				
Nadużywanie alkoholu przez członków rodziny podopiecznych				
Nadużywanie alkoholu przez podopiecznych				
Używanie narkotyków/dopalaczy				
Przemoc w rodzinie				

SYTUACJA RODZINNA PODOPIECZNYCH				
Stwierdzenia	Wcześniej nie było tego i nie ma obecnie	Wcześniej było mniej, niż obecnie	Wcześniej było tak samo, jak obecnie	Wcześniej było więcej, niż obecnie
Problemy z nieuczestniczeniem w zajęciach (brak logowania się na zajęcia, brak aktywności)				
Bierność zawodowa				
Zgłaszanie skarg przez rodzinę do kuratora w związku z niewłaściwym zachowaniem podopiecznego				
Kierowanie do placówek opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych/zarządzenie wykonania kary z powodu niewywiązywania się z nałożonych obowiązków				
Zachowania podopiecznego agresywne wobec domowników				
Hejtowanie innych osób				
Ryzykowny sposób spędzania czasu wolnego				
Zachowanie agresywne podopiecznego wobec znajomych				
Przeciążenie psychiczne bliskich podopiecznego				

SUBIEKTYWNY DOBROSTAN KURATORA ORAZ HIGIENA W MIEJSCU PRACY W CZASIE PANDEMII				
Stwierdzenia	Nie było tego przed i nie ma tego obecnie	Wcześniej było mniej, niż obecnie	Wcześniej było tyle samo, co obecnie	Wcześniej było więcej, niż obecnie
Problemy kadrowe w kurateli				
Stopień zakłócenia priorytetów w Pani/a rodzinie				
Ilość Pana/i kontaktów z innymi ludźmi				

SUBIEKTYWNY DOBROSTAN KURATORA ORAZ HIGIENA W MIEJSCU PRACY W CZASIE PANDEMII				
Stwierdzenia	Nie było tego przed i nie ma tego obecnie	Wcześniej było mniej, niż obecnie	Wcześniej było tyle samo, co obecnie	Wcześniej było więcej, niż obecnie
Pana/i satysfakcja z pracy				
Ilość czasu jaki poświęca Pana/i na relaks				
Doskonałę się zawodowo				
Problemy ze zdrowiem psychicznym				
Opiekuję się swoimi dziećmi				
Opiekuję się swoimi rodzicami				
Podejmuję ryzyko w pracy zawodowej				
Angażuję się w pracę zawodową				
Zaangażowanie Pani/a w życie osobiste				
Zmiana podstawowych wartości				
Problemy emocjonalne				
Integracja wśród współpracowników				
Mam poczucie autonomii w pracy				
Mam poczucie sprawstwa w pracy				
Mam poczucie sensu wykonywanej pracy				
Doświadczam spójności między celami realizowanymi poprzez pracę a wartościami, z jakimi staram się żyć				
Rozwijam się w pracy				
Praca inspiruje mnie w obszarze osobistym				
Mam trudności z koncentracją				

SUBIEKTYWNY DOBROSTAN KURATORA ORAZ HIGIENA W MIEJSCU PRACY W CZASIE PANDEMII				
Stwierdzenia	Nie było tego przed i nie ma tego obecnie	Wcześniej było mniej, niż obecnie	Wcześniej było tyle samo, co obecnie	Wcześniej było więcej, niż obecnie
Mam trudności z angażowaniem się w zadania zawodowe				
Zacierają mi się granice między pracą zawodową a życiem domowym				
Poświęcanie czasu na naukę z własnymi dziećmi				
Uprawianie sport				
Wspólne działanie z rodziną				
Siedzenie do późna w nocy				
Kłótnie z rodziną				
Rozrywka				
Zdobywanie nowej wiedzy				
Dobre samopoczucie fizyczne				
Dobre samopoczucie psychiczne				
Stany depresyjne				
Utrzymujący się smutek				
Utrzymujące się przygnębienie i samotność				
Chce mi się płakać				
Bóle brzucha				
Bóle głowy				
Trudności w zasypianiu				
Zdenerwowanie				
Brak energii				
Przeładowanie informacjami				
Niechęć do korzystania z komputera i Internetu				

SUBIEKTYWNY DOBROSTAN KURATORA ORAZ HIGIENA W MIEJSCU PRACY W CZASIE PANDEMII				
Stwierdzenia	Nie było tego przed i nie ma tego obecnie	Wcześniej było mniej, niż obecnie	Wcześniej było tyle samo, co obecnie	Wcześniej było więcej, niż obecnie
Rozdrażnienie z powodu ciągłego używania technologii informacyjno-komunikacyjnych				
Pozostaję w ciągłej gotowości do odbierania połączeń i powiadomień				
Mam dość siedzenia przy komputerze				
Mam potrzebę bycia niedostępnym dla nikogo w sieci				
Korzystam z narzędzi ekranowych przed pójściem spać				
Czuję się niewyspany z powodu używania Internetu w nocy				
Dobre relacje z innymi kuratorami				
Dobre relacje z przełożonymi				
Dobre relacje prywatne				
Przemęczenie				
Ilość prowadzonych przez Panią/a nadzorów/dozorów				
Pośpiech w podejmowaniu przez sąd decyzji w sprawie podopiecznego/podopiecznych				
Poziom tolerancji Pani/a na zachowania ryzykowne podopiecznego				
Poziom stresu Pani/a podczas wykonywania zadań i obowiązków zawodowych				
Elastyczność w zakresie organizacji pracy i godzenia jej z czynnościami domowymi				

SUBIEKTYWNY DOBROSTAN KURATORA ORAZ HIGIENA W MIEJSCU PRACY W CZASIE PANDEMII				
Stwierdzenia	Nie było tego przed i nie ma tego obecnie	Wcześniej było mniej, niż obecnie	Wcześniej było tyle samo, co obecnie	Wcześniej było więcej, niż obecnie
Kreatywność przy planowaniu pracy z podopiecznym				
Uprawiam e-sport				
Korzystanie ze wsparcia psychologicznego w pracy				
Superwizja				
Wsparcie ze strony kierownika zespołu				
Zażywanie leków na sen				
Zażywanie leków przeciwbólowych				
Spożywanie alkoholu wieczorem				

Spis rycin, tabel i wykresów

Rycina 1. Determinanty prawidłowego wykonywania obowiązków przez kuratorów sądowych	20
Rycina 2. Przykładowa kampania informacyjna realizowana przez Światową Organizację Zdrowia	24
Rycina 3. Przykładowy plakat informacyjno-edukacyjny promujący akcję szczepień	25
Tabela 1. Zasady regulujące traktowanie osób pozbawionych wolności opracowane przez Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu	50
Tabela 2. Zadania wykonywane przez kuratorów dla dorosłych	61
Tabela 3. Wnioski złożone przez kuratorów zawodowych dla dorosłych	62
Tabela 4. Wywiady przeprowadzone przez kuratorów dla dorosłych	63
Tabela 5. Zadania wykonywane przez kuratorów rodzinnych	66
Tabela 6. Wnioski złożone przez kuratorów rodzinnych	67
Tabela 7. Wywiady przeprowadzone przez kuratorów rodzinnych	67
Tabela 8. Organizacja pracy zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych w trakcie pandemii	69
Tabela 9. Udział kuratorów sądowych w posiedzeniach zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie	72
Tabela 10. Liczba ośrodków kuratorskich i nieletnich skierowanych do nich w okresie 2018–2020	74
Tabela 11. Rozkład liczebności kuratorów sądowych w zależności od rodzaju wykonywanych orzeczeń	78
Tabela 12. Staż pracy kuratorów sądowych	79
Tabela 13. Liczba kuratorów z podziałem na stopień służbowy	80
Tabela 14. Miejsce wykonywania czynności przez kuratorów sądowych	80
Tabela 15. Rozkład liczebności kuratorów sądowych przynależących do sieci online lub offline	84

Tabela 16. Poziom umiejętności posługiwania się technologiami komunikacyjno-informatycznymi w opinii kuratorów sądowych	86
Tabela 17. Subiektywna ocena umiejętności kuratorów sądowych do posługiwania się technologiami informatyczno-komunikacyjnymi w zależności od stażu pracy	86
Tabela 18. Sprzęt elektroniczny wykorzystywany przez kuratorów sądowych do posługiwania się internetem	87
Tabela 19. Nauka nieobsługiwane wcześniej sprzętu przed pandemią a staż w zawodzie kuratora sądowego	90
Tabela 20. Postawa kuratorów sądowych wobec wykorzystania technologii informatyczno-komunikacyjnej w przyszłości	91
Tabela 21. Nauka obsługi urządzeń komunikacyjno-informatycznych	92
Tabela 22. Zmiany w zakresie sposobu realizacji czynności zawodowych przez kuratorów sądowych przed pandemią i w czasie pandemii	93
Tabela 23. Płeć kuratora sądowego a opinia na temat ilości czynności biurowych przed i w czasie pandemii	96
Tabela 24. Częstość podejmowania codziennych działań w przestrzeni internetowej przez kuratorów sądowych	100
Tabela 25. Płeć kuratora sądowego a korespondencja ze znajomymi lub rodziną mieszkającą poza domem za pomocą komunikatora	100
Tabela 26. Płeć. Słuchanie z audiobooków i audycji cyfrowych z podziałem na płeć przed i w czasie pandemii	101
Tabela 27. Sytuacja rodzinna podopiecznych	104
Tabela 28. Sytuacja zawodowa kuratorów sądowych	113
Tabela 29. Sytuacja rodzinna i osobista kuratorów sądowych	123
Tabela 30. Funkcjonowanie psychosomatyczne kuratorów sądowych przed i w czasie pandemii	128
Tabela 31. Sytuacja związana z napływem informacji i przeciążeniem informacyjno-technologicznym kuratorów sądowych	135
Tabela 32. Staż pracy kuratora sądowego a opieka nad własnymi dziećmi przed i w czasie pandemii	139
Tabela 33. Staż kuratora a nauka z własnymi dziećmi przed i w czasie pandemii	140
Tabela 34. Staż pracy a utrzymujące się przygnębienie i samotność przed i w czasie pandemii	140
Tabela 35. Staż pracy a potrzeba bycia niedostępnym przed i w czasie pandemii	141
Tabela 36. Staż pracy a korzystanie z narzędzi ekranowych przed i w czasie pandemii	142
Tabela 37. Staż pracy a tolerancja na zachowania ryzykowne podopiecznego przed i w czasie pandemii	142
Tabela 38. Staż pracy a spożywanie alkoholu przed i w czasie pandemii	143
Tabela 39. Płeć kuratorów sądowych a ilość kontaktów z innymi ludźmi przed i w czasie pandemii	144

Tabela 40. Płeć kuratorów sądowych a opieka nad swoimi rodzicami przed i w czasie pandemii	144
Tabela 41. Płeć kuratora sądowego a podejmowanie ryzyka w pracy zawodowej przed i w czasie pandemii	145
Wykres 1. Kuratorska Służba Sądowa w 2018 roku	55
Wykres 2. Kuratorska Służba Sądowa w 2019 roku	55
Wykres 3. Kuratorska Służba Sądowa w 2020 roku	56
Wykres 4. Liczba kobiet i mężczyzn uczestniczących w badaniu	79
Wykres 5. Dostęp kuratorów do komputera i wybranych systemów informatycznych	83
Wykres 6. Przynależność kuratorów sądowych do grup samodoskonalących umiejętności informatyczno-komunikacyjne	84
Wykres 7. Poziom przygotowania do pracy na odległość w ocenie kuratorów sądowych	85
Wykres 8. Korzystanie ze sprzętu elektronicznego przed pandemią i w czasie pandemii	88
Wykres 9. Dostępność sprzętu elektronicznego w miejscu zamieszkania	89
Wykres 10. Rozkład procentowy dodatkowych działań, jakie kuratorzy sądowi musieli podjąć w związku z pandemią	90
Wykres 11. Przyrost częstości wykonywanych czynności w pracy przez kuratorów sądowych w czasie pandemii	97
Wykres 12. Rozkład procentowy dotyczący częstotliwości korzystania z internetu w dni robocze	98
Wykres 13. Rozkład procentowy dotyczący liczby godzin korzystania z internetu w sobotę lub niedzielę	99
Wykres 14. Wzrost częstości codziennej aktywności kuratorów sądowych w przestrzeni internetowej	102
Wykres 15. Wzrost problemów w czasie pandemii w rodzinie podopiecznych pozostających pod nadzorem/dozorem kuratora sądowego	111
Wykres 16. Zmiany w obszarze funkcjonowania zawodowego kuratorów sądowych przed pandemią i w czasie pandemii	121
Wykres 17. Zmiany w obszarze rodzinnym i osobistym u kuratorów sądowych w czasie pandemii	127
Wykres 18. Zmiany psychosomatyczne kuratorów sądowych przed i w czasie pandemii	133
Wykres 19. Zmiany w obszarze dostępu do informacji i przeciążenie technologiczne kuratorów sądowych przed i w czasie pandemii	138

Biogramy Autorów

dr Łukasz WIRKUS – pedagog resocjalizacyjny, doktor nauk społecznych w dyscyplinie psychologia, adiunkt w Zakładzie Patologii Społecznej i Resocjalizacji (Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Gdański), kurator specjalista rodzinny i kierownik III Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej w Sądzie Rejonowym w Słupsku, członek Zespołu Pedagogiki Resocjalizacyjnej przy Komitecie Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk, Pomorskiego Stowarzyszenia Zawodowych Kuratorów Sądowych i Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. Prof. Stanisława Batawii. Autor wielu publikacji z zakresu aktualnych problemów społecznych, kurateli sądowej i metodyki pracy resocjalizacyjnej.

dr hab. Robert OPORA, prof. UG – profesor Uniwersytetu Gdańskiego, kierownik Zakładu Patologii Społecznej i Resocjalizacji, członek założyciel Sekcji Pedagogiki Resocjalizacyjnej przy Zespole Pedagogiki Społecznej Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk.

Jego dorobek naukowy dotyczy przede wszystkim problemów społecznych, wychowania i resocjalizacji. W swoich publikacjach porusza zarówno zagadnienia teoretyczne, jak i metodyczne z zakresu pracy z osobami niedostosowanymi społecznie. Jest autorem sześciu monografii oraz wielu artykułów w czasopiśmie i rozdziałów w książkach. Prowadził gościnne zajęcia na zagranicznych uniwersytetach m.in. w Bremie, Linkoping, Santiago de Compostela czy w Lizbonie.

Na Uniwersytecie Gdańskim kieruje trzema studiami podyplomowymi: *Socjoterapia i praca z grupą, Mediacje sądowe i interwencja kryzysowa, Resocjalizacja i profilaktyka społeczna.*

Od wielu lat zajmuje się pracą wychowawczą z młodzieżą niedostosowaną społecznie. Pracował również jako terapeuta uzależnień, mediator sądowy, konsultant w placówce interwencji kryzysowej, podejmował działania psychokorekcyjne wobec osób niedostosowanych społecznie. Superwizuje i konsultuje rady pedagogiczne w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych.

Z recenzji

„Monografia pt. *Funkcjonowanie Kuratorskiej Służby Sądowej przed i w czasie pandemii COVID-19* autorstwa Roberta Opory i Łukasza Wirkusa podejmuje bardzo ważne kwestie w temacie działalności zawodowej kuratorów w Polsce i za granicą. Czas pandemii szczególnie utrudnił funkcjonowanie ludzi na całym świecie, ale przede wszystkim dotkliwie odczuwa się braki w funkcjonowaniu dzieci zaniebanych wychowawczo i wykluczonych społecznie.

(...) Autorzy podkreśli tu bardzo istotne zagadnienia związane z regulacjami prawnymi w pracy kuratorów, utrudnieniami i ograniczeniami czy rozwiązaniami w dobie pandemii, między innymi: organizacja pracy kuratorów w dobie pandemii, ze wskazaniem czasu przed pandemią – zarówno w Polsce, jak i w wielu krajach UE, wskazując na rozwiązanie w tamtych krajach, jak i zamierzone efekty działań.

(...) Autorzy pracy przybliżają także sytuację osób pozbawionych wolności w dobie pandemii, głównie w jednostkach penitencjarnych, ale także wskazują na działania Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu.

(...) Monografia naukowa jest rzetelną formą wskazania problemów w zakresie funkcjonowania kuratorskiej służby nie tylko w Polsce, ale i na świecie. Tematyka pracy z podopiecznymi w dobie pandemii jest bardzo trafnie zrealizowana w procesie badawczym, a wyprowadzone wnioski końcowe i rekomendacje wskazują na konieczność modyfikacji i wdrażania lepszych rozwiązań”.

dr hab. Anna Kieszkowska,
prof. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach